

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA ir  
LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS  
VILNIUS ACADEMY OF ARTS and  
LITHUNIAN CULTURE RESEARCH INSTITUTE

ALMANTAS BRUŽAS

**MIESTO ĮVAIZDĮ FORMUOJANČIŲ ŠIUOLAIKINĖS  
ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIŲ REIKŠMĖ. VILNIAUS, KAUNO,  
KLAIPĖDOS ATVEJAI**

**THE MEANING OF CONTEMPORARY ARCHITECTURAL  
LANDMARKS IMPORTANT FOR THE CITY IMAGE. THE CASE OF  
VILNIUS, KAUNAS, KLAIPĖDA**

Daktaro disertacija  
Doctoral Dissertation

Humanitariniai mokslai, Menotyra (03H)  
Meno istorija (H310)  
Humanities, Art Criticism (03H)  
Art History (H310)

Vilnius, 2014

ISBN 978-609-447-133-9

Disertacija rengta Vilniaus dailės akademijoje 2009–2014 metais.

#### MOKSLINĖ VADOVĖ

*Prof. Habil. dr. Nijolė Lukšionytė*

Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H

Disertacija ginama Vilniaus dailės akademijoje Menotyros mokslo krypties taryboje:

#### PIRMININKAS

*Prof. dr. Algimantas Mačiulis*

VDA, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

#### NARIAI

*Doc. dr. Marija Drėmaitė*

VU, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

*Prof. dr. Almantas Samalavičius*

VGTM, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

*Doc. dr. Jūratė Tutlytė*

VDU, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

*Prof. dr. Kęstutis Zaleckis*

KTU, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

#### OPONENTAI

*Doc. dr. Rasa Butvilaitė*

VDA, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

*Doc. dr. Vaidas Petrulis*

KTU, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Disertacija ginama viešame Menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje 2014 m. spalio 24 d. 14 val. Dizaino inovacijų centre, 112 aud. (Maironio g. 3, 01124 Vilnius).

Disertacija ir jos santrauka išsiųsta 2014 m. rugsėjo 24 d. Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto bibliotekose.

The dissertation was written at Vilnius Academy of Arts, 2009–2014.

**DOCTORAL SUPERVISOR**

*Prof. Habil. Dr. Nijolė Lukšionytė*

Vytautas Magnus University, Humanities, Art Criticism, 03H

The dissertation will be defended in front of the Academic Board of Art Criticism at Vilnius Academy of Arts:

**CHAIR**

*Prof. Dr. Algimantas Mačiulis*

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

**MEMBERS**

*Assoc. Prof. Dr. Marija Drėmaitė*

Vilnius University, Humanities, Art Criticism, 03H

*Prof. Dr. Almantas Samalavičius*

Vilnius Gediminas Technikal university, Humanities, Art Criticism, 03H

*Assoc. Prof. Dr. Jūratė Tutlytė*

Vytautas Magnus University, Humanities, Art Criticism, 03H

*Prof. Dr. Kęstutis Zaleckis*

Kaunas University of Technology, Humanities, Art Criticism, 03H

**OPPONENTS**

*Assoc. Prof. Dr. Rasa Butvilaitė*

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

*Assoc. Prof. Dr. Vaidas Petrulis*

Kaunas University of Technology, Humanities, Art Criticism, 03H

The public defence of the dissertation will be held in front of the Academic Board of Art Criticism on October 24, 2014, 2 p.m., at Design Innovations Centre of Vilnius Academy of Arts, Room 112 (Maironio str. 3, 01124 Vilnius).

The dissertation and its summary were sent out on September 24, 2014. The dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and the libraries of Vilnius Academy of Arts and Lithuanian Culture Research Institute.

## TURINYS

ĮVADAS	7
I. ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIŲ SVARBA MIESTE	30
1.1 Šiuolaikinės architektūros vietoženklių vaidmuo mieste	30
1.1.1. Šiuolaikinio miesto samprata ir <i>kultūros posūkis</i>	30
1.1.2. Miesto įvaizdžio paradigma	34
1.1.3. Išskirtinių šiuolaikinės architektūros objektų radimosi strategijos	38
1.1.4. Urbanistinės aplinkos kaip <i>hiperteksto</i> sampratos bruožai ir semiotinis aspektas	44
1.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių samprata ir jų hierarchinė klasifikacija	51
1.2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis terminas	51
1.2.2. <i>Ikoniškos architektūros</i> fenomenas	54
1.2.3. Vietoženklis kaip <i>erdvinės struktūros dominantė</i>	59
1.2.4. Vietoženklis kaip <i>išsiskiriantis ženklas</i>	62
1.3. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modelis	67
1.3.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių atrankos gairės	67
1.3.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklus kontekste išskiriančios ypatybės	72
1.3.3. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis suvokimo aktas	75
1.3.4. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė ir verčių kombinacijos	77
II. MIESTO ĮVAIZDĮ FORMUOJANČIOS ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS YPATYBĖS	84
2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių atranka	84
2.1.1. Vilniaus įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.	84
2.1.2. Kauno įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.	93
2.1.3. Klaipėdos įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai	100
2.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės	110
2.2.1. Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės	110
2.2.2. Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės.	117
2.2.3. Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės.	123
III. ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIŲ REIKŠMĖ BEI JOS RYŠIO SU IŠSKIRTINĖMIS YPATYBĖMIS BRUOŽAI	131
3.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių <i>reikšmės atvaizdai</i>	131

3.1.1. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių <i>reikšmės atvaizdai</i> : eiliniai miestiečiai	132
3.1.2. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių <i>reikšmės atvaizdai</i> : architektai	139
3.1.3. Architektų ir eilinių miestiečių <i>reikšmės atvaizdų</i> palyginimas. Kauno, Vilniaus ir Klaipėdos atvejai	147
3.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių koreliacija su išskiriančiomis ypatybėmis	155
3.2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšys su vertėmis: architektų atvejis	155
3.2.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšys su vertėmis: miestiečių atvejis	159
3.2.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas	165
IŠVADOS	173
Bibliografijos sąrašas	177
1 PRIEDAS	194
2 PRIEDAS	213
3 PRIEDAS	226
4 PRIEDAS	240
Summary	252
On the Author	269
Santrauka	270
Trumpai apie doktorantą	287

Skiriu nenustojatiems ieškoti.

*likty už kultūros srities ribų, todėl nebebūtų architektūra.*

**Roland Barthes**

## **ĮVADAS**

Pačioje XX a. pab. įgyvendinęs progresyvią naujosios ekonomikos urbanistinę strategiją, Ispanijos Bilbao miestas tapo pavyzdiniu egocentrišku kultūrinės industrijos centru ir net suteikė pagrindą į urbanistikos teoriją įvesti *Bilbao efekto* terminą. Buvusio eilinio pramoninio Ispanijos miesto sėkmingai įgyvendintos strategijos pagrindinis akcentas – ekspresyvios architektūros *Guggenheimo muziejus* (architektas Frank O. Gehry, 1997 m.) – vaizdžiai pademonstravo, kad pakeisti beveidžio vidutinio dydžio Europos miesto įvaizdį pajėgus ir vienas ryškus šiuolaikinės architektūros objektas. Dabar tai jau įvairiapusiškai ištyrinėtas bei urbanistikos, architektūros ir ekonomikos literatūroje plačiai aptartas miesto regeneracijos pavyzdys, kuris mūsų tyrimui yra aktualus, nes tiesiogiai susijęs su XX a. ir XXI a. sandūroje kilusia šiuolaikinės architektūros vietoženklų statybos banga. Mat XXI a. priešaušryje įgyvendintas pastarasis miestokūros atvejis tapo orientyru kitiems miestams, kurie ėmė siekti išskirtinumo ir atpažįstamumo savo šalyje, regione ar net pasaulyje. Vis dar stebimi šios bangos atgarsiai skatina į šiuolaikinės architektūros išskirtinių objektų fenomeną pažvelgti atidžiau ir pabandyti praskleisti šydą, dengiantį giluminių reikšmių kodus.

Disertaciją inspiravo ne vien pastaraisiais dešimtmečiais išryškėjusi architektūros vietoženklų svarba miesto įvaizdžio ir vietovių regeneracijos požiūriais, bet ir pastebimas trūkumas mokslinių darbų, nagrinėjančių šių objektų ypatybes, suvokimo problematiką. Neabejotinai įtakos turėjo ir postmodernizmo architektūros teorijai būdingas polinkis gilintis į daugialypę ir daugiasluoksnę reikšmės sritį.

### **Keli svarbūs vietoženklų sampratos aspektai**

Vertikalios dominantės senosiose pasaulio kultūrose atliko gyvybiškai svarbią simbolinę funkciją. Tigro ir Eufrato slėnio kultūrų, senųjų Amerikos kultūrų miestų erdvinėse struktūrose dažnai dominuodavo sakralinis statinys – zikuratas ar piramidė su viršuje įrengta šventykla. Šie architektūros objektai įkūnijo Pasaulio medžio, Pasaulio kalno ar Pasaulio ašies įvaizdžius ir simboliškai bei fiziškai žymėjo žmonių gyvenamosios erdvės (*mikrokosmoso*) centrą. Archajiniam žmogui jie reiškė saugumą, nuolatinį ryšį su dievybe,

bendruomene, protėviais<sup>1</sup>. Erdvine prasme aiškiai išreikšti senųjų miestų architektūros vietoženkliai jų gyventojams buvo gyvybiškai svarbūs, nes pagal tuometinio žmogaus pasaulio sampratą už sakraliosios erdvės ribų tvyro chaosas ir nebūtis. Senųjų bendruomenių bei baltiško pasaulėvaizdžio tyrinėtojai (Mircea Eliade, Vladimir Toporov, Julius Greimas ir kt.) pripažįsta, kad šiuolaikinis žmogus yra išlaikęs senojo pasaulio suvokimo bruožų. Pasak Geimo, lietuviškoji ikikrikščioniška mitologinė-religinė patirtis nėra vien įvairių mitų ar žodinės pasakojamosios kūrybos kratinys, o – ideologinė struktūra, kuri pasireiškia literatūrine ar kita forma<sup>2</sup>. Čia reikėtų pažymėti, kad mokslinė aprašomąja metodika paremta Lietuvos paveldosauga ne visada randa tinkamą architektūros valdymo būdą – nepajėgia pateikti atsakymų projektuotojams bei neapsaugo nuo su aplinka disponuojančių objektų atsiradimo<sup>3</sup>.

Šiuolaikiniam miestui bei jo gyventojams architektūros vietoženkliai svarbūs mažiausiai keliais aspektais. Jie yra reikšmingi urbanistinės struktūros elementai, smarkiai įtakojantys miestovaizdį, miesto ar vietos įvaizdį, kultūrinį charakterį. Tokie vietoženkliai taip pat yra pajėgūs nulemti atskirų urbanizuotų teritorijų, miesto ar net viso regiono patrauklumą bei įvaizdį, formuoti jų identitetą. Antra, fiziškai dominuojantys, savo estetinėmis ypatybėmis ar išskirtinėmis detalėmis stebėtojo dėmesį kaustantys architektūros akcentai urbanistinėje aplinkoje atlieka orientuotis padedančių objektų – orientyrų – funkciją. Pastaroji jų savybė taip pat pastebimai įtakoja ir miesto bei jį sudarančių dalių struktūros aiškumą. Vis dėlto architektūros vietoženkliai negalima priskirti vien mūsų aplinkos vizualinei ar vartojamajai daliai. Iš pasaulio urbanistikos istorijos matyti, kad žmonės nuo seno juose linkę įžvelgti gilesnių prasmų nei vizualiai matomos estetinės, fizinės ar jų funkciją atliepančios ypatybės.

Pradėjus gilintis į vietoženkliai temą, ėmė kliūti Lietuvos architektūros ir urbanistikos teorijos tekstuose naudojama *orientyro* sąvoka<sup>4</sup>. Mat miestų erdvinės

---

<sup>1</sup> Eliade, M., *Images and Symbols*, Princeton University Press, 1991, 194 p.; Eliade, M., *Šventenybė ir pasaulietiškas*, Vilnius: Mintis, 1997, 162 p. ir kt.

<sup>2</sup> Greimas, A., J., *Tautos atminties beieškant*, Vilnius/Chicago: Mokslas, 1990, p. 10.

<sup>3</sup> Kaip viešbučio *Novotel* Gedimino pr., Vilniuje ar rekonstruoto namo Laisvės al. 90, Kaune. Kaip galimą išeitį Vytautas Petrušonis urbanistinės renovacijos planavime yra pasiūlęs pasitelkti mitologinį naratyvą (Petrušonis, P., Kultūrinių archetipų recepcija planuojant urbanistinę renovaciją, *Urbanistika ir architektūra*, 2011, Nr. 1, p. 206–266), kuris remiasi per mitą pažįstamais kultūriniais archetipais (*archetipas* – „3. paveldimi struktūriniai psichikos elementai, vaizdiniai, pagrįsti ankstesne žmonijos patirtimi, kaupiami kolektyvinėje sąmonėje...“ – *Tarptautinių žodžių žodynas*, sudar. Vaitkevičiūtė, V., Vilnius: Žodynas, 2007, p. 101). Praktikoje pastarasis metodas kol kas nėra išbandytas.

<sup>4</sup> Tyrimo pradžioje buvo bandoma verstis su šiuo terminu (žr. Bružas, A., Šiuolaikinių Kauno orientyrų architektūros bei išplitimo ypatybės, in: *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2010, T. 2, Nr. 3, p. 46–51; Bružas, A.,



kompozicijos tyrimuose iki šiol gana plačiai paplitęs pastarasis terminas neapima dalies minėtų aspektų, būdingų šiuolaikiniams aplinkoje išsiskiriantiems architektūros objektams. Kaip minėta, dabartine samprata toks statinys, tai ne vien rasti kelią ar orientuotis aplinkoje padedantis bei erdvinę struktūrą formuojantis urbanistinis elementas, bet labiau lengvai atpažįstamas aplinkos objektas, kurį galima suvokti ne vien kaip fizinį ar architektūros, bet ir kaip sociokultūrinį, gilesnių prasmių turintį fenomeną. Taigi, ir jį apibrėžiantis terminas privalo apimti fizinius, estetinius, sociokultūrinius ir reikšmės aspektus. Tokiems objektams įvardinti labiau tinkama pasirodė mokslinėje literatūroje kartkartėm, tačiau dar gana atsitiktinai, aptinkama „kraštoženklis“ ar „vietoženklis“ sąvoka. Pastaroji ryškiau akcentuoja vietos ženklinimo funkciją bei atitinka anglakalbėje architektūros teorijoje plačiai naudojamą terminą *landmark* (*land* – liet. *žemė, kraštas*, vieta; *mark* – liet. *ženklas*). Pasirinktas „vietoženklis“ pavadinimas taip pat leidžia išvengti galimos asociacijos su vertybiniais ar ideologiniais orientyrais bei yra glaudžiai susijęs su ženklo sąvoka, kuri yra svarbi ir su tyrimu besisiejančios semiotikos studijose. Šis pavadinimas minimas ir Tomo S. Butkaus monografijoje *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų analizė*<sup>5</sup>, o pasitelkti jį tyrimui ryžausi tik prieš tai jo sampratą pasitikslinęs su pačiu monografijos autoriumi<sup>6</sup>.

### **Temos aktualumas, naujumas**

*Georges Pompidou centro*, Barselonos olimpinių žaidynių naujų architektūros objektų, Bilbao miesto *Guggenheimo muziejaus* statybos ir kai kurie kiti ryškūs XX a. antrosios pusės miestų urbanistinės plėtros atvejai suteikė postūmį pačios šiuolaikinio miesto sampratos pokyčiams. XX a. 10-ajame dešimtyje Vakaruose, o vėliau – ir Rytuose, aiškiai pastebimas išskirtinių architektūros objektų statybos suaktyvėjimas, tiesiogiai atspindintis jau pasikeitusį miestų valdžios, urbanistų ir pačių miestiečių požiūrį į pačius aplinkoje išsiskiriančius architektūros objektus. Būtina pažymėti, kad ties XX a. ir XXI a. sandūra įvairiose pasaulio šalyse palyginti gausiai statytų išskirtinės architektūros pastatų išskirtinė funkcija buvo ne vienintele, o dažnai – net ne pagrindine prielaida tokiems objektams atsirasti. Ne mažiau svarbi buvo pati šių statinių architektūra, kuriai dažnai buvo keliami aukštos kokybės, originalumo, dominavimo aplinkoje bei kai kurie kiti svarbūs reikalavimai. Aktualiomis tapo

---

Šiuolaikinės architektūros orientyrai: ikoniški pastatai hierarchinės klasifikacijos sistemoje, in: *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2011, 3(3), p. 109–114).

<sup>5</sup> Tiesa, T. S. Butkus panaudojo *kraštoženklis* pavadinimą (Butkus, T., S., *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*, Kaunas: Kitos knygos, 2011, 164 p.), kurį pateikė kartu su jos anglišku atitikmeniu *landmark*.

<sup>6</sup> Plačiau apie terminą „vietoženklis“ ir šiuolaikinės architektūros vietoženklis sąvoką – poskyryje 1.2.1.

šių statinių sukeltos emocijos – tai, kas priverstų žiūrovą nustebti<sup>7</sup>. Ir ne taip svarbu net ar pastatas yra šiuolaikinio meno galerija, koncertų salė, sporto arena ar miesto valdžios buveinė. Pats pastato išskirtinumas tapo svarbesnis nei jo paskirtis. Panašiu keliu nuėjo ir privatus verslas, ėmęs statyti ne tik fizinėmis, bet ir estetinėmis ypatybėmis aplinkoje išsiskiriančius komercinius statinius – būstines, biurų dangoraižius, prekybos salonus, prekybos molus ir pan. Pastarosios ypatybės šiuolaikinės architektūros objektams ne vien garantavo prestižą, bet ir „atkėlė vartus“ į svarbiausias miestų teritorijas<sup>8</sup>. Dėl išaugusios architektūros ekspresyvumo bei išskirtinumo svarbos ėmė formuotis elitinis architektų-žvaigždžių sluoksnis (angl. *Stararchitects*)<sup>9</sup>. Į miestų plėtros procesus vis labiau įtraukus verslo ir marketingo strategijas, išskirtinės architektūros objektai tapo tam tikrais koziriais ir jų tarpusavio konkurencinėje kovoje. XX a. pab. ir XXI a. pr. ypač ryškiai pasireiškę minėtieji procesai sufleravo, kad šiuolaikinės architektūros vietoženklų problematika dabar yra aktuali, o gal – net ir svarbesnė nei anksčiau.

Architektūros vietoženklų statyba – vienas pačių ryškiausių visuotinių miestokūros reiškinių, kuris Vakarų Europoje dominuoja daugiau nei dešimtmetį. Tačiau į miesto įvaizdį bei jį formuojančius urbanistinėje aplinkoje išsiskiriančius architektūros objektus iki šiol dažnai žvelgiama pro miesto teoretiko Kevin Lynch pusės amžiaus senumo prizmę. Miesto įvaizdžio tyrimuose dar gana plačiai naudojami ir šio miesto tyrinėtojo nustatyti 5 fiziniai elementai<sup>10</sup>, remiamasi jo sukurtais teoriniais konstruktais. Iš jo išskirtų 3 miesto įvaizdžio komponentų – tapatumo, struktūros ir reikšmės – paskutinysis vis dėlto dažnai yra tiesiog pamiršamas. Pagrindine to priežastimi reikėtų laikyti trūkumą tyrimo instrumentų bei metodikos, siekiant šį miesto įvaizdžio komponentą išaiškinti, aprašyti ir apibrėžti. Be to, Lynch nelygino architektūros su kalba, todėl semiotika liko jo tyrimų nuošalėje. Miesto įvaizdžio bei jam svarbių architektūros objektų reikšmės aspektus

---

<sup>7</sup> Verslo literatūroje tai vadinamasis *Oho faktorius* (angl. *Wow Factor*). Žr.: Peters, T., *The Pursuit of WOW! Every Persons Guide to Topsy-Turvy Times*, New York: Vintage Books, 1994, 349 p. ir kitur.

<sup>8</sup> Pavyzdžiu čia galėtų būti pagal britų architekto Norman Foster projektą pastatytas 180 m aukščio išraiškingas ir konstrukcine prasme inovatyvus dangoraižis *Swiss Re*, kuris buvo pirmas šiuolaikiškas aukštuminis pastatas dabar tokiais pagarsėjusiame Londono Sičio rajone.

<sup>9</sup> Daugelio šio sluoksnio architektų požiūrį į aplinką bei patį reiškinį iliustruoja plačiai žinoma Gehry frazė „Aš nedarau konteksto“. *Stararchitects* (liet. architektai-žvaigždės) – *medijų* sukurtas naujadaras, skirtas įvardinti pasaulinio garso architektams. Šio neformalaus statuso architektai dažniausiai samdomi projektuoti miestų ar privačių kompanijų reprezentacinius objektus, kurie taptų simboliais ir taip pritrauktų turistų srautus, garantuotų didesnę miestų žinomumą ar keltų privačių kompanijų prestižą. Architektai-žvaigždės savo statusą dažniausia patvirtina pastatais, kurie pasižymi drąsiais architektūros sprendiniais, techninėmis naujovėmis, ekspresyviu estetiniu charakteriu.

<sup>10</sup> Pirmą kartą jis tai padarė 1960 m. išleistame savo garsiajame veikale *Miesto įvaizdis* (Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge; MIT Press, 1960, 194 p.).

nagrinėjančiam tyrimui taip pat būtina prieiga, kuri įgalintų pažvelgti iš šiuolaikinės perspektyvos – įvertinti tiriamo miesto specifiką bei atsižvelgti į miesto sampratos slinkti, įvykusią per pastaruosius dešimtmečius.

Šiuolaikinis miestas ar jo komponentai jau seniai suprantami ir traktuojami kaip tarpdisciplininės analizės objektai, todėl vienu pirminių tyrimo uždavinių buvo surasti tinkamą teorinę prieigą bei parengti miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų tyrimo modelį. Čia atraminiais tapo Vroclavo architektūros mokyklos atstovų Anthony Clerici, Izabelos Mironowicz, Tomasz Ossowicz, Maciej Lasocki darbai<sup>11</sup>, iškeliantys architektūros vietoženklų vaidmens svarbą šiuolaikiniame mieste, aptariantys kai kuriuos jų reikšmės aspektus bei siūlantys modernesnius miesto įvaizdžio suvokimo bei jo interpretavimo teorinius instrumentus.

Išskirtinių šiuolaikinės architektūros objektų mieste fenomeno problematika aktyviai pradėta gvildinti neseniai – XXI a. pr. Čia pažymėtini architektūros kritiko Charles Jencks<sup>12</sup>, kultūros sociologų Leslie Sklair<sup>13</sup> ir Paulo Joneso<sup>14</sup> pastarųjų dešimtmečių tyrinėjimai, aptariantys *ikoniškos architektūros* fenomeną, sietiną su atsiradusiu išskirtinės architektūros objektų poreikiu, kultūros sampratos raida visuomenėje ir miesto plėtros procesų valdyme bei kai kuriais kitais su architektūra susijusiais sociokultūriniais procesais.

Pastaraisiais metais Lietuvoje, sekant kai kurias šiuolaikines Vakarų urbanistikos tendencijas, miesto teorijos srityje labiau aktualizuojama viešųjų erdvių problematika bei analizuojamas viešųjų erdvių sociokultūriniame kontekste aspektas<sup>15</sup>. Šie tyrimai neabejotinai yra reikšmingi architektūros ir urbanistikos moksliniam diskursui, o viešųjų erdvių bei sociokultūrinio konteksto svarba – nekvestionuojama. Tačiau miestų erdvėms svarbūs yra ir architektūros vietoženkliai, kurių problematika Lietuvoje yra išgvildenta žymiai menčiau. Architektūros teorijos plotmėje iki šiol nėra nusistovėjusio bei suartikuluoto požiūrio ir į pačius architektūros vietoženklus. Miesto įvaizdžio problema

---

<sup>11</sup> Clerici, A., Mironowicz, I., in: Schrenk M., Popovich V.V., Engelke D., Elisei P., (Eds.) *Cities 3.0 – Smart, Sustainable, Inclusive. Strategies, Concepts and Technologies for Planning the Urban Future*. REAL CORP 9, 2009, Proceedings; Clerici, A., Mironowicz, I., *Landmarks and urban change* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.02.05], Draft version.

<sup>12</sup> Jencks, Ch., *The Iconic Building. The Power of Enigma*, London: Frances Lincoln, 2005, 223 p. ir kt.

<sup>13</sup> Sklair, L., *Iconic Architecture and Capitalist Globalization*, *City*, 2006, T. 10, Nr. 1, p. 21–47.

Sklair, L., *Iconic Architecture and the Culture-ideology of Consumerism*, *Theory, Culture & Society*, 2010, T. 27, Nr. 5, p. 135–159.

<sup>14</sup> Jones, P., *Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture*, *Urban Studies*, 2009, T. 46, Nr. 12, p. 2519–2536.

<sup>15</sup> Čia reikėtų paminėti 2002 m. Tomo Grunskio apgintą disertaciją *Sociokultūrinio konteksto įtaka miesto visuomeninių erdvių formavimui*, 2004 m. Audriaus Novicko apgintą disertaciją *Miesto aikštė: formos ir turinio semantinis tyrimas*, tolesnius šių bei kitų autorių tyrinėjimus pastarąja kryptimi.

tyrinėta, tačiau dar pernelyg mažai bandymų įsigilinti į šį įvaizdį kuriančių architektūros elementų reikšmės plotmę, o tuo labiau – patyrinėti numanomą pastarosios ryšį su elementų fiziniemis ar estetinėmis miestų ar jų urbanistinių elementų charakteristikomis. Pro vietoženklų teorijos prizmę į architektūros objektus pažvelgti bandoma retai, todėl mokslinis darbas šia tema akivaizdžiai praplečia šalies bei tarptautinio mokslinio diskurso lauką srityse, kurios tiesiogiai siejasi tiek su pačiais vietoženkliais, tiek ir su miesto įvaizdžiu. Jis taip pat pabrėžia giluminius aplinkos sampratos aspektus, kurie yra svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženklų teoriniam konceptui, nors Lietuvoje bemaž yra palikti už architektūros teorinio bei praktinio tyrinėjimo ribų. Tuo labiau, kad vien formalioji architektūros objektų analizė nepajėgi duoti atsakymo, kodėl vienas architektūros objektas yra lengviau atpažįstamas urbanistinėje aplinkoje už kitą, kodėl jie būna nevienodai vertinami bei suprantami skirtingų visuomenės grupių, specialistų. Taip pat – kokią reikšmę jie perteikia. Architektūros vietoženklų bei jų reikšmės problematika pastaruoju metu nagrinėjama ne vien Vakaruose, bet ir Vidurio bei Rytų Europoje, Tolimuosiuose Rytuose <sup>16</sup>.

### **Hipotezė ir prielaidos**

Iš pasaulinės urbanistikos istorijos matyti, kad nuo seniausių laikų tam tikri statiniai buvo kuriami kaip miestų architektūros akcentai ar net vizualinės dominantės. Kaip minėta, senųjų kultūrų miestų gyventojams jie turėjo simbolinę reikšmę, kurią padėjo perteikti skirtingos tokių statinių fizinės (tūrio dydžio, aukščio, pastatymo vietos) bei estinės ypatybės, tam tikri būdingi architektūros elementai ar detalės. Pavyzdžiui, istorinių miestų erdvinėje struktūroje savo aukščiu dominuojantys sakraliniai pastatai religingiems senųjų kultūrų atstovams fiziškai įkūnijo dvasines vertybes bei išreiškė tikėjimo jėgą. Valdovų rūmai bei turtingųjų sluoksnio atstovų dvarai aplinkinius statinius dažniausia nustelbdavo ne vien savo didesniu tūriu, bet ir prabangiomis apdailos medžiagomis, rafinuotomis architektūros formomis, detalių ar dekoru gausa. Tai miestiečiams turėjo nedviprasmiškai byloti apie aukštą statinių savininkų padėtį visuomenėje, jų valdomų turtų dydį, turimą galią. Pastatus aplinkoje išskiriančios fizinės ar estinės ypatybės buvo ta determinante, kuri sąlygojo patį išskirtinumą, o tuo pačiu – akumuliuo ir šių objektų reikšmę. Tačiau Renesansas, XIX a. pramonės suklestėjimo era, modernizmo laikotarpis ir galiausiai šiuolaikinės statybos technologijos miestus pakeitė iš esmės. Juose atsirado daugybė naujų urbanistinių,

---

<sup>16</sup> Greta Lenkijos Vroclavo architektūros mokyklos atstovų darbų derėtų paminėti Kvala Lumpūro architektūros vietoženklų tyrimą (Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, 382 p.).

architektūros, socialinių ir kt. bruožų, kurių senesiuose miestuose neužtikume. Šiuolaikinių miestų vertikaliosios dominantės – dangoraižiai – dažniausiai tapatinami su biurų bokštais ar privačių kompanijų būstinėmis. Dideli cilindriško tūrio pastatai asocijuojasi su sporto stadionais bei arenomis, o originalios ir ekspresyvios architektūros objektai – su kultūra ar menu (muziejais, meno centrais, muzikos arenomis ir kitomis kultūros bei meno įstaigomis). Skirtingoms architektūros objektų grupėms būdingos ypatybės ar architektūros bruožai jų suvokėjams dažnai padeda suprasti statinio funkciją ar tiesiog susiorientuoti miesto erdvėje. Čia svarbu ne vien architektūros objekto forma ar jo pastatymo vieta, bet ir panaudotos statybos bei apdailos medžiagos, architektūros elementai ar net parinkta spalva. Tuo labiau, kad šiuolaikiniame pasaulyje susiformavo architektūros vietoženklų subkultūra, kurios esmė – bet kokia kaina išsiskirti ar net dominuoti aplinkoje.

Apie aplinkoje išryškėjančius architektūros objektus, kaip ir apie unikalias ar neįprastas vietas, žmonės susidaro greitesnę ir aiškesnę nuomonę nei stebėdami kontekste „ištirpstančius“ statinius. Pirmieji žymiai greičiau yra pastebimi aplinkoje, lengviau įsimenami. Šiuolaikiniame pasaulyje išskirtinumas bei individualumas taip pat dažnai susiejami ir su komercine sėkme. Todėl architektūros išskirtinės ypatybės ypač akcentuojamos ne vien projektuojant reprezentacinius pastatus (svarbius visuomeninius statinius, kompanijų būstines ir pan.), bet ir parduotuves, prekybos salonus, viešbučius ir pan. Kaip nors pabrėžti aplinkoje dažnai stengiamasi net ir eilinius komercinės paskirties statinius, kuriems bandoma suteikti vieną kitą ryškų, rečiau – originalų, bruožą. Ši aplinkybė tapo siekiamybe, kuri suprantama kaip savaime garantuojanti, jog pats architektūros objektas, o tuo pačiu ir jo rajonas ar net visas miestas taps patraukliu – lankomu miesto svečių bei pačių vietos gyventojų, žinomu, atpažįstamu. Remiantis išdėstytais faktais bei pastebėjimais, keliami hipotezė, kad šiuolaikiniam žmogui, kaip ir senųjų bendruomenių atstovams, architektūros vietoženkliai turi apibrėžiamą reikšmę. Daroma prielaida, kad šiuolaikinės architektūros vietoženklų vertės, kaip ir archajiniais laikais, yra suprantamos juos matantiems ir suvokiantiems žmonėms, o aiškiai išreikštos jų fizinės ar estetinės ypatybės taip pat gali būti esminės formuojant reikšmės konstruktą. Kitaip tariant, galimai egzistuoja ryšys tarp to, kuo šiuolaikinės architektūros vietoženkliai išsiskiria aplinkoje bei to, ką jie reiškia žmogui, o šį ryšį – įmanoma nustatyti. Jei iškeltos hipotezės bei prielaidos pasitvirtintų, pagrindą įgautų ir nuostata, jog estetinėmis bei fizinėmis priemonėmis galima įtakoti ar net formuoti ne vien konkrečių architektūros vietoženklų, bet ir pačių miestų reikšmę. Taip pat – kad architektūra ir šiuolaikinėje visuomenėje išliko galingu įrankiu, kuris glaudžiai siejasi tiek su miesto, tiek ir su pačios kultūros reikšmės sfera.

Atliekant tyrimą gauti *reikšmės atvaizdai* padeda atskleisti bei aprašyti miestų vietoženklį reikšmės charakteristikas. Pastarieji parametrai vieni nuo kitų skiriasi, bet turi panašių dėsningumą, kaip ir pats atskirų miestų įvaizdis. Kadangi reikšmės suvokimas turėtų priklausyti nuo žmonių asmeninių savybių, pagal skirtingų visuomenės grupių apklausos duomenis sukurtieji šiuolaikinės architektūros vietoženklį *reikšmės atvaizdai* visiškai sutapti neturėtų. Pavyzdžiui, eilinių visuomenės narių (miestiečių) ir architektūros profesionalų (architektų) suvokimas turėtų skirtis. Šią prielaidą patvirtina ir nuolat kylantys ginčai dėl įvairių šiuolaikinių architektūros ar meno objektų, kuriuos šios dvi visuomenės grupės dažnai vertina skirtingai<sup>17</sup>.

### **Tyrimo objektas ir chronologija**

Nuo pat XIX a. pab. Amerikoje prasidėjusio aukštuminės statybos bumo pradžios miestuose ryškiausiai architektūros vietoženkliais buvo dangoraižiai. Daugiausia dėl politinių ir ekonominių priežasčių šio reiškinių nuošalėje ilgai buvusi Lietuva pastarąją urbanistinę spragą nepriklausomybės metais skubėjo užtaisyti. Prie didžiųjų šalies miestų aukštuminės plėtros ženkliai prisidėjo atsiradusios ekonominės galimybės, pasikeitusi ir privačią nuosavybę įteisinusi teisinė bazė, o taip pat – iš Vakarų atėjusios šiuolaikinės statybos technologijos. Be rimtesnių architektūrinių-urbanistinių tyrimų, ties XX a. ir XXI a. sandūra Vilniuje ir Klaipėdoje intensyviai buvo statomi bokštiniai biurai ir aukštuminiai daugiabučiai namai. Miestuose vienas po kito kilo didžiuliai komerciniai centrai, masyvūs daugiabučių namų kvartalai. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose šiuo laikotarpiu daugiausia buvo statomi komerciniai objektai, kurių esmėje glūdi siekis išsiskirti, dominuoti, atkreipti dėmesį<sup>18</sup>. Vytauto Rubavičiaus žodžiais tariant, „Lietuva iš „brandaus socializmo“ būvio įšoko į postmodernaus kapitalizmo terpę ir atsidavė vadinamosios laisvosios rinkos galioms bei pagundoms, o ypač – iš tos rinkos kildinamai ideologijai...“<sup>19</sup>. Prie to prisidėjo ir su komercija smarkiai suartėjusi kultūra, *medijos* ir globalizacijos procesai, kurie Lietuvoje

---

<sup>17</sup> Vienas ryškiausių tokio nuomonių išsiskirimo bei atgarsio visuomenėje pavyzdžių – 2009 m. Vilniaus Neries krantinėje pastatyta skulptūra *Krantinės arka* (skulptorius Vladas Urbanavičius), geriau žinoma neoficialiu *Vilniaus vamzdžio* pavadinimu. Pastarąją skulptūrą visuomenė sutiko ypač priešiška, nors daugelis meno žinovų ją vertina palankiai (taip ją įvertino ir tarptautinė ekspertų komisija). Panašių, nors ne tokių ryškių, atvejų yra ir Lietuvos architektūroje – pavyzdžiui, ypač neigiamai architektūros profesionalų vertinamas Vilniaus viešbutis *Novotel* plačiai visuomenei užkliūna retai.

<sup>18</sup> Ambrasas, A., Apie 1991–2007 metų administracinių ir prekybos pastatų architektūrą Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 3 (32), p. 140.

<sup>19</sup> Rubavičius, V., Kvadratinių metrų urbanistika ir architektūra, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 225.

pasireiškė smarkiai ir neišvengiamai<sup>20</sup>. To laikotarpio šalies architektūroje įvykusį lūžį iliustruoja ir buvusios Lietuvos architektų sąjungos Klaipėdos apskrities organizacijos (LASKAO) pirmininkės Vaidos Atienės žodžiai, atskleidžiantys architektų gyvenimo pasikeitimų mastą:

„Nepriklausomybės laikotarpiu iš esmės pasikeitė visuomenės samprata apie architektūrą, įvyko kardinalių pokyčių Lietuvos architektų gyvenime. <...> Sovietmečio ideologijos žlugimas tapo visų architektūrinės visuomenės narių kūrybinės veiklos nauja pradžia. Naujas etapas nebuvo lengvas architektams. Skilo didieji projektavimo institutai, atsirado privatus verslas, sąvoka „architektas-verslininkas“ daugeliui meno atstovų buvo tikra naujovė, nesuvokiama realybė“<sup>21</sup>.

Tačiau, reikia pabrėžti, kad Lietuvos architektūroje staigus posūkis vyko labiau ne į Vakarų tuometinę dabartį, bet greičiau į praeitį. Urbanistinė aplinka bei jos hierarchinė struktūra, į kurią orientavosi tuomet Lietuvos miestų plėtros vadovai, verslininkai ir projektuotojai, jau buvo prasikeitusi ar sparčiai keitėsi.

Kultūros bei architektūros teoriniame lauke vyrauja kritiškas požiūris į urbanistinius ir architektūrinius procesus, kurie Lietuvoje vyko pastaraisiais dešimtmečiais ir tebevyksta dabar. Pažymima, kad skirtingai nei sovietmečio planinėje epochoje, neutraliosios architektūros poreikis šiuolaikiniuose miestuose „...lieka neišgirstas, nesuprastas. Atvirkščiai, vyrauja privataus užsakovo užgaida: jo statinio architektūros raiška būtinai turi nustelbti kaimynus“<sup>22</sup>. Vis dėlto pripažįstama, kad daugelis šių procesų buvo ir yra neišvengiami<sup>23</sup>.

Po kelių dešimtmečių ideologinio diktato bei architektūros priemonių nepritekliaus prasiveržė noras (tiek statytojų, tiek projektuotojų) kurti aplinkoje išsiskiriančius objektus, o šis sutapo su tuo metu viena pagrindinių Vakarų architektūros tendencijų – statyti ekspresyvios estetikos reprezentacinius architektūros statinius. Vis dėlto smarkiai atsilikome nuo Vakarų savo ekonominėmis galimybėmis, o ir technologine pažanga. Dėl šių bei kai kurių kitų aplinkybių išskirti aplinkoje architektūros objektus dažniausia buvo

---

<sup>20</sup> Pasak T. Grunskio, „vienokia ar kitokia globalizacija yra istoriškai dominuojanti sociokultūrinė miestų raidos sąlyga“, kurios „rezultatai visais laikotarpiais reiškėsi mieste kaip konfliktiški, o vėliau vietos kultūros buvo adaptuojami“ (Grunskis, T., Vietos tapatumo krizė Vilniaus centro raidoje (Erdvės morfologijos diskurse), *Urbanistika ir architektūra*, 2005, Nr. 1, p. 15).

<sup>21</sup> Atienė, V., Pajūrio miestų architektūra: dešimtmečio retrospektyva, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 16.

<sup>22</sup> Vanagas, J., *Miesto teorija: vadovėlis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, p. 228.

<sup>23</sup> Pavyzdžiui, J. Minkevičius apie šį laikotarpį rašo: „Per visą atkurtosios Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpį buvo gana skubotai, dažnai nekritiškai sekama susiformavusiomis visai kitokiame geografiniame, istoriniame ir sociokultūriniame kontekste, ne tik sočių, bet dažnai ir persisotinusių Vakarų architektūros srovėmis ir kryptimis“ ir čia pat autorius konstatuoja: „Žinoma, greitų perversmų laikotarpiu tai buvo sunkiai išvengiama“. (Minkevičius, J., Prieštaringoji laisvės architektūra – kultūrinės kokybės dimensija, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra*, (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 197, 198.

bandoma primityviomis priemonėmis<sup>24</sup>. Tuo labiau, kad statyti dažniausiai reikėjo daug bei greitai, o prisiderinti prie istorinės-kultūrinės aplinkos, atsiliepti vietos dvasiai, dar ir prikeliant naujam gyvenimui simbolinę tos aplinkos įkrovą yra daug sunkiau<sup>25</sup>. Reikia pastebėti, kad nebuvo parengti ir šioms statyboms suvaldyti reikalingi dokumentai: Miestų specialieji aukštybinių pastatų išdėstymo mieste planai, prekybos įstaigų išdėstymo planai ir kt.

Tyrimo chronologiją iš esmės nulėmė XX a. pab. įvykęs politinis virsmas bei atlikto natūrinio tyrimo pradžios laikas (2010-ieji), sutapęs su šalies miestų raidoje išryškėjusiais cikliškumo požymiais. 10-ojo dešimtmečio pradžioje didžiuosiuose šalies miestuose netruko atsiskleisti kapitalistinės ekonomikos bruožai – per šiuos 20 nepriklausomybės metų Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje atsirado daugybė naujų architektūros objektų, kurie nuo sovietinio laikotarpio pastatų dažnai skyrėsi ne vien savo statybos bei apdailos technologijomis, medžiagomis, formomis ar funkcija, bet ir egocentrišku architektūros charakteriu. Per šį laikotarpį buvo ypač daug pastatyta komercinių pastatų, kurių paskirtis vertė architektus ieškoti būdų juos akcentuoti architektūros kontekste. Ženkli tokių statinių dalis pateko ir į disertacijos tyrimą, apimančią per šalies nepriklausomybės dvidešimtmetį (nuo 1990 m. iki 2010 m.) Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje pastatytus jų įvairdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklus<sup>26</sup>.

Tyrimui pasirinkti didieji Lietuvos miestai pasauliniame kontekste atitiktų vidutinio dydžio miesto (angl. *Mid-size city*) sampratą<sup>27</sup>. Pastarajai kategorijai priskirti urbanistiniai dariniai savo dydžiu neprilygsta metropoliams ar regionų lyderiams, tačiau jų

---

<sup>24</sup> Tam įtakos turėjo tiek užsakovų mentalitetas, tiek šalies urbanistikoje tvyrojęs chaosas, tiek ir finansinių galimybių ir pačių kūrėjų žinių bei patirties stoka projektuojant tipologiškai, estetinė ir konstrukcine prasmėmis naujus objektus.

<sup>25</sup> Rubavičius, *ibid.*, p. 229.

<sup>26</sup> Būtina pasakyti, kad pirmuosius kelerius metus po nepriklausomybės atkūrimo šiuolaikinės architektūros vietoženkliai realizuoti buvo sąlyginai nedaug. Tai savotiškas pereinamasis laikotarpis.

<sup>27</sup> Vidutinio miesto samprata pasaulyje nėra nusistovėjusi ir jos apibrėžimas pastebimai skiriasi, tačiau miestus įprasta matuoti pagal gyventojų skaičių. Remiantis skirtingais duomenimis, vidutiniais vadinami miestai: nuo 20.000 iki 200.000 (Kunzmann, K., R., *Medium-sized Towns, Strategic Planning and Creative Governance in the South Baltic Arc* [interaktyvus, žiūrėta 2011.03.23], p. 4, prieiga per internetą: [http://www.visible-cities.net/documents/KRK\\_MediumSized\\_Cities.pdf](http://www.visible-cities.net/documents/KRK_MediumSized_Cities.pdf)), nuo 100.000 iki 300.000 (The Mid-size City: Exploring Its Unique Place in Urban Policy, in: *A Summary of the Rochester Conversation on Mid-Size Cities* [interaktyvus], 2002 [žiūrėta 2011.03.23], p. 8, prieiga per internetą: [http://livable.org/storage/documents/reports/Other/The\\_Mid-Sized\\_City\\_Exploring\\_its\\_Unique\\_Place\\_in\\_Urban\\_Policy.pdf](http://livable.org/storage/documents/reports/Other/The_Mid-Sized_City_Exploring_its_Unique_Place_in_Urban_Policy.pdf)) ar net nuo 50.000 iki 500.000 (Bunting, T., Filion, P., Hoernig, H., Seasons, M., Lederer, J., Density, size, dispersion: towards understanding the structural dynamics of mid-size cities, *Canadian Journal of Urban Research* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2011.03.23], p. 1, prieiga per internetą: [http://findarticles.com/p/articles/mi\\_hb6525/is\\_2\\_16/ai\\_n31139987/](http://findarticles.com/p/articles/mi_hb6525/is_2_16/ai_n31139987/)) gyventojų. Atsižvelgiant į tendencijas, šiame tyrime laikomasi nuomonės, kad Baltijos regiono kontekste vidutinis miestas galėtų būti nuo 100.000 iki 500.000 gyventojų. Visi trys disertacijoje nagrinėjami Lietuvos miestai patenka į tokio miesto ribas.



svarba pastaraisiais metais pasaulyje pastebimai didėja<sup>28</sup>. Lietuvos kontekste visi 3 pavyzdžiai priskiriami didžiųjų miestų kategorijai, kuriai priklauso 100.000 ar daugiau gyventojų turintys miestai<sup>29</sup>.

1990–2010 m. laikotarpis didžiuosiuose Lietuvos miestuose urbanistine prasme buvo intensyvus, todėl yra pakankamai medžiagos susidaryti išsamią nuomonę apie šio laikotarpio architektūrą, jos bruožus bei susiklosčiusios palankios sąlygos patyrinėti jos reikšmę. Pasirinktas laikotarpis tyrimui dėkingas dar ir tuo, jog Lietuvos architektūra jame išgyveno pakilimą ir nuosmukį, kuriuos taip pat atspindi statytų pastatų funkcijos, stiliškos, fizinių parametrų ir kiti pokyčiai. Nepriklausomybės pradžioje prekybos kioskais ir prabangiais gyvenamaisiais namais prasidėjusi šalies šiuolaikinės architektūros raida vėliau patyrė prekybos centrų bei kitų komercinės paskirties pastatų, aukštuminių objektų, daugiabutės statybos bangas. Nepriklausomybės dvidešimtmetį vainikavo didžiuosiuose šalies miestuose pastatytos sporto ir pramogų arenos bei dar vienas kitas reikšmingesnis visuomeninės ar kultūrinės paskirties objektas. Statybų bumą galiausiai nuslopino ekonomikos krizė, kuri tam tikra prasme užbaigė apie du dešimtmečius trukusį ir įvairias sritis palietusį šalies ekonominio pakilimo ir nuosmukio ciklą.

### **Darbo tikslas, uždaviniai**

Darbo tikslas – derinant teorinę ir praktinę prieigas, išnagrinėti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvairių formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklis bei sudaryti jų *reikšmės atvaizdus*; remiantis konkrečiais atvejais, patikrinti, ar egzistuoja ryšys tarp architektūros vietoženklis urbanistinėje aplinkoje išskiriančių jų fizinių, estetinių, *išskirtinės dislokacijos* ir *kitos funkcijos* ypatybių bei šiems vietoženklis priskiriamų verčių ir aptarti šio ryšio dėsningumus.

Darbo uždaviniai:

- aktualizuoti šiuolaikinės architektūros vietoženklis problematiką ir šalies architektūros teorijai pasiūlyti dabartinio miesto specifikai labiau tinkantį „vietoženklis“ terminą, kuris galėtų pakeisti iki šiol Lietuvoje naudotą „orientyro“ sąvoką;

---

<sup>28</sup> Prie to prisideda tiek juose atsirandantys nauji išskirtinės architektūros objektai, tiek ir išaugusi visuomenės galimybė keliauti.

<sup>29</sup> Ketvirtasis ir penktasis pagal dydį šalies miestai (Šiauliai ir Panevėžys), nors ir priskiriami šiai kategorijai, iš tikrųjų balansuoja ant didžiojo miesto sąvokos ribos. Įvertinus pastarųjų metų Lietuvos miestų populiacijos pokyčių tendencijas, ateityje jie šį statusą turėtų prarasti.

- išsiaiškinti ir apibrėžti šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchinės struktūros principus, aptarti jų vaidmenį šių laikų urbanistinių idėjų kontekste;
- praplėsti šiuolaikinės architektūros objektus bei pačius miestus nagrinėjančių mokslinių instrumentų spektrą – remiantis miesto įvaizdžio bei architektūros vietoženklių suvokimo teorijomis, sukurti miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės tyrimo modelį;
- išryškinti raidos bruožus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos teritorijų bei vietų, kurios per nepriklausomybės 20-šimtmetį patyrė reikšmingų pokyčių ir yra ypatingai svarbios šių miestų įvaizdžiui;
- atlikti natūros tyrimą 3 didžiuosiuose Lietuvos miestuose, atrinkti šių miestų įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklus bei išsiaiškinti urbanistinėje aplinkoje juos išskiriančias ypatybes;
- aptarti šiuolaikinės architektūros vietoženklių suvokimo giluminį – reikšmės – sluoksnį bei tarpusavyje palyginti Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir bendrąjį šių miestų vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, sudarytus pagal architektų bei eilinių miestiečių grupių apklausos duomenis;
- atlikti šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnio koreliaciją su vietoženkliais aplinkoje išsiskiriančiomis jų fizinėmis, estetinėmis, *išskirtinės dislokacijos* ir *kitos funkcijos* ypatybėmis.

### **Ginami teiginiai**

- Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai greta kitų urbanistinių elementų yra ypač svarbūs miesto įvaizdžiui bei gali įtakoti miesto tapatumą.
- Architektūros vietoženklus galima traktuoti kaip komunikacinę sistemą, kuri suvokėjui perteikia tam tikrą giluminį turinį.
- Suvokti (arba *perskaityti*) miestą, jo dalį ar vietą padeda ir šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchija, kurios aukščiausią vietą užima *ikoniškos architektūros* objektai.
- „Vietoženklis“ terminas labiau nei „orientyro“ ar „dominantės“ sąvokos atitinka miesto aplinkoje šiuolaikinio išsiskiriančio objekto sampratos specifiką. Jam būdinga padėti orientuotis mieste, formuoti urbanistinę aplinką bei perteikti tam tikrą reikšmę.
- Šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmę miesto gyventojams galima aprašyti kaip tam tikrą išreiškiamų verčių sumą. Ją atspindi *reikšmės atvaizdai*, atlikti pagal kiekybinės sociologinės apklausos rezultatus.
- Tarp šiuolaikinius architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių bei jų išreiškiamų verčių egzistuoja ryšys.

- Didžiųjų Lietuvos miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizduose* dominuojančios vertės atskleidžia ne vien vietoženklų, bet ir šiuolaikinės architektūros pobūdį ir net tam tikrus pačios visuomenės bendrakultūrinius polinkius.

### **Tyrimo teorinis kontekstas ir darbo metodika**

Šiuolaikinio miesto kontekste architektūros vietoženklų reiškinys yra atsidūręs tam tikroje miesto planuotojų bei jo suvokėjų (ar vartotojų) interesų sankirtoje. Iš vienos pusės yra ekonominės teorijos, kurios miestų strateginio planavimo praktikoje savitumą traktuoja kaip tam tikrą reklamos formą. Šioms teorijoms ypač didelės įtakos turėjo XX a. pab. išleisti veikalai<sup>30</sup>, kurie urbanistiką susieja su rinkodara, o miestus (ar *vietas*<sup>31</sup>) traktuoja kaip objektus, vienus su kitais konkuruojančius dėl aukštesnės padėties, platesnio pripažinimo. Kaip pažymi Sharon Zukin, įvaizdžio kūrimas yra kertinis dalykas tarptautinėje miestų kovoje<sup>32</sup>. Remiantis tokiu konkurenciją sureikšminančiu požiūriu, „vietos turi traukti turistus, gamyklas, kompanijas ir talentingus žmones, kaip ir rasti vietos jų eksportui, o visa tai reikalauja naudoti strateginio marketingo įrankius ir prekės ženklo sklaidą“<sup>33</sup>. Remiantis šia samprata, miestai kuriami panašūs į milžiniškus prekybos centrus, iš kurių turėtų nesinorėti išeiti. Miesto įvaizdį bandoma koreguoti bei formuoti sistemingai, planingai. Svarbūs šio proceso dalyviai yra ir šiuolaikinės architektūros vietoženkliai. Dar vienas aktualus tokio – „vartotojiško“ miesto – atributas yra kultūrinės ir kūrybinės industrijos. Jos sukuria pagrindą ekonominei regeneracijai, teikdamos naujus urbanistinius įvaizdžius, o pastarieji padeda paversti miestą patraukliu kapitalui bei profesionaliems darbuotojams<sup>34</sup>. Kultūra tuomet suprantama bei traktuojama kaip vienas iš atributų ekonominės galios, kurią įkūnija išskirtiniai kultūrinės paskirties pastatai.

Vis dėlto pastebima ir dar viena ryški požiūrio perspektyva, kuriai taip pat yra svarbūs tiek pats miestas (ar *vieta*), tiek jo vietoženkliai. Tai požiūris tarsi iš vidaus – miestą

---

<sup>30</sup> Ashworth, G., J., Voogd, H., *Selling the City: Marketing Approaches in Public Sector Urban Planning*, John Wiley & Sons, 1993, 226 p.; Gold, J., R., Ward, S., V., *Place promotion: the use of publicity and marketing to sell towns and regions*, John Wiley & Sons, 1994, 268 p.; Smyth, H., *Marketing the City: The Role of Flagship Developments in Urban Regeneration*, Spon, 1994, 289 p. ir kt.

<sup>31</sup> Pastaruoju metu ypač išplitusi vietos (angl. *place*) sąvoka. Kaip vieta gali būti traktuojami aikštė, kvartalas, rajonas ar net visas miestas.

<sup>32</sup> Zukin, S., *Cultural Strategies and Urban Identities: Remarketing Public Space in New York*, *Cities in Transformation – Transformation in Cities: Social and Symbolic Change of Urban Space*, edit. Kalltorp, O., Elander, I., Ericsson, O., Franzen, M., Ashgate, Aldershot, England Brookfield, 1997, p. 205–219 ir kt.

<sup>33</sup> Kotler, P., Gertner, D., *Theoretical papers Country as brand, product, and beyond: A place marketing and brand management perspective*, *Brand Management*, Special issue, 2002, T. 9, Nr. 4/5, p. 253. Anglų kalboje prekės ženklo sklaidai įvardinti naudojamas terminas *conscious branding*.

<sup>34</sup> Hall, P., *Creative cities and economic development*, *Urban Studies*, 2000, T. 37, Nr. 4, p. 639–649.

suvokiant būnant jame, jį patiriant. Prie šiuolaikiško miesto kaip patyrimo sampratos ištakų buvę situacionistai<sup>35</sup> siekė betarpiškai patirti miesto atmosferą. Pastarojo judėjimo atspindžių galima įžvelgti ir dabartiniame *miesto turizmo* reiškinyje, kai poilsiniais bei pažintiniais tikslais keliaujama ne į kurortą, gamtą ar provinciją, bet į intensyviai apgyvendintas vietas – į miestus ar net didmiesčius. Kultūra bei jos atributais besidominčioje dabartinės visuomenės dalyje vis ryškesnis yra ir architektūros turizmas, tačiau jį praktikuojantiems svarbu ne vien lankomo miesto (ar vietos) dvasia, bet ją kuriantys objektai, tarp kurių yra ir pavieniai architektūros vietoženkliai, jų grupės, ansambliai. Vis ryškesnė yra ir tendencija lankyti ne vien istorinius, bet ir modernizmo laikotarpio ar net šiuolaikinės architektūros objektus, kurie natūroje apžiūrimi sistemingai ar po miestą klaidžiojant, panašiai, kaip tai prieš pusę amžiaus darydavo situacionistai. Tačiau urbanistinė aplinka bei atskiri jos elementai yra ne vien masalas turistams bei patrauklumo garantas darbo imigrantams, bet ir nuolat veikia žmones – miesto gyventojus. Ji sukuria „žmogaus tam tikrą santykį su jo aplinka“<sup>36</sup> bei įtakoja jo būseną ar net pamažu formuoja asmenybę. Tyrimas remiasi esamomis miesto suvokimo ir vietoženklų teorijomis, koncepcijomis bei architektūros vietoženklų svarbą mieste akcentuojančiais moksliniais darbais.

Prieš pradėdant darbą buvo svarstomi du galimi tyrimo keliai. Pirmasis – tyrinėti šiuolaikinės architektūros vietoženklus nepriklausomai nuo jų dislokacijos, antrasis – šiuolaikinės architektūros vietoženklus atsirinkti atsižvelgiant į jų buvimo vietas bei daromą įtaką miesto įvaizdžiui. Pasirinkus antrąjį tyrimo kelią, šiuolaikinės architektūros vietoženklų analizę pavyko susisieti su miesto įvaizdžio problematika, kuri yra aktuali šiuolaikinei urbanistikai bei miestų plėtros politikai.

Į šiuolaikinės architektūros vietoženklus žvelgta kompleksiskai, todėl pasitelktos kelios metodologijos, o jų taikymas priklausė nuo atskirose disertacijos dalyse atliekamos analizės pobūdžio. Tai tarpdisciplininis tyrimas, kuriame menotyrai įprastų įrankių arsenalas buvo išplėstas metodais, naudojamais psichologijoje, sociologijoje, semiotikoje.

Probleminiai klausimai disertacijoje gvildinti šiuolaikinį miestą, jo urbanistinius procesus bei objektus traktuojant kaip bendrojo kultūrinio, socialinio ir

---

<sup>35</sup> XX a. vid. veikęs situacionistų meninis judėjimas praktikavo *unitarinę urbanistiką*, kurios esmė – be tikslo klaidžiojant po miestą, sugerti jo atmosferą. Miesto poveikis psichikai vėliau buvo aprašomas jų psichogeografinėse ataskaitose. Šiam judėjimui įtakos turėjo siurrealizmo, dadaizmo, letrizmo literatūros bei meno srovės.

<sup>36</sup> Vanagas, J., *Miesto teorija: vadovėlis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, p. 203.

laikmečio konteksto dalį. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos architektūros vietoženklių atranka remiasi pirmosios dalies trečiame skyriuje pateiktu tyrimo modeliu. Analizuojant atrinktus konkrečius šiuolaikinės architektūros objektus – vietoženklus – taikytas formalios menotyrinės analizės metodas. Pastarojo prirėikė siekiant išsiaiškinti pačius šiuolaikinės architektūros vietoženklus bei jų išskirtines estetines, fizines, dislokacijos bei *kitos funkcijos* ypatybes. Šios vėliau buvo sugretintos su sociologinės apklausos būdu išsiaiškintais verčių dažniais.

Tyrimui įtaką padarė semiotinis požiūris bei semiotikoje plačiai taikomas Komunikacijos modelis. Nustatant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, metodologiniu pagrindu tapo Barthes išplėtoti *teksto* analizės principai, akcentuojantys prasminį – giluminį – kūrinio lygmenį. Tyrimo objektas čia traktuotas kaip *vizualus tekstas*.

Remiantis Umberto Eco *atvirojo kūrinio* samprata, vienintelės teisingos *teksto* reikšmės nėra ir negali būti, nes kiekviename suvokėjuje ji skleidžiasi skirtingai<sup>37</sup>. Laikant, kad *vizualusis tekstas* yra suvokiamas subjektyviai, o kiekvienas jo suvokėjas – teisu, tyrimui buvo pasitelktas kiekybinės sociologinės apklausos įrankis. Pačių verčių apibrėžimai respondentams nebuvo pateikti, kad iš šalies nebūtų įtakojamos jų mentaliniuose žemėlapiuose susiklosčiusios nagrinėjamų vietoženklių reikšmės. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai apklausai pateikti naudojant pastatų nuotraukas, kurių rakursai perteikia charakteringus vaizdus iš miestų įvaizdžiui svarbių viešųjų erdvių, nuo vandens ar iš miestovaizdžio apžvalgos aikštelių (regyklų).

Tyrimui pasitelkta metodologija įgalino išvesti tam tikrą miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės vidurkį – sudaryti atskirų miestų bei bendrąjį šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, juos lyginti vienus su kitais. Apklausos būdu gautus duomenis apdoroti bei šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnio koreliacijai su juos kontekste išskiriančiomis ypatybėmis atlikti buvo naudojami matematinės statistikos metodologiniai įrankiai.

### **Naudotos literatūros apžvalga**

Pirmajai naudotos literatūros grupei priskirtini teoriniai veikalai, kuriuose gilinamasi į architektūros vietoženklį kilmę, vaidmenį šiuolaikiniame mieste bei paties miesto fenomeną, jo raidos aspektus. Vizualinių dominančių svarbą senosiose pasaulio kultūrose bei

---

<sup>37</sup> Eco, U., *The Open Work*., Cambridge: Harvard University Press, 1989, 320 p.

Viduramžių žmonėms savo teoriniuose darbuose yra plačiai aptarę Leonard Benevolo<sup>38</sup>, Lewis Mumford<sup>39</sup>, Arnold J. Toynbee<sup>40</sup> ir kt., tačiau jų prasmės bei vaidmens svarba senosiose kultūrose ypač išsiskleidžia Mircea Eliade teoriniuose veikaluose<sup>41</sup>. Pastaruosiuose taip pat įtikinamai parodyta, jog vizualiųjų dominančių provaizdis – įvairiose pasaulio kultūrose bei Lietuvoje žinomas Pasaulio kalnas, Pasaulio medis, Pasaulio stulpas ir pan.

Suprasti šiuolaikinio miesto istorinės raidos ypatumus, miesto kultūros fenomeną bei susidaryti bendrąjį Vakarų civilizacijos istorinį portretą būtų buvę sunku tiek be veikalų minėtų žinomų civilizacijos ir miesto tyrinėtojų bei kritikų Mumford ir Toynbee, tiek ir be Oswald Spengler<sup>42</sup>. Šiuo aspektu prasmingi ir Leonido Donskio miesto kultūros bei jos krizės tyrinėjimai<sup>43</sup>, Almanto Samalavičiaus Vakarų miesto teorijų apžvalgos<sup>44</sup>. Kalbant apie miesto savitumo suvokimo autoritetus, negalima nutylėti norvegų architektūros teoretiko Christian Norberg-Schulz<sup>45</sup>, viso pasaulio architektūros bei urbanistikos specialistų bei plačiosios visuomenės dėmesį atkreipusio į miesto ar *vietos* individualumo svarbą<sup>46</sup>.

Tyrimui aktualus ir Fredric Jameson veikalas *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998*, XX a. pab. pastebimai įtakojęs Vakarų kultūros tyrinėjimus bei pačią jos sampratą. Platesnis šiuolaikinės visuomenės bei tinklaveikos procesų supratimas būtų buvęs sunkiai įmanomas be Zygmunt Bauman<sup>47</sup>, Manuel Castells<sup>48</sup>, William J. Mitchell<sup>49</sup>, Alan ir Josephine Smart<sup>50</sup>, Wolfgang Welsch<sup>51</sup> bei lietuvių kilmės

---

<sup>38</sup> Benevolo, L., *Europos miesto istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, 296 p.

<sup>39</sup> Mumford, L., *Technics and civilization*, New York: Harcourt, 1934, 495 p.; Mumford, L., *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*, New York: Harcourt Brace and World, 1961, 657 p.; Mumford, L., *The Culture of Cities*, New York: Harcourt, Brace and Company, 1938, 586 p.

<sup>40</sup> Toynbee, A., J., *Cities of Destiny*, New York: Weathervane Books, 1967, 376 p.

<sup>41</sup> Eliade, M., *Šventenybė ir pasaulietiškasumas*, Vilnius: Mintis, 1997, 162 p.; Eliade, M., *Amžinojo sugrįžimo mitas. Archetipai ir kartotė*, Vilnius: Mintis, 1996, 161 p.; Eliade, M., *Images and Symbols*, Princeton University Press, 1991, 194 p.

<sup>42</sup> Шпенглер, О., *Закат Европы*, Москва: Искусство, 1993, 666 с.

<sup>43</sup> Donskis, L., *Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija*, Disertacijos filosofijos kandidato moksliniam laipsniui gauti autoreferatas, V., 1990, 58 p.; Donskis, L., *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, 165 p.

<sup>44</sup> Samalavičius, A., *Miestas ir protas: urbanistinės teorinės refleksijos XX a. Vakaruose*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2013, 160 p.

<sup>45</sup> Norberg-Schulz, Ch., *Existence, Space and Architecture*, London: Praeger Publishers, 1971, 120 p.; Norberg-Schulz, Ch., *Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli, 1980, 216 p.; Norberg-Schulz, Ch., *Meaning in Western Architecture*, New York: Rizzoli, 1974, 445 p.

<sup>46</sup> Turimas galvoje *Genius loci* fenomenas, žinomas dar nuo senovės Romos laikų.

<sup>47</sup> Bauman, Z., *Globalizacija. Pasekmės žmogui*, Vilnius: Strofa, 2002, 207 p.

<sup>48</sup> Castells, M., *Tinklaveikos visuomenės raida*, T. 1, , Poligrafija ir informatika, 2005, 536 p.

<sup>49</sup> Mitchell, W., J., *City of Bits. Space, Place and the Infobahn*, Cambridge: MIT Press, 1996, 225 p.

<sup>50</sup> Smart, A., Smart, J., Urbanization and the Global Perspective, *Annual Review of Anthropology*, 2003, Nr. 32, p. 263–285.

<sup>51</sup> Welsch, W., *Mūsų postmodernioji modernybė*, Vilnius: Alma littera, 2004, 503 p.

tinklaveiklos tyrinėtojo Kazio Varnelio teorinių darbų<sup>52</sup>. Taip pat būtina paminėti Charles Landry bei Maurizio Carta monografijas *The Creative City: A Toolkit for Urban* ir *Creative City. Dynamics, Innovations, Actions*<sup>53</sup>, iškeliančias ir aptariančias *kūrybingo miesto* sąvoką bei požymius, pateikiančias ryškiausias šiuolaikinius kūrybingo Europos miesto kūrimo pavyzdžius. Didžiausiu kelerių pastarųjų metų įvykiu Lietuvos miesto teorijų diskurse laikytina Tomo S. Butkaus monografija *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų analizė*<sup>54</sup>, parašyta 2009 m. autoriaus apgintos disertacijos *Kultūrinių funkcijų raiška miesto erdvinėje struktūroje* pagrindu. Veikalas, atskleidžiantis, kad miestas gali būti ne vien kieta urbanistinė forma, kurstė bei drąsino mintį, jog šiuolaikinis miestas savo pavidalą turi ir reikšmės plotmėje.

Dar viena panaudotos teorinės medžiagos grupė siejasi su šiuolaikinio miesto įvaizdžio supratimu bei vietoženklis vaidmens tyrinėjimais pastarąjį formuojant. Kadangi ši sritis Lietuvoje moksliskai išgvildenta menkai, daugiausia buvo remiamasi užsienio architektūros teoretikų patirtimi. Miesto įvaizdžio tyrinėjimams pamatus padėjusi 1960 m. išleista Lynch knyga *The Image of the City* tebėra įtakinga iki šiol, tačiau darbei aktualesni tapo erdvinę miesto struktūrą tyrinėjusio lenkų mokslininko Kazimierz Wejchert<sup>55</sup> *Elementy kompozycji urbanistycznej*; miesto planavimo specialistų kolektyvo Cliff Moughtin, Taner Oc, Steven Tiesdell<sup>56</sup>; Kvala Lumpūro vietoženklis tyrėjo Hasanuddin Lamit<sup>57</sup>; minėtų Vroclavo architektūros mokyklos atstovų Mironowicz, Ossowicz, Lasocki darbai, atskleidžiantys architektūros vietoženklis svarbą šiuolaikiniame mieste, aptariantys jų tipologiją bei išreiškiamas vertes.

Architektūros vietoženklis reikšmės susidarymo bei perdavimo suvokėjui mechanizmą perprasti padėjo teoriniai modeliai, nagrinėjantys ryšį tarp suvokėjo ir kūrėjo.

---

<sup>52</sup> Varnelis, K., *What is Network culture?*, New York: Network architecture Lab [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2012.02.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what\\_is\\_the\\_future\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/blog/what_is_the_future_of_network_culture); Varnelis, K., *The Meaning of Network Culture*, *Networked Publics*, sudarytojas Varnelis, K., London: The MIT Press, 2008, 192 p.; Varnelis, K., *The Rise of Network Culture* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: [http://varnelis.net/the\\_rise\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/the_rise_of_network_culture); Varnelis, K., *What is the future of network culture?*, New York: Network architecture Lab [interaktyvus, žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what\\_is\\_the\\_future\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/blog/what_is_the_future_of_network_culture).

<sup>53</sup> Landry, C., Bianchini, F., *The Creative City*, London: Demos, 1995, 66 p.; Carta, M., *Creative City. Dynamics, Innovations, Actions*, Barcelona: LISt Laboratorio Internazionale Editoriale, 2007, 160 p. ir kt.

<sup>54</sup> Butkus, T., S., *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*, Kaunas: Kitos knygos, 2011, 286 p.

<sup>55</sup> Wejchert, K., *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Warszawa: Arkady, 1984, 279 p.

<sup>56</sup> Moughtin, C., Oc, T., Tiesdell, S., *Urban Design: Ornament and Decoration*, Oxford: Architectural Press, 1999, 183 p.

<sup>57</sup> Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, 382 p.

Tam buvo pasitelkti bei sugretinti komunikacijos teorijoje plačiai žinomas lingvisto Roman Jakobson bei britų sociologo Stuart Hall Komunikacijos modeliai. Taip pat didelės įtakos turėjo žinoma Barthes meno suvokimo teorija. Pastarosios teiginys, jog kūrinio suvokėjas mato ne autorių, bet patį tekstą<sup>58</sup>, suteikė pagrindą šiuolaikinės architektūros vietoženklų tyrimą koncentruoti vien į antrąją Komunikacijos modelio dalį. Giliau susipažinti su tyrimui aktualiomis semiotikos tiesomis bei reikšmių sritimi daugiausia padėjo Umberto Eco<sup>59</sup>, Kęstučio Nastopkos<sup>60</sup>, Jurij Lotman<sup>61</sup>, Algirdo Juliaus Greimo<sup>62</sup> veikalai. Apie miestovaizdžio sampratą kaip *vizualaus teksto*, kuris tam tikra prasme yra žodinio teksto analogas, Lietuvoje aktualiai yra rašę Kęstutis Zaleckis<sup>63</sup> ir Vytautas Petrušonis<sup>64</sup>, o apie miesto ženklų sistemas – Rimantas Buivydas<sup>65</sup>. Architektūros reikšmė bei architektūros objektų ypatybių sąsaja su reikšme užsienio tyrinėtojų bei teoretikų yra aprašyta<sup>66</sup>, tuo tarpu Lietuvoje daugiau dėmesio iki šiol skirta architektūros semantikai. Greta Petrušonio į naują architektūrą istoriniame kontekste semiotiniu aspektu žvelgė Eglė Navickienė<sup>67</sup>, apie semantinės reikšmės sąsajas su fizine išvaizda, nagrinėdamas sovietmečio architektūros kalbą, yra užsiminęs ir Vaidas Petrulis<sup>68</sup>.

Kuriant šiuolaikinės architektūros vietoženklų tyrimo modelį, remtasi ne vien miesto vietoženklų problematiką nagrinėjančių Vroclavo politechnikos instituto miesto teoretikų, bet ir Zojos Jarginos bei jos vadovaujamo rusų miesto tyrinėtojų kolektyvo teorijos darbais<sup>69</sup> bei Vytauto Jurkšto sovietmetyje atliktais miesto erdvinės struktūros tyrimais<sup>70</sup>.

<sup>58</sup> Barthes, R., *The Death of The Author*, in: *Image Music Text*, redak. Heath, S., London: Fontana Press 1977, p. 142–148.

<sup>59</sup> Eco, U., *The Open Work*, Cambridge: Harvard University Press, 1989, 320 p.

<sup>60</sup> Nastopka, K., *Literatūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2010, 322 p.

<sup>61</sup> Лотман, Ю., О семиосфере, *Труды по знаковым системам*, 1984, Nr.17, с. 5–23.

<sup>62</sup> Greimas, A. J., *Struktūrinė semantika*, Vilnius: Baltos lankos, 2005, 355 p.

<sup>63</sup> Zaleckis, K., The Cityscape of a Contemporary Megapolis: Changes of Text Form, *Urbanistika ir architektūra*, 2010, Nr. 1, p. 64–72.

<sup>64</sup> Petrušonis, V., Apie miesto semantikos tyrimus, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1981, T. 1, Nr. 7, p. 19–32; Petrušonis, V., Vietovės kultūrinio tapatumo semantinio modelio struktūra, *Urbanistika ir architektūra*, 2003, Nr. 27(3), p. 99–110 ir kt.

<sup>65</sup> Buivydas, R., Semantiniai senamiesčio meninės sąrangos ypatumai, *Meninė Vilniaus senamiesčio architektūros sąranga*, Kvalifikacinio mokslinio darbo ataskaita, Vilnius, 1999.

<sup>66</sup> Galima paminėti Jencks, Ch., Baird, G., *Meaning in architecture*, New York, 1970, 288 p.; Norberg-Schulz, Ch., *Meaning in Western Architecture*, New York: Rizzoli, 1974, 445 p.; Brandle, K., *Meaning and Aesthetics in Architecture*, Kurt Brandle, 2012, 392 p.

<sup>67</sup> Navickienė, E., Nauja architektūra istoriniame kontekste semiotiniu aspektu, *Urbanistika ir architektūra*, 2000, Nr. 24(3), p. 112–118.

<sup>68</sup> Petrulis, V., Manifestations of politics in Lithuanian architecture: examples of architectural dehumanisation during the transition from a Soviet to a Post-Soviet society, in: *Meno istorija ir kritika*, Kaunas: VDU, 2007, p. 216.

<sup>69</sup> Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., В., Владимиров, В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., *Основы теории градостроительства*, редак. Яргина, З., Н., 1986, 326 с.



Darbai ypač aktualus buvo naujuosiuose Jencks teoretiniuose veikaluose<sup>71</sup> gana plačiai išgvildentas *ikoniškos architektūros* fenomenas. Taip pat – Sklairo teoriniai darbai, kuriuose aptariami *ikoniškų pastatų* ar *ikoniškos architektūros* bruožai<sup>72</sup>. Čia paminėtinas ir Jonesas, atskleidęs glaudžią architektūros kūrimo bei suvokimo priklausomybę nuo ekonominių ir politinių reiškinių konteksto<sup>73</sup>. Miesto teoretiko Jurgio Vanago šia tema nepriklausomybės metais parengtos monografijos bei miesto teorijos vadovėliai padėjo detaliau suprasti tyrimui svarbias bendrąsias miesto sociologijos tiesas<sup>74</sup>.

Trečioji naudotos literatūros grupė yra susijusi su šiuolaikinės Lietuvos miestų konkrečių pastatų tyrimais. Su architektūrą besisiejantį procesus, šalyje vykusius per abu pirmuosius atkurtos nepriklausomybės dešimtmečius dar tik bandoma apibendrinti ir vertinti. Iš naujausių ir plačiausių tokių bandymų reikėtų paminėti 2012 m. architektūros teoretikų Tomo Grunskio ir Julijos Reklaitės išleistą knygą *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra*<sup>75</sup>, aptariančią pastarąjį urbanistinių bei architektūros vyksmų laikotarpį. Apie komercinių ir administracinių pastatų architektūrą aktualiai yra rašęs architektas Audrius Ambrasas<sup>76</sup>, o architektūros objekto vietos aplinkos sistemoje nustatymo aspektus savo darbuose yra aptarusi Aistė Andriušytė<sup>77</sup>. Apie architektūros vietoženklų svarbą užsimena ir Lukas Rekevičius<sup>78</sup> bei kai kurie kiti šiuolaikiniai šalies architektūros teoretikai bei praktikai.

Tyrimui buvo panaudoti faktologiniai duomenys iš architektūrinės spaudos – žurnalų *Arkitektas* ir *Archiforma*, laikraščio *Statybų pilotas*, o taip pat aktuali informacija iš

---

<sup>70</sup> Jurkštas, V., *Senamiesčių regeneracija*, Vilnius: Technika, 1994, 159 p.; Jurkštas, V., Miesto aplinkos semantika, *Statyba ir architektūra*, Nr. 9, p. 29–31 ir kt.

<sup>71</sup> Jencks, Ch., *The New Paradigm in Architecture*, Yale University Press, 2002, 288 p.; Jencks, Ch., *The Iconic Building. The Power of Enigma*, Frances Lincoln, 2005, 223 p.

<sup>72</sup> Sklair, L., The transnational capitalist class and contemporary architecture in globalizing cities, *International Journal of Urban and Regional Research*, 2005, Nr. 29, p. 485–500; Sklair, L., Iconic architecture and capitalist globalization, *City*, 2006, Nr. 10(1), p. 21–47.

<sup>73</sup> Jones, P., Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture, *Urban Studies*, 2009, Nr. 46(12), p. 2519–2536.

<sup>74</sup> Vanagas, J., *Miesto gyvenamosios aplinkos sociologinis aspektas*, Vilnius, 1992; Vanagas, J., *Miesto sociologijos pagrindai*, Vilnius, 1996, 147 p.; Vanagas, J., *Miesto teorija: vadovėlis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, 247 p.

<sup>75</sup> Grunskis, T., Reklaitė, J., *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra*, Vilnius: Baltos lankos, 2012, 383 p.

<sup>76</sup> Ambrasas, A., Apie 1991–2007 metų administracinių ir prekybos pastatų architektūrą Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 3(32), p. 139–152.

<sup>77</sup> Žr.: Andriušytė, A., Savitumas kaip vertybė architektūroje, *Urbanistika ir architektūra*, 2007, Nr. 1, p. 62–66.

<sup>78</sup> „...vizualus tapatumas tampa prekės ženklu, vizualiojo tapatumo orientyrai (*landmarks* pagal Lynch) – tapatybės ženklai – tampa viso identiteto suvokimo piramidės viršutiniu (arba kertiniu, kaip kam labiau patinka) akmeniu. (Rekevičius, L., *Miesto tapatybės ženklų sistema arba Miesto poezija neliteratūriškai* [interaktyvus], 2012 [žiūrėta 2012.10.14], architekturumai.lt, prieiga per internetą: <http://www.architekturumai.lt/pages/posts/miesto-tapatybes-zenklu-sistema-arba-miesto-poezija-neliteratuiriskai-188.php>).

specialiųjų interneto svetainių<sup>79</sup>. Susipažinti su Lietuvos miestų architektūros tyrinėjimais bei lietuvių architektūros teoretikų požiūriu daugiausiai padėjo straipsniai, išspausdinti moksliniame žurnale *Urbanistika ir architektūra*. Disertacijai taip pat pravertė ir spausdintos ar internete pavišintos įvairios lietuvių architektūros specialistų<sup>80</sup> bei kultūrologų publikacijos<sup>81</sup>, kuriose nagrinėjami šiuolaikinės architektūros santykio su istorine aplinka<sup>82</sup>, naujų architektūros objektų įkomponavimo kontekste<sup>83</sup>, architektūros politikos<sup>84</sup> ir kiti su tema susiję klausimai. Susipažinimui su tyrimo kontekstui aktualia Lietuvos didžiųjų miestų įvaizdžiui svarbių teritorijų urbanistinių bruožų formavimosi istorija bei priežastimis pagelbėjo miestų bei jų teritorijų istorinės raidos etapus aprašanti literatūra<sup>85</sup>. Informacijos šaltiniu buvo ir miestų bendrieji ir strateginiai planai (*2000 – 2011 metų Vilniaus miesto strateginis planas, Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas iki 2015 metų, Kauno miesto bendrasis planas 2013 – 2023, Klaipėdos miesto aukštybinių pastatų išdėstymo schema* ir kt.). Naudotasi taip pat ir mokslinėje bei profesinėje spaudoje (daugiausia – minėtoje periodinėje literatūroje) pateikta rašytine bei grafine medžiaga, atskirų istorinių laikotarpių architektūrą ar miestų raidos bruožus aptariančiais veikalais (Skirtingus sovietmečio architektūros pjūvius pateikiančia Marijos Drėmaitės, Vaido Petrulio ir Jūratės Tutlytės *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, Algimanto Miškinio *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis* ir kt.).

Iš miesto įvaizdžio bei jam svarbių architektūros elementų tyrimo darbų Lietuvoje būtina išskirti Zigmo Jono Daunoros, Salvinijos Kirvaitienės, Algio Vyšniūno veikalą *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*, kurio autoriai detaliai analizuoja įvairius sostinės vizualinius aspektus. Taip pat – ir Kirvaitienės disertaciją,

---

<sup>79</sup> [www.archmap.lt](http://www.archmap.lt) ir [www.autc.lt](http://www.autc.lt), interneto svetainių bei portalų, kuriose pateikti duomenys apie nekilnojamojo turto objektus ir pan.

<sup>80</sup> Pavyzdžiui, Romualdo Kučinsko:

<sup>81</sup> Pavyzdžiui, Vytauto Rubavičiaus, Almanto Samalavičiaus.

<sup>82</sup> Žr.: Balčytis, G., *Moderni architektūra istorinėje aplinkoje* [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2012.10.23], architekturamai.lt, prieiga per internetą: <http://www.architekturamai.lt/pages/posts/moderni-architektura-istorineje-aplinkoje-54.php> ir kt.

<sup>83</sup> Žr.: Vaitys, L., *Kitoks žvilgsnis į save* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.07.11], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: [http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys\\_zvilgsnis\\_i\\_save](http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys_zvilgsnis_i_save) ir kt.

<sup>84</sup> Žr.: Vaitys, L., *Diskusinis pasisakymas tarptautiniam forumui Lietuvos darnios erdvinės plėtros sistemos kūrimas* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2012.10.11], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: <http://www.architektusajunga.lt/nuomones/diskusinis-pasisakymas-tarptautiniam-forumui-lietuvos-darnios-erdvines-pletros-sistemos-kurimas> ir kt.

<sup>85</sup> Su Vilniaus – *Vilniaus architektūra, Vilnius Naujosios architektūros gidai* (2005 m. ir 2011 m.), Vlodo Drėmos *Dingęs Vilnius*; su Kauno – *Kauno architektūra*, Nijolės Lukšionytės-Tolvaišienės *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*; su Klaipėdos – Jono Tatorio *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų* ir kai kurios kitos.

siejančią urbanistinę aplinką su vizualiniu miestovaizdžiu<sup>86</sup> bei įvairias publikacijas miesto įvaizdžio tema.

Su tyrimui svarbia matematinės statistikos praktika susipažinti padėjo daugiausia lietuvių autorių šia tema išleistos knygos<sup>87</sup>, o su architektūros specialistų ir eilinių miestiečių architektūros aplinkos sampratos palyginimo pavyzdžiais bei šios srities tyrimo kontekstu – užsienio autorių atlikti darbai<sup>88</sup>.

Disertacijoje panaudota bibliografija yra suskirstyta į dvi grupes – Literatūros sąrašą bei Šaltinių sąrašą. Į pirmąją grupę įtraukta teorinė medžiaga, kurios autorių mintys bei įžvalgos buvo svarbios disertacijos turiniui bei tyrimo metodikai, mokslinė literatūra, o į antrąją – likusi naudota medžiaga, kuri tyrimui aktuali daugiausia dėl pateiktos faktologijos.

### **Disertacijos struktūra**

Darbą sudaro įvadas, 3 pagrindinės dalys, išvados, literatūros bei šaltinių sąrašas, priedai. Pirmoje – istorinėje-teorinėje – darbo dalyje aptariami šiuolaikinės architektūros vietoženklų sampratos raidos bruožai, vietoženklų vaidmuo ir svarba šiuolaikiniam miestui, jo įvaizdžiui. Šioje dalyje nustatyta tyrimo objektų hierarchinė struktūra bei pristatytas miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų tyrimo modelis, kurį sudaro 3 etapai: šiuolaikinės architektūros vietoženklų atranka (1); juos aplinkoje išskiriančių savybių nustatymas, pasitelkiant natūrinius bei profesinės literatūros tyrimus (2); šiuolaikinės architektūros vietoženklų reikšmių nustatymas (3).

Antroji disertacijos dalis yra empirinė-menotyrinė. Pagal pirmosios darbo dalies trečiajame skyriuje pateiktą architektūros vietoženklų tyrimo modelį joje nustatyta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų grupė, identifikuojamos aplinkoje vietoženklus išskiriančios fizinės, estetinės, *išskirtinės dislokacijos ir kitos funkcijos* ypatybės. Šioje dalyje taip pat apžvelgiamas istorinis-

---

<sup>86</sup> Kirvaitienė, S., *Miesto įvaizdžio formavimo galimybės ir uždaviniai plėtojant centro aplinką*, disertacija, Vilnius: Vilniaus technikos universitetas, 2007, 134 p.; Kirvaitienė, S., Centro aplinkos įvaizdžio svertinė vertė miesto urbanistinės teritorijos kontekste, *Urbanistika ir architektūra*, Vilnius: Technika, 2004, Nr. 2, p. 58–63; Bentkutė, S., Mentalinis miesto įvaizdis ir jo tyrimo metodinės prielaidos, *Urbanistika ir architektūra*, 2003, Nr. 2, p. 51–63.

<sup>87</sup> Čekanavičius, V., Murauskas, G., *Statistika ir jos taikymai*, TEV, 2000, 240 p.; Vaitkevičius, R., Saudargienė A., *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*, Kaunas: VDU, 2006, 224 p.

<sup>88</sup> Groat, L., Meaning in post-modern architecture: An examination using the multiple sorting task, *Journal of Environmental Psychology*, 1982, Nr. 2, p. 3–22; Nasar, J., L., Symbolic meanings of house styles, *Environment and Behavior*, 1989, Nr. 21(3), p. 235–257; Gifford, R., Hine, D., W., Muller-Clemm et al., Decoding modern architecture: a lens model approach for understanding the aesthetic differences of architects and laypersons, *Environment and Behavior*, 2002, T. 32, Nr. 2, p. 163–187; Gifford, R., Judgements of the built environment as a function of individual differences and context, *Journal of Man-Environment Relations*, 1980, Nr. 1, p. 22–31.

urbanistinis ir sociokultūrinis kontekstas – urbanistinės raidos istoriniai bruožai nagrinėjamų miestų įvaizdžiui svarbių teritorijų, kuriose per nepriklausomybės 20-šimtmetį įvyko svarbūs urbanistiniai pokyčiai.

Trečioji disertacijos dalis skirta daugiausia Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdžiui svarbių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdams* nustatyti bei juos aptarti. Joje taip pat apibendrinami trijų didžiųjų šalies miestų gyventojų bei architektūros specialistų apklausos duomenys. Šioje dalyje atlikta šiuolaikinės architektūros vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių koreliacija su nagrinėtiems vietoženkliais architektų bei eilinių miestiečių priskiriamų verčių dažniais, aptarti pastebėti šio ryšio dėsningumai. Visų disertacijos dalių skyriai užbaigiami apibendrinimais, kuriuose glaustai išdėstyti svarbiausi atlikto tyrimo rezultatai.

Svarbi disertacijos struktūros dalis yra jos priedai, kuriuose pateikti tyrime nagrinėjamų šiuolaikinės architektūros objektų aprašai bei jų nuotraukos. Pasitelkus profesinės literatūros bei kitus informacinius šaltinius atlikti aprašai buvo tam tikru informaciniu pagrindu architektūros objektų analizei. Tai tam tikri Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių sąvada.

### **Svarbesnės sąvokos bei jų paaiškinimai:**

**Šiuolaikinės architektūros vietoženklis** šiame tyrime traktuojamas kaip miesto įvaizdį formuojantis ir miestiečių atpažįstamas šiuolaikinės architektūros objektas, kuris fizinėmis, estetinėmis, *kitos funkcijos* ar *išskirtinės dislokacijos* ypatybėmis išsiskiria urbanistiniame kontekste. Tokiam architektūros objektui būdinga padėti orientuotis urbanistinėje aplinkoje, formuoti erdvinę struktūrą bei stebėtojų perteikti tam tikrą reikšmę.

Disertacijoje laikomasi nuomonės, kad **miesto įvaizdis** priklauso nuo to, kaip miestas yra matomas ir suvokiamas visuomenės ar atskirų jos dalių – grupių, sluoksnių, bendrijų. Jis labiau susijęs su mentaline sritimi, asociacijomis, kurios kyla žmonėms suvokiant tam tikrą miestą (ar vietą). *Miesto įvaizdį* reikėtų skirti nuo *miesto tapatumo*, kuris siejasi su pačia miesto esme bei yra tiesiogiai susijęs su unikaliu atributų bei verčių kompleksu, apibrėžiančiu ir charakterizuojančiu miestą.

**Vietoženklių vertės** disertacijoje suprantamos kaip žmogaus sąmonėje atsirandantys ir reikšmės sferai priklausantys prasmės konstruktai. Statinio funkciją vertės gali atitikti iš dalies ar visiškai, tačiau kai kuriais atvejais su šia nesutampa – paprastai, jei statinys yra pakeitęs savo ankstesnę paskirtį ar savo forma kažką imituoja. Disertacijos tyrimui pasitelktos 9 vertės (ideologinė, politinė, ekonominė, mokslo ir lavinimo, kultūros ir

meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinė, infrastruktūros, pramoninė), kurios būdingos šiuolaikinės architektūros objektams.

**Hipertekstas** suvokiamas kaip bet koks asociatyvus erdvinis *tekstas*, formuojamas urbanistinių ar architektūros elementų ir susietas su įvairiais kitais erdviniais *tekstais*, kurie kuriami ir *skaitomi* nenuosekliai. Šio *teksto* suvokimas artimas Julijos Kristevos *intertekstualumo koncepcijai*<sup>89</sup>, *tekstą* skiriančiai į dvi ašis – autorių bei suvokėją jungiančią vertikaliąją bei su kitais *tekstais* jungiančią horizontaliąją.

**Ikoniškas pastatas.** Šiuolaikinės architektūros kontekste *ikonišku pastatu* laikomas išskirtinis architektūros objektas, kuris yra novatoriškas ar pagarsėjęs atstovauti savo judėjimą, stilių ar epochą bei pasižymi individualia, ekspresyvia ir/ar asociatyvia architektūros estetika. Minėti bruožai garantuoja jo tarptautinį žinomumą visuomenėje bei aukščiausią statusą architektūros vietoženklų hierarchinėje sistemoje<sup>90</sup>. Šiuolaikinės architektūros objektai, kurie stokoja tarptautinio žinomumo, tačiau apie juos paprastai yra girdėję bei gali atpažinti visi gyvenantieji jų kaimynystėje ar net mieste, turėtų būti priskirti *vietinių ikonų* statusui.

**Reikšmės atvaizdas** – kiekybinės apklausos būdu nustatomas parametras. Jis atskleidžia nagrinėjamo miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažnių struktūrą, kuri priklauso reikšmės sferai ir gali būti pateikta grafiniu ir aprašymo būdais<sup>91</sup>. Jis taip pat leidžia tyrėjui susidaryti nuomonę apie nagrinėjamo laikotarpio architektūros pobūdį.

---

<sup>89</sup> Kristeva, J., *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press, 1980, p. 69.

<sup>90</sup> Žr. disertacijos poskyrį 1.2.2.

<sup>91</sup> Disertacija nustatė bei aptarė Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdžiams svarbių šiuolaikinių architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdus* bei bendrąjį šių miestų *reikšmės atvaizdą*.

## I. ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIŲ SVARBA MIESTE

### 1.1 Šiuolaikinės architektūros vietoženklų vaidmuo mieste

Pirmasis disertacijos skyrius skirtas apžvelgti architektūros bei urbanistikos teorijų įtampų lauką, kuriame yra atsidūręs architektūros vietoženklų fenomenas. Jis aptaria architektūros teorijas bei urbanistinės praktikos tendencijas, įtakojuusias miestų plėtrą bei šiuolaikinių architektūros vietoženklų radimosi juose procesus. Ši disertacijos skyrių taip pat reikėtų suprasti kaip tam tikrą tyrimo teorinių ribų apibrėžimą ar teorinį diskursą, kurio tikslas – paaiškinti kilmę daromų prielaidų bei esminių nuostatų dėl miesto suvokimo, požiūrio į urbanizuotos teritorijos bei tiriamų jos elementų nagrinėjimo kampą, o taip pat – pačią šiuolaikinių urbanistinių procesų sampratą. Tai ir tyrimo teorinis pagrindas, kuris apima *kultūros posūkio* fenomeną, *miesto įvaizdžio paradigmą*, pagrindinius šiuolaikinės architektūros vietoženklų atsiradimo mieste aspektus, urbanistinės aplinkos sampratos kaip *hiperteksto* bruožus. Jam paskirsime visą pirmąjį disertacijos skyrių, tačiau kai kurie teoriniai aspektai bus atskleisti ir abiejuose likusiuose disertacijos pirmosios dalies skyriuose (1.2. ir 1.3.), kurie skirti daugiausia aptarti šiuolaikinės architektūros vietoženklų hierarchinei klasifikacijai bei tyrimo modeliui.

#### 1.1.1. Šiuolaikinio miesto samprata ir *kultūros posūkis*

XX a. antrojoje pusėje pastebimai pakitus socialinėms, ekonominėms ir kultūrinėms sąlygoms, Vakarų miestai imti plėtoti kitaip nei anksčiau. Iš esmės buvo atsisakyta miestų planavime iki tol plačiai taikytų modernistinių urbanistinių metodų, branduolių kūrimo modelio. Nustota ir miestą ar jo fragmentus traktuoti kaip kūrėjo meno kūrinį, kai planuojant labiausiai rūpinamasi miesto generalinio plano kompozicija, ašimis, trasomis<sup>92</sup>. Miestas tampa labiau atskirų, dažnai vienas nuo kito nepriklausomų ar menkai priklausomų urbanistinių elementų sanaupa nei vientisa kompleksiška urbanistinė struktūra.

Vėlyvojo kapitalizmo (*postmodernizmo*) laikotarpis Vakaruose kupinas įvairių skirtingo pobūdžio kultūrinių, politinių, socialinių ir ekonominių reiškinių, tačiau jų poveikyje šiuolaikinio miesto samprata susiklostė tik XX a. 10-ajame dešimtmetyje, kai iš

---

<sup>92</sup> Galima paminėti taip projektuotas naujasias valstybių sostines: Braziliją (architektai Luco Costa, Oscar Niemeyer; 1957 m.), Islamabadą (architektas Konstantinos Apostolou Doxiadis, 1958 m.). Iš dalies šiai tradicijai priskirtina ir naujoji Kazachstano sostinė Astana (architektas Kisho Kurokawa, 1998 m.). Taip pat pažymėtina, kad kai kuriose posocialistinėse ir posovietinėse šalyse modernistinės miestų planavimo tradicijos tęsiamos iki šiol.

esmės pakito pati šiuolaikinio miesto sąvoka, iki tol reiškusi pramoninį miestą. Nepaisant didžiulių statybų trečiosiose pasaulio šalyse – Tolimuosiuose Rytuose (Kinija, Honkongas, Taivanas, Singapūras), Artimuosiuose Rytuose (daugiausia – Jungtiniai Arabų Emyratai) ir kt. – lyderiais urbanizuotų teritorijų tvarkymo srityje išliko Vakarų Europos bei Šiaurės Amerikos miestai, XX a. pab. pasauliui nužymėję naujas miestų raidos kryptis ir suformavę jų urbanistines tendencijas bei architektūros madas. Viena svarbiausių šio laikotarpio miestų raidos krypčių – akivaizdus plėtros posūkis į kultūrą<sup>93</sup> ir įvairias su ja besisiejiančias sritis. Vis dėlto šiuolaikiniam miestui būdingų reiškinių – plačių komunikacijos galimybių, išplėtotų kultūrinės bei visuomeninės funkcijų, globalizacijos, *masių medijų* (angl. *mass media*) – ištakos yra senesnės.

Šiuolaikinio miesto ir net visos šiuolaikinės kultūros raidai kertiniu reikėtų laikyti fenomeną, kurį Fredric Jameson yra įvardinęs kaip *kultūros posūkį* (angl. *Cultural Turn*)<sup>94</sup>. Šis fenomenas yra glaudžiai susijęs su pačios Vakarų kultūros sampratos kaita, galiausiai įtakojusia ir fizinės miestų struktūros bei formos poslinkius. Vadinamuoju poindustriniu laikotarpiu – per paskutinį XX a. ketvirtį – įvairiose Vakarų valstybėse vyko daugiau ar mažiau intensyvūs ekonominiai pokyčiai, lėmę darbo vietų skaičiaus mažėjimą pramonės sektoriuje bei besiplečiančius ir augančius paslaugų sektorius. Šios darbo jėgos užimtumo transformacijos turėjo lemiamos įtakos besiformuojančios naujos – informacinės visuomenės – sistemos pamatams<sup>95</sup>. Tai buvo globalinės svarbos reiškinys, kurio forma atskirose šalyse skyrėsi nežymiai<sup>96</sup>.

Dar du ryškūs su *kultūros posūkio* fenomenu susiję reiškiniai – globalizacija ir informacinės visuomenės formavimasis. Poindustrinė visuomenė dažnai suvokiama kaip *vartotojiška visuomenė, aukštųjų technologijų visuomenė, medijų visuomenė, informacinė visuomenė, elektroninė visuomenė* ir pan. Visi šie plačiai naudojami šiuolaikinės visuomenės

---

<sup>93</sup> Turima galvoje kultūra šiuolaikine – t.y. išplėstąja – prasme. Skirtingai nuo klasikinės kultūros sampratos, šioji nesuvokiama be ekonominio pagrindo. Kultūros sąvoka taip pat tampa neatsiejama ir nuo vartojimo sąvokos. Poindustriniame mieste kultūros aktas yra net ir vartojimas (Trilupaitytė, S., Vartojantis ir suvartotas miestas. Kai kurios vilnietiško viešųjų erdvių dilemos, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), 2012, p. 241–245. Šiuolaikinėje urbanistikoje tokia kultūra taip pat yra ryškiai išreikšta statyba reprezentacinių kultūros objektų, kurie projektuojami tapti tarptautiniais traukos taškais.

<sup>94</sup> Jameson, F., *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998*, London & New York, Verso, 1998. Iki tol gana plačiai vartotas *kultūros pokyčio* (angl. *Cultural Change*) terminas labiau būdingas industrinio laikotarpio kaitai nusakyti ir yra glaudžiau susijęs su kultūros plėtra nei su staigiu posūkiu ar perversmu.

<sup>95</sup> Castells, M., *Tinklaveikos visuomenės raida*, Poligrafija ir informatika, 2005, p. 227.

<sup>96</sup> „Jei kurios nors visuomenės industrinę transformaciją vykdo ne pamažu, o masiškai naikindamos pramonės sektorių, tai ne todėl, kad yra labiau pažengusios, o todėl, kad plėtoja politiką ir strategijas, paremtas kultūrine, socialine bei politine specifika.“ *ibid.*

apibūdinimo epitetai išreiškia teorijų ideologinę nuostatą demonstruoti, kad naujosios visuomenės jau nebepaklūsta garsiesiems klasikinio kapitalizmo dėsniams. Pirmiausia – pramoninei gamybai bei nuolatinei klasių kovai. Naujajai visuomenei jau būdingas ne teritorinis susiskirstymas, bet pasiskirstymas pagal individų kūrybinę-intelektualinę veiklą. Tokia gana staigi ir visuotina visuomenės transformacija tapo įmanoma pirmiausia dėl pasaulyje atsiradusio globalaus informacinio tinklo<sup>97</sup> ar, Zygmunt Bauman žodžiais tariant, ant teritoriniu urbanistiniu ir architektūriniu požiūriu sukonstruotos erdvės užkorus kibernetinančią žmogaus pasaulio erdvę<sup>98</sup>. Komunikacijos priemonės, tapusios lengvai prieinamos, visuomenėje greitai prigijo ir iš esmės pakeitė vietos bei laiko sąvokas<sup>99</sup>. Dėka šio vietos ir laiko „suspaudimo“ pasikeitė ir pačių miestų vaidmuo globalioje sistemoje<sup>100</sup>.

Lengvai prieinama komunikacija šiuolaikinėje visuomenėje reiškia, kad paskleisti informaciją ar gauti naujienas galima labai operatyviai – kone akimirksniu. Ir visai nesvarbu ar siuntėjas ir gavėjas yra šalia, ar kitame pasaulio gale. Technologijos, komunikaciniu požiūriu, ne skiria individus vienus nuo kitų, bet juos tarsi jungia, sieja. Reikėtų pažymėti, kad intensyvi tokia visuomenės narių komunikacija nėra vien virtuali – XXI a. prad. atstumas tarp pasaulio miestų, valstybių ar net kontinentų nebeteko buvusios reikšmės jau ne vien pasiturintiems įvairių pasaulio šalių piliečiams, bet ir vidutiniajam visuomenės sluoksniui ir net eiliniams žmonėms. Dabar žymiai paprasčiau nei anksčiau yra pasiekama ne vien informacija, bet ir autentiška patirtis. Šiuolaikinės Vakarų visuomenės vidurinioji dalis dabar gali laisvai keliauti po skirtingas pasaulio šalis bei be didelių apribojimų aplankyti miestus daugumoje valstybių<sup>101</sup>. Aktyvių šios visuomenės dalies atstovų, kaip ir pasiturinčiųjų, samprata apie pasaulį, kultūrą, jų nuomonė apie šalis bei

---

<sup>97</sup> Apie tinklaveikos visuomenę pastaruoju metu rašoma nemažai. Išsamiai tinklaveikos visuomenės atsiradimą bei technologijų įtaką visuomenei yra aprašęs Manuel Castells (Castells, M., *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture*), kultūros vietą tinklaveikos amžiuje tiria Kazys Varnelis (Varnelis, K., *What is Network culture?*, New York: Network architecture Lab [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2012.02.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what\\_is\\_the\\_future\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/blog/what_is_the_future_of_network_culture); Varnelis, K., *The Rise of Network Culture* [interaktyvus], 2007, [žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: [http://varnelis.net/the\\_rise\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/the_rise_of_network_culture); Varnelis, K., *What is the future of network culture*; New York: Network architecture Lab [interaktyvus, žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what\\_is\\_the\\_future\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/blog/what_is_the_future_of_network_culture) ir kt).

<sup>98</sup> Bauman, Z., *Globalizacija. Pasekmės žmogui*, Vilnius: Strofa, 2002, p. 32.

<sup>99</sup> Mitchell, W., J., *City of Bits. Space, Place and the Infobahn*, Cambridge: MIT Press, 1996, 225 p.

<sup>100</sup> Apie šio proceso antropologinius aspektus žr. Smart, A., Smart, J., *Urbanization and the Global Perspective*, *Annual Review of Anthropology*, 2003, Nr. 32, p. 263–285.

<sup>101</sup> Prie pastarųjų galimybių labai prisidėjo ir atsiradusios pigių skrydžių bendrovės, kurios sudaro sąlygas už nedidelę kainą aplankyti įvairias šalis ar miestus net ir gaunantiems mažas pajamas, studentams. Pavyzdžiui, į Kauną bei Vilnių skraidanti pigių skrydžių bendrovė *Ryanair* 2011 m. siūlė per 150 kelionės taškų, kuriuos galima pasiekti tiesioginiais arba jungiamaisiais skrydžiais.



miestus formuojasi tiek iš virtualiu būdu gautos informacijos (per *medijas*), tiek kaupiant autentišką asmeninę patirtį.

Autentiškai suvokiant miestus, ypatingas vaidmuo tenka architektūrai, kuri ne vien tikroviškai atspindi visuomenę, bet ir pati ją veikia<sup>102</sup>. Kaip minėta, XX a. antrojoje pusėje miestų planavime įvyko ryškūs pokyčiai. Išryškėjusi tradicinio urbanizmo krizė vertė miestus ieškoti naujų miestų raidos kelių, o atsiradusios naujos techninės galimybės įgalino architektūroje plačiai išsiskleisti pliuralizmo idėjoms<sup>103</sup>. Gyvenimo kokybei pagerinti vidinių resursų tuomet aktyviai ėmę ieškoti miestai atsigręžė į regeneraciją. Visi šie socialiniai bei urbanistiniai procesai sutapo su Vakaruose panašiu laiku išplitusia kultūros kaip miesto gyvenimo ir ekonomikos katalizatorės idėja su kuria Vakarų urbanistai miesto raidos perspektyvas pradėjo sieti dar XX a. 7-ajame dešimtmetyje. Pagrindiniai šių tendencijų akcentai – kultūros paveldo ir rekreacinių išteklių apsauga bei panaudojimas, kūrybinių industrijų kūrimas, viešųjų erdvių formavimas, naujų architektūros vietoženklų statyba. Aptariant pastarąjį reiškinį, negalima nutylėti *Georges Pompidou centro* (architektai Richard Rogers, Renzo Piano; 1977 m.) – vieno pirmųjų *kultūros posūkį* architektūroje įkūnijusių ženklų. Šis šiuolaikinio meno centras paryžiečiams bei miesto svečiams pasiūlė ne vien naujovišką muziejaus koncepciją, bet ir išskirtinį – ekscentrišką – jo architektūros pavidalą. Nuo kitų tuometinių meno įstaigų akivaizdžiai besiskiriančios architektūros statinys, nepaisant priešiškos Paryžiaus visuomenės pirminės reakcijos, greitai tapo tarptautiniu mastu žymiu visuomeniniu traukos tašku bei svarbiu šiuolaikinės architektūros vietoženkliau, įkūnijusiu sąmoningo kultūrinės paskirties vietoženklų kūrimo reiškinio pradžią. Pasak miesto kaip įvykio sampratą tyrinėjusio Tomo S. Butkaus, *Georges Pompidou centras* tapo chrestomatiniu globalizuotų kultūros proveržių ir nacionalinės kultūros politikos pavyzdžiu<sup>104</sup>. Paryžiuje gimęs ekscentriško charakterio architektūros meno centro modelis XX a. pab. susilaukė pasekėjų įvairiose pasaulio šalyse ir miestuose. Naujiems meno bei kultūros centrams nuo tada vis rečiau galima prikišti architektūros nuosaikumą ir vis dažniau – stebėti jų architektūroje įkūnytą siekį dominuoti urbanistinėje aplinkoje, būti jos vietoženkliau.

---

<sup>102</sup> Welsch, W., *Mūsų postmodernioji modernybė*, Vilnius: Alma littera, 2004, p. 200.

<sup>103</sup> Pliuralizmas laikomas vienu pagrindiniu *postmodernizmo* bruožų. Iki tol slopinusi skirtumus, *postmodernizmo* laikotarpiu architektūra juos ima puoselėti. Pliuralizmas ne tik tampa aktualus, bet ir įgauna vertę.

<sup>104</sup> „<...> postmoderniųjų laikų bastilija, tapusi chrestomatiniu globalizuotų kultūros proveržių ir nacionalinės kultūros politikos pavyzdžiu“ (Butkus, T., S., *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*, Kaunas: Kitos knygos, 2011, p. 166).

*Kultūros posūkio* inspiruotas lūžis architektūroje pirmiausia pasireiškė įsigalėjusiais postmodernizmo architektūros bei dekonstruktyvizmo stiliais<sup>105</sup>. Pastarųjų krypčių atgarsiai gana plačiai pasireiškė ir sovietmečio pabaigos bei nepriklausomybės pradžios Lietuvos architektūroje<sup>106</sup>.

### 1.1.2. Miesto įvaizdžio paradigma

XX a. vid. miesto teorijoje Kevin Lynch aktualizavo miesto įvaizdžio svarbą<sup>107</sup>. Tai vienas pirmųjų miesto tyrinėtojų, kuris dėmesį sufokusavo į urbanistinės aplinkos vizualinius elementus bei kognityvines koncepcijas. Jis miestą suvokė kaip aplinkos ir gyventojų sąveikos teritoriją, kurioje svarbios yra miesto formos vizualizacija bei emocinės reikšmės bei atskleidė, kad žmogus nesugeba miesto aprėpti kaip visumos ir jį suvokia fragmentiškai. Išaiškėjo, jog miesto urbanistinės struktūros kompozicijos sistema galima suskaidyti į subjektyviai suvokiamas dalis – atskirus elementus, o juos vėliau vėl galima sujungti į miesto mentalinį įvaizdį. Lynch požiūriu, erdvinę struktūrą sudarantys aplinkos elementai yra materialūs objektai, pasižymintys išskirtiniu charakteriu ir reikšme<sup>108</sup>. Reikėtų prisiminti, kad Lynch miesto įvaizdį skaidė pagal 5 fizinius elementus: *pakraščius* (angl. *edges*), *takus* (angl. *paths*), *rajonus* (angl. *districts*), *mazgus* (angl. *nodes*) ir *vietoženklus* (angl. *landmarks*)<sup>109</sup>. Remiantis šia teorija, *takai* – kanalai, kuriais stebėtojas paprastai, dažnai ar tikėtinau juda. Tai gali būti gatvės, praejimai, tranzitinės linijos, kanalai, geležinkelio trasos. *Pakraščiai* – miesto linijiniai elementai, stebėtojų paprastai nenaudojami kaip takai. Tai greičiau yra ribos tarp dviejų skirtingų substancijų – krantas, tvora ir pan. *Rajonai* – didesnės ar mažesnės miesto dalys, kurios turi kažką bendrą, kažką vienijantį. *Mazgai* – tai miesto urbanistinės struktūros kertinės vietos į kurias galima patekti (gatvių sankryžos, aikštės ir pan.). Galiausiai *vietoženkliai* – taškiniai urbanistinės struktūros elementai, kaip ir mazgai, tačiau į juos miesto stebėtojas paprastai nepatenka. Vietoženklis gali būti statinys, ženklas, kalnas. „<...> šio tipo

<sup>105</sup> Jablonskienė, L., Kazys Varnelis, *Archiforma*, 1999, Nr. 3, p. 60.

<sup>106</sup> Su tuo sutinka ir lietuvių tyrinėtojai. Lietuvoje postmodernizmo architektūros stiliškos pavyzdžius gana išsamiai yra apžvelgęs bei šiuo klausimu vertingas teorines įžvalgas pateikęs Petrus (Petrušis, V., *Stilius ar stilių fragmentai? Lietuviškoji postmodernizmo architektūra, Darbai ir dienos*, T. 33, 2003, p. 221–231.

<sup>107</sup> Pirmą kartą tai jis padarė 1960 m. išleistame savo veikalė *Miesto įvaizdis* (Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge: MIT Press, 1960, 194 p.).

<sup>108</sup> Šį požiūrį iš Lynch ilgam pasiskolino daugybė vėlesnių miesto tyrinėtojų. Daugiau ar mažiau modifikuotas jis taikomas iki šiol.

<sup>109</sup> *Ibid.*, p. 46, 47.

elementų esminė fizinė savybė yra vienetiškumas, turėjimas kažko kontekste unikalūs ar įsiminančio<sup>110</sup>.

Lynch laikėsi nuomonės, kad miesto urbanistinė forma, jo įvaizdis apima ne vien fizinius, bet ir psichologinius aspektus. Jo darbai padarė didžiulę įtaką miesto teorijai, aplinkos psichologijai ir urbanistikai. Vienas didžiausių tyrinėtojų nuopelnų, kad kartu su Jane Jacobs<sup>111</sup>, Christopher Alexander<sup>112</sup> ir kai kuriais kitais XX a. vid. urbanistikos tyrėjais atkreipė dėmesį į viešųjų erdvių socialines bei simbolines funkcijas, atskleidė tuometinių miestų skaitomumą, o tuometinius miestus sukritikavo dėl humaniškumo stokos. Tačiau Lynch tyrė ne šiuolaikinius, bet modernizmo epochos Amerikos miestus<sup>113</sup>. Būtina pažymėti, kad šiuolaikiniai Vakarų miestai vis dėlto pastebimai skiriasi nuo XX a. vid. miestų. Lynch teorijoje taip pat pernelyg menkai akcentuojamas vaidmuo hierarchine prasme svarbių miesto architektūros objektų – vietoženklų, kurių vaidmuo šiuolaikiniame mieste yra reikšmingas<sup>114</sup>. Nuošalėje čia likęs ir semiotinis aspektas ar miesto kaip *teksto* suvokimas.

Nesiimdami nagrinėti viso XX a. pab. ir XXI a. pr. miesto struktūros ir įvaizdžio teorinio diskurso, apsiribokime šiuolaikinio miesto struktūrai ir įvaizdžiui tirti (bei reikšmei aptarti) labiau tinkamu Vroclavo architektūros mokyklos miesto teoretikų suformuluotu požiūriu, kuris akcentuoja hierarchinę svarbą, pasitelkia semiotinius instrumentus. Atsižvelgdami į dabartinio miesto specifiką, lenkų teoretikai miesto įvaizdį pasiūlė skaidyti ne vien į fizinius elementus, kaip buvo numatęs Lynch. Remiantis Izabela Mironowicz ir Tomasz Ossowicz pasiūlytu modeliu, miesto įvaizdį sudaro 4 elementai – *ribos* (angl. *boundaries*), *modelis* (angl. *pattern*), *substancija* (angl. *substance*) ir *hierarchija* (angl. *hierarchy*)<sup>115</sup>. Čia *ribos* yra tai, kas apibrėžia ir atskiria miesto komponentus, sukuria kliūtis tarp jų. Jos gali būti tiek kietos, tiek ir minkštos (tai yra, viena urbanistinė ar gamtinė substancija į kitą gali pereiti tiek staigiai, tiek subtiliai). *Modelis* – trimatė miesto komponentų struktūra bei išvaizda. Pastarąjį elementą gali struktūrizuoti miesto kelių sistema

---

<sup>110</sup> *Ibid.*, p. 100.

<sup>111</sup> Jacobs veikalas *Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas* (Jacobs, J., *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Random Hous, 1961) turėjo didelės įtakos XX a. miesto sociologijai.

<sup>112</sup> Su S. Ishikawa ir M. Silverstein Ch. Alexander išleista knyga *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction* (1977 m.) ir kitos.

<sup>113</sup> Tuomet gyvenimo intensyvumu pasižymėjusį Bostoną, išskirtinumo stokojantį Naująjį Džersį, sąlyginai naują ir turinti palyginti savitą miesto formą Los Andželą.

<sup>114</sup> Šiai tendencijai išryškėti pastebimai padėjo sėkmingi miestų regeneracijos ar plėtros projektai ir įvairios urbanistinės aplinkos pagerinimo strategijos, skatinančios tokių objektų atsiradimą miestuose bei susiformavęs naujas požiūris į juos.

<sup>115</sup> Mironowicz, I., Ossowicz, T., *Koncepcja teoretyczna analizy kompozycyjnej układów przestrzennych*, redak. Bagiński, E., *Techniki i metody badawcze w planowaniu przestrzennym*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 1997.

bei tarpus tarp jų užpildanti antropogeninės prigimties forma. Miesto struktūrai išorinį pavidalą suteikia *substancija* ar *medžiaga*. Šiame miesto įvaizdžio modelyje svarbiausias penktasis jo elementas – *hierarchija*. Skirtingai nei 3 pirmieji, pastarasis nėra fizinis objektas, nors ir apima Lynch aptartas mazgų bei vietoženklių fizines išraiškas<sup>116</sup>. Remiantis šiuo požiūriu, būtent *hierarchija* įgalina mieste sukurti suvokiamą ar perskaitomą erdvinę struktūrą, nustato kitų miesto struktūros elementų tarpusavio santykius. „*Modelis* bei *substancija* išreiškia *hierarchiją* savo fizine forma, tai yra modeliuodami mūsų suvokimą gatvių pločiu, pastatų aukščiais, ašimis, vaizdais, architektūrine forma, kraštovaizdžiu, žymėmis, meno kūriniais“<sup>117</sup>. Kad hierarchija yra esminė suvokiant miesto estetinį įvaizdį sutinka ir rusų architektūros teoretikai<sup>118</sup>. Reikėtų pažymėti, kad *hierarchija* taip pat padeda orientuotis aplinkoje, jei suvokėjui ji nėra gerai pažįstama<sup>119</sup>.

Šiuolaikiniuose miestų aplinkos tyrinėjimuose kiek kitaip nei Lynch laikais traktuojamas ir miesto įvaizdis bei mentalinis žemėlapis. Pagal dabartinę sampratą, pirmasis yra tarsi suskilęs į 2 dalis – mentalinį įvaizdį ir miestovaizdį<sup>120</sup>. Mentalinis įvaizdis yra abstraktus ir labiau susijęs su žmogaus suvoktu, tačiau dinamišku miesto atvaizdu, jo sensorine reprezentacija. Miestovaizdis yra tam tikras tiesioginis miesto pavidalas, kuris kartu su urbanistinio kraštovaizdžio fiziniiais komponentais apima ir socialinį bei kultūrinį aspektus<sup>121</sup>. Socialinių bei psichofizinių mokslų įtakoje mentalinis žemėlapis dabar yra suvokiamas daugiau kaip žmogaus sąmonėje besiformuojantis miesto įvaizdis, kuris priklauso nuo jam asmeniškai svarbių socialinių, kultūrinių, istorinių, architektūrinių miesto

---

<sup>116</sup> Disertacijoje laikomasi nuomonės, kad miestas nėra vien fizinė forma, todėl jo architektūros vietoženkliai gali būti ne tik aiškiai išreikštą išorinį kevalą turintys architektūros objektai, urbanistiniai mazgai, infrastruktūros elementai, bet ir įvairios viešosios ar pačios interjero erdvės.

<sup>117</sup> Clerici, A., Mironowicz, I., Landmarks and Urban Change, in: *City Futures*, Draft Version [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2010.10.16], p. 8, prieiga per internetą: [http://www.cityfutures2009.com/PDF/69\\_Clerici\\_Anthon.pdf](http://www.cityfutures2009.com/PDF/69_Clerici_Anthon.pdf).

<sup>118</sup> „Estetinis miesto suvokimas, kaip taisyklė, yra hierarchiškas: išsiskiria bendramiesčiai vietoženkliai, kurių pagrindu kuriasi bendrasis miesto suvokimas, ir elementai, formuojantys supratimą apie aplinką, tiesiogiai supančią žmogų...“ (Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., В., Владимиров, В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., *Основы теории градостроительства*, редак. Яргина, З., Н., Стройиздат, 1986, p. 297).

<sup>119</sup> A. Stekens ir A. Coupe aprašo atvejį, kai San Diego (JAV) miesto studentai, nežinodami į kurią pusę pagal pasaulio šalis yra Reno miestas, bandė orientuotis pagal Jungtinių Amerikos valstijų padėtį savo mentaliniame žemėlapyje (Stevens, A., Coupe, P., Distortions in judged spatial relations, *Cognitive Psychology*, 1978, Nr. 13, p. 422–437).

<sup>120</sup> Savo monografijoje *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų analizė* T. S. Butkus miesto įvaizdį įvardina kaip *miestovaizdį*.

<sup>121</sup> Panašios nuomonės laikosi ir Kęstutis Zaleckis, kuris miestovaizdį skirsto į medžiaginį, mentalinį ir socialinį. Tik šiuo atveju mentalinis įvaizdis priskiriamas miestovaizdžio sričiai (Zaleckis, K., Globalizacijos atspindžiai miesto kūne: keletas įžvalgų, *Logos*, 2011, Nr. 66, p. 144).

ypatybių, o taip pat – nuo paties žmogaus individualių psichofizinių savybių, jo santykio su miestu.

Šiuolaikinė urbanistika miesto įvaizdį pripažįsta svarbiu ir vertingu. Į jį dažniausiai atsižvelgiama ir rengiant įvairias miestų identiteto kūrimo strategijas. Tuo labiau, kad miesto įvaizdį formuoti galima daug sparčiau nei urbanistiškai plėsti miestą – planuoti plėtrą bei ją realizuoti<sup>122</sup>. Didieji pasaulio miestai, ilgai buvę neįdomūs, o vakare – net ir pavojingi, XX a. 10-ajame dešimtmetyje pradėti intensyviai keisti. Pirmiausia – kuriant humaniškas miestų viešąsias erdves bei kryptingai formuojant jų patrauklų įvaizdį.

Miestų įvaizdžio pagerinimo strategijų kūrimas XXI a. Vakarų Europoje įgavo užkrečiantį pobūdį. Miestas jose traktuojamas kaip vieta inovacijoms bei ekonominei plėtrai. Vakarų valstybėse taip pat įsitvirtino supratimas, kad miestas gali būti viso regiono pažangos ir ekonominio augimo pagrindu. Miestų valdžios institucijos dažnai ėmė akcentuoti vietas ar regioninius privalumus, juos puoselėti bei aktyviau kreipti dėmesį į tai, kas žmones skatina burtis. Miestai tapo tam tikrais naujų idėjų pasikeitimo bei vystymo poligonais<sup>123</sup>. Pradėtos aktyviai praktiškai diegti įvairios urbanistinės aplinkos „pagerinimo“ strategijos. Taip Amsterdamas IJburgo (*IJburg*) rajone taiko pažangias eksperimentines urbanistines idėjas, reprezentuodamas miestą kaip atvirą gamtai, kūrybingą, dinamišką ir išradingą<sup>124</sup>. Į kultūros sektorių daug investuojanti ir apleistas miesto teritorijas sistemingai regeneruojanti Barselona, jau metė iššūkį Paryžiui dėl šiuolaikinės Europos Kultūros sostinės vardo. Lionas (Prancūzija) naujomis technologijomis kuria *Europos vartų* įvaizdį<sup>125</sup>, Niukaslas (Didžioji Britanija) – *e-miestą* ir t.t.<sup>126</sup>.

Kaip minėta, įvykus sampratos lūžiui, miestai imti plėtoti pagal naujus principus, kur ypatingas dėmesys skiriamas jų įvaizdžiui, įvairioms urbanistinės aplinkos pagerinimo strategijoms. Todėl senieji miestų, jų dalių ar atskirų urbanistinių elementų tyrimo instrumentai dažnai nebetinka. Reikalingi nauji teoriniai konceptai, kurie būtų modifikuoti pagal miesto formos ir sampratos pokyčius.

---

<sup>122</sup> Salvinijos Kirvaitienės žodžiais tariant, „miesto planavimo ir planų įgyvendinimo procese dešimtmetis yra palyginti nedidelis laiko tarpas, o miesto įvaizdžiui pakeisti dažnai pakanka kelerių metų“ (Kirvaitienė, S., Centro aplinkos įvaizdžio svertinė vertė miesto urbanistinės teritorijos kontekste, *Urbanistika ir architektūra*, 2004, Nr. 2, p. 58).

<sup>123</sup> Kaip jau minėta įvade, miestų iškilimo procesai daugelyje Europos sąjungos šalių prasidėjo dar XX a. 9-ojo dešimt. pab., kai buvo pradėtos įgyvendinti valstybių valdymo decentralizavimo strategijos.

<sup>124</sup> Carta, M., *Creative City. Dynamics, Innovations, Actions*, Barcelona: LISt Laboratorio Internazionale Editoriale, 2007, p. 91.

<sup>125</sup> *Ibid.*, p. 123.

<sup>126</sup> *Ibid.*, p. 137.

### 1.1.3. Išskirtinių šiuolaikinės architektūros objektų radimosi strategijos

Pastaraisiais dešimtmečiais pradėjus akcentuoti miesto įvaizdį, imta aiškiau suvokti ir atskiru jo dalių bei elementų įvaizdžio individualumo svarbą. Stiprinant miestų įvaizdį, šiuolaikinėmis urbanistinėmis bei architektūrinėmis priemonėmis praturtinant jų identitetą, vis dažniau į esamą urbanistinę aplinką integruojami nauji šiuolaikinės architektūros objektai – vietoženkliai. Pastaraisiais tampa ne vien dydžiu<sup>127</sup> pasižymintys architektūros objektai – šiame procese vienu svarbiausių veiksnių yra kontekstas<sup>128</sup>. Kuriami naujieji vietoženkliai jame turi išsiskirti, padėti kurti teigiamą miestų įvaizdį, papildyti jų tapatumą<sup>129</sup>. Kitaip tariant, toks architektūros objektas turi pasižymėti ypatybėmis, kurių neturėtų architektūros kontekstui priskiriami statiniai<sup>130</sup>. Būtent tai, kuo architektūros vietoženkliai išryškėja kontekste<sup>131</sup>, didžiąja dalimi ir nulemia jų individualumą ir išskirtinumą apsprendžiančių fizinių-estetinių savybių kompleksą. Pastarasis gali būti suvokiamas kaip priešingybė bendrumui, kuris būdingas architektūros kontekstui. Taigi, į šiuolaikinės architektūros vietoženklus pretenduojantis architektūros objektas turėtų pasižymėti fizinių, estetinių ar kitų ypatybių išskirtinumu ar savitumu, originalumu. Kaip teigia Aistė Andriušytė, išskirtinę vieneto-objekto vietą sistemoje parodo santykis tarp savitumo ir kontekstualumo<sup>132</sup>. Į šiuolaikinės architektūros vietoženklus pretenduojantys objektai gali išsiskirti savo fizinėmis savybėmis, funkcija ar dislokacija, o taip pat – pasižymėti estetinėmis kokybėmis, kurios nėra būdingos kitiems šalies, miesto, jo rajono, gatvės ar bent kvartalo statiniams. Savitiems

---

<sup>127</sup> Kai kurie didieji Vakarų Europos miestai, pavyzdžiui, Paryžius, Roma, Hamburgas, Florencija draudžia istoriniuose centruose statyti aukštuminius pastatus.

<sup>128</sup> Šiuolaikinėje meno teorijoje kontekstas vis dažniau traktuojamas kaip neišardoma ir būtina kūrinio struktūros dalis (Belting, H., Dilly, H., Kemp, W., Sauerlander, W., Franke, M., *Meno istorijos įvadas*, Vilnius: Alma litera, 2002, p. 227, 238).

<sup>129</sup> Architektūra bei kiti žmogaus sukurti miesto elementai sudaro reikšmingą jo tapatumo dalį. Anot Luko Rekevičiaus, „bet kokio miesto tapatumas gali būti aprašytas suskaidant tapatumo sąvoką į 3 pagrindines grupes: 1) gamtos sukurti tapatumo ženklai (reljefas, vandenys, augmenija), 2) socialiniai-kultūriniai tapatumo ženklai (vyraujantys verslai, tautos ir rasės, išsilavinimas, viešasis saugumas, valdžios forma) ir 3) žmogaus sukurti tapatumo ženklai (pvz. urbanistika, architektūra)“ (Rekevičius, L., *Miesto tapatybės ženklų sistema arba Miesto poezija neliteratūriškai* [interaktyvus], 2012 [žiūrėta 2012.10.14], [www.architekturumai.lt](http://www.architekturumai.lt), prieiga per internetą: <http://www.architekturumai.lt/pages/posts/miesto-tapatybes-zenklu-sistema-arba-miesto-poezija-neliteraturiskai-188.php>).

<sup>130</sup> Kaip vėliau pamatysime, kai kurių išskirtinių šiuolaikinių architektūros objektų architektūroje akcentuojami regioniniai architektūros ypatumai. Taip pasiekama kelių tikslų – objektas susiejamas su vietos architektūros kontekstu bei tuos ypatumus išryškina ir reprezentuoja. Tokie vietoženkliai šiuolaikinės architektūros praktikoje vis dėlto palyginti reti.

<sup>131</sup> Kontekstas turėtų būti suvokiamas ne vien kaip nagrinėjamo pastato kaimyninių pastatų visuma, bet ir plačiau – jo sąvoka gali apimti miesto dalį, visą miestą ar net valstybę bei regioną.

<sup>132</sup> „Santykis tarp savitumo ir kontekstualumo parodo išskirtinę vieneto-objekto vietą sistemoje, šalia kitų apimančioje ir šį objektą“ (Andriušytė, A., Savitumas kaip vertybė architektūroje, *Urbanistika ir architektūra*, 2007, Nr. 1, p. 62).

pastatams būdingos kokybės – unikalumas, originalumas, atskirumas, atsiskiriamumas, išsiskiriamumas<sup>133</sup>.

Vis dėlto reikia turėti omenyje, kad individo suvokimas yra plataus pobūdžio – žmogaus matomas vaizdas turi savybę išreikšti ir perteikti ne vien kiekybinę ir kokybinę informaciją, bet taip pat ir emociją, nuotaiką<sup>134</sup>. Savitumo samprata ženkliai priklauso ir nuo paties suvokėjo asmeninės patirties, asmeninio požiūrio, jo individualių psichologinių savybių. Savitumui, kuriuo daugiau ar mažiau pasižymi kiekvienas architektūros vietoženklis, taip pat priskiriamos individualų suvokėjo santykį su objektu atskleidžiančios savybės – įžūlumas, egocentiškumas, drąsumas, įdomumas<sup>135</sup>. Tokius objektus kuriantis architektas laužo tradicijas, prieštarauja visuomenės lūkesčiams ir pan. Šiomis savybėmis pasižymintys šiuolaikinės architektūros objektai tarsi nutolsta nuo standartinės architektūros, todėl žymiai lengviau tampa vietoženkliais ar net architektūros ikonomis<sup>136</sup>. Regioninių ypatumų pasitelkimo atveju, savitumas glaudžiai susijęs su architektūros objekto savybe apibendrinti ir pabrėžti vietos architektūros ar kraštovaizdžio ypatumus.

Vėlyvojo kapitalizmo sąlygoms, kaip minėta, labiau nei modernistiniai miesto kūrimo principai tiko apleistų ar pramoninių teritorijų regeneravimo bei ikoniškų pastatų „įsodinimo“ modeliai. Nors šiuolaikinės architektūros vietoženklų atvejį labiau liečia antrasis modelis, tačiau, reikia pasakyti, kad šiedu metodai yra glaudžiai susiję. Urbanistinių teritorijų regeneravimo praktikoje dažnai pastebimi bandymai atnaujinamų teritorijų įvaizdį sustiprinti savitais architektūros akcentais<sup>137</sup> – šiuolaikinės architektūros vietoženkliais. Ir atvirkščiai – statant architektūros vietoženklus, paprastai sutvarkoma ir jo gretimybės ar net tikimasi, kad jis padės pakeisti jos socialinį foną<sup>138</sup>.

Postmodernaus laikotarpio miesto architektūros akcentai bei dominantės dažniausia projektuojami kaip atskiri autonomiški objektai, tačiau pasižymintys gerai išvystytomis infrastruktūros jungtimis. Svarbi jų dislokacija prie transporto arterijų, taip pat – geras apžvelgiamumas. Kalbant apie kultūrinių objektų atsiradimo strategiją, tam dažnai

---

<sup>133</sup> *Ibid.*, p. 63.

<sup>134</sup> Sieverts, T., *Cities Without Cities. An Interpretation of the Zwischenstadt*, London, New York, 2003.

<sup>135</sup> Andriušytė, A., *ibid.*, p. 63.

<sup>136</sup> Kaip *Eiffelio bokštas* Paryžiuje, Sidnėjaus operos rūmai, Londono *Swiss Re* pastatas ir pan.

<sup>137</sup> Tokia praktika pasitelkta minėtoju Bilbao miesto pakrantės regeneracijos atveju, kai buvusioje uosto teritorijoje ne vien įkurdintas *Guggenheimo muziejus*, bet ir pastatyti kiti išskirtinės architektūros kultūrinės, sporto ar infrastruktūros objektai.

<sup>138</sup> Pagal architekto Rem Koolhaas projektą Porto miesto periferinėje dalyje (net ne prie upės ar jūros) atsiradusi muzikos salė *Casa da Musica* (2005 m.) paskatino imtis ir aplinkinių teritorijų regeneracijos, o 1995 m. pagal architekto Richard Meier projektą pačioje Barselonos centro pašonėje atsiradęs Barselonos šiuolaikinio meno centras (MACBA) tapo postūmiu pamažu į gerą pakeisti vietos socialinę situaciją, iki tol buvusią problemine.

pasirenkamas vadinamasis *flagmano modelis* – sudaromos išskirtinės sąlygos. Tokiam objektui suprojektuoti skelbiami atviri ar kviestiniai architektūros idėjų konkursai, jam suteikiamas nacionalinės svarbos statusas ar net koreguojami anksčiau parengti generaliniai planai<sup>139</sup>. Naujieji operos teatrai, kultūros centrai, muzikos salės, sporto rūmai statomi prie pagrindinių transporto magistralių (Oslo operos rūmai, arena *Hartwall* Helsinkyje, stadionas *Allianz Arena* Miunchene), vandens telkinių pakrantėse (Oslo operos rūmai, Kopenhagos operos teatras, Hamburgo filharmonija, Bilbao *Guggenheimo muziejus*, Reikjaviko muzikos salės ir konferencijų centro kompleksas *Harpa*, Vilniaus Nerios krantinėje planuoti *Guggenheimo-Ermitažo* muziejus ir Modernaus meno centras), parkuose (Romos kompleksas *Parco della Musica*). Paprastai jie yra gerai matomi, lengvai pasiekiami, todėl ženkliai įtakoja miestų urbanistinę struktūrą bei įvaizdį, sociokultūrinį gyvenimą bei papildo jų tapatumą. Jų atvaizdai plačiai eksploatuojami reprezentacinėse miesto atvirutėse, nuotraukose, reklaminiuose klipuose.

Žemesniame architektūros vietoženklių lygmenyje vyrauja kita situacija. XX a. 7-ajame dešimtmetyje dėl reklamos, vaizdo klipų bei televizijos įtakos Vakarų visuomenėje pastebimas dezintegracijos kultūros<sup>140</sup> išplitimas. Miestų planavime ši kultūra pasireiškia fragmentiškumu, kurį nulemia daugiausia socialinės ir ekonominės priežastys. Atsisakius nuoseklaus miestų planavimo modelio, miestai imti plėtoti atiduodant iniciatyvą komercinėms struktūroms, kurios įvairiose miestų urbanistinio audinio vietose<sup>141</sup> pradėjo formuoti naujus komercinius židinius. Architektūroje plačiai naudojamos lengvosios konstrukcijos, tipizuotos fasadų apdailos sistemos padėjo išvešėti laikinumo idėjai.

Posocialistiniuose ir posovietiniuose miestuose minėtosios tendencijos pasireiškė dar ryškiau, nes jų urbanistinėje struktūroje buvo susidaręs tam tikras komercinės paskirties objektų vakuumas. Tai būdinga ir Lietuvos miestams. Ties XX a. ir XXI a. sandūra šalyje įvykęs ekonominis pakilimas įtakojo prekybinės bei pramoninės paskirties objektų, biurų bei administracinių pastatų statybos bumą. Šie objektai buvo statomi kartinėse miestų

---

<sup>139</sup> Oslo operos teatro rūmų (architektūros firma *Snohetta*, 2009 m.) atveju, architektūros idėjų konkurso sąlygose buvo įrašyta nuostata, kad jo dalyviai gali savo nuožiūra spręsti, laikytis ar nesilaikyti anksčiau parengto generalinio plano nurodymų.

<sup>140</sup> *Dezintegracija* [dez + integracija] – visumos skilimas į atskiras dalis (*Tarptautinių žodžių žodynas*, sudar. Vaitkevičiūtė, V., Vilnius: Žodynas, 2007, p. 236).

<sup>141</sup> Dislokacija kartais priklauso ne tiek nuo realaus vienos ar kitos paskirties komercinio objekto poreikio, kiek nuo kapitalo galimybių suformuoti tam tinkamą sklypą. Todėl didelių parametru komerciniai statiniai dažnai pastatomi pramonės įmonių, karinių bazių ir kt. utilitariuose teritorijose. Lietuvoje galima paminėti Kauno pramogų ir prekybos centro *Akropolis* ir prekybos centro *Hyper Maxima* (abu pastatyti pramonės įmonių vietose), Klaipėdos daugiafunkcinio rajono Gandrališės, Vilniaus Šiaurės miestelio (abu pastatyti buvusiose karinėse teritorijose) ir kitus atvejus.



vietose ar transporto trasose, formavosi nauji verslo ir komercijos klasteriai. Didžiuosiuose miestuose<sup>142</sup> sparčiai kilo ir aukštuminiai pastatai, kurie keitė miestų erdvinę struktūrą, siluetą ir net identitetą. Pastarasis Rytų ir Vidurio Europos miestų plėtros laikotarpis turi akivaizdžių panašumų su XX a. 2-ojo ir 3-jo dešimtmečių Amerikos miestų urbanistine raida iki Didžiosios depresijos<sup>143</sup>. Kai, Amerikos miesto istoriko Lewis Mumford žodžiais tariant, tanki miestų plėtra buvo glaudžiai susijusi su laisvosios rinkos raida, bet ne su socialine politika.

Dar vienas naujų architektūros vietoženklų atsiradimo mieste akstinas – sporto ar kultūros *megarenginiai* – Olimpinės sporto žaidynės, Europos kultūros sostinės projektas, Pasaulinės parodos *Expo*, Pasaulio ar Europos vyrų futbolo čempionatai, kultūros forumai ir pan. Tokie grandioziniai tarptautiniai sociokultūriniai įvykiai pamažu tapo vienu pagrindinių urbanistinės politikos įrankių, suteikiančių galimybę miestams prasiveržti į priekį tarp miestinėje konkurencijoje dėl tarptautinio žinomumo, patrauklumo, populiarumo. Dažnai per tokius renginius statomi pastatų kompleksai ar išskirtinių objektų grupės, tačiau smulkesniam įvykiui kartais gali užtekti ir vieno išskirtinio statinio<sup>144</sup>. Įvykių urbanistinės politikos ištakos siekia XIX a. vid., kai buvo pradėtos rengti Pasaulinės parodos. Būtent Pasaulinės parodos progai 1889 metais Paryžiuje iškilo ir Prancūzijos sostinės simbolis – ikoniškasis *Eiffelio bokštas* (inžinierius Gustave Eiffel). Tačiau tokia strategija aiškiai išreikštu ir suprastu urbanistiniu įrankiu tapo tik po 1992 m. olimpiinių žaidynių Barselonoje – jomis katalonai pasinaudojo siekdami urbanistine bei architektūrine prasmėmis transformuoti savo sostinę bei stiprinti jos įvaizdį Europoje bei visame pasaulyje. Statyboms tuomet buvo panaudota net 61,5 proc. bendrojo olimpinio lėšų fondo<sup>145</sup>. Katalonai realizavo paprastą, tačiau gerai apgalvotą ir racionalią sporto bei gyvenamųjų klasterių išdėstymo schemą, o projektuoti išskirtinius objektus pakvietė pasaulyje žinomus ispanų bei užsienio architektus:

---

<sup>142</sup> Ypač – posocialistinių bei posovietinių valstybių sostinėse.

<sup>143</sup> 1929 – 1933 m. pasaulyje vykusio kapitalistinio ūkio krizė, kuri apėmė visas ūkio šakas bei valstybes. Ji prasidėjo JAV staiga nukritus akcijų kainoms Niujorko vertybinių popierių biržoje Volstrite. Su *Didžiąja depresija* lyginama dabartinė pasaulio Ekonominė krizė, todėl šiedu XX a. pr. ir XXI a. pr. laikotarpiai turi nemažai dar menkai išnagrinėtų panašumų.

<sup>144</sup> Iš tokių atvejų paminėtina Baku arena *Crystal Hall*, kuri buvo pastatyta specialiai muzikiniam renginiui *Eurovizija 2012* ir renginio žiūrovams (arenos lankytojams bei televizijos transliacijų stebėtojams) tapo Baku miestą ar net visą Azerbaidžianą reprezentuojančiu simboliu. Kaip tam tikrą šios tendencijos atspindį galima įvardinti Lietuvos pasiruošimą 2011 m. Europos vyrų krepšinio čempionatui, kai didieji miestai stengėsi pasistatyti kuo įspūdingesnes sporto ir pramogų arenas. Panaši tendencija buvo stebima ir Ukrainoje, kuri ruošėsi 2015 m. Europos krepšinio čempionatui (pastarosios statybos 2014 m. nutrūko dėl prasidėjusių karo veiksmų).

<sup>145</sup> Brunet, F., *Economic impact of the Barcelona Olympic Games. The Centre d'Estudis Olímpics*, [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2011.10.21], p. 7, prieiga per internetą: [http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp084\\_eng.pdf](http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp084_eng.pdf).

Ricardo Bofill (Ispanija) – naujam oro uostui, Santiago Calatrava (Ispanija) – *Montjuic* telekomunikacijų bokštui, Vittorio Gregotti (Italija) – stadiono *Montjuic* rekonstrukcijai, Ieoh Ming Pei (Kinija/JAV) – Tarptautiniam prekybos centrui uoste, Arata Isozaki (Japonija) – uždarai sporto arenai *Palau Sant Jordi*. 1992 m. olimpinės žaidynės tapo tramplynu, kuris Barseloną perkėlė iš regioninės svarbos į europinės ar net pasaulinės svarbos miestų gretą. Aptariant 1992 m. vasaros olimpinių žaidynių ekonominį poveikį Ispanijos miestui bei visam regionui, būtina pažymėti, kad šio globalaus renginio ekonominė įtaka nesibaigė kartu su kelias savaites trukusiomis sporto žaidynėmis. Nuo 1986 m. iki 2000 m. Barselonoje turistų skaičius padvigubėjo ir pasiekė 3,5 mln., o apgyvendinimo galimybes viešbučiuose čia teko padidinti net 3 kartus<sup>146</sup>. Barselonos olimpinių žaidynių modelis iki šiol laikomas etaloniniu, kurį nagrinėja bei kuriuo seka daugelio vėlesnių Olimpinių žaidynių organizatoriai<sup>147</sup>. Iš Lietuvos pavyzdžių galima paminėti 2011 m. Europos vyrų krepšinio čempionatą, kuriam didžiuosiuose šalies miestuose buvo pastatytos modernios sporto ir pramogų arenos, papildžiusios pastarųjų šiuolaikinės architektūros vietoženklį sąrašus.

Kalbant apie šiuolaikinių miestų plėtrą, derėtų išskirti 2 pagrindines miesto urbanistinio tvarkymo tendencijas, kurias būtų galima sąlyginai pavadinti Bilbao ir Barcelonos tipais. Su *flagmano modeliu* glaudžiai susijęs pirmasis tipas remiasi išskirtinių architektūros objektų koncentracija arba vieno išskirtinio statinio įkomponavimu miesto centrinėje dalyje, miesto regeneruojamoje teritorijoje ar kitoje svarbioje vietoje. Čia dažnai aktualu ne vien pačių naujų pastatų išskirtinės architektūros ypatybės ar įtaka miesto gyvenimui, bet ir jo autoriaus – architekto – autoritetas, žinomumas visuomenėje<sup>148</sup>. Antrajam – Barcelonos – urbanistinio tvarkymo tipui būdinga po visą miestą pabirusių teritorijų sisteminga urbanistinė plėtra, kai miesto urbanistiniame audinyje įkomponuojami skirtingos funkcijos bei svarbos lokalūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.

Pastaraisiais metais taip pat paplito *kūrybingų miestų* (angl. *The Creative City*) samprata. Pastariesiems priskiriami miestai į urbanistinę raidą žvelgia nestandartiškai, kūrybingai. Tam paprastai derinamos kelios urbanistinės strategijos, kurios dažnai apima viešųjų erdvių bei krantinių sutvarkymą, infrastruktūros bei ryšių plėtrą, tam tikrus kultūros aspektus. Vis dėlto retai išsiverčiama be naujų architektūros akcentų, kurie praturtintų

---

<sup>146</sup> *Ibid.*, 9.

<sup>147</sup> Juo sekė ir 2012 m. Londono vasaros olimpinių žaidynių organizatoriai, kurie konsultantu pasisamdė Barcelonos vasaros olimpinių žaidynių architektūros vadovą architektą Josep Acebillo.

<sup>148</sup> Galvoje turimi minėtieji architektų-žvaigždžių reputaciją pasaulyje įgiję šiuolaikiniai architektai, taip pat – plačiai žinomi ar madingi šiuolaikinės architektūros kolektyvai.

miestovaizdį, veiktų kaip visuomenės traukos taškai, o taip pat – akcentuotų pasitelktą urbanistinę strategiją. Pavieniai ar sujungti į tam tikras architektūrinės-urbanistines kompozicijas, klasterius tokie architektūros objektai dažnai projektuojami kaip išskirtiniai. Taip Hamburgo centro ir uosto regeneracijos projektą akcentuoja šiuolaikiška filharmonija *Elbphilharmonic* ant seno sandėlio (architektai *Herzog & de Meuron*), minėtąjį Liono *Europos vartų* regeneracijos projektą – dekonstruktyvios architektūros muziejus *Musée des Confluences* (architektai *Coop Himmelb(l)au*), Valensijos Menų ir mokslo miesto projektą – 3 rafinuotų formų dangoraižiai *Torres de Valencia* (architektas Santiago Calatrava) ir pan.

Kalbant apie alternatyvias šiuolaikines urbanistines koncepcijas reikėtų įvardinti jų santykį su architektūros vietoženklų kūrimo praktika. Daugumą šių koncepcijų – Jacobs idėjų įtakoje atsiradusi *Urbanistinio kaimo* (angl. *Urban Village*), vietos architektūra besiremianti *Naujojo urbanizmo* (angl. *New Urbanism*), kraštovaizdžio principais kuriama *Landšaftinio urbanizmo* (angl. *Landscape Urbanism*), su ekologija susijusi *Tvariojo urbanizmo* (angl. *Sustainable Urbanism*), *Žaliojo urbanizmo* (angl. *Green Urbanism*), *Ekologinio urbanizmo* (*Ecological Urbanism*) ir kitos – kilo kaip reakcija į globalų egoistišką šiuolaikinį miestą bei jo formos sukeliamas problemas. Tuo pačiu šios koncepcijos yra savotiškas atsakas ir į šiuo metu dominuojančią urbanistinę praktiką, besiremiančią architektūros vietoženklų kūrimu.

Pastaraisiais metais buvo pasiūlyta ir keletas ryškių alternatyvios miesto formos teorijų iš kurių išsiskiria Pier Vittorio Aureli *Miesto kaip archipelago* ir *Nevaizdinio miesto* (angl. *Non-figurative city*), Koolhaas universalus šiuolaikinio didmiesčio – *Bendrinio miesto* (angl. *The Generic City*) – ir kai kurios kitos koncepcijos. Iš architekto bei architektūros teoretiko Oswald Mathias Ungers<sup>149</sup> pavadinimą pasiskolinusios pirmosios pagrindas – salų principu it savotiški miestai mieste įrengiami pastatų klasteriai<sup>150</sup>. Tokia grynios architektūros be politikos idėja aiškiai stoja prieš egoistišką miesto formą bei yra ryški priešingybė dominuojančiai „globalios sostinės“ kūrimo strategijai. *Nevaizdinio miesto* idėja remiasi ne begalinio miesto augimo, bet jo formos ribojimo nuostata<sup>151</sup>. Architektūros teoretikas ir

---

<sup>149</sup> Kartu su architektūros kompanija OMA 1977 metais *Žaliojo archipelago projekto koncepciją* Ungers pasiūlė Berlynui.

<sup>150</sup> Aureli, P., V., *The Possibility of an Absolute Architecture*, Cambridge: MIT Press, 2011, 251 p.

<sup>151</sup> Aureli, P., V., *More and More About Less and Less: Notes Toward a History of Nonfigurative Architecture* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2014.05.29], prieiga per internetą: [http://issuu.com/pharmakis/docs/aureli\\_log16](http://issuu.com/pharmakis/docs/aureli_log16). Su abejomis šiomis koncepcijomis glaudžiai susijusi ir *Sustojusio miesto* (angl. *Stop City*) idėja, šiuolaikinį miestą laikančia savotišku šiuolaikiniu fabriku. Žr.: Aureli, P., V., Tattara, M., *Dogma. Stop City* [interaktyvus],

praktikas Koolhaas postmodernų *Bendrinį miestą* vaizduoja kaip fraktalinį, nesibaigiantį pasikartojimą to paties struktūrinio modulio. Anot jo, toks miestas neturi istorijos bei tapatumo, o „<...> jį įmanoma atkurti iš mažiausio subjekto, kompiuterio, gal net diskelio“<sup>152</sup>.

#### 1.1.4. Urbanistinės aplinkos kaip *hiperteksto* sampratos bruožai ir semiotinis aspektas

Miestai, stokojantys išskirtinių architektūros vietoženklų ar savo struktūros harmoningos hierarchinės sistemos, dažniausiai yra mažiau svarbūs ir patrauklūs gyventojams bei turistams. Šis pastebėjimas remiasi prielaida, kad miesto suvokėjas urbanistinę aplinką skaito kaip tekstą<sup>153</sup>.

Šiuolaikiniai miestai ženkliai skiriasi nuo senųjų miestų, Viduramžių miestų, XIX a. miestų, kuriuos iš esmės sudarė vien jų centrinė dalis ir periferija. Mažųjų miestų urbanistinės struktūros pagrindiniai elementai buvo vos keli – turgaus aikštė ar pagrindinė gatvė, rotušė, katedra. Religiniam archajiniam žmogui<sup>154</sup> tokia gana paprasta ir lengvai suvokiama miesto struktūra garantavo saugumą. Didesnių miestų urbanistinės struktūros pagrindą formavo šiek tiek daugiau sudėtinių elementų – keli keliai, urbanistiniai mazgai ir jų erdvinės struktūros dominantės. Šiuolaikinis miestas, priešingai nei minėtieji yra sudėtinga kompleksinė urbanistinė struktūra ir negali būti *skaitomas* paprastai kaip klasikinis romanas ar lengvai suprantamas kaip istorinis miesto branduolys. Šiuolaikinį miestą galima nagrinėti įvairiais požiūriais ir suvokti skirtingais aspektais, todėl jis turėtų būti traktuojamas kaip daugiasluoksnė ir daugiaprasmė struktūra.

Kaip minėta, postmoderni miesto samprata remiasi jo struktūros elementų sampratų bei traktuočių įvairove. Ji atmeta modernizmo laikotarpiu plačiai išekspluatuotą teoriją, kad visada yra vienas – „tikras“ – požiūrio taškas, vienintelė teisinga perspektyva. Nors taip tarsi atmetamas *metanaratyvo* (didžiojo pasakojimo) principas, tačiau miesto aplinka ir jo architektūra išsaugo galimybę būti perskaitoma<sup>155</sup>. Poindustriniam miestui būdinga tai, ką Robert Venturi bei Wolfgang Welsch sakė apie *postmodernizmo architektūrą*

---

2010 [žiūrėta 2014.06.01], prieiga per internetą: [http://www.gizmoweb.org/wp-content/uploads/2010/01/stop-city\\_dogma.pdf](http://www.gizmoweb.org/wp-content/uploads/2010/01/stop-city_dogma.pdf)

<sup>152</sup> Koolhaas, R., Mau, B., S, M, L, XL, New York: Monacelli Press, 1995, p. 1251.

<sup>153</sup> Visos miesto urbanistinės struktūros ar jos fragmentų ir net atskiro pastato architektūros *skaitymo* terminas pastaruoju metu yra plačiai naudojamas architektūrinėje literatūroje. Dažniausiai turimas galvoje objekto struktūros ar jos dalių vizualinis suvokimas, jo funkcijos atpažįstamumas.

<sup>154</sup> Pasak Eliade ir kitų archajinių bendruomenių tyrinėtojų, vienas pagrindinių senovės žmonių bruožų – religingumas. Archajiniai žmonės gyveno pagal religinius principus.

<sup>155</sup> „Kiekviena architektūra perskaitoma ir daro poveikį kaip sociologijos, net, sakytume filosofijos veikalas“ (Welsch, *ibid.*, p. 200).

– „vienovė glūdi įvairovėje“<sup>156</sup>. Postmodernios architektūros sugebėjimą prabilti į bent du gyventojų sluoksnius – profesionalus (architektus) ir plačiąją visuomenę – akcentavo ir Jencks savo garsiojoje knygoje *Postmodernizmo kalba*<sup>157</sup>, kurioje pirmą kartą apie architektūrą užsimenama kaip apie tam tikrą tekstą. Kad *postmodernizmo architektūros* daugiasluoksniškumo bruožas aktualus ir dabar teigia ir kai kurie šiuolaikiniai lietuvių architektūros tyrinėtojai<sup>158</sup>.

Kiekvienas šiuolaikinės architektūros vietoženklis taip pat gali būti traktuojamas kaip atskira kalba, kuri architektūrinėmis priemonėmis kuria dialogą su kitais vietoženkliais. Vienas šiuolaikinės architektūros vietoženklis kitą gali ne vien papildyti, bet ir jam prieštarauti ar jį interpretuoti. Šiuolaikinis miestas nėra besąlygiška architektūros visuma ir ji paprastai net nekuriama.

XX a. antrojoje pusėje įvairiose specialiose bei filosofinėse disciplinose gana plačiai imta naudoti *teksto* sąvoka. *Tekstu* imti vadinti ne vien rašytiniai tekstų pavidalai<sup>159</sup>, tačiau ir bet kokie kiti prasmingi ženkliniai interpretotini dariniai. Daugelio sričių mokslininkai tuomet ėmė plačiai analizuoti „kultūrinius“, „socialinius“, „institucinius“ ir kitokius *tekstus*. Meno kūrybinių galimybių perduoti informaciją analizė meniniuose bei menotyryniuose diskursuose ir kontekstuose neprarado aktualumo iki šiol<sup>160</sup>. Komunikacijos mokslų žinovas John Fiske *teksto* sąvoką plačiai naudojo savo populiariosios kultūros tyrinėjimuose, kur ja aptariamos populiariosios prekės ar, pavyzdžiui, paplūdimys<sup>161</sup>. Architektūroje komunikacijos teorijos imtos naudoti dar ir dėl to, nes pastebėta, jog tradicinis požiūris nesugeba paaiškinti perinterpretavimo<sup>162</sup>. Perfazavus šveicarų lingvistą Ferdinand

---

<sup>156</sup> Venturi, R., *Complexity and Contradiction in Architecture*, New York: The Museum of Modern Art Press, 1966, p. 16; Welsch, W., *Mūsų postmodernioji modernybė*, Alma littera, 2004, p. 210–211.

<sup>157</sup> Jencks, Ch., *The Language of Post-Modern Architecture*, London: Academy Editions, 1987, 184 p.

<sup>158</sup> „XXI a. pradžioje išryškėjusi komunikacinė tendencija perteikti statinių architektūrą metaforomis ir įvaizdžiais daug kuo skolinga postmodernistiniam *dvigubo kodavimo* instrumentui. Šis bruožas dažnai pasitarnauja sėkmingam architektūros idėjų ir prasmų transliavimui visuomenei“ (Mankus, M., Skaitant architektūros ženklus Lietuvoje, *Bernardinai* [interaktyvus], 2012 [žiūrėta 2012.09.15], bernardinai.lt, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-06-22-martynas-mankus-skaitant-architekturos-zenklus-lietuvoje/84368>).

<sup>159</sup> Pastaruosius jau senokai iki tol gvildeno filologinė hermeneutika, lingvistika, semiotika.

<sup>160</sup> Kaip vienus naujausių meninės interpretacijos pavyzdžių Lietuvoje galima paminėti 2010 m. spalį Klaipėdos kultūrų komunikacijų centro parodų rūmuose įvykusią Rusijos menininkų parodą *Estetika vs. Informacija. Vol. 1* ir 2011 m. spalio 14 – lapkričio 20 dienomis Maskvos Z. Cereteli meno galerijoje vykusią Baltijos šalių meno parodą *Estetika vs. Informacija. Vol. 2* (kuratorius I. Kazakevičius), kuriose meno plotmėje buvo bandoma „estetikos“ ir „informacijos“ vertes sukeisti vietomis.

<sup>161</sup> Fiske, J., *Populiariosios kultūros supratimas*, 2008, Vilnius: Žara, 174 p.

<sup>162</sup> Bonta, J., P., *Architecture and Its Interpretation: A Study of Expressive Systems in Architecture*, 1979, London: Lund Humphries, p. 226.

Saussure, architektūrą galima traktuoti kaip ženklų sistemą, kurioje svarbiausia reikšmės ir vaizdo jungtis<sup>163</sup>.

Savo kūrinyje *Autoriaus mirtis* Roland Barthes įtikinamai išdėstė, kad literatūros kūrinys „pasakoja“ visai ne autorius, o pati kalba. Todėl kūrinio skaitytojas girdi balsą ne autoriaus, bet teksto, kuris parengtas pagal savo laikmečio bei *kultūros kodo* taisyklės<sup>164</sup>. Pastarąjį fenomeną jis skambiai apibūdino kaip autoriaus mirtį. Remiantis šiuo požiūriu, šiuolaikiniai globalinio tinklo *hipertekstai* yra labiau beasmeniai postmodernios kultūros kūriniai nei autonomiškų individų kūriniai. Panašiai yra ir su miestu, nes miesto, jo miestovaizdžio *tekstas* yra žodinio teksto analogas ir gali būti analizuojamas pagal tuos pačius principus<sup>165</sup>. Pagal aptartąją Barthes kūrinio sampratos teoriją, urbanistinės aplinkos (ir jos sudėtinių dalių ar elementų) suvokėjas taip pat mato ne jos autorių, bet vien patį *tekstą*, kurį iššifruoja pagal *kultūros kodo* taisyklės. Vis dėlto architektūra yra praktiškas menas – su racionalumu ir praktiškumu susijęs žymiai glaudžiau nei dailė, skulptūra, literatūra ar šokis. Šiuolaikinis architektas, skirtingai nei rašytojas, poetas ar dailininkas, kurdamas paprastai viduje nekovoja su savo aistromis, jausmais ar išpūdžiais. Jis dažniausia projektuoja pasitelkęs platų šiuolaikinės architektūrinės kalbos ir analogų žodyną bei įgytą asmeninę patirtį. Šiuolaikiniame pasaulyje miestovaizdis tampa tam tikru perskaitomų ženklų rinkiniu, o jo *hipertekstą* kiekvienas miestovaizdžio suvokėjas gali interpretuoti savaip. Šio reikšmės kiekvienas iššifruojam remdamiesi savo individualiu kultūriniu pagrindu, gyvenimo patirtimi, žiniomis<sup>166</sup>. Kiekvienas toks *hiperteksto* perskaitymas turėtų būti laikomas teisingu, nes jei nėra kūrinio autoriaus, tai ir pats kūrinys tiesiog negali būti vienareikšmiškai („teisingai“) iššifruotas. Kitaip tariant, kiekvienas miestą ir jo miestovaizdį individualiai suvokiantis individas yra teisingas, nes miesto bei jo struktūros elementų reikšmės gimsta kiekvieno *skaitytojo* santykiyje su pačiu objektu. Nors, kaip jau minėta, šiuolaikinis miestas yra labiau atskirų urbanistinių elementų samplaika nei vientisa ir kompleksiška urbanistinė struktūra, jo urbanistinis sluoksnis gali būti traktuojamas kaip tam tikras informacinės erdvės blokas, kuris

---

<sup>163</sup> Saussure rašė apie kalbą, kurią apibūdino kaip ženklų sistemą, kurioje svarbiausia – prasmės ir akustinio vaizdo jungtis (de Saussure, F., *Cours de linguistique generale*, Paris: Payot, 1969, p. 32).

<sup>164</sup> Barthes, R., *The Death of The Author*, in: *Image Music Text*, redak. Heath, S., London: Fontana Press 1977, p. 142–148.

<sup>165</sup> Zaleckis, K., *The Cityscape of a Contemporary Megapolis: Changes of Text Form*, *Urbanistika ir architektūra*, 2010, Nr. 1, p. 64–72.

<sup>166</sup> Miesto estetinį suvokimą išanalizavę rusų miesto teoretikai, greta suvokėjo meninio išprusimo, individualių individų psichofizinių savybių bei psichologinių nuostatų siūlo atsižvelgti ir į „realias suvokimo sąlygas“ (Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., В., Владимиров, В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., p. 297).

apima įvairius miesto politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo duomenis<sup>167</sup>. Skirtingai suvokiama reikšmė čia įgalina skleisti *teksto* daugialypiškumui.

Įvairūs miestovaizdžio kaip *hiperteksto* sampratos aspektai yra plačiai aptarti ir užsienyje<sup>168</sup>, ir Lietuvoje<sup>169</sup>. Jai bendra tai, kad *hipertekstas* nagrinėjamas pro semantikos ar semiotikos prizmę. Barthes<sup>170</sup>, Jean Baudrillard<sup>171</sup> savo teoriniais darbais įtikinamai parodė, kad komunikacijos esmė yra simbolių kūrimas bei vartojimas. Visos bendruomenės gyvena simbolinėje aplinkoje, kur realybė ir simbolinė reprezentacija viena nuo kitos yra neatskiriamos. Viena ryškiausiai išreikštų tokių aplinkų ir yra miestas. Šio urbanistinio darinio aplinkoje užkoduotą kolektyvinę patirtį, sukauptą daugelio kartų, kaip tam tikro gyvenimo bei veiklos būdo atspindį tiria semiotika<sup>172</sup>. Semiotiniu požiūriu, šiuolaikinis miestas yra daugiasluoksnė sistema ženklų, kurie gali būti suvokiami emociškai arba turėti konkrečias racionalias reikšmes. Semiotika architektūros objektus (tarp jų – ir šiuolaikinės architektūros vietoženkliai) nagrinėja kaip komunikacijos priemones, kurios turi vidinę sandarą bei išorinę išraišką ir yra susijusios su kontekstu. Semiotikos objektai nagrinėjami pragmatiniu, semantiniu ir sintaksiniu aspektais. Pragmatinis aspektas apima santykį tarp ženklų bei iš jų sudarytų *tekstų* vartotojų. Sintaksinis aspektas įvairiais atžvilgiais nagrinėja objekto santykį su kitais elementais. Šiam tyrimui aktualiausias semantinis aspektas aiškina reikšmę ar turinį, potencialiai užkoduotą tiriamajame objekte.

Miesto aplinką galima traktuoti kaip ženklų sistemą, kuri paprastai skirstoma į 3 pagrindines grupes: 1) erdvinės struktūros kompozicijos, 2) funkcijos ir paskirties, 3) gamtinio karkaso. Gali būti išskiriamos ir įvairios kitos ženklų sistemos. Pavyzdžiui, nagrinėdamas istorinius miestus, Petrušonis išskiria socialinių, istorinių-kultūrinių sąlygų<sup>173</sup>, o Rimantas Buivydas – meninių dominančių<sup>174</sup> sistemas. Kaip atskirą ženklų sistemą galima traktuoti ir architektūros vietoženkliai, o šiuolaikinės architektūros vietoženkliai turėtų būti

---

<sup>167</sup> Butkus, *ibid.*, p. 44.

<sup>168</sup> Лотман, Ю., О семиосфере, *Труды по знаковым системам*, 1984, Nr. 17, p. 5–23 ir kt.

<sup>169</sup> Petrušonis, V., Vietovės kultūrinio tapatumo semantinio modelio struktūra, *Urbanistika ir architektūra*, 2003, Nr. 27(3), p. 99–110; Zaleckis, *ibid.*, ir kt.

<sup>170</sup> Knygose *Mitologijos* (Bartas, R., *Teksto malonumas*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 66–133), *Semiologijos elementai* (Barthes, R., *Elements of Semiology*, London: Jonathan Cape, 1967) ir kituose veikaluose.

<sup>171</sup> Baudrillard, J., *For a Critique of the Political Economy of the Sign*, St. Louis, Mo: Telos Press Ltd., 1981, p. 19–27.

<sup>172</sup> Navickienė, E., Nauja architektūra istoriniame kontekste semiotiniu aspektu, *Urbanistika ir architektūra*, 2000, Nr. 3(24), p. 112.

<sup>173</sup> Petrušonis, V., Apie miesto semantikos tyrimus, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1981, Nr. 7(1), p. 19–32.

<sup>174</sup> Buivydas, R., Semantiniai senamiesčio meninės sąrangos ypatumai, *Meninė Vilniaus senamiesčio architektūros sąranga*, Kvalifikacinio mokslinio darbo ataskaita, Vilnius, 1999, p. 39.

laikomi pastarosios sistemos dalimi. Jų reikšmės suvokimo skirtumai ir gali nulemti minėtąjį teksto reikšmės daugialypiškumą.

### **Skyriaus apibendrinimas**

**Šiuolaikinio miesto samprata ir kultūros posūkis.** Šiuolaikinio miesto samprata susiklostė XX a. 10-ajame dešimtmetyje, kai pakito pati miesto sąvoka, iki tol iš esmės reiškusi pramoninį miestą. Atsiradusios naujos techninės galimybės įgalino architektūroje skleisti pliuralizmo idėjoms, o miestai atsigręžė į regeneraciją. Vykstantys socialiniai bei urbanistiniai procesai taip pat sutapo su Vakaruose panašiu laiku išplitusia kultūros kaip miesto gyvenimo ir ekonomikos katalizatorės idėja. Sąmoningo kultūrinės paskirties vietoženklų kūrimo reiškinių pradžia įkūnijęs *Georges Pompidou centras* tapo svarbiu visuomeniniu traukos tašku bei naujo tipo Paryžiaus šiuolaikinės architektūros vietoženklis. Visi šie miesto bei pačios Vakarų kultūros sampratos kaitos požymiai sietini su Fredric Jameson įvardintu *kultūros posūkio* fenomenu, kuris įtakojo ir fizinės miestų struktūros bei formos poslinkius. *Kultūros posūkio* inspiruotas lūžis architektūroje pasireiškė įsigalėjusiomis postmodernizmo ir dekonstruktyvizmo kryptimis, kurių atgarsiai pastebimi ir Lietuvoje.

**Miesto įvaizdžio paradigma.** Šiuolaikinėje urbanistinėje politikoje *įvaizdis* suprantamas kaip svarbus sėkmės faktorius. Tačiau pagal dabartinę sampratą jis nėra vienalytis, nes suvokiamas tarsi susidvejinęs – suskilęs į mentalinio įvaizdžio ir *miestovaizdžio* dalis, kurių pirmoji yra labiau būdinga mentalinei, o antroji – vizualinei sferoms. *Miesto įvaizdyje* ypatingas vaidmuo tenka ir aplinkos elementų hierarchinei struktūrai. Šios dvi šiuolaikinio miesto įvaizdžio bei jo sampratos savybės bei jų pasireiškimo kontekstas disertacijos traktuojami kaip *miesto įvaizdžio paradigma*. Lynch miesto įvaizdžio tyrinėjimus pratęsusios Vroclavo architektūros mokyklos teoretikų suformuluotas požiūris miesto suvokime į pagrindinę vietą iškelia hierarchiją, kuriai priskiriama ypatybė kurti suvokiamą ar perskaitomą erdvinę struktūrą, nustatyti atskirų miesto struktūros elementų tarpusavio santykius. Ypatingą hierarchijos vaidmenį urbanizuotoje aplinkoje atskleidžia architektūros vietoženkliai. Miestus ėmus traktuoti kaip vietą inovacijoms bei ekonominei plėtrai, pastarieji tapo savotiškais naujų idėjų pasikeitimo bei vystymo poligonais. Šiuolaikinė urbanistika miesto įvaizdį pripažįsta svarbiu ir vertingu, todėl jo smarkiai paisoma rengiant įvairias miestų identiteto kūrimo strategijas. Analizuojant šiuolaikinius miestus senieji tyrimo instrumentai dažnai nebetinka, todėl būtina sukurti naujus teorinius konceptus.



**Išskirtinių architektūros objektų radimosi strategijos.** Regeneruojant urbanizuotas teritorijas, akivaizdūs bandymai atnaujinamų teritorijų įvaizdį sustiprinti ryškiais šiuolaikinės architektūros vietoženkliais. Tam dažnai pasitelkiamas *flagmano modelis*, o atsiradę naujieji išskirtiniai architektūros objektai yra gerai matomi, lengvai pasiekiami, todėl ženkliai įtakoja miestų urbanistinę struktūrą, įvaizdį, sociokultūrinį gyvenimą bei papildo jų tapatumą.

Dar vienas naujų architektūros vietoženklių atsiradimo mieste akstinas – sporto ar kultūros megarenginiai. Grandioziniai tarptautiniai pastarieji įvykiai yra tapę vienu pagrindinių urbanistinės politikos įrankių, suteikiančių galimybę miestams išsiveržti į priekį konkurencijoje dėl tarptautinio žinomumo, patrauklumo, populiarumo. Barselonos, Bilbao, Paryžiaus ir kitų didžiųjų bei vidutinio dydžio Europos miestų atvejai iliustruoja, kad šiuolaikinės architektūros vietoženkliai yra kertiniai, kuriant miesto patrauklumą, jo įvaizdį ir net atmosferą. Pastebėtos dvi tokių miestų tvarkymo tendencijos: 1) Bilbao tipo – besiremianti išskirtinių architektūros objektų koncentracija ar vieno ryškios architektūros statinio įkomponavimu miesto centrinėje dalyje, regeneruojamoje teritorijoje; 2) Barselonos tipo – besiremianti visame mieste išbarstytų teritorijų sisteminga urbanistinė plėtra ir tvarkyba, kuriant lokalius architektūros vietoženklus. Žemesniame šiuolaikinės architektūros vietoženklių lygmenyje ryškus fragmentiškumas, naujų komercinių židinių kūrimas. Tai ypač būdinga Lietuvos ir kitų šalių posocialistiniams ir posovietiniams miestams, kurių urbanistinėje struktūroje buvo susidaręs tam tikras komercinės paskirties objektų vakuumas. Nors iš pirmo žvilgsnio šiuolaikinės alternatyvios urbanistinės teorijos bei strategijos yra skirtingos, daugumą jų laikomos reakcija į globalų egoistišką miestą bei jo formos sukeliamas problemas.

**Urbanistinė aplinka kaip hipertekstas.** Šiuolaikinio miesto suvokėjas urbanistinę aplinką skaito kaip *tekstą*, tačiau šis neperskaitomas paprastai kaip, pavyzdžiui, klasikinis romanas ir nesuprantamas lengvai kaip istorinis miesto branduolys. Šiuolaikinis miestas turėtų būti traktuojamas kaip daugiasluoksnė ir daugiaprasmė urbanistinė struktūra. Miestovaizdis čia tampa tam tikru perskaitomų ženklų rinkiniu, kurio *hipertekstą* suvokėjas gali interpretuoti savaip. *Hiperteksto* reikšmės kiekvienas iššifruojame remdamiesi individualiu kultūriniu pagrindu, gyvenimo patirtimi, žiniomis. Architektūrą galima traktuoti kaip tam tikrą ženklų sistemą, kurioje svarbiausia – reikšmės ir vaizdo jungtis. Urbanistinis sluoksnis čia traktuotinas kaip tam tikras informacinės erdvės blokas, apimantis įvairius miesto politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo duomenis. Semiotiniu požiūriu, šiuolaikinis miestas yra daugiasluoksnė sistema ženklų, kurie gali būti suvokiami

emociškai arba turėti konkrečias racionalias reikšmes. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai suprantami kaip savotiškos komunikacijos priemonės, turinčios vidinę sandarą, išorinę išraišką ir susijusios su kontekstu. Disertacijai aktualiausias semantinis aspektas aiškina reikšmę ar turinį, potencialiai užkoduotą architektūros objekte. Atskira miesto aplinkos sistema gali būti laikomi ir šiuolaikinės architektūros vietoženkliai, o individų ar jų grupių skirtingai suvokiama jų reikšmė sudaro sąlygas skleisti *teksto* daugialypiškumui.

## **1.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių samprata ir jų hierarchinė klasifikacija**

Disertacijos pirmajame skyriuje aptarėme tyrimui svarbų teorinį kontekstą. Išsiaiškinome, kad, *kultūros posūkis* ženkliai prisidėjo tiek prie paties miesto sampratos, tiek ir prie atskirų urbanistinių komponentų vaidmens jame pokyčių. Šiame skyriuje sudarysime šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchinę struktūrą, tačiau, prieš pradėdant klasifikuoti, pirmiausia reikia išsiaiškinti šiuolaikinės architektūros vietoženklių sampratos ypatumus bei apibrėžti juos įvardinantį terminą. Tai atlikti prasminga, nes pastaraisiais dešimtmečiais architektūros vietoženkliai evoliucionavus, susiklostė būtinybė peržiūrėti Lietuvos architektūros teorijos terminus, naudojamus įvardinti bei aptarti urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantiems objektams.

### **1.2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai terminas**

Kaip minėta, miestų tyrinėtojai į urbanizuotų teritorijų vietoženklus ilgai žvelgė iš XX a. viduryje Lynch pasiūlytos teorijos pozicijų. Tačiau šio miesto tyrinėtojo teorijoje išdėstyta vietoženklių samprata yra labai bendra, tai pačiai kategorijai priskiriant tiek žmogaus kūrinis – statinius, jų dalis ar elementus; tiek ir gamtos objektus – natūralaus kraštovaizdžio elementus<sup>175</sup>. Joje taip pat menkai atsižvelgiama ir į vietoženklių hierarchijos faktorių, kuris pastebimai priklauso nuo jų fizinių, estetinių ar kitų ypatybių. Beveik nepalieti čia lieka ir šių svarbių fizinės bei mentalinės miesto struktūros elementų reikšmės atributai. Lynch miesto suvokimo tyrinėjimus pratęsęs lenkų miesto teoretikas Kazimierz Wejchert, XX a. 9-ajame dešimtm. išskirtinius architektūros objektus suskirstė į erdvinės struktūros dominančių bei išskirtinių miesto detalių kategorijas<sup>176</sup>. Tačiau tokia dvinarė vietoženklių hierarchinė sistema per menkai atspindi šiuolaikinio miesto charakterį.

Iš urbanistinės aplinkos suvokimo bei vietoženklių teorijų taip pat reikia paminėti XX a. pab. pasiūlytą miesto tyrinėtojų Cliff Moughtin, Taner Oc, Steven Tiesdell. Pastarojoje vietoženkliai traktuojami kaip dekoratyvūs elementai ar ornamentai, miestovaizdžio kontekste galintys pasižymėti dydžiu ar kitaip išsiskirti<sup>177</sup>. Šio amžiaus pradžios miesto vietoženklių tyrinėtojai (minėtieji Vroclavo architektūros mokyklos

---

<sup>175</sup> Lynch knygoje *The Image of the City* pateiktoje vietos skaitomumo (angl. *place legibility*) koncepcijoje vietoženkliai traktuojami kaip išoriniai fiziniai objektai, veikiantys kaip nuorodų taškai. Pagal Lynch, jais gali būti ne tik architektūros, bet ir gamtiniai objektai, kurie padeda surasti kelią (Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge: The M.I.T. Press, 1960, p. 76).

<sup>176</sup> Wejchert, K., *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Warszawa: Arkady, 1984.

<sup>177</sup> Moughtin, C., Oc, T., Tiesdell, S., *Urban Design: Ornament and Decoration*, Oxford: Architectural Press, 1999, 183 p.

mokslininkai<sup>178</sup>, Lamit<sup>179</sup> ir kai kurie kiti) užsimena jau ne vien apie šių urbanistinių elementų fizines ar estetines ypatybes, bet ir apie jų sugebėjimą perduoti suvokėjui tam tikras semiotines ar semantines vertes.

Disertacijos įvade minėta, kad šiuolaikinio miesto architektūros vietoženkliai *kultūros posūkio* įtakotame šiuolaikiniame mieste yra svarbūs mažiausiai 3 aspektais. Jie yra reikšmingi urbanistinės struktūros elementai, prisidedantys prie miestovaizdžio formavimo, miesto ar jo dalių įvaizdžio bei charakterio kūrimo. Tokie vietoženkliai taip pat paprastai padeda orientuotis urbanistinėje aplinkoje. Suvokėjui jie gali perteikti ir informaciją – tam tikrą reikšmę, generuoti vertes. Akivaizdu, kad terminas, apibūdinantis tokį aplinkoje išryškėjantį šiuolaikinio miesto fizinės bei mentalinės struktūros elementą, privalo apimti ne vieną ar du, bet visus 3 paminėtus aspektus. Naujasis apibrėžimas turėtų ne tiesmukai pakeisti senąjį, bet greičiau – apimti bei praplėsti jo sąvoką.

Lietuvos urbanistikoje iki šiol yra plačiai naudojamas *orientyro* ar *architektūros orientyro* terminas. Jau pats jo pavadinimas sufleruoja tokiam priskirtino urbanistinio elemento pagrindinę savybę – stebėtojui padėti orientuotis aplinkoje<sup>180</sup> (kartais ši sąvoka profesinėje architektūros literatūroje pavartojama ir kita prasme – galvoje turint ne fizinius, bet dvasinius ar stilistinius orientyrus<sup>181</sup>). *Orientyro* samprata yra artima tai, kurią aprašė dar Lynch, o pagrindinė tokio objekto fizinė charakteristika yra nusakoma kaip vienetiškumas, unikalumas ir įsimintinumas kontekste<sup>182</sup>.

Kitas Lietuvos miestų tyrinėjimuose naudotas<sup>183</sup> – *dominantės* – terminas išreiškia tokio objekto savybę dominuoti. Tai patvirtina ir Purvino pateikiamas apibrėžimas: „*dominantės* (elementai, ryškiai išsiskiriantys vizualinėmis savybėmis – dydžiu, forma, spalva, faktūra, tekstūra – iš kitų tos rūšies elementų)“<sup>184</sup>. Tačiau, kaip jau minėjome, pati angl. termino *landmark* samprata pastaraisiais dešimtmečiais pastebimai evoliucionavo, o dabartinė jo sąvoka apima platesnį aspektų spektrą nei savotiško padėjėjo orientuotis

---

<sup>178</sup> Anthony Clerici, Izabela Mironowicz, Tomasz Ossowicz, Maciej Lasocki.

<sup>179</sup> „Landmarks can also be defined as features with distinctive spatial features and by virtue of their colours, shape or semantic values” (Lamit, H., Redefining landmarks, *Jurnal Alam Bina*, Jilid 6, Nr. 1, 2004, p. 66);

<sup>180</sup> Pagal 2007 m. išleistą Tarptautinių žodžių žodyną, *orientyras* – „daiktas, pagal kurį galima orientuotis vietovėje“ (*Tarptautinių žodžių žodynas*, sudar. Vaitkevičiūtė, V., Vilnius: Žodynas, 2007, p. 793).

<sup>181</sup> Pavyzdžiui, Kančienė, J., Lietuvos architektų orientyrai tarpukaryje, *Archiforma*, 1996, Nr. 1, p. 55–59.

<sup>182</sup> Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge: The M.I.T. Press, 1960, 194 p.

<sup>183</sup> V. Jurkšto, M. Purvino ir kitų miesto tūrinių erdvių kompozicijų tyrinėtojų (Jurkštas, V., Kauno senamiesčio tūrinė-erdvinė kompozicija, *Architektūros paminklai*, Nr. 3, 1975, p. 98–120 ir kt.; Purvinas, M., Subjektyvus kraštovaizdžio vertinimas, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1983, p. 60–67 ir kt.).

<sup>184</sup> *Ibid.*, p. 61.

aplinkoje ar tiesiog dominuoti. Abiems minėtiems<sup>185</sup> Lietuvoje naudojamiems terminams būdingas ribotumas, užkoduotas jau pačiuose jų pavadinimuose, kurie aiškiai pabrėžia vieną ar kitą tokiems objektams būdingą savybę – padėti orientuotis aplinkoje, dominuoti aplinkoje. Todėl yra tikslinga įvesti naują terminą, pajėgų tiksliau išreikšti šių objektų dabartinį suvokimą bei artimesnį angliško termino *landmark* sampratą.

Tiriant šiuolaikinės architektūros vietoženklus, reikalinga ne vien šiuolaikiška išskirtinio architektūros objekto sąvoka, bet ir XXI a. pr. urbanistinei aplinkai adaptuota hierarchinė sistema, atsižvelgianti į naujas pasaulines architektūros bei urbanistikos tendencijas ir į šiuolaikinio miesto fizinės ypatybes, laiko dvasią<sup>186</sup>. Šiuolaikinės architektūros vietoženklų hierarchijos sistemą mes sudarysime Vroclavo urbanistinės mokyklos naudojamą architektūros vietoženklų hierarchinę struktūrą sugretinę su XXI a. miestui aktualaus *ikoniškos architektūros* fenomeno ideologų teorijomis. Toks susintetintas vietoženklų hierarchijos teorinis konceptas leistų į tyrimo objektą pažvelgti platesniu kampu – apimančiu ne vien šiuolaikinio miesto erdvinės organizacijos, architektūros akcentų, bet ir miesto įvaizdžio bei kai kuriuos pačių vietoženklų reikšmės aspektus.

Yra žinoma, kad išraiškinga ir aiški miesto urbanistinė struktūra padeda jaustis saugiam. Ir priešingai, jei ji yra komplikauta, miglota ar neaiški, žmogus aplinkoje gali pasijusti nesaugus, pasimetęs<sup>187</sup>. Kaip minėjome, postmodernizmo laikotarpiu miestai paprastai nekuriami pagal vientisą griežtą urbanistinį scenarijų, tačiau tam tikri struktūros dėsniai būdingi ir jiems. Urbanistinėje aplinkoje susigaudyti ar ją *skaityti* padeda architektūros vietoženkliai, kurių svarba yra skirtinga. Pastarieji urbanistinių erdvių elementai gali būti ženklai, atpažįstami daugumai visuomenės narių ar tik atskiroms jos bendruomenėms. Šiuolaikinės architektūros vietoženklų hierarchinė sistema turi atsižvelgti į šiuolaikinio miesto plėtros tendencijas bei įvertinti jo ypatybes, atsiradusias įtakoje *kultūros posūkio* fenomeno bei raidos pačios urbanistinės aplinkos ir jos suvokimo.

---

<sup>185</sup> Klabant apie miestuose išsiskiriančius objektus, naudojama ir daugiau terminų. Pavyzdžiui, Almantas Samalavičius monografijoje *Miestas ir protas* Lynch vartojamą „landmark“ lietuviškai verčia „riboženkliau“ (Samalavičius, A., *Miestas ir protas. Urbanistinės teorinės refleksijos XX a. Vakaruose*, Vilnius: Technika, 2013, p. 117).

<sup>186</sup> Pasak A. Clerici ir I. Mironowicz, būtent hierarchinė charakteristika miestą įprasmina jame sukurdamą erdvinę tvarką (Clerici, A., Mironowicz, I., *Landmarks and Urban Change* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.02.05], p. 7, [http://www.cityfutures2009.com/PDF/69\\_Clerici\\_Anthon.pdf](http://www.cityfutures2009.com/PDF/69_Clerici_Anthon.pdf)).

<sup>187</sup> Remiantis Lynch, tai įtakoja mobilaus organizmo poreikis susisieti su vieta (Lynch, *ibid.*, p. 125).

### 1.2.2. Ikoniškos architektūros fenomenas

Šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchiją aptarinėti pradėsime nuo paties aukščiausiojo lygmens, kuris nedviprasmiškai atskleidžia šiuolaikinės architektūros vietoženklių prigimtį.

XX a. pab. įsitikinta, jog bokštinių pastatų vizualinė svarba akivaizdžiai mažėja, didėjant jų skaičiui teritoriniame vienetė bei pasaulyje apskritai. Panašiu metu Vakarų Europoje įvyksta ir minėtasis *kultūros posūkis* iš vartotojiškos ekonomikos link kultūros ekonomikos. Dangoraižių vizualinės bei reprezentacinės svarbos krizei ir kultūrinės ekonomikos reiškiniui darant įtaką XX a. 10 dešimtmečio vid. Vakarų architektūroje ima rasti nauja – sąmoninga išskirtinių objektų kūrimo bei statybos – praktika. Šiems – naujojo tipo – kultūriniais ar komerciniams architektūros vietoženkliais bendra tai, kad jų dominavimas erdvėje savo fiziniais parametrais (aukščiu, mase) yra labiau antraeilis dalykas nei pagrindinė jų charakteristika<sup>188</sup>. Pagrindiniu pastarųjų architektūros objektų skiriamuoju bruožu tampa individuali, ekspresyvi ir asociatyvi architektūros estetika, dažnai susilaukianti išskirtinio plačiosios visuomenės bei architektūros profesionalų dėmesio. Nepaisant kartais gana nereikšmingų fizinių parametrų – kaip Ronšano koplyčios Prancūzijoje (architektas Le Corbusier), Mies van der Rohe paviljono Barselonoje (architektas van der Rohe), *Guggenheimo muziejaus* Niujorke (architektas Wright) meno muziejaus Kiasma Helsinkyje (architektas Holl) ir kt. – šio tipo statiniai nusipelno regioninės ar net pasaulinės šlovės. XX a. 10-ajame dešimtmetyje tokio tipo objektų statyba Vakaruose tampa masiniu reiškiniu ir net įgauna globalų pobūdį. Netruko paaiškėti, kad jais gali būti ne vien kultūrinės ar religinės paskirties objektai (meno muziejai, muzikos salės, teatrai, kultūros centrai, bažnyčios ir pan.), bet ir įvairūs infrastruktūros statiniai (oro uostai, tiltai ir pan.), komerciniai pastatai (prekybos centrai, salonai, biurų dangoraižiai). Šio fenomeno tyrinėtojai<sup>189</sup> sutaria, kad tokiems objektams apibūdinti geriausiai tinka ikoniško pastato (angl. *iconic building*) ar ikoniškos architektūros (angl. *iconic architecture*) terminas. Jencks teigimu, buvusių architektūros monumento tradiciją pakeitęs ekspresyvus vietoženklis atsirado varomas socialinių jėgų, poreikio greitai išgarsėti ir ekonominio augimo<sup>190</sup>. Ikoniško pastato esmę gana tiksliai nusako Leslie Sklair, jį laikydamas pakankamai novatorišku ar pagarsėjusiu atstovauti savo judėjimą,

---

<sup>188</sup> Sklair, L., *Iconic Architecture and the Culture-ideology of Consumerism, Theory, Culture & Society*, 2010, T. 27(5), p. 155.

<sup>189</sup> Architektūros teoretikas Jencks, sociologai Sklair, Jones ir kt.

<sup>190</sup> Jencks, Ch., *The Iconic Building. The Power of Enigma*, Frances Lincoln, 2005, p. 7.

stilių ar epochą<sup>191</sup>. Iš šių ikoniškų pastatų apibrėžimų matyti, kad pastarųjų architektūros objektų reiškinys susijęs ne vien su estetiniais, bet ir socialiniais bei ekonominiais aspektais.

*Ikoniškų pastatų* statybos Vakaruose (vėliau – ir kai kuriose Rytų šalyse) bumo pradžia sietina su Bilbao miesto teritorijos regeneracija ir minėtoju *Guggenheimo muziejumi*. Tapo akivaizdu, kad su *naująja ekonomika*<sup>192</sup> galima sukurti tarptautinės reikšmės kultūrinį traukos objektą ir taip atgaivinti apmirusį mažo ar vidutinio (periferinio) miesto<sup>193</sup> visuomeninį gyvenimą. Po Bilbao miesto urbanistinio gaivinimo strategijos sėkmės regeneruojamose miestų teritorijose įgyvendinamos urbanistinės koncepcijos vis dažniau akcentuojamos architektūriškai ryškiais kultūrinės traukos objektais – *ikoniškais pastatais*<sup>194</sup>. Europoje paminėtini Helsinkio šiuolaikinio meno muziejus *Kiasma* (architektas Steven Holl, 1998 m.), Porto muzikos namai *Casa da musica* (architektas Rem Koolhaas, 2005 m.), Oslo operos teatras (architektūros firma *Snohetta*, 2009 m.), Hamburgo filharmonija (architektai Jacques Herzog, Pierre de Meuron, dar statoma) ir kiti.

Vis dėlto šiuolaikinių *ikoniškų pastatų* statybos ištakos yra senesnės nei Bilbao *Guggenheimo muziejaus* atvejis. Pirmuoju šiuolaikišku *ikonišku pastatu* reikėtų laikyti Paryžiaus Eifelio bokštą. Specialiai 1889 m. pasaulinei parodai sumontuotas ir praktinės paskirties neturintis pastarasis laikinas statinys, nepaisant didžiulės polemikos tuometinėje Prancūzijos visuomenėje bei kontraversiškų intelektualų nuomonių, galiausiai tapo vienu pagrindinių Prancūzijos sostinės kultūros ženklų, išskirtiniu turistų traukos objektu – vienu ryškiausių ar net pačiu ryškiausiu Paryžiaus simboliu<sup>195</sup>. Jencks pirmuoju pokarinės architektūros ikonišku objektu vadina dar vieną Prancūzijos statinį – minėtąją skulptūriškos architektūros koplyčią Ronšane (1955 m.). Pirmas *ikoniškai architektūrai* priskirtinas

<sup>191</sup> Sklair, L., Iconic architecture and capitalist globalization, *City*, 2006, T. 10, Nr. 1, p. 21–47. Remiantis filosofine samprata, *ikona* – ženklas, atkartojantis daiktą, kurį reprezentuoja (*The Oxford Dictionary of Philosophy*, 1994). Iš esmės ženklas yra suprantamas visiems vienos ar kitos kultūros atstovams.

<sup>192</sup> Tai yra tokia ekonomika, kuri remiasi ne komerciniu, bet kultūrinių traukos objektų sukūrimu.

<sup>193</sup> Šiai kategorijai priskirtini visi trys disertacijoje narinėjami Lietuvos miestai.

<sup>194</sup> *Ikoniškų pastatų* statybos bumui įtakos turėjo ir XX a. pab. atsiradusios naujos techninės priemonės bei technologijos, padėjusios realizuoti techniškai ypatingai sudėtingas statinių architektūrines formas. Tai specialios kompiuterinės programos – CAD (angl. *Computer-aided design*), kompiuteriu valdoma gamyba – CAM (angl. *Computer-aided manufacturing*) ir kt. Visa tai ypač daug pasitarnavo ir *dekonstruktyvizmo* architektūros objektų statybai bei pastarosios architektūros krypties architektų (Z. Hadid, F. Gehry, R. Koolhaas, D. Libeskind) pripažinimui pasaulyje.

<sup>195</sup> *Eifelio bokštas* paskelbtas pačiu vertingiausiu objektu visoje Europoje. Apskaičiuota, kad šio statinio vertė Prancūzijos ekonomikai siekia 343 mlrd. Anglijos svarų sterlingų (apie 1500 mlrd. lt), tai yra beveik 5 kartus daugiau nei antroje vietoje likęs Koliziejus Romoje. Italijos Moncos ir Brianos provincijos prekybos rūmai savo vertinimus pateikė remdamiesi konkretais istorinio paminklo „įvaizdžiu, prekės ženklų ir matomumu“ bei net 10 skirtingų kriterijų, pateiktų įvairių specialistų ir statistikos žinybų. Vimter, Ph., Lean green money machine: Eiffel Tower is listed as Europe's most valuable monument, Mailonline [interaktyvus], 2012 [žiūrėta 2012.08.24], dailymail.co.uk, prieiga per internetą: <http://www.dailymail.co.uk/travel/article-2192442/Eiffel-Tower-Europes-valuable-monument-worth-344billion.html>.

muziejus – minėtasis Gugenheimo muziejus Niujorke (architektas Wright, 1959 m.). Iš iki XX a. Vakaruose pastatytų *ikoniškų pastatų* taip pat reikėtų paminėti Operos rūmus Sidnėjyje (architektas Jorn Utzon, 1973 m.), *Georges Pompidou meno centrą* Paryžiuje (architektai Richard Rogers, Renzo Piano; 1977 m.), kompanijos AT&T bokštą Niujorke (architektas Philip Johnson, 1982 m.). Vis dėlto tai greičiau pavieniai *ikoniškos architektūros* atvejai, kurie neleidžia įžvelgti ryškesnės tokio tipo pastatų statybos tendencijos. XX a. pab. prasidėjusi žymiai aktyvesnė *ikoniškų pastatų* statyba masiniu reiškiniu pasaulyje tapo XXI a. pr. Tai ir Berlyno Žydų muziejus (2001 m.), Londono rotušė (architektas Norman Foster, 2002 m.), JAV Los Andželo miesto Walt Disney muzikos salė (architektas Gehry, 2003 m.), JAV Sietlo miesto biblioteka (architektas Koolhaas, 2004 m.), Švedijos Malmės bokštas *Turning Torso* (architektas Santiago Calatrava, 2005 m.), Pekino olimpinis stadionas (architektai Herzog ir de Meuron, 2008 m.), Kinijos televizijos bokštas *CCTV* (architektas Koolhaas, 2009 m.) ir etc. *Ikonišką architektūrą* dabar intensyviai stato ne vien miestai, bet ir įvairios stambios tarptautinės korporacijos, tarpusavyje konkuruojančios savo būstinių, dangoraižių, prekybos ar laisvalaikio kompleksų architektūriniu išskirtinumu. Iš *ikoniškos architektūros* komercinių statinių reikėtų paminėti kompanijos *Swiss Re* bokštą Londone (architektas Foster, 2003 m.), prekybos centrą *Selfridges* Birmingeme (architektūros firma *Future Systems*, 2003 m.), Niujorko bokštą *LVMH* (architektas Christian de Portzamparc, 2000 m.), Taipėjaus bokštą *Taipei 101* Taivane (architektas C. Y. Lee, 2003 m.) ir kitus.

*Ikoniška architektūra* – viena iš ryškiausių globaliųjų miestų raidos tendencijų, padedančių miestams tarpusavyje konkuruoti šalyje bei tarptautiniu mastu. Kaip korporacijų be logotipų, taip miestų be ikonų tarptautinėje rinkoje tiesiog nėra<sup>196</sup>. Išskirtinės architektūros objektais patrauklumą bando stiprinti ir didieji pasaulio miestai – Pekinas, Dubajus, Londonas ir kiti. Iš mažesnių miestų į išskirtinę šiuolaikinę architektūrą Europoje daug investuoja Paryžius, Barselona, Amsterdamas. Šią koncepciją pastaraisiais metais išbandė net ir labai konservatyviai į urbanistinę vystymą istorinėje miesto dalyje iki tol žvelgusi Roma<sup>197</sup>. Tiek kultūrinių ikonų, tiek komercinių ikonų kūrimo atvejais ikoniškų architektūrinių sprendimų dažniausia ieškoma architektūros idėjų konkurso keliu ar projektuoti pasikviečiant garsiausius šiuolaikinius architektus – *ikoniškos architektūros* kūrėjus. Kai kuriais atvejais

---

<sup>196</sup> Dovey, K., *Framing Places: Mediating Power in Built Form*, London: Routledge, 1999, p. 159.

<sup>197</sup> 2002 m. Romos Olimpinių žaidynių teritorijoje pastatytas muzikos kompleksas *Parco della Musica* (architektas Renzo Piano), o 2009 m. istorinio Romos rajono pakraštyje – šiuolaikinio meno muziejus MAXXI (architektė Zaha Hadid) pasižymi išskirtine šiuolaikinės architektūros kalba.



tokie konkursai virsta tam tikromis ikoniškų simbolių konkurencinėmis kovomis, kurios paprastai susilaukia didelio atgarsio visuomenėje<sup>198</sup>.

*Ikoniškos architektūros* fenomeną tyrinėjantys sociologai jai priskirtinų pastatų su miestų vietoženklių samprata paprastai nesieja, tačiau nekyla abejonų, kad *ikoniškos architektūros* objektai urbanistinėje aplinkoje gali atlikti ir vietoženklį vaidmenį – jie dažnai yra miestų erdvinės struktūros dominantėmis ar bent kelių rodančiais ženklais keliautojams<sup>199</sup>. Išryškėti aplinkoje ir patraukti žmonių dėmesį – vienas pagrindinių jų fizinės ir estetinės išraiškos uždavinių. Psichologiniu aspektu šių statinių vaidmuo dar prasmingesnis – jie smarkiai įtakoja miestų įvaizdį, dažnai lemia miestų ar jų dalių tapatumo pokyčius<sup>200</sup>, aktyviai dalyvauja miestų mentaliniuose žemėlapiuose. Paprastai tai yra tarptautinės reikšmės architektūros objektai, padedantys suvokėjui akimirksniu identifikuoti miestą įvairiose medijose (televizijoje, kine, nuotraukose)<sup>201</sup>. Būtent medijos ženkliai prisidėjo ir prie kai kurių šiuolaikinės architektūros ikoniškų pastatų tarptautinio žinomumo – pavyzdžiui, pasaulio žmonių sąmonėje įtvirtino Manhateno dangoraižių silueto vaizdą. Vaizdas „tarsi iš atvirutės“ ar iki logotipo dydžio sumažinto pastato vaizdo<sup>202</sup> įtaiga dažnai yra net svarbiau nei pats pastatas<sup>203</sup>. Dėl jų ekspresyvaus įsimintino architektūrinio charakterio, giluminių prasmų, įtakos miesto įvaizdžiui bei tarptautinės reikšmės *ikoniškus pastatus* reikėtų laikyti aukščiausiu architektūros vietoženklių klasifikacijos tipu. Šie statiniai dažniausiai tampa tarptautinės reikšmės traukos objektais, kurie padeda „parduoti miestą“ – į jį privilioja daugybę turistų. Tokių architektūros objektų vieta mieste nėra ypač svarbi – jie gali stovėti tiek centre, tiek periferijoje, tačiau būti vienais pagrindinių ar net pagrindiniais architektūriniais traukos taškais mieste. Jei dangoraižį galima laikyti XX a. pr. miesto ženklu,

---

<sup>198</sup> Čia paminėtini Pasaulio prekybos centro Niujorko sklypo *Ground Zero*, Rusijos dujų koncerno *Gazprom* Sankt Peterburge planuoto būstinės bokšto architektūros idėjų konkursų atvejai.

<sup>199</sup> Šiuolaikinėje – naujųjų nomadų – visuomenėje turizmas laikomas nauja piligrimystės forma (Bauman, Z., *From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity*, in: *Questions of Cultural Identity*, eds. Hall, S., du Gay, P., London: Sage Publications, 2011, p. 18–37).

<sup>200</sup> Lietuvoje miesto savitumas, o ir tapatumas tradiciškai labiau siejami su kultūros paveldo sfera, jo ypatybėmis. Šiame tyrime laikomasi esencialistinio požiūrio, kad tapatumas vertintinas kaip kokybinis fizinės aplinkos parametras. Taip pat laikomasi požiūrio, kad ne vien miesto įvaizdis, bet ir tapatumas yra dinamiškas nuolat kintantis parametras. Tuo remiantis, šiuolaikiniai architektūros vietoženkliai miestams – labai reikšmingi.

<sup>201</sup> Kad spauda ir televizija ypač smarkiai formuoja visuomenės nuomonę apie miestą, yra pažymėjęs ir V. Jurkštas (Jurkštas, V., *Senamiesčių regeneracija, Architektūros harmonizavimo problema*, 1994, Vilnius: Technika, p. 137).

<sup>202</sup> Pasak Ch. Jenckso, Sidnėjaus operos rūmai, *Guggenheimo muziejus* Niujorke, stiklinė Paryžiaus Louvro muziejaus piramidė (architektas I. M. Pei, 1988 m.) yra ikoniškos ikonos, nes turi ir logotipo įtaigos, ir savo forma stimuliuoja vizualines metaforas (Jencks, Ch., *The Iconic Building. The Power of Enigma*, Frances Lincoln, 2005, p. 28).

<sup>203</sup> Jones, P., *Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture*, *Urban Studies*, 2009, T. 46, Nr. 12, p. 2527.

tai *ikoniškas pastatas* yra svarbus XX a. pab. bei XXI a. pr. urbanizmo atributas ar net simbolis, ženkliai įtakojantis šiuolaikinio miesto įvaizdį.

*Ikoniškas pastatas* – ryškiausias šiuolaikinio vietoženklis tipas. Jam priskirtini statiniai yra svarbūs kuriant šiuolaikinių miestų įvaizdį, formuojant jų tapatumą. Jie taip pat gali įtakoti ar bent ženkliai prisidėti prie miestų ekonominio šuolio, socialinio bei kultūrinio gyvenimo aktyvumo padidėjimo ir pan. Tačiau kai kurie architektūros teoretikai *ikoniškų pastatų* fenomeną laiko tik trumpalaikio miestų mada. Architektūros kritikas Deyan Sudjic pastarąjį architektūros statinių tipą sieja su vadinamuoju „Didybės kompleksu“<sup>204</sup> – su valdančiais bei turtingais, kurie po savęs nori palikti tam tikrą ženklą. Remiantis šiuo požiūriu, architektai-žvaigždės (Gehry, Koolhaas, Nouvel ir kt.) tik padeda šį tikslą įgyvendinti bei formuoti pasaulį<sup>205</sup>, o jų architektūra – jį išreiškia. Greta kitų pavyzdžių Sudjic taip pat mini Kiniją, kuri pastaraisiais metais *ikonišką architektūrą* (televizijos dangoraižis CCTV, 2009-ųjų Pekino olimpinių žaidynių stadionas ir kt.) naudoja kaip ženklą, kad nebėra izoliuotas, kultūriškai atsilikęs dinosauros<sup>206</sup>. Jei remdamiesi valdžios fenomeną analizavusiu Michel Foucault tai laikysime tam tikra strategija<sup>207</sup>, *ikonišką architektūrą* reikėtų traktuoti kaip jos dalį ar tam tikra priemone įsigalėti, savo dominuojančiai padėčiai palaikyti. Net ir iš dalies sutinkant su Sudjic reikėtų pažymėti, kad *ikoniškos architektūros* fenomenas kol kas dar nėra, o gal ir negali būti visiškai kontroliuojamas valdančiųjų ir turtingųjų. Į šią kategoriją gali patekti ir statiniai, kurie iš anksto nebuvo suprogramuoti tapti *architektūros ikonomis* ar kuriems šis vaidmuo nuo pat pradžių nebuvo prognozuojamas. Tarp pavyzdžių čia galėtų būti minėta Ronšano koplyčia Prancūzijoje, Sidnėjaus operos rūmai ir net Paryžiaus *Eiffelio bokštas*.

Kalbant apie *ikoniškos architektūros* fenomeną, būtina išskirti tarpinį šiuolaikinės architektūros vietoženklis pogrupį, kuriam priskirtini pastatai bando pretenduoti ar pretenduoja į *ikoniškos architektūros* objektų statusą. Tai objektai, kurie stokoja tarptautinio žinomumo, tačiau apie juos paprastai yra girdėję bei gali atpažinti visi

---

<sup>204</sup> Sudjic, D., *How the Rich and Powerful-and Their Architects-Shape the World*, Penguin Press HC, 2006, 416 p.

<sup>205</sup> „Nesvarbu kokios buvo architektų užmačios, galų gale jie supranta, kad buvo valdomi ne savo retorikos, bet vadovavomo turtingųjų ir galingųjų, kurie pasamdė architektus, ir siekia formuoti pasaulį“, *ibid.*, p. 329.

<sup>206</sup> Sudjic, *ibid.*

<sup>207</sup> <...> manysime, jog ji dominuodama ne „nusavina“, o pertvarko, manevruoja, numato taktiką, veikimo metodus, funkcionavimo principus.“ (Foucault, M., *Disciplinuoti ir bausti. Kalėjimo gimimas*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 36).

gyvenantys jų kaimynystėje ar net visame mieste. Tokių *vietinių ikonų*<sup>208</sup> (angl. *local icons*) yra kiekviename mieste. Paprastai šie statiniai turi išskirtinių bruožų, tačiau *vietinėmis ikonomis* tampa ne dėl išskirtinių fizinių ar estetinių ypatybių, bet dėl savo visuomeninės svarbos ar ypatingos reputacijos. Vis dėlto dėl menko jų tarptautinio žinomumo, o dažnai – ir dėl architektūrinio išraiškingumo stokos tarptautiniame kontekste, silpnesnės estetiškos įtaigos nei *ikoniškos architektūros* pastatai jie aukščiausiojo šiuolaikinės architektūros vietoženklis statuso taip ir neįgyja. Tačiau jie taip pat gali tarnauti valdantiesiems bei turtingiems vietiniame kontekste įtvirtinant savo reprezentacinius ar dominavimo įtvirtinimo tikslus.

Iš XX a. vidurio Lietuvos modernių pastatų *vietinėmis ikonomis* galima būtų įvardinti tarpukarinę Kauno Prisikėlimo bažnyčią (architektas Karolis Reisonas) bei Vilniaus Operos ir baleto teatrą (architektė Elena Nijolė Bučiūtė, 1974 m.) ir dar vieną kitą. Šie architektūros objektai buvo, o ir dabar yra žinomi bei atpažįstami daugumai visos šalies gyventojų. Pastarajam pogrupiui priskirtinų architektūros objektų didžiuosiuose šalies miestuose atsirado ir disertacijoje nagrinėjamu laikotarpiu<sup>209</sup>.

### 1.2.3. Vietoženklis kaip *erdvinės struktūros dominantė*

Wejchertas *erdvinės struktūros dominantėmis* (angl. *dominant of spatial structure*) laikė miestų erdvinėje struktūroje dominuojančius statinius. Ryškiausias miestų erdvinės struktūros šiuolaikinės dominantės pavyzdys – dangoraižis. Nors bokštinio tipo šiuolaikiniai statiniai gali būti ikoniškame architektūros objektų klasteryje (kaip Niujorko Manhatene, Paryžiaus Defanse) ar patys tapti *ikoniškais pastatais* (minėti *Swiss Re* Londone ar *Turning Torso* Malmėje), aukščiausią architektūros vietoženklis – *ikoniško pastato* – statusą jie įgauna palyginti retai. Vis dėlto orientacijai urbanistinėse vietovėse, miestų įvaizdžiui ar suvokėjų mentaliniams žemėlapiams bokštiniai pastatai yra nepaprastai svarbūs, jei jie yra gerai apžvelgiami. *Erdvinės struktūros dominantės* urbanistinėje aplinkoje dažniausia išsiskiria dideliu aukščiu, kuris miesto eilinių užstatymą paprastai viršija dvigubai ar daugiau. Ryškus tokio tipo vietoženklis pavyzdys – Paryžiaus bokštas *Tour Montparnasse* (architektai Jean Saubot, Eugène Beaudouin, Urbain Cassan, Louis de Hoÿmas de Marien). Šis 1972 m. Paryžiaus centrinėje dalyje pastatytas vienišas biurų bokštas aplinkoje dominuoja ne

<sup>208</sup> Sklairo terminas. Sociologo pateikiami tokios architektūros pavyzdžiai – tiltas *Erasmus* Roterdame (architektas B. van Berkel, 1996 m.) ir apartamentų bokštas *Rotunda* Birmingeme (rekonstrukcijos architektūros firma *Urban Splash*, 2008 m.). Sklair, *ibid.*, p. 37.

<sup>209</sup> Plačiau apie juos – antroje disertacijos dalyje.

individualia išskirtine architektūra, o būtent savo aukščiu. Tai gali būti ne tik pastatai, bet ir architektūriškai išraiškingi ar bendrai architektūros kompozicijai priklausantys inžinieriniai statiniai<sup>210</sup>. *Erdvinės struktūros dominantėmis* taip pat gali būti ir masyvūs statiniai, kurie smarkiai įtakoja miestų ar jų dalių urbanistinę struktūrą, miestovaizdį.

Savo fiziniais parametrais miestovaizdyje dominuojantys pastatai aktyviai formuoja miestų erdvinę struktūrą, siluetą. Tokių statinių vaidmuo svarbus tiek miesto vidaus erdvėse<sup>211</sup> – kaip perspektyvų ir erdvinio charakterio formantų, tiek ir apžvelgiant miestą iš išorės<sup>212</sup> – panoramose, siluete. Jų vaidmuo ypač svarbus suvokiant miesto struktūrą ar savo (suvokėjo) padėtį mieste. Urbanistinėje praktikoje šiais pastatais taip pat yra įprasta žymėti ar akcentuoti esminius miestų struktūros mazgus, todėl jie gali tapti orientaciniais taškais ne tik vietos gyventojams, bet ir miesto gerai nežinantiesiems keliautojams, turistams. Nuo šių miestų erdvėje dominuojančių elementų ženkliai priklauso tiek urbanizuotos aplinkos tūrinė-erdvinė kompozicijos kokybė, tiek suvokėjo (vietos gyventojų ar atvykėlių) patiriamų emocijų rūšis, jų stiprumas. Urbanistinėje aplinkoje kompoziciškai tinkamai išdėstytos dominančių grupės sukelia harmoningus vizualinius efektus, kurie gali ilgam įsirežti į jų suvokėjų atmintį bei tapti svarbiais miesto mentalinio žemėlapiu elementais. Išraiškingus miestų vaizdus taip pat plačiai eksploatuoja bei platina įvairios *medijos* (spauda, televizija, internetas). Tačiau be gilių erdvinų studijų padrikai pastatytos *erdvinės struktūros dominantės* įgauna net destruktivyvų pobūdį<sup>213</sup>. Miesto ar jo dalių tūrinė-erdvinė kompozicija tuomet gali atrodyti „išplaukusi“ bei stebėtojo suvokiama miglotai.

XX a. pab. politiniai ir ekonominiai pokyčiai bei globalizacijos veiksniai paveikė ir posovietinių šalių aukštuminės statybos proveržį. Šiuo pereinamuoju laikotarpiu vos per kelerius metus daugelis didžiųjų Rytų bei Vidurio Europos šalių sostinių (Maskva, Baku, Kijevas, Varšuva, Talinas ir kt.) patyrė žymius miestovaizdžio, mentalinio žemėlapiu ir silueto pokyčius. Procesas neaplenkė ir didžiųjų Lietuvos miestų – Vilniaus, Klaipėdos. Pirmąja šiuolaikine *erdvinės struktūros dominante* laikytinas UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko gatvėje (architektas Audrius Ambrasas, 2000 m.), tapęs atskaitos

---

<sup>210</sup> Vienu pirmuoju tokiu šiuolaikinių architektūros objektu buvo 361 m aukščio Berlyno centro televizijos bokštas, 1968 m. pastatytas pagal architektų Fritz Dieter, Günter Franke, Werner Ahrendt, Hermann Henselman projektą ir tapęs rytinės miesto dalies centro architektūros akcentu (Гольдзамт, Э., А., Швидковский О., А., *Градостроительная культура европейских социалистических стран*, Стройиздат, 1985, p. 365, 366).

<sup>211</sup> Turimos galvoje miesto vidaus erdvės.

<sup>212</sup> Tai yra iš miesto ar jo dalių išorinių apžvalgos taškų, periferinių teritorijų.

<sup>213</sup> Pasak Lasocki, jos gali išbalansuoti miesto tūrinę-erdvinę kompoziciją, deorientuoti erdvėje bei klaidinti suvokėją (Lasocki, M., *The Landscape of a Public Realm in The Future* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2010.12.15], prieiga per internetą: [www.cityfutures2009.com/PDF/55\\_Lasocki\\_Maciej.pdf](http://www.cityfutures2009.com/PDF/55_Lasocki_Maciej.pdf)).

tašku visos šalies aukštuminių pastatų statyboje. Panašiai kaip skulptūriško silueto dangoraižis *Uhispank* Talino centre (architektas Raivo Puusepp, 1999 m.), reprezentavęs naująją Estijos aukštuminių pastatų kartą<sup>214</sup>, jis pradėjo naują – aukštuminį – Lietuvos miestų raidos etapą. Taškinis Klaipėdos užstatymas aukštuminiais pastatais, Vilniaus *urbanistinės kalvos* bei pavieniai bokštiniai statiniai ženkliai pakoregavo didžiųjų šalies miestų miestovaizdį, prisidėjo prie naujų bei visos šalies įvaizdžio ir įtakojo miestų identiteto kaitą. Atkūrus šalies nepriklausomybę, Kauno centrinėje dalyje aukštuminių statinių pastatyta nebuvo, tačiau erdvinei struktūrai bei įvaizdžiui joje įtaką daro prekybos centro *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu (architektai Algimantas Kančas, Gediminas Jurevičius; 2007 m.) bei *Žalgirio* arenos (architektai Eugenijus Miliūnas, Algimantas Bublys, Aurimas Ramanauskas; 2011 m.) tūriai. *Akropolio* kompleksas turėtų būti priskirtas *erdvinės struktūros dominantų* hierarchiniam tipui, tačiau *Žalgirio* arena, nors ir stokoja išskirtinių architektūros savybių, dėl savo visuotino žinomumo pretenduoja į aukštesnįjį – *vietinių ikonų* hierarchinį pogrupį.

*Erdvinės struktūros dominantės*, nepaisant savo dydžio, yra jautrios apžvalgos sąlygoms, o jų apžvelgiamumas turi savo specifiką. Dėl fizinių savybių žmogus eidamas žvelgia priešais save ar kiek žemyn<sup>215</sup>, todėl pastebi kas yra po kojomis ir nemato kas yra aukštai virš galvos. Iš arti žmogaus žvilgsnis „kabina“ tik apatinius pastatų aukštus, o viršutiniai lieka už apžvalgos lauko ribos. Dėl to paprastai nesuvoktas lieka pats statinio tūris, jo mastelis, bendrosios architektūros savybės. Aukštuminius statinius žymiai geriau yra stebėti atsitraukus ir statiškoje padėtyje<sup>216</sup>. Žvelgiant iš toli, taip pat svarbu, kad tam netrukdytų arčiau esantys pastatai (taip dažnai nutinka, kai žiūrima iš vidutinio atstumo). Todėl aukštuminiai bei savo mase aplinkoje dominuojantys architektūros vietoženkliai geriausiai apžvelgiami panoramose iš apžvalgos taškų, stebint miesto siluetą nuo vandens ar tolimose gatvių perspektyvose. Tolimas atstumas taip pat padeda dar labiau išryškėti jų kontrastui su eiliniu užstatymu.

Vis dėlto dominuojančiu konceptu miesto plėtroje ilgai buvusio dangoraižio ar *erdvinės struktūros dominantės* vaidmuo pamažu tampa antraeilis, o jo vietą užima *ikoniški pastatai*, kurie aplinkoje dominuoja ne fizinėmis ypatybėmis, bet architektūros išraiška, ekspresija. Dominavimo urbanistikoje bei miestovaizdyje prasme dangoraižio tipas pamažu tampa istorija.

---

<sup>214</sup> Kalm, M., *Eesti 20. Sajandi arhitektuur [Estonian 20th Century Architecture]*, Tallinn, 2001, p. 466.

<sup>215</sup> Paprastai apie 10° kampu.

<sup>216</sup> Žmogaus akis neprisitaikiusi aplinką stebėti judant dideliu greičiu, pavyzdžiui, važiuojant automobiliu 50 km/h per valandą greičiu. Net ir nevairuojantis žmogus tuomet aplinką suvokia fragmentiškai.

#### 1.2.4. Vietoženklis kaip išsiskiriantis ženklas

Naujumas, išskirtinumas – būtinos šiuolaikinio kūrinio sąvokos<sup>217</sup>. Jis padeda pareikšti apie save visuomenei, garantuoja atpažįstamumą ir net gali atsipirkti ekonomiškai. Štai kodėl šiuolaikiniai statiniai projektuojami, kad miestovaizdyje išsiskirtų savo ypatybėmis, naujais ar netikėtais sprendimais. Jie gali pasižymėti išskirtine architektūra ar kitaip išryškėti kontekste – būti akcentas ar kontrastas aplinkai forma, spalva, stiliumi, apdailos medžiagomis. Šio tipo šiuolaikinės architektūros objektai iš miesto išorės apžvalgos taškų dažniausia menkai pastebimi ar net visai nematomi, todėl paprastai svarbūs vien vadinamosiose miesto vidaus erdvėse – jo gatvėse, aikštėse, skveruose, krantinėse ir pan. Urbanistiniame kontekste išryškėti gali padėti ir *kita funkcija* – sakralinė gyvenamajame rajone, kultūrinė biurų apsuptyje ir pan. Tai *išsiskiriantys ženklai*, kurie pagyvina bei pajvairina miestovaizdį, padeda kurti miesto atmosferą. Didelė savitų šiuolaikiškų ženklų koncentracija taip pat gali prisidėti prie progresyvaus miesto įvaizdžio. *Išsiskiriančiais architektūros ženklais* gali būti ir įvairūs miesto infrastruktūros elementai – tiltai (pavyzdžiui, Tūkstantmečio pėsčiųjų tiltas (angl. *Millennium Footbridge*) Londone, architektas Foster, 2000 m.; Karaliaus Mindaugo tiltas Vilniuje, architektas Vladas Treinys ir kt., 2003 m.), vandens bokštai ir t.t.

Urbanistiniai elementai – smulkiausia šiuolaikinės architektūros vietoženklų grupė. Dažnai tai yra įvairūs laikinieji statiniai. Šiai grupei priskirtini laikinieji mažosios architektūros objektai: kioskai, transporto stotelės, informaciniai paviljonai ir pan. Pavyzdžiui, Berlyno sienos vietoje vykusių didžiulių statybų aikštelėje pastatytas ryškiai raudonas šiuolaikiškas laikinasis informacinis paviljonas *Info Box* (architektūros firma *Schneider + Schumacher*, 1995 m.) nuo 1995 m. iki 2000 m. buvo ne vien informacinis taškas apie Potsdamo aikštės statybas, bet ir miesto gyvenimo permainų ženklas, skelbęs apie prasidedantį naują miesto gyvenimo etapą. Iš ryškesnių tokio tipo lietuviškų pavyzdžių galima paminėti kavinės *Skliautas* paviljoną Rotušės aikštėje (architektai Darius Čiuta, Rytis Vieštautas; 2000 m.) ar Vilniaus meno platformą *Kulturflux* su paviljonu (architektas Andrius Skiezgelas ir kiti, 2008 m.).

Vietoženkliais gali būti ir atskiros pastatų dalys: fasadai, antstatai ir pan. Čia paminėtinas Barselonos universiteto Informacijos fakulteto (architektūros firma *Freixas*,

---

<sup>217</sup> Andriušytė, A., Savitumas kaip vertybė architektūroje, *Urbanistika ir architektūra*, 2007, Nr. 1, p. 62.

*Miranda, Bou, Gonzalez Architects*; 1996 m.) atvejais, kai pats pastatas urbanistinėje aplinkoje gali būti su aplinka kontrastuojantis šiuolaikinės architektūros vietoženklis, o jo stiklinis fasadas gretimoje siauroje gatvelėje – įsimintinas urbanistinis elementas. *Išsiskiriančių ženklų* tipui priskirtini ir Lietuvos nacionalinės galerijos Vilniuje naujieji dekonstruktyvizmo architektūros stilistinės krypties administraciniai korpusai – „ekranai“ (architektai Audrius Bučas, Darius Čaplinskas, Gintaras Kuginis; 2009 m.), kurie architektūriškai kontrastuoja su senąja muziejaus dalimi. Išsiskiriančiomis urbanistinėmis detalėmis gali būti ir interjerų erdvės, kurios yra matomos bei atpažįstamos iš išorės. Tokiais *išsiskiriančiais ženklais* paprastai būna viešieji interjerai – įvairios meno erdvės, kavinės, įėjimai į naktinius klubus, pasažai ir pan. Kai kurie iš šių ženklų gali būti svarbūs vien tamsiuoju paros metu. Pavyzdžiui, akcentuoti įėjimai į naktinius klubus, šviečiantys statinių elementai ar detalės. Tai Kauno Savanorių prospekte veikęs naktinis klubas *Los Patrankos* su popmeniui artimais elementais (rekonstrukcijos architektai Audrys Karalius, Alvydas Jačiauskas; 2000 m.)<sup>218</sup>, AB *Lietuvos energija* būstinė Vilniuje su daugiasluoksniu stiklo fasadu (rekonstrukcijos architektai Kęstutis Pempė, Algimantas Pliučas; 2003 m.) ir kt.

Išskirtiniais ženklais taip pat gali būti skulptūros, meninės instaliacijos, monumentai, fontanai, gatvės baldai ar smulkios pastatų detalės (pavyzdžiui, durys ir net jų rankenos<sup>219</sup>, fasado dekoru elementai). Pastaruoju metu mūsų miestuose sparčiai daugėja įvairių informacinių bei reklaminių ekranų, interaktyvių paviršių. Dažniausios tokių objektų savybės – informatyvumas, dekoratyvumas, ideologinis angažuotumas. Šios kategorijos architektūros vietoženkliai pasirenkami labai asmeniškai, atsižvelgiant į subjektyvius kriterijus. Dėmesį patraukti bei į suvokėjo atmintį įstrigti gali ir įvairūs ženklai, simboliai ar net architektūrinės nuotaikos pokyčiai urbanistinėje aplinkoje. Kartais tokie objektai yra prasmingi labai ribotam individų skaičiui – vienai ar kitai socialinei, kultūrinei, religinei grupei<sup>220</sup>.

Visuomenių tyrinėtojai teigia, kad tradicines teritorines bendruomenes šiuolaikiniame pasaulyje vis labiau keičia įvairių interesų siejamos neteritorinės

---

<sup>218</sup> Prieš kelerius metus naktinis klubas *Los Patrankos* buvo rekonstruotas į nuosaikesnio pavidalo pramogų centrą *Nautilus* (renovacijos architektė Audra Kaušpėdienė).

<sup>219</sup> Durų rankeną kaip galimą miesto vietoženklį mini Lynch savo garsiajame veikalė *The Image of the City* (p. 101). Vis dėlto durų rankenos, pačios durys ir kiti gana smulkūs pastatų elementai yra per maži, kad juos būtų galima priskirti architektūros objektams.

<sup>220</sup> Pastebima tendencija – kuo žemesnės hierarchinės kategorijos vietoženklis, tuo didesnis subjektyvumo faktorius suvokėjui jį pasirenkant. Ir atvirkščiai – ikoniškos architektūros statiniai bei *erdvinės struktūros dominantės* vietoženkliais yra daugumai miestiečių bei atvykėlių.

bendruomenės<sup>221</sup>. Tai įtakoja atsiradimą miestų viešosiose erdvėse vis daugiau joms atpažįstamų reklaminių skelbimų, plakatų, įvairių gatvės kultūros ar meno objektų, ženklų – *grafičių*, simbolikos elementų, logotipų. Tačiau tokios urbanistinės aplinkos detalės ar ženklai, nors ir gali mieste tarnauti kaip vietoženkliai, architektūros vietoženkliais neturėtų būti priskirti dėl menko mastelio bei architektūrinės kalbos požymių trūkumo. Kaip minėta, architektūros vietoženkliais galėtų būti stambesnieji pastatų architektūros elementai – jų fasadai, antstatai, erkeriai – ar vieningos architektūrinės raiškos dizaino (paprastai – gatvės dizaino) elementų kompleksai. Pavyzdžiui, į architektūrinę visumą sujungiančios įvairius urbanistinio dizaino ir pakrantės elementus vandens telkinių krantinės (kaip jūros vargonai Zadare<sup>222</sup>, architektas Nikola Bašič, 2005 m.), pramoniniai parkai (kaip Paryžiaus *Parc de la Villette*, architektas Bernard Tchumi, 1992 m.), memorialinės vietos (Žydų memorialas Berlyne, architektas Peter Eisenman, 2005 m.) ir pan.

Urbanistinėje aplinkoje *išsiskiriančių ženklų* skaičius, kartu ir koncentracija šiuolaikiniuose miestuose auga sparčiausiai, tačiau jų svarba mieste yra smarkiai apribota teritorijos, apžvelgiamumo ir laiko atžvilgiais (tą lemia daugiausia jų mobilumas, laikinumas, mažas dydis). Vis dėlto nuo urbanistinių elementų stipriai priklauso bendroji miesto atmosfera<sup>223</sup>.

## Skryrius apibendrinimas

**Vietoženklis terminas.** Lietuvos urbanistikoje iki šiol plačiai naudojamos *orientyro*, *architektūros orientyro* ar *dominantės* sąvokos yra ribotos ir neapėmia viso šiuolaikinio miesto išskirtiniam architektūros objektui priskirtinų atributų spektro. Išryškėjo poreikis įvesti architektūros vietoženklis terminą, kuris aprėptų minėtus aspektus bei tiksliau nei pirmieji atitiktų angliško termino *landmark* apibūdinimą. Šiuolaikiniam žmogui urbanistinėje aplinkoje susigaudyti bei ją *skaityti* padeda skirtingos svarbos architektūros vietoženkliai, kurie pažįstami daugumai arba yra atskiroms bendruomenėms atpažįstami ženklai. Architektūros vietoženklis hierarchijos sistema turėtų atsižvelgti į dabartinio miesto urbanistinės plėtros tendencijas bei įvertinti jo ypatybes, atsiradusias įtakoje *kultūros posūkio*

<sup>221</sup> Plačiau – Bauman, Z., *Globalizacija: pasekmės žmogui*, Vilnius: Strofa, 2002.

<sup>222</sup> Šis Kroatijos Zadaro miesto architektūros vietoženklis Adrijos jūros pakrantėje neįprastas tuo, kad veikia ir kaip garso orientyras – jūros bangos jame sukelia muzikinius garsus.

<sup>223</sup> Remiantis Algimantu Mačiuliu, „...atmosferą formuoja miesto dizainas, vadinamoji žemutinė miesto sfera – daiktai, esantys akių lygyje: grindinys, šviestuvai, graži vitrina, iškaba, lauko staliukas...“ (Mačiulis, A., Po dvidešimties metų. Stiliaus paieškos, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), 2012, p. 280.



fenomeno bei pačios urbanistinės aplinkos ir jos suvokimo raidos. Jei, remdamiesi Foucault, valdžią laikysime strategija, tai *ikonišką architektūrą* reikėtų traktuoti kaip svarbią šios strategijos dalį bei priemonę dominuojančiai padėčiai palaikyti, stiprinti ar įtvirtinti.

**Ikoniška architektūra.** Bokštinių pastatų vaidmeniui mažėjant, Vakarų architektūroje išryškėjo sąmoningo išskirtinių objektų kūrimo bei statybos praktika. Tai viena ryškiausių globaliųjų urbanistinės raidos tendencijų, pasitelkiamų miestams konkuruojant tarpusavyje. Išskirtiniams kultūriniais ar komerciniams šiuolaikinės architektūros vietoženkliais bendra, jog jų dominavimas erdvėje savo fizinėmis ypatybėmis yra antraeilis dalykas, o pagrindinis jų skiriamasis bruožas – individuali, ekspresyvi, asociatyvi architektūros estetika. Tokių architektūros objektų vieta mieste nėra ypač svarbi, o jiems apibūdinti reikėtų naudoti *ikoniško pastato* (angl. *iconic building*) ir *ikoniškos architektūros* (angl. *iconic architecture*) terminus. *Ikoniškas pastatas* yra svarbi XX a. pab. bei XXI a. pr. urbanizmo dalis ar net simbolis. Šiuolaikinės architektūros objektai, kurie stokoja tarptautinio žinomumo, tačiau apie juos yra girdėję bei gali atpažinti visi gyvenantys jų kaimynystėje ar visame mieste, nusipelno *vietinių ikonų* (angl. *local icons*) statuso.

**Erdvinės struktūros dominantės.** *Erdvinės struktūros dominantės* urbanistinėje aplinkoje išsiskiria dideliu aukščiu ir/ar tūriu. Tai gali būti ir įvairūs inžinieriniai statiniai. Savo parametrais miestovaizdyje dominuojantys tokie objektai formuoja miestų erdvinę struktūrą, siluetą, tačiau jų vaidmuo svarbus ir miesto vidaus erdvėje. Šie architektūros objektai geriausiai apžvelgiami panoramose iš apžvalgos taškų, stebint miesto siluetą nuo vandens ar tolimose gatvių perspektyvose. Jų vaidmuo žymus suvokiant miesto struktūrą ar savo padėtį mieste. Miesto plėtroje ilgai dominavusio *erdvinės struktūros dominantės* koncepto vaidmuo pamažu tampa antraeilis. Pereinamuoju laikotarpiu per kelerius metus daugelio Rytų bei Vidurio Europos šalių sostinių bei kitų didžiųjų miestų miestovaizdis pasipildė aukštuminiiais akcentais. Lietuvoje erdvinės struktūros dominančių per nepriklausomybės 20-metį daugiausia atsirado Vilniuje ir Klaipėdoje. Kauno erdvinei struktūrai bei įvaizdžiui įtaką daro centre pastatyti tūrio dydžiu išsiskiriantys pastatai.

**Aplinkoje išsiskiriantys ženklai.** Aplinkoje išsiskiriantiems ženklams priskiriami statiniai, kurie yra išskirtinės architektūros ar kontekste išryškėja forma, spalva, stiliumi, apdailos medžiagomis. Tai ir statiniai su kontekste nepasikartojančiais architektūros elementais – fasadais, antstatais, erkeriais, taip pat – vieningos architektūrinės raiškos miesto dizaino elementų kompleksai. Šiems architektūros objektams išryškėti urbanistinėje aplinkoje gali padėti ir kita nei konteksto funkcija ar išskirtinė vieta (dislokacija). Tokie architektūros objektai iš miesto išorės apžvalgos taškų retai pastebimi, todėl jie paprastai yra svarbūs vien

vadinamosiose miesto vidaus erdvėse – gatvėse, aikštėse, skveruose, o taip pat – krantinėse. Aplinkoje išsiskiriančių ženklų skaičius šiuolaikiniuose miestuose auga sparčiausiai, tačiau jų svarba yra smarkiai apribota teritorijos, apžvelgiamumo ir laiko atžvilgiais.

### **1.3. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modelis**

Pirmuose skyriuose aptarėme šiuolaikinį miestą, jo įvaizdį bei požiūrio į šiuolaikinės architektūros vietoženklus teorines prieigas, o taip pat – sociokultūrinį kontekstą, architektūros vietoženklių hierarchinę struktūrą mieste. Kitame tyrimo etape parengsime šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modelį, kuris turėtų tapti pagrindu nagrinėjamų miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių analizei, o taip pat – tam tikru atskaitos tašku tolimesniems vietoženklių tyrimams.

Jau nustatėme, kad šiuolaikinės architektūros vietoženkliai aplinkoje gali išsiskirti fiziniemis (tūrio mase, aukščiu), estetinėmis (tūrio forma, spalva, faktūra ar tekstūra, architektūros kompozicijos priemonėmis, stiliumi) ir kai kuriomis kitomis (*išskirtinė dislokacija, kita funkcija*) ypatybėmis. Tačiau architektūros vietoženklis ne vien išsiskiria, bet ir gali turėti tam tikrą reikšmę jį matantiems bei suvokiantiems individams, perduoti jiems tam tikrą informaciją. Tikėtina, kad architektūros vietoženklį aplinkoje išskiriančios minėtosios jo ypatybės yra susijusios su perduodamos informacijos reikšme bei turiniu ar net vienaip ar kitaip šiuos įtakoja. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių sąsajos tarp juos aplinkoje išskiriančių ypatybių ir reikšmės santykio tyrimui buvo išskirti 4 prieigos principai:

1. miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių atranka;
2. šiuolaikinės architektūros vietoženklus kontekste išskiriančių savybių nustatymas;
3. apibrėžimas tiriamo verčių lauko, kuris taptų pagrindu nustatant miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės atvaizdus;
4. šiuolaikinės architektūros vietoženklus išskiriančių ypatybių koreliacija su vietoženklių reikšme.

Visi šie šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo prieigos principai yra ir tyrimo modelio etapai, kuriuos reikia aptarti detaliau.

#### **1.3.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių atrankos gairės**

Šiuolaikinė urbanistika miesto įvaizdį laiko labai svarbiu, nes jis padeda išreikšti ekonominę, reprezentacinę, populiarinimo reikšmę, pritraukti į miestą daugiau lankytojų (turistų, poilsiautojų ir pan.) ir net pačių gyventojų. Tai yra, jis įgalina padidinti miesto žinomumą ir jo konkurencingumą. Įvaizdžiui įtakoti teigiamą linkme dažnai metamos didelės lėšos bei taikomos įvairios specialios architektūrinės aplinkos valdymo ir tvarkymo priemonės.

Architektūros įtakos miestovaizdžiui ar miesto mentaliniam įvaizdžiui tyrinėtojai dažnai laikosi nuomonės, kad ne visi architektūros objektai yra vienodai svarbūs. Pastarąjį aspektą lemia ne vien jų pačių ypatybės, santykis su aplinka, bet ir pastatymo vietos ypatybės, nes miestų dalių bei atskirų teritorijų vaidmuo skiriasi. Vis dėlto labiau nei pačios miesto teritorijos ar jose esančių pastatų fasadų architektūra visuomenę jaudina urbanistiniais bei architektūriniais pokyčiais svarbiose miesto vietose, jų erdvinės struktūros pasikeitimais<sup>224</sup>. Dar Lynch<sup>225</sup> ir Jacobs<sup>226</sup> aprašė prarastųjų teritorijų reiškinį – vietas, apie kurias kalbinti žmonės neturėjo jokio supratimo. Tai miestiečių nenaudojamos, pamirštos vietos, kurios miesto įvaizdžio kūrimo tarsi nedalyvauja<sup>227</sup>. Nereikėtų atmesti ir miesto bei jo teritorijų istorijos įtakos – ypač, jei miesto suvokėjai yra jo gyventojai, daugiau ar mažiau žinantys paties miesto bei atskirų jo vietų raidos detales, turintys savo asmeninį santykį į miestą, jo dalis, statinius. Šiuolaikinė urbanistika miesto teritorijas linkusi klasifikuoti pagal tai, kiek pokyčiai jose gali turėti įtakos miesto įvaizdžiui<sup>228</sup>.

Giluminio miesto pažinimo autoritetai bei įvairių jo struktūros sluoksnių<sup>229</sup> tyrinėtojai prieina panašių išvadų dėl miesto percepcijos. *Genius loci* sampratos ideologas Christian Norberg-Schulz nurodo, kad tikrąją miesto dvasią<sup>230</sup> galima suvokti tik daugybę kartų susidūrus su pačia vieta<sup>231</sup>. Su tuo sutinka ir miesto estetiką tyrinėjančių rusų architektūros ir urbanistikos teoretikai, kurių teigimu, giliausiai miesto estetinę aplinką suvokia ne turistai ar atsitiktiniai lankytojai, bet ilgai gyvenantys (ar dirbantys) joje žmonės<sup>232</sup>. Užsienio studijomis, kad individų nuomonės apie objektą tvirtumą nulemia būtent

---

<sup>224</sup> Jurkštas, V., *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*, Vilnius: Technika, 1994, p. 136.

<sup>225</sup> Pavyzdžiui, Lynch tiriant Bostoną, pastarojo gyventojai negalėjo nieko pasakyti apie trikampę teritoriją tarp *Black Bay* ir *South End*, teritoriją į pietus Šiaurinės soties ir kt. (Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge: MIT Press, 1960, p. 20).

<sup>226</sup> Jacobs, J., *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Random House and Vintage Books, 1961.

<sup>227</sup> Lietuvoje Kauno įvaizdžio „baltąsias dėmes“ yra nustatęs Zaleckis (Zaleckis, K., *Miesto provaizdis Lietuvos visuomenės mentalitete ir jo panaudojimo aspektai miestų planavime*, daktaro disertacija, 2002, 94 p.).

<sup>228</sup> Daunora, Z., J., Kirvaitienė, S., Vyšniūnas, A., *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*, Vilnius: Technika, 2004, p. 27.

<sup>229</sup> Architektūros teoretikai šiuolaikinį miestą dažnai traktuoja kaip daugialypę ir daugiasluoksnę urbanistinę struktūrą.

<sup>230</sup> Remiantis Norberg-Schulz samprata, *Genius loci* (liet. *vietos dvasia*) suvokiama tiek kaip fizinė, tiek kaip dvasinė vietos ar miesto savastis. Jam vieta yra erdvė, pasižyminti išskirtiniu charakteriu.

<sup>231</sup> Norberg-Schulz, Ch., *Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli, 1980.

<sup>232</sup> Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., Владимиров, В., В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., *Основы теории градостроительства*, редак. З., Н., Яргина, 1986, p. 146. Panašios nuomonės taip pat laikosi ir rinkodaros procesų tyrinėtojai.

daugkartinis susidūrimas su objektu, seka ir lietuvių miesto įvaizdžio tyrinėtojai<sup>233</sup>. Taigi miestovaizdžiui bei miesto mentaliniam įvaizdžiui svarbiausios yra tos jo vietos ar dalys su kuriomis susieinama dažniausiai – paprastai, tai yra miesto teritorijos su kuriomis gyventojai susiduria savo kasdieninėse, rutininėse kelionėse<sup>234</sup>. Tuomet architektūra suvokiama ne epizodiškai ir pasirinktinai, bet nuolat. Daugumoje atvejų, tai yra miesto centras su savo pagrindiniais visuomeninės traukos objektais, o taip pat – į miesto centrinę dalį vedančios pagrindinės transporto arterijos (sausumos ar vandens keliai, takai). Ir atvirkščiai, jei statinys stovi periferijoje ar atokiau nuo pagrindinių miesto transporto arterijų, viešųjų erdvių ar krantinės, jis paprastai yra prasmingas vietoženklis palyginti ribotam žmonių skaičiui ar atskiroms visuomenės grupėms<sup>235</sup>. Nuo dislokacijos mieste mažiausiai priklauso *ikoniškos architektūros* objektų vaidmuo, nes ikoniškumą lemia ne tiek pati vieta, bet ryškūs ir įsimintini (ikoniški) architektūros bruožai ar *medijų* išpopuliarinti atvaizdai.

Nors turistų ir vietos gyventojų dažniausiai lankomos teritorijos mieste paprastai sutampa, tačiau pastarieji žymiai giliau suvokia miestą, geriau pažįsta ir jo sudedamąsias dalis – jų miesto bei jo atskirų elementų pažinimas nėra paviršinis, apsiribojantis atsitiktiniais estetiniais įspūdžiais ar emocijomis. Su pagrindiniais įvažiavimais į miestą (jo vartais, koridoriais) paprastai yra susiję pirmieji nenuolatinių miesto gyventojų – atvykėlių<sup>236</sup> – įspūdžiai apie miestą. Šie miesto reprezentacijai svarbūs jo struktūros elementai padeda suformuoti pirminį jo įvaizdį, tačiau tolesnės atvykėlių trajektorijos miestuose dažniausiai siejasi su miestų centrinėmis dalimis, pagrindiniais jų apžvalgos taškais, svarbiausiomis viešosiomis erdvėmis bei nuolat matomais bei lankomais išskirtiniais architektūros objektais.

Remiantis urbanistikos istorija, teorija ir praktika, centras yra svarbiausia urbanizuotos teritorijos dalis. Joje paprastai būna sutelktos socialiniu požiūriu svarbiausios bei reprezentacinės viešosios erdvės, statomi ideologiniu, ekonominiu, kultūriniu ar socialiniu požiūriu svarbiausi pastatai. Joje dažniausia koncentruojami reprezentaciniai architektūros

---

<sup>233</sup> Daunora, Z., J., Kirvaitienė, S., Vyšniūnas, A., *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*, Vilnius: Technika, 2004; Kirvaitienė, S., Centro aplinkos įvaizdžio svertinė vertė miesto urbanistinės teritorijos kontekste, *Urbanistika ir architektūra*, Vilnius: Technika, 2004, Nr. 2, p. 58–63 ir kt.

<sup>234</sup> Kirvaitienės žodžiais tariant, šios teritorijos turi didžiausią svertinę vertę mentaliniam miesto įvaizdžiui (Kirvaitienė, *ibid.*, p. 60).

<sup>235</sup> Pavyzdžiui, atokiau nuo miesto centro pastatyto studentų miestelio objektai reikšmingi daugiausia studentams, dėstytojams ar ten dirbantiems mokslininkams, ligoninės pastatas – gydytojams, pacientams ir pan.

<sup>236</sup> Turimi galvoje vadinamieji *muziejiniai vartotojai* – turistai ir keliautojai. Pastarieji siekia estetiškai bei emociškai suvokti miestą per trumpą laiką. Trečiajai vartotojų grupei, vadinamiesiems *švytuokliniams migrantams* (kurie į miestą atvyksta trumpalaikiais darbiniais reikalais ar miestą kerta su tam tikru tikslu), labiau būdingas utilitarus estetiškas miesto suvokimas (Яргина ir kt., *ibid.*, p. 146).

objektai ir net eiliniam užstatymui keliami žymiai aukštesni architektūros kokybės reikalavimai<sup>237</sup> nei mažiau svarbioms miesto vietoms, periferijai. Miesto centre paprastai būna didelė kolektyvinės atminties ir patirties ženklų, kultūrinių ir komercinių pastatų koncentracija, todėl ši dalis akumuliuoja didžiausius lankytojų srautus. Strateginius architektūros objektus pastačius svarbiausių viešųjų erdvių ir pėsčiųjų srautų mazguose, viešasis transportas ir turizmo infrastruktūra taip pat garantuoja nuolatinį jų užpildymą žmonėmis, o tuo pačiu – ir jų žinomumą.

Šiuolaikiniai miestai urbanistinėmis bei architektūrinėmis priemonėmis stengiasi išryškinti savo centrinę dalį bei ją apsaugoti nuo estetiškai nepatrauklių statybos objektų ar socialinių piktžaidžių. Panašios urbanistinio valdymo priemonės paprastai taikomos ne vien tvarkant miesto centrą, bet ir pagrindinius įvažiavimus į miestus ar jų centrinės dalis – vadinamiesiems miesto vartams. Architektūrinėmis priemonėmis paprastai stengiamasi išryškinti šiuos vartus, pagrindinius transporto koridorius, patekimo punktus – stotis, prieplaukas, oro uostus. Dažnai projektuotojams keliamas reprezentacijos uždavinys – čia įterpiamais naujais architektūros objektais pristatyti miestą, akcentuoti jo pažangą, novatoriškumą ar pabrėžti tapatumus, nustelbti reprezentacijai netinkančius gretimus objektus<sup>238</sup>. Taip bandoma teigiamai paveikti miesto įvaizdį ar kurti naująjį jo identitetą.

Buvo išskirtos 3 pagrindinės miestovaizdžiui bei miesto mentaliniam įvaizdžiui svarbių šiuolaikinės architektūros vietoženklų grupės: 1. miesto centrinės dalies šiuolaikinės architektūros vietoženkliai; 2. patekimo į miestą ar jo centrinę dalį šiuolaikinės architektūros vietoženkliai; 3. iš pagrindinių miesto regyklų matomi šiuolaikinės architektūros vietoženkliai. Pirmajai šiuolaikinės architektūros vietoženklų grupei priskiriami architektūros objektai, kurie urbanistinėje aplinkoje architektūriškai, fiziškai ar kitu būdu

---

<sup>237</sup> Tokie reikalavimai keliami daugelyje Vakarų Europos miestų bei Lietuvos miestuose. Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje centrinės dalies architektūros objektų kokybę reguliuoti padeda įsteigtos Architektūros ir urbanistikos ekspertų tarybos (VAUET, KAUET, KAOAUET), kurios turi patariamąjį balsą miesto architektūros ir urbanistikos valdžios organams. Pavyzdžiui, Vilniaus bendrojo plano aiškinamajame rašte taip pat teigiama, kad miesto centre „keliami ypatingi reikalavimai pastatų ir viešųjų erdvių architektūros kokybei, kurie nurodomi išduodant planavimo ir projektavimo sąlygas“ (Vilniaus bendrasis planas, aiškinamasis raštas – 3, miesto vidinė struktūra [interaktyvus, žiūrėta 2011.09.21], vilnius.lt, prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/bplanas/index.php?mid=68&lang=lt>).

<sup>238</sup> Iš naujų Europos šiuolaikinės architektūros pavyzdžių vidutinio dydžio miestuose galima paminėti Malmėje pasitinkantį skulptūrišką gyvenamąjį bokštą *Turning Torso* (architektas Calatrava), kuris matomas ir iš Danijos atvažiuojant Orezundo tiltu; Bremenhaveną (Vokietija) nuo jūros reprezentuojantį kompleksą *Havenwelten* su aukštuminiu viešbučiu, muziejumi *Klimahaus Bremerhaven 8° Ost* (architektai *Agn Niederberghaus & Partner*), viešosiomis erdvėmis ir kt.

dominuoja bei veikia kaip architektūros akcentai miesto centro viešosiose erdvėse<sup>239</sup> – reprezentacinėse aikštėse, pagrindinėse gatvėse, skveruose, parkuose. Jiems priskirti ir šiuolaikinės architektūros objektai, kurie yra matomi stebint miesto centrinės dalies siluetą nuo vandens.

Antroji šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupė apima šiuolaikinės architektūros objektus, kurie formuoja vadinamuosius miesto vartus – įvažiavimus į pačius miestus ar jų centrinės bei istorinės dalis vedančių gatvių perspektyvas. Taip pat – šių gatvių išsklotinių architektūros akcentus. Pastarajai šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupei priskirtini šiuolaikinės architektūros vietoženkliai pirmieji reprezentuoja miestą į jį atvykstant iš priemiesčių, kitų miestų. Jie tam tikra prasme pasitinka atvykėlius ir lydi juos kelionėje nuo miesto prieigų, periferijos į centrinę dalį. Šiems architektūros objektams priklauso ir funkciniai bei simboliniai patekimo į miestus – vartai (oro uostų terminalai, laivų priplaukos, geležinkelio ar autobusų stotys) bei miesto transporto arterijų išsklotinėse stovintys originalesni, didesni ar išraiškingesni šiuolaikinės architektūros objektai. Pagrindinėse miestų transporto arterijose esantys architektūros vietoženkliai taip pat yra nuolat matomi savo rutininėmis trajektorijomis vykstančių paties miesto gyventojų.

Trečiąją šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupę formuoja architektūros objektai, kurie yra matomi reprezentacinėse miestų panoramose<sup>240</sup>. Paprastai tai yra virš eilinio užstatymo iškilę aukštuminiai architektūros objektai – bokštiniai statiniai.

Tačiau šiuolaikinės architektūros vietoženkliais vien išskirtinių estetinių ar fizinių savybių nepakanka. Į juos pretenduojančių objektų apžvalgos iš viešųjų erdvių, regyklų neturi maskuoti jokie greta stovintys gamtiniai elementai ar antropogeniniai dariniai. Vien probėgšmais apžvelgiamų objektų vaidmuo taip pat negali būti didelis<sup>241</sup>. Kiek daugiau galimybių būti matomiems turi architektūros objektai, pastatyti ties pagrindinių miesto gatvių sankryžomis. Išsiskirti aplinkoje taip pat gali trukdyti ir arti esantys panašių fizinių parametru, funkcijos bei architektūros objektai. Būtent dėl pastarosios priežasties šiuolaikinės architektūros objektai, kurie viename mieste ar jo dalyje būtų ryškūs vietoženkliai, kitame –

---

<sup>239</sup> Jurkštas ir daugelis kitų miestų kompozicijos tyrinėtojų naudojo du požiūrio taškus: išorės vaizdo (silueto, panoramos, kompozicijos įtakos zonų, vizualinių ryšių) ir vidaus vaizdo (gatvių, aikščių, kvartalų vidaus). Jurkštas, *ibid.*, p. 34.

<sup>240</sup> Reikia pabrėžti, kad iš viešųjų erdvių plačiausios panoramos atsiveria toli gražu ne visada. Pavyzdžiui, ant Aleksoto šlaito keteros beveik nėra viešųjų erdvių iš kurių būtų galima patyti Kauno centrinės dalies panoramą. Pastaroji čia yra tapusi privačių namų bei kiemų, įmonių darbuotojų gyventojų prerogatyva.

<sup>241</sup> Knygoje *The View from the Road* (Appleyard, D., Lynch, K., Meyer J., R., London: MIT Press, 1964) atskleidžia, kad stebėtoju gaunant vizualinius stimulatorius, didžiulę įtaką urbanistinės erdvės suvokimui bei atpažinimui taip pat turi ir greitis.

neišsiskiria, todėl praranda vietoženkliui būtinas savybes. Šie dėsniai galioja ne vien eilinių fizinių parametrų objektams, bet ir erdvinėms dominantėms – kurios, būdamos pavienės, visada pretenduoja į vietoženklus. Atsidūrę bokštinių pastatų sankaupoje (*urbanistinėje kalvoje*), dangoraižiai paprastai praranda savo fizinį išskirtinumą<sup>242</sup>. Išsaugoti vietoženkliaus statusą tuomet pajėgus nebent lengvai atpažįstamas – *ikoniškos architektūros* pastatas<sup>243</sup>. Kitais atvejais dangoraižių sankaupa turėtų būti traktuojama kaip vienas šiuolaikinės architektūros vietoženklis<sup>244</sup> ar tai būtų Niujorko Manhateno rajonas ar kitas aukštuminių architektūros objektų klasteris – Paryžiaus komercinis rajonas *La Defence*, Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* ir pan.

Objektai buvo parinkti remiantis natūriniais tyrimais: apžvelgiant panoramas iš svarbiausių miestų apžvalgos taškų, stebint miestų siluetus nuo vandens, vizualiai tiriant pagrindines miesto vidines erdves bei fotofiksuojant jų vietoženklus<sup>245</sup>, o taip pat – pasitelkus architektūrinę literatūrą bei šaltinius<sup>246</sup>.

### 1.3.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliaus kontekste išskiriančios ypatybės

Tiriant šiuolaikinės architektūros vietoženklus, taip pat yra prasminga išsiaiškinti ypatybes, kurios juos gali išskirti bei išskiria urbanistiniame kontekste, dėl kurių architektūros objektai tampa vietoženkliais.

Architektūros vietoženkliai paprastai pasižymi fizinių-estetinių savybių komplekso elementų individualumu, išskirtinumu. Viena charakteringiausių pastarojo savybių komplekso kompozicinių ypatybių – kuriamas kontrastas kontekstui<sup>247</sup>. Vytautas Jurkštas yra nustatęs kontrasto kūrimo architektūroje principinius būdus. Pagal juos, kontrastinga architektūra būna 3 pagrindinių tipų. Tai architektūra, kuri pasižymi tūrio kontrastu (kai formos ir kompozicija sąlygiškai tapačios), formos bei kompozicijos kontrastu (kai kontrastuoja stilistiškai) arba kai kontrastuojama abiem pirmaisiais tipais kartu<sup>248</sup>. Šis skirstymas iš esmės tinkamas ir istorinei, ir moderniai, ir šiuolaikinei architektūrai, tačiau jis

<sup>242</sup> Jei šį išskirtinumą lemia pirmiausia jų tūrio fiziniai parametrai.

<sup>243</sup> Kaip bokštas *Swiss Re* Londone ar iki 2001 m. rugsėjo 11-osios Niujorke stovėję Pasaulio prekybos centro bokštai dvyniai (architektas Minoru Yamasaki) ir pan.

<sup>244</sup> Clerici, Mironowicz, *ibid.*, p. 26.

<sup>245</sup> Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdžiui svarbių viešųjų erdvių, panoramų ir siluetų stebėjimo natūrinių tyrimų bei juose dalyvaujančių šiuolaikinių architektūros vietoženkliaus fotofiksacijos didžioji dalis atlikta 2011 m. nuo kovo mėnesio pradžios iki gruodžio mėnesio pabaigos.

<sup>246</sup> Surinkta informacija apibendrinta, papildyta natūriniais duomenimis ir pateikiama disertacijos prieduose.

<sup>247</sup> Sąvokos kontekstas ir aplinka čia vartojami kaip sinonimai.

<sup>248</sup> Jurkštas, *ibid.*, p. 111.



negali atskleisti dabartinių architektūros vietoženklių kūrėjų naudojamų priemonių įvairovės. Šiuolaikinės techninės galimybės ir architektūros kalbos (stilistikos, estetinių krypčių) įvairovė dabartiniams architektūros kūrėjams suteikia žymiai platesnę techninių, estetinių ir kompozicinių priemonių paletę<sup>249</sup> kurti kontrastą architektūros aplinkai, kontekstui<sup>250</sup>.

Architektūros objekto išskirtinumas dažnai priklauso nuo jo tūrio mastelio bei proporcijų. Šiomis savo tūrio fizinėmis ir kompozicinėmis savybėmis kontekste gali išsiskirti aukštas statinys reguliariame užstatyme (bokštas) ar žymiai masyvesnis tūris nei gretimi pastatai (daugiabutis namas individualių namų kontekste ir pan.)<sup>251</sup>. Ankstesniame skyriuje minėtas atvejis, kai stambių tūrių kontekste vietoženkliau tampa palyginti nedidelis pastatas<sup>252</sup>, šiuolaikiniuose miestuose pasitaiko retai, nes įvairių reklaminių bei prekybos paviljonų, stendų, ženklų ir informacinių nuorodų prisodrintose viešosiose erdvėse aiškiai išsiskirti pajėgus nebent ikoniškomis savybėmis pasižymintis statinys ar nenustelbtas ryškus, ekspresyvus, skulptūriškas – tai yra, įtaigios architektūros kūrinys. Išsiskiria ir, pavyzdžiui, taškas gamtinėje ar urbanistinėje linijoje – pavyzdžiui, tiltas upėje, bokštas gatvėje, vartai ties išorine miesto riba ir pan.

Greta fizinių ir kompozicinių tūrio požymių architektūros vietoženklis išskirti aplinkoje gali ir jų estetinės ypatybės<sup>253</sup> ar kombinuotas estetinių bei fizinių ir kompozicinių tūrio savybių kompleksas<sup>254</sup>. Jis gali padėti kurti kontrastą ar kitaip priversti vietoženklis išryškėti aplinkoje. Meno teorija architektūros kūrinius paprastai apibūdina formos, kompozicijos, stiliaus, spalvos, faktūros ar tekstūros estetinėmis kategorijomis. Šios estetinės kategorijos ar jų kompleksai dažnai ir lemia šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinumą. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis kontekste išskiria: 1. unikali forma; 2. specifinė spalva; 3. kontrastinga eksterjero faktūra ar tekstūra; 4. savitas stilius ar kitos išskirtinės kompozicijos ypatybės<sup>255</sup>; 5. individualūs architektūros elementai.

---

<sup>249</sup> Architektūros priemonių paletę apriboja miesto planavimo dokumentų reglamentai, statytojų skiriami finansiniai ištekliai ir pačių architektūros kūrėjų gabumai.

<sup>250</sup> Kontekstas čia suvokiamas ne vien kaip artimoji aplinka, bet ir plačiąja prasme – apimantis rajoną, visą miestą ar net regioną.

<sup>251</sup> Kompozicine architektūros dominante paprastai laikomas pastatas, kuris bent 2 kartus viršija užstatymo foną, tačiau, kaip minėta, architektūros vietoženklis nebūtinai turi fiziškai dominuoti aplinkoje – jam užtenka joje išsiskirti tam tikromis ypatybėmis.

<sup>252</sup> Galvoje turima XIX a. švč. Trejybės bažnyčia Manhatene, XX a. pr. atsidūrusi dangoraižių apsuptyje.

<sup>253</sup> Kvala Lumpūro architektūros vietoženklis tyręs Lamit nenustatė esmingo svarbos skirtumo tarp jų estetinių ir utilitariųjų ypatybių (Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, p. 252).

<sup>254</sup> Kai jam būdingas iš konteksto išskiriantis fizinių ir estetinių ypatybių kompleksas, svarbesnėmis tampa estetinės ypatybės, kurios gali suteikti estetinį pasitenkinimą ar kitų teigiamų emocijų.

<sup>255</sup> Ši kategorija kai kuriais atvejais gali būti glaudžiai susijusi su architektūros kokybe. Tai yra kai panašios architektūros stilistikos bei gretimybės artimo mastelio statinių aplinkoje į akis krenta harmoningesnės

Šiuolaikinės architektūros vietoženkliais išskirti aplinkoje taip pat gali padėti ir kita nei konteksto jų funkcija bei urbanistiniu ar gamtiniu požiūriu išskirtinė dislokacija<sup>256</sup>. Pabrėžtina, kad pastatas būtų vietoženklis savo funkcija, jo kontekstas (fonas) ne tik turi skirtis, bet ir būti palyginti vienalytis – didelė funkcijų įvairovė turi savybę išskirtinumą naikinti. Architektūros vietoženkliai kontekste gali išsikirti ir kitomis savybėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su architektūra bei urbanistika. Iš tokių galima išskirti socialinę svarbą. Pavyzdžiui, kai iš pažiūros eilinis statinys yra ypač svarbus visuomenei ar jos grupei. Dažnai tai susiję su iš išorės nepastebima pastato funkcija. Toks gali būti, pavyzdžiui, vizualiai niekuo išskirtiniu nepasižyminčiame pastate įsikūręs vyriausybės pastatas, pramogų klubas<sup>257</sup> ar kt.

Architektūros objekto kompozicija tik tuomet atlieka savo paskirtį ir perteikia esmę, kai yra apžvelgiama vienu žvilgsniu<sup>258</sup>. Taip ir svarbiu gali būti vien gerai matomas ar kitaip juntamas vietoženklis<sup>259</sup>. Ši ypatybė ypač priklauso nuo objekto fizinio, estetinio ar funkcinio kontrasto bendrajam kultūros bei architektūros kontekstui ir fizinių galimybių jį apžvelgti iš viešųjų erdvių, apžvalgos taškų. Tik gerai matomas ar žinomas<sup>260</sup> vietoženklis yra svarbus miestovaizdžiui, miesto mentaliniam įvaizdžiui ir pačiai visuomenei. Ir priešingai – jei architektūros vietoženklis prastai apžvelgiamas ar menkai žinomas, jis praranda savo orientyro ar vietoženkliaus funkcijas. Reikalinga, kad būtų vizualinis bei fizinis suvokėjo ir vietoženkliaus kontaktas. Apžvelgti į vietoženkliaus pretenduojantį architektūros objektą gali trukdyti gamtiniai elementai, vizualiai (bei architektūriškai) aktyvūs gretimi statiniai, pernelyg aktyvus architektūros kontekstas. Tam taip pat trukdo įvairios ryškios aplinkos detalės: reklamos, nuorodos, ženklai, menkaverčiai ar nederantys urbanistinės aplinkos elementai, vizualinės šiukšlės.

---

architektonikos, darnesnių proporcijų architektūros objektas. Kai kuriais atvejais jo išskirtinumas gali nepriklausyti nuo išskirtinių estetinių bei fizinių savybių, *kitos funkcijos ar išskirtinės dislokacijos*.

<sup>256</sup> Šios ypatybės dažnai yra tiesiogiai susijusios su vietoženkliaus estetinėmis bei fizinėmis ypatybėmis. Tiek objekto funkcija, tiek jo dislokacija dažnai nulemia architektūros formą, įtakoja įvairius kitus architektūrinius sprendimus.

<sup>257</sup> Kartais net atviri muzikos klubai iš išorės dieną yra menkai pastebimi ar net visai neidentifikuojami. Iš šiuolaikiškų muzikos klubų galima paminėti Kauno Senamiestyje veikusį *Exit*, iki 2011 m. pradžios Vilniuje, atominės slėptuvės vietoje po batų fabriku (J. Jasinskio g. 16) veikęs klubas *Gravity*.

<sup>258</sup> Čia lemia žmogaus regos ypatybės. Būdamas arti pastato, nepaisant pastarojo dydžio, žmogus paprastai apžvelgia vien jo pirmuosius aukštus. Dėl to, stebint aukštus objektus, labai svarbi yra galimybė atsitraukti ir pažvelgti iš toliau.

<sup>259</sup> Kaip minėta, vietoženkliaus apžvelgiamumo trūkumus gali kompensuoti *medijos*, platinančios bei populiarinančios architektūros objektų ar jų kompleksų atvaizdus. Vietoženklis taip pat gali generuoti lankytojų trauką, skleisti atpažįstamus garsus ir pan.

<sup>260</sup> Kaip minėta, *ikoniškos architektūros* vietoženkliaus žinomumas gali ir nepriklausyti arba menkai priklausyti nuo fizinių galimybių juos apžvelgti.

### 1.3.3. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis suvokimo aktas

Architektūros vietoženklis fenomenas yra prasmingas santykio su jo suvokėju atžvilgiu – jis patiriamas vykstant suvokimo aktui. Pastarąjį aktą paaiškina komunikavimo schema tarp kūrėjo ir suvokėjo – Komunikacijos modelis. Šis modelis taip pat yra glaudžiai susijęs ir su šiuolaikinės architektūros vietoženklis reikšmės susiformavimo mechanizmu ir leidžia komunikacinių sistemų teoriją susieti su daugybe kultūros bei meno problemų.

Meno komunikacijos teorijos remiasi supratimu, kad kūriniai (grožinės literatūros, meno, medijų) yra papildyti kūrėjų prasmis. Architektūros komunikabilumo pagrindu pripažįstami kodai, kurie veikia kaip kalbinių formulių ir pranešimų sistema. Įtaigų Komunikacijos modelį dar XX a. vid. yra pateikęs lingvistas Roman Jakobson (1.1 pav.).

**Kontekstas**

**Pranešimas**

**Adresantas ----- Adresatas**

**Kontaktas**

**Kodas**

1.1 pav. Komunikacijos modelis pagal Roman Jakobson<sup>261</sup>

Jakobson pasiūlytos kalbinės komunikacijos teorijos esmė, kad *adresantas* siunčia *pranešimą*, o *adresatas* šį *pranešimą* gauna. Tačiau, kad *pranešimas* atitiktų savo funkcijas, yra būtinas *kontekstas*<sup>262</sup>, kurį *adresatas* galėtų suvokti<sup>263</sup>. Taip pat ir siunčiamas *pranešimas* turi turėti *kodą*, kuris turi būti visiškai ar bent iš dalies bendras *adresantui* ir *adresatui*. Komunikacijos modeliui veikti yra būtinas ir *kontaktas* – fizinis kanalas bei psichologinis *adresanto* ir *adresato* ryšys, užtikrinantis galimybę jiems pradėti bei tęsti komunikaciją.

Pagal šį Komunikacijos modelį, jei knygą laikytume *pranešimu*, tai jos autorius būtų *adresantas*, knygos skaitytojas – *adresatas*, istorija (*naratyvas*) – *kontekstas*, o raidės bei kalba – *kodas*. Jei pastarąją schemą taikytume architektūros vietoženklis teorijai, *pranešimas* būtų pats vietoženklis, *adresantas* – architektas, *adresatas* – miesto vartotojas,

<sup>261</sup> Jakobson, R., Lingvistika ir poetika, *Baltos lankos*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, Nr. 18/19, p. 10.

<sup>262</sup> Pagal kartais naudojamą kitą terminiją – *referentas*.

<sup>263</sup> Jakobson, *ibid.*

vietoženklis suvokėjas. Skirtingai nei knyga, architektūros vietoženklis savo reikšmę perteikia daugiausia vizualiu *pranešimu*, tačiau komunikacijos aktas remiasi tuo pačiu – *adresanto* ir *adresato* – ryšiu. *Kontaktą* čia užtikrina suvokėjo vizualinis bei psichologinis ryšys su vietoženklis. Tačiau būtina pastebėti, kad architektūra nėra vien laisva nuo trečiųjų faktorių nepriklausoma autoriaus kūryba, todėl *adresantu* iš dalies yra ir vietoženklis užsakovas (statytojas), ir pats miestas (ar valstybė), kuriame jis statomas<sup>264</sup>. Remiantis Clerici ir Mironowicz, architektūros komunikacijos teorijoje *kontekstas* yra vertės, *kodas* – forma<sup>265</sup>.

Komunikacijos akte *adresatai* yra tiesioginiai paties architektūros *vietoženklis* vartotojai ir visi kiti individai, kurie naudojami miestu, jį stebi bei suvokia. Architektūros vietoženklis reikšmę nulemia ne vien objektyvios aplinkybės (pavyzdžiui, žymiai didesnis nei foninių statinių dydis ar išskirtinesnė pastatymo vieta), bet ir pastarojo individualus ryšys su kiekvienu suvokėju, nes *pranešimas* jį (*adresatą*) pasiekia tik jei šis supranta formą (*kodą*). Kiti, nors ir mato vietoženklį (*pranešimą*), jo neiškoduoja ir todėl „neperskaito“ turinio. Taip archajinis žmogus negalėtų iškoduoti šiuolaikinės architektūros vietoženklis siunčiamų pranešimų, nes pastarųjų *kodas* pastebimai skiriasi nuo senųjų pasaulio miestų struktūros objektų *kodų*. Ir atvirkščiai – šiuolaikinis žmogus negalėtų suprasti senųjų pasaulio miestų vietoženklis siunčiamų pranešimų.

Britų sociologo Stuart Hall pasiūlytam Komunikacijos modelyje didžiausias komunikacinio akto krūvis skiriamas būtent pranešimo užkodavimui ir iškodavimui (1.2 pav.). Pagal šią sampratą, visi vaizdai<sup>266</sup> yra užkoduojami ir iškoduojami<sup>267</sup>. Užkoduojami – juos sukuriama ir patalpinama kultūrinėje terpėje, o iškoduojami – juos suvokiant skaitytojams, žiūrovams, stebėtojams. Tai ne tik atpažinimas ir supratimas ką *tekstas* „sako“, bet taip pat ir interpretavimas bei įvertinimas. *Pranešimo* perdavimas numato ir informacijos atranką – jos sutvarkymą, reikšmę<sup>268</sup>. Kiekvieno individo reikšmės suvokimas priklauso nuo jo asmeninės patirties, išankstinių nuostatų, pačių vertybių hierarchinės sistemos.

---

<sup>264</sup> Miestas vietoženklį įtakoja per miesto planavimo reguliavimo dokumentus, techninius normatyvus ir pan.

<sup>265</sup> Clerici, Mironowicz, *ibid.*, p. 25.

<sup>266</sup> Hall savo darbuose daugiausia tyrinėjo *medijas* bei jų poveikį.

<sup>267</sup> Semiotiniu požiūriu, nekoduotų *pranešimų* tiesiog neegzistuoja.

<sup>268</sup> Eco, U., *The open work*,. Cambridge: Harvard University Press, 1989, p. 66. Pirmą kartą 1962 m. išleistame teoriniame darbe *Atviras kūrinys*, Eco rašė daugiausia apie muziką ir poeziją, tačiau atviros ir nuolat besikeičiančios meno kūrinio reikšmės samprata padarė didelę įtaką visų rūšių meno kūrinių reikšmės konstrukcijai nagrinėjančioms teorijoms.

Kontekstas/ai

**SIUNTĖJAS**      ->      **PRANEŠIMAS**      ->      **GAVĖJAS**  
(užkodavimas, užšifravimas)      kontaktas/ai      (iškodavimas)

**1.2 pav.** Komunikacijos modelis pagal Stuart Hall<sup>269</sup>.

Kad suvokimas būtų „tikras“, turi išsipildyti suvokėjo lūkesčiai, o pačiam pranešimo *kodui* yra svarbu, kad objekto kokybė atitiktų reikšmę bei vertes. Architektūros vietoženklis kokybę lemia jo fizinių bei estetinių kokybių rinkinys – funkcionalumas, estetiškumo kokybė, statybos kokybė, panaudotų statybinių bei apdailos medžiagų kokybė.

Kai kurie teoretikai į meno kūrinį siūlo žvelgti kaip į mediumą tarp kūrėjo bei suvokėjo<sup>270</sup>, tačiau, *miesto įvaizdžio* bei miesto vartotojų gaunamos informacijos analizei pirmoji Komunikacijos modelio dalis svarbi ne visada. Čia vertėtų prisiminti Barthes teoriją, pagal kurią suvokėjas mato ne autorių, bet patį tekstą<sup>271</sup> ir jį interpretuoja pagal *kultūros kodo* taisyklę<sup>272</sup>. Todėl architektūros vietoženklis ryšio tarp juos išskiriančių savybių bei reikšmės analizei aktuali vien komunikacijos akto antroji dalis – pranešimo gavimo ir jo iškodavimo momentai. Tuo labiau, kad pats *tekstas* visada reiškia daugiau nei yra pasakyta<sup>273</sup> ir gali suvokėjui suteikti daugiau informacijos nei į jame yra užkodavęs kūrėjas. Čia labiau tinkamas ne *iškodavimo* (ar iššifravimo), o *perskaitymo* terminas. Remiantis Michel de Certeau bei Fiske, *perskaitymas* ir iššifravimas kardinaliai skiriasi. *Iššifravimas*, tai mokėjimas svetimą kalbą naudoti pagal kitų taisyklę, o *perskaitymas* – savo kalbinės liaudiškos kultūros prasmį suteikimas *skaitomam* (t.y. interpretuojamam) tekstui<sup>274</sup>. Tokia interpretacija nepasiduoda autorinio teksto autoritetui bei jo drausminančiam poveikiui.

#### **1.3.4. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis reikšmė ir verčių kombinacijos**

Remiantis Norberg-Schulz, pagrindinė mūsų aplinkos detalės funkcija – reikšmės buvimas<sup>275</sup>. Analizuojant miesto struktūrą, vietoženklis, veikia Komunikacijos modelis, kuris padeda

<sup>269</sup> Hall, S., Encoding/decoding, *Culture, Media, Language*. New York: Routledge, 1980, p. 128–138.

<sup>270</sup> Kaip H. Belting savo Naujosios ikonologijos teorijoje (Belting, H., *Image, Medium, Body: A New Approach to Iconology*, *Critical Inquiry*, 2005, Nr. 31, p. 302–319.)

<sup>271</sup> Šiuo atveju, miestovaizdį su vietoženkliais.

<sup>272</sup> Barthes, R., *The Death of The Author*, in: *Image Music Text*, redak. Heath, S., London: Fontana Press 1977, p. 142–148.

<sup>273</sup> Smith, F., *Understanding Reading*, Hillsdale, New York: Erlbaum, 1988; Olson, D., *The World on Paper: The Conceptual and Cognitive Implications of Writing and Reading*, Cambridge: Cambridge University Press.

<sup>274</sup> de Certeau, M., *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press, 1984, p.196; Fiske, *ibid.*, p. 95.

<sup>275</sup> Norberg-Schulz, Ch., *Existence, Space and Architecture*, London-New York, 1971, p. 32.

suprasti ką šios „aplinkos detalės“ – *pranešimai* – reiškia. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė atsiranda santykyje tarp jų ir suvokėjų. Kitaip tariant, vietoženkliai su suvokėjais komunikuoja būtent per reikšmę, kuri jiems yra perteikiama daugiausia vizualiniu būdu<sup>276</sup>. Todėl vizualiai matomos ir paveikios fizinės bei estetiškos vietoženklių savybės yra esminės architektūros komunikacijos procese. Informaciją gaunant, atsiranda konotacinių reiškinių, o suvokiama vietoženklių reikšmė yra konotacinė reikšmė, kurią lemia individualiai suvokiama prasmė, socialinės nuostatos, išprusimas, specialiosios žinios, stereotipai. Jei *pranešimas* turi estetinį krūvį, jis tiesiog negali būti suvokiamas vienareikšmiškai. Tuomet *pranešimas* su *kodu* siejasi tik tiek, kiek šis yra tvarka kaip tikimybių sistema, ir kuris savo sandara tą tvarką paneigia arba sukelia jos krizę, keldamas suvokėjo jaudulį ar interpretacinę įtampą<sup>277</sup>.

Architektūros vietoženklių reikšme tampa jų išreikiamos vertės, prieš tai suvoktos jų stebėtojo<sup>278</sup>. Kaip minėta, reikšmė geriausiai suprantama tos pačios kultūros žmonėms, nes kai kurios jų ypatybės reikalauja specifinių religinių, kultūrinių, istorinių žinių. Dėl pasaulinės globalizacijos procesų šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė turėtų būti panašiai suvokiama visų išsivysčiusių šalių žmonių. Vis dėlto vietos gyventojai išsamiau supranta ir žino miesto, krašto ar regiono specifiką, geriau jaučia įvairias lokalių socialinių bei istorinių procesų įtakas. Dėl savo nuolatinio kontakto su objektu, jie taip pat gali giliau suvokti miestą, suprasti jo urbanistinės struktūros komponentus<sup>279</sup>. Vis dėlto net ir vienos kilmės bei gyvenamosios vietos individams tas pats architektūros vietoženklis gali turėti skirtingą reikšmę. Šiuolaikiniai miestai bei juose gyvenanti bendruomenė pasižymi ir dinamiškomis savybėmis – ji nuolat transformuojasi, vystosi, todėl šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė taip pat gali keistis laiko atžvilgiu.

Vietoženklių reikšmės pasikeitimui įtakos gali turėti ir fiziniai bei estetiški jų pokyčiai. Einant laikui, kartais pasikeičia ne vien įvairios antrinės, bet ir pirminės jų funkcijos. Pavyzdžiui, religiniai pastatai šiuolaikiniuose miestuose kartais paverčiami kultūriniais, visuomeniniais, o pramoninės miestų zonos tampa gyvenamosiomis, komercinėmis ar mišriomis. Pirminei funkcijai išnykus, architektūros objekto turinys

---

<sup>276</sup> Clerici, Mironowicz, *ibid.*, p. 25.

<sup>277</sup> Eco, *ibid.*

<sup>278</sup> Tai patvirtina ir kitų menų tyrimai. Pavyzdžiui, knygoje *Emotion and Meaning in Music* (1959, The University of Chicago Press) Leonard Meyer pateikia objektyvių muzikos struktūrų ir individų reakcijos schemų santykį. Jis ištyrė *pranešimą* su informacijos krūviu, kuris sulaukęs priėmėjo atsakymo įgauna vertę ir virsta reikšme.

<sup>279</sup> Jau minėta, kad rajono, miesto ar krašto gyventojai priklauso pirmajam – giliausiai – miesto estetinę aplinką suvokiančiai individų grupei. (Яргина ir kt., *ibid.*, p. 146).

transformuojasi, tačiau jo pirminės išraiškos informacija išlieka. Objektas, jei jis nekeičiamas iš esmės, ir toliau ženklina savo pirminę paskirtį, tačiau įkūnija jau kitą reiškinį<sup>280</sup>. Objekto gerai nepažįstančiam individui (pavyzdžiui, turistui ar keliautojui) toks informacinis rebusas gali būti sunkiai išsprendžiamas, tačiau vietos gyventojui ši informacija paprastai gana lengvai „perskaitoma“. Kai kuriais atvejais pastato konversija gali ženkliai padidinti jo visuomeninę svarbą bei žinomumą visuomenėje ar net pakeisti jo hierarchinį statusą<sup>281</sup>. Reikia pasakyti, kad tam tikros įtakos reikšmei turi ir architektūros mada. Dėl pastarųjų – naujų – architektūros kalbinių formų atsiradimo šiuolaikinės architektūros vietoženkliai taip pat įgauna naujo turinio.

Architektūros vietoženkliai suvokėjui gali kelti tam tikras emocijas, atskleisti jam savo paskirtį bei suteikti estetinius pojūčius. Mus šiuo atveju domina vertės, kurias suvokėjas *perskaito* komunikacijos akto su architektūros vietoženkliais metu. Šios *vertės* nuo seno yra siejamos su valdžia bei jos galios institucijomis<sup>282</sup>. Tradiciškai tai yra ideologinė, politinė ir ekonominė galia. Ideologines vertes paprastai išreiškia sakraliniai pastatai, monumentai; politines – valdžios įstaigos, šalies bei miestų *vartai*; ekonomines – verslo rajonai, prekybos kompleksai ir pan. Tačiau šiandieninių miestų urbanistinė struktūra yra sudėtinga, įvairi ir kompleksiška, todėl jai nusakyti aiškiai nepakanka minėtųjų 3 narių verčių sistemos. Remiantis Clerici ir Mironowicz, miestams būdinga žymiai platesnė architektūros vietoženklų *verčių* sistema, apimanti ne vien ideologines, politines, ekonomines, bet ir *kombinuotas* vertes. Vertės gali būti: ideologinės-politinės (triumfo arkos, memorialai), ideologinės-ekonominės (vienuolynai), politinės-ekonominės (pilys) ir ideologinės-politinės-ekonominės (citadelės). Šiuolaikinių miestų architektūros vietoženkliais taip pat būdingos mokslo ir lavinimo (mokyklos, universitetai, mokslo parkai), kultūros ir meno (muziejai, galerijos, teatrai, muzikos salės, mediatekos ir pan.), sporto ir laisvalaikio (sporto ir pramogų arenos, stadionai, pramogų klubai, pramogų parkai) bei komunikacinė vertės (uostai, stotys, televizijos bokštai)<sup>283</sup>, kurios kartu su pirmosiomis (ideologine, politine, ekonomine) taip pat sudaro įvairias kombinacijas ir taip padeda suformuluoti šiuolaikinės architektūros

---

<sup>280</sup> Reikėtų paminėti 1900 m. Sietle (JAV) pastatytą Operos teatrą *Grand Opera House*, kuris nuo 1923 m. tarnauja labai utilitariškai paskirčiai – automobilių parkavimo aikštelei. Iš šiuolaikinių pavyzdžių vienas garsiausių atvejų – Londono elektrinės konversija į modernaus meno galeriją *Tate Modern Museum* (architektai Herzogas ir de Meuronas; 2000 m.).

<sup>281</sup> Kaip minėtu Londono galerijos *Tate Modern Museum* atveju.

<sup>282</sup> Šiuolaikinį miestą nagrinėję Christopher Tunnard ir Henry Hope Reedas, išskyrė *Dievo šventoves*, *Vyriausybės šventoves* ir *Komercijos šventoves*. Anot jų, vieno kurio iš šių „šventovių“ tipo dominavimas charakterizuoja miestų ir visos civilizacijos vertybinius orientyrus (Tunnard, C., Reed, H., H., *American Skyline: The Growth and Form of our Cities and Towns*, New York, 1956, p. 17).

<sup>283</sup> Clerici, Mironowicz, *ibid.*, p. 25, 26.

vietoženklių reikšmės lauką. Taip pat reikėtų išskirti infrastruktūros (tiltai, viadukai) bei pramonines (fabrikai, gamyklos) vertes. Siekiant išsiaiškinti šiuolaikinės architektūros objektus išskiriančias ypatybes tyrime pasitelkta architektūrinės literatūros analizė, kurią lydėjo vizualūs natūros tyrimai<sup>284</sup>. Pastarieji buvo atlikti prieš pradėdant respondentų apklausą. Siekiant išsiaiškinti, ką šiuolaikinės architektūros vietoženkliai reiškia miestą pažįstančiam stebėtojų, buvo naudotas kiekybinis tyrimo metodas<sup>285</sup>, kuris padeda giliai ir tiksliai nagrinėti dinامينius ir statistinius dėsniumus<sup>286</sup>. Ši tyrimo strategija taip pat geriausiai tinka atskleidžiant atskirų parametrų loginius ryšius, jų patikimą pasikartojimą bei tada, kai tiriant einama nuo teorinių abstrakcijų prie faktų<sup>287</sup>. Vis dėlto disertacijos tyrimas priskirtinas mišriam, nes kiekybinis metodas joje derinamas su kokybiniu. Tiek pirminių duomenų gavimui, tiek šiuolaikinės architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių išskyrimui bei kiekybiniu tyrimo metodu gautų duomenų analizei buvo pasitelkti kokybinio tyrimo instrumentai<sup>288</sup>, garantavę kompleksiškesnius tyrimo rezultatus.

Apklausoje dalyvavo asmenys, kuriems tiriami objektai potencialiai yra daugiau ar mažiau žinomi bei turi tam tikrą reikšmę – tai miesto gyventojai, su tiriamaisiais objektais susiduriantys nuolat. Taip pat buvo apklausti architektūros srities profesionalai – architektai, kurie gerai pažįsta architektūrinę kalbą, jos struktūros elementus bei iš profesinės praktikos žino daugumą tiriamųjų objektų.

Remiantis pateiktu tyrimo modeliu, pirmiausia aptarsime miestiečių – miesto vartotojų – apklausą. Apklausiama architektų grupė buvo pasitelkta siekiant patikrinti koks šiuolaikinių architektūros vietoženklių suvokimo skirtumų mastas skirtingose grupėse, kokie yra reikšmės *perskaitymo* dėsniumai. Pažymėtina, kad architektai čia traktuojami kaip urbanistinės aplinkos suvokėjai, o ne analizuojamų architektūros objektų autoriai. Nekilnojamojo turto projektų plėtotojų, už miesto plėtrą atsakingų pareigūnų ar su ja susijusių profesionalų grupė tyrime nebuvo apklausama. Pagal tyrimui pasitelktą

---

<sup>284</sup> Remiantis Worskett, miesto charakteris gali būti analizuojamas subjektyviai vertinant vizualines savybes (Worskett, R., *The Character Towns: an approach and conservation*, London: Architectural Press, 1969, 271 p.).

<sup>285</sup> Natūros tyrimus su apklausomis derinęs Lynch parengė universalią miesto įvaizdžio tyrimo metodiką (Lynch, *ibid.*), kuri miesto tyrimuose pasitelkiama iki šiol.

<sup>286</sup> Tidikis, R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 359 p.

<sup>287</sup> *Ibid.*, p. 360, 361.

<sup>288</sup> Kiekybinių ir kokybinių tyrimų metodų derinimo efektyvumu urbanistinės aplinkos suvokimo srityje įsitikinę Nasar (Nasar, J., L., Perception, cognition and evaluation of urban places, in *Public Places and Spaces*, New York & London: Plenum Press, 1989, p. 31–56), Lamit (Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, 382 p.) ir kiti tyrėjai.



komunikacijos schemą ši grupė nėra pagrindinė, o tik galimai įtakojanti šiuolaikinių vietoženklių atsiradimo procesą.

Kaip jau minėta disertacijos įvade, verčių turinys respondentams nebuvo apibūdintas, taip siekiant kuo mažiau iš šalies įtakoti tyrimo rezultatus bei dirbtinai neprimesti vienos ar kitos vertės sampratos. Nagrinėjamų šiuolaikinės architektūros objektų pavadinimai jiems taip pat negalėjo pasiūlyti galimų verčių – šios turėjo būti priskirtos vien pagal nuotraukas<sup>289</sup> vietoženklių, pateiktų daugiau ar mažiau atpažįstamais rakursais. Pildydami uždaro tipo anketas, respondentai tuo pačiu nustatė ir nagrinėjamų architektūros vietoženklių santykį su jų funkcija. Tyrimo specifika leido pastatų funkcijai implikuoti tam tikras verčių galimybes, tačiau taip pat, priskiriant vertes, sukūrė sąlygas apimti platesnį jų lauką ar net visai ignoruoti tikrąją vietoženklių funkciją.

Apklauso duomenys apdoroti *SPSS Statistics v19* ir *Statistica* programinius paketais. Skirtumams tarp verčių dažnio eilinių miesto gyventojų ir architektų respondentų grupėse įvertinti buvo naudojamas Stjudento t kriterijus (t-test), skirtumai laikyti patikimais, kai  $p < 0,05$ . Ryšiui tarp Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinių ypatybių ir respondentų nurodytų verčių nustatyti naudota koreliacinė analizė (neparametrinė Spirmeno koreliacija).

## **Skyriaus apibendrinimas**

**Šiuolaikinės architektūros vietoženklių atranka.** Įvaizdžio įsitvirtinimą nulemia daugkartinis susidūrimas su objektu, todėl svarbiausios yra miesto vietos ar dalys su kuriomis susieinama dažniausiai. Daugumoje atvejų, tai miesto centras su pagrindiniais visuomeninės traukos objektais, o taip pat – į jį vedančios pagrindinės transporto arterijos. Visuomenę jaudina ir didesni urbanistiniai bei architektūriniai pokyčiai svarbiose miesto vietose bei miesto erdvinės struktūros pasikeitimai. Vietos gyventojai paprastai žymiai geriau ir giliau suvokia miestą nei atvykėliai, o jų miesto bei jo atskirų elementų pažinimas nėra paviršinis, besiremiantis atsitiktiniais estetiniais įspūdžiais ar emocijomis. Jų sąmonėje susikurtas miesto įvaizdis pasiekia gilesnes reikšmes. Galima išskirti 3 pagrindines miestovaizdžiui bei miesto mentaliniam įvaizdžiui svarbias šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupes: miesto

---

<sup>289</sup> Vizualinės medžiagos panaudojimas – vienas dažniausiai naudojamų metodų panašiuose miestų bei aplinkos tyrimuose. Lenkų tyrinėtojas Jacek Krenz net yra pasiūlęs idėją ideogramų (tam tikrų piktogramų), kurios padėtų atskleisti architektūros prasmę (Krenz, J., *Ideograms of Architecture between Sign and meaning*, Pelplin: Bernardinum, 2010, 136 p.). Viena silpniausių tokio metodo vietų yra tai, jog respondentai gali objektui priskirti ne realaus objekto, bet jo atvaizdžiui būdingas ypatybes. Šiuo atveju, respondentų nebuvo reikalaujama įvertinti pateiktų architektūros vietoženklių vizualinių ar fizinių savybių, kurias būtų galėjęs nulemti pats atvaizdas.

centrinės dalies vietoženkliai, patekimo į miestą ar jo centrinę dalį vietoženkliai, iš pagrindinių miesto regyklų matomi vietoženkliai.

**Vietoženklis išskiriančios ypatybės.** Architektūros vietoženkliai paprastai pasižymi fizinių-estetinių savybių komplekso elementų individualumu, išskirtinumu. Viena charaktariausių pastarojo savybių komplekso kompozicinių ypatybių – kontrastas su kontekstu. Greta fizinių ir kompozicinių tūrio požymių architektūros vietoženklis išskirti aplinkoje taip pat gali ir jų estetiškos ypatybės, estetiškos, fizinių ir kompozicinių tūrio savybių kompleksas. Nustatyta, kad šiuolaikinės architektūros vietoženklis kontekste išskiria: unikali forma, specifinė spalva, kontrastinga eksterjero faktūra ar tekstūra, savitas stilius, kitos kompozicijos ypatybės, individualūs architektūros elementai. Jiems išryškėti aplinkoje taip pat gali padėti ir kita nei konteksto jų funkcija bei urbanistiniu ar gamtiniu požiūriu išskirtinė vieta. Gerai matomas ar žinomas išraiškingas architektūros objektas yra ypač svarbus miestovaizdžiui, miesto mentaliniam įvaizdžiui, o prastai apžvelgiamas ir menkai žinomas – vietoženklis funkcijų neatlieka, nors dėl savo architektūros ypatybių tokiu ir galėtų būti.

**Suvokimo aktas.** Architektūros vietoženklis fenomenas patiriamas vykstant suvokimo aktui, kurį paaiškina komunikavimo schema tarp kūrėjo ir suvokėjo – Komunikacijos modelis. Šiuolaikinių architektūros vietoženklis teorijai pritaikius Jakobson komunikacijos teoriją, *pranešimas* yra pats vietoženklis, *adresantas* – architektas, o *adresatas* – miesto vartotojas, vietoženklis suvokėjas. *Kontaktą* čia užtikrina suvokėjo vizualinis bei psichologinis ryšys su vietoženklis. *Adresatai* yra tiesioginiai paties architektūros *vietoženklis* vartotojai ir visi kiti individai, kurie naudojami miestu, jį stebi bei suvokia. Vaizdai yra užkoduojami juos sukuriant ir patalpinant kultūrinėje terpėje, o iškoduojami – juos suvokiant. Tyrimas remiasi Barthes teorija, kur architektūros vietoženklis ryšio tarp juos išskiriančių savybių bei reikšmės analizei aktuali vien komunikacijos akto antroji dalis – pranešimo gavimo bei jo iškodavimo momentai. Tuo labiau, kad pats *teksto* suvokėjas visada gali *perskaityti* daugiau informacijos nei jame yra užkodavęs kūrėjas. Labiau tinkamas ne *iškodavimo* (ar iššifravimo), bet *perskaitymo* terminas.

**Architektūros vietoženklis reikšmė.** Architektūros vietoženklis reikšmė – stebėtojo suvoktos jų išreikiamos vertės. Ji geriausiai suprantama tos pačios kultūros žmonėms, nes reikalauja specifinių kultūrinių, religinių, istorinių žinių. Architektūros vietoženklis išreikiamos *vertės* nuo seno siejamos su valdžia, jos galios institucijomis, tačiau šiuolaikinių miestų urbanistinė struktūra yra sudėtinga, įvairi ir kompleksiška, todėl vien iš ideologinės, politinės ir ekonominės galios komponentų sudarytos verčių sistemos čia nepakanka. Jiems taip pat būdingos mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir

laisvalaikio, komunikacinė, infrastruktūros, pramoninė vertės, kurios kartu su pirmosiomis trimis sudaro kombinacijas ir padeda suformuluoti šiuolaikinės architektūros vietoženklų reikšmės lauką. Šiuolaikiniai miestai bei juose gyvenanti bendruomenė pasižymi dinamiškomis savybėmis, todėl vietoženklų reikšmė taip pat yra dinamiška, kintanti laiko atžvilgiu. Kiekybinį tyrimo metodą derinant su kokybiniu gauti rezultatai yra kompleksiškesni.

## II. MIESTO ĮVAIZDĮ FORMUOJANČIOS ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS YPATYBĖS

### 2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių atranka

Pirmoje disertacijos dalyje išdėstėme tyrimo teorines prieigas, šiuolaikinių architektūros vietoženklių hierarchinę sistemą ir suformulavome miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinių architektūros vietoženklių tyrimo modelį. Pasitelkus pastarąjį, dabar pirmiausia turime išsiaiškinti su svarba miesto įvaizdžiui susijusias Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos vietas. Taip pat atrinksime ir numatytam tyrimui reikalingus pačius objektus – didžiųjų šalies miestų įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklus.

#### 2.1.1. Vilniaus įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos sostinės urbanistika plėtota intensyviai. Šis procesas ypač aiškiai stebimas nepriklausomybės dvidešimtmečio viduryje, kai mieste tiesiog vienas po kito buvo statomi komerciniai pastatai, stiebėsi aukštuminiai architektūros objektai. Tuomet Vilniumi persirito, Tomo Grunskio žodžiais tariant, trečioji urbanizacijos banga – „spartusis urbanizmas“<sup>290</sup>. Šiuo laikotarpiu jau nebekreiptas dėmesys į sovietmečiu parengtą ir taikytą gyventojų tolygaus apgyvendinimo schemą, nebevykdyta ir gyventojų skaičiaus ribojimo politika, o urbanistinės plėtros ritmą bei kryptis iš esmės ėmė diktuoti atsiradusi privati nuosavybė.

Remiantis skyriuje 1.3. pateiktu šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modeliu, miesto įvaizdžiui reikšmingi šiuolaikinės architektūros objektai yra svarbiose miesto teritorijose, kuriose per pastarąjį nepriklausomybės dvidešimtmetį įvyko didžiausi urbanistiniai pokyčiai. Miesto įvaizdžiui taip pat reikšmingi yra panoramose iš pagrindinių Vilniaus regyklų gerai apžvelgiami šiuolaikinės architektūros objektai.

**Reprezentacinis komercinis ruožas.** Vienas pačių intensyviausių Vilniaus miesto transporto koridorių bei per pastarąjį nepriklausomybės dvidešimtmetį ir labiausiai urbanistiškai plėtotų miesto vietų – Ukmergės gatvė. Nepriklausomybės laikotarpiu joje susiformavo svarbus Vilniaus (ir net visos šalies mastu) komercinis branduolys – iškilo daugybė naujų komercinių pastatų, kurie radikaliai transformavo šios sostinės dalies miestovaizdį bei pastebimai prisidėjo prie išryškėjusio kapitalistinio miesto įvaizdžio.

---

<sup>290</sup> Grunskis, T., Pastabos apie Vilniaus miesto raidą, in: *Vilnius 1900 – 2012. Naujosios architektūros gidas* (redak. Reklaitė, J., Leitanaite, R.), Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 8, 9.

1978 m. parengtame Vilniaus generaliniame plane<sup>291</sup> buvo numatyta sostinę vystyti linijiniu būdu link vakarų, šiaurės vakarų kryptimi link Pilaitės (Narbuto g., Pilaitės g.), pietvakarių kryptimi link Kauno (Savanorių pr.). Tačiau miesto urbanistinės plėtros vakarų kryptimi atsisakius dėl gamtinių (jautrus kalvotas ir ežeruotas peizažas) ir ekonominių (vangaus privačių investuotojų susidomėjimo šia teritorija) priežasčių<sup>292</sup>, XX a. 10-ojo deš. viduryje Vilniaus generalinis planas buvo pakoreguotas. Pagal 1996 m. parengtą šio plano korektūrą Ukmergės g. jau yra nebe nepertraukiamo eismo tarpmiestinė magistralė Rygos kryptimi, bet linijinis miesto centras<sup>293</sup>. Prie numatyto naujo Ukmergės g. statuso mieste prisidėjo ir pačių privačių investuotojų noras savo komercinę veiklą plėtoti būtent šiame sparčiai besivystančiame sostinės ruože. *Vilniaus miesto prieigų urbanistinio formavimo studijos* įvaizdžio mazgų ir trasų schemas autoriams išskyrus pagrindines trasas, kurios galėtų būti formuojamos kaip *miesto vartai*<sup>294</sup>, Ukmergės g. didžioji dalis imta traktuoti kaip miesto centro trasa.

Ukmergės g. intensyviausios statybos sutapo su Vilniaus teritorijų augimo ir restruktūrizacijos laikotarpiu 1999 m. – 2005 m. Šios gatvės ruože tuomet ypač sparčiai radosi funkcijos bei objektai, kuriems reikėjo reprezentatyvios, tačiau ne miesto centre esančios teritorijos. Pirmiausia tai buvo autocentrai bei autosalonai (*Audi, Auto modus, Jaguar, Kimi, Volkswagen, Volvo* ir kt.) bei specializuoti prekybos centrai (*Nabukas, Vokė III* ir *Kotryna* ir kt.). Ukmergės g. buvo užsimota vystyti kaip tam tikrą šiuolaikinio Vilniaus simbolį, kuris būtų ne vien linijinis, bet ir išplitęs į aplinkines gatves<sup>295</sup>.

Intensyviai urbanizuota abu nepriklausomybės dešimtmečius svarbi miesto vidaus bei tranzitinio transporto gatvė tiesiogiai atspindi pastarojo Lietuvos nepriklausomybės 20-mečio Vilniaus bei kitų didžiųjų šalies miestų komercinės architektūros tendencijas. Ukmergės g. dabar yra vienas iš pagrindinių miesto įvažiavimo koridorių, reprezentuojančių Vilnių į jį atvykstantiems nuo Rygos pusės. Ji taip pat yra reikšminga miesto transporto arterija, centrinę Vilniaus dalį jungianti su ją supančiais Šeškinės, Pašilaičių, Fabijoniškių mikrorajonais. Paslaugų sektoriaus koncentracija bei didelis gyventojų skaičius aplinkiniuose mikrorajonuose užtikrina, kad ši transporto arterija būtų ne

---

<sup>291</sup> Šis planas galiojo ir pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį – iki pat 2000 m.

<sup>292</sup> Ar Ukmergės gatvė – lietuviškas tigras?, *Arkitektas*, 1998, Nr. 8(1), p. 24.

<sup>293</sup> *Ibid.*, 25.

<sup>294</sup> Parengta 2003 m.; autoriai: A. Vyšniūnas, Z. J. Daunora, S. Rimkevičius.

<sup>295</sup> *Ibid.*

vien svarbi įvažiuojant bei išvažiuojant iš miesto<sup>296</sup>, bet ir miesto gyventojų kasdieninių ar savaitgalinių kelionių trasa. Tai viena didžiausių architektūrinių-urbanistinių permainų per pastarąjį nepriklausomybės laikotarpį patyrusi į Vilniaus transporto trasa, vedanti į patį miesto centrą. Tiesiai į istorinę miesto dalį nusileidžiančiame Savanorių pr. urbanistinių ir architektūrinių pokyčių per šį laikotarpį įvyko pastebimai mažiau, jame mažiau pastatyta ir šiuolaikinės architektūros objektų<sup>297</sup>. Įrengus Oslo g., Laisvės pr. ir Tūkstantmečio g. trasą su estakada virš Savanorių pr. ir Geležinio Vilko g. žiedo, sumenko ir šio transporto koridoriaus tarpvietinė reikšmė, sumažėjo transporto judėjimas juo. Dar viena svarbi sostinės transporto arterija – Tūkstantmečio gatvė (Vilniaus pietinis aplinkkelis) yra labiau tranzitinė, nuo miesto centro bei miegamųjų rajonų nukreipianti sunkiasvorio transporto srautus bei padedanti be trikdžių kirsti miestą, paskirstyti po Vilniaus teritoriją jos transporto srautus.

Natūros bei literatūros šaltinių tyrimas išaiškino svarbesnius Ukmergės g. šiuolaikinės architektūros vietoženklis. Tai įvažiuojant pirmieji pasitinkantys *Šiauriniai miesto vartai* – gyvenamieji ir komerciniai kompleksai *Kamanė* ir *Perkūnkiemis* (architektai *Architektūros kūrybinė grupė*), automobilių centras *Peugeot* (architektai Paulius Jansonas, Simas Gričius projektuotojas; 2003 m.), komercinis centras *Vokė III* ir *Kotryna* (architektai Danas Ruseckas, Irena Maknienė; 1998 m.), prekybos centras *Maxima* (architektai G. Pociūnas, Laimonas Lazauskas; 2000 m.), komercinis centras *SBA idėjos namams* (architektai Sigitas Kuncevičius, Artūras Jakutis, Loreta Kuncevičienė; 2004 m.), *Jaguar* ir *Mazda* automobilių komercinis kompleksas (Audrius Ambrasas, 1999 m.), prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* (architektai Gediminas Jurevičius, Algimantas Nasvytis, Uko Kunnap; 2001 m.) su priestatu *Ermitažas*, UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g. (architektas Audrius Ambrasas, 2001 m.), verslo centras Saltoniškių g. 2 (architektai Algimantas Vyšniauskas, Aistė Kojelytė, Dalia Vyšniauskienė, Monika Sadauskaitė; 2007 m.).

Reikėtų aptarti kai kuriuos Ukmergės g. bei jos prieigų šiuolaikinės architektūros objektus, kurie dėl savo architektūros ypatybių pretenduotų būti Vilniaus šiuolaikiniais vietoženkliais, tačiau į tyrimo lauką nepateko. Raudona spalva ir drąsia

---

<sup>296</sup> Remiantis 1996 m. duomenimis Ukmergės gatve per parą pravažiuodavo net 550 keleivinių automobilių ir 450 krovininių automobilių, kai tuo tarpu Savanorių prospektu – atitinkamai 520 ir 340 automobilių, o Minsko kryptimi – atitinkamai 505 ir 430 automobilių (*Vilniaus miesto pagrindiniai miesto užmiesčio automobilių tranzitiniai ryšių schema, ibid.*). Vidutinis metinis paros eismo intensyvumas (VMPEI) Ukmergės plente (kelyje Vilnius – Panevėžys) 2000 m. buvo 8.400 transporto priemonių, o 2005 m. – 10.300 transporto priemonių (*Vilniaus bendrasis planas iki 2015 metų*, p. 46). Tai yra, mažesnis tik už kelio A1 (Vilnius-Klaipėda).

<sup>297</sup> Čia pastatyta vienintelį naują aukštuminių objektą – komercinį, administracinį ir apartamentų centrą *Helios City* – reikėtų laikyti greičiau išimtimi.

architektūra išsiskiriantis LNK televizijos studijų pastatas su erkeriu viršuje, nepaisant savo išraiškingo įsimenančio architektūros pavidalo (architektai Rolandas Palekas, Alma Palekienė, Gintaras Čaikauskas; 2002 m.), vietoženkliais nepriskirtas dėl pernelyg menkų galimybių jį apžvelgti. Už architektūrą apdovanotas minimalistinės estetikos automobilių salonas *Auto modus* (architektas Saulius Mikštas, 2001 m.) tyrimo metu jau buvo paverstas *Topo centro* prekybos centru, o jo estetiškai išgryninta architektūra – užgožta menkaverčių reklaminių elementų, su architektūros visuma nederančių detalių. Kai kurie vietoženkliai (pavyzdžiui, prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su *Ermitažu*, komercinis centras *Vokė III* ir *Kotryna*, *Jaguar* ir *Mazda* automobilių kompleksas) nėra pačioje Ukmergės g., tačiau jie yra apžvelgiami nuo jos bei priklauso jos urbanistinei erdvei – ruožui. Toliausiai iš nagrinėjamų objektų nuo šio miesto vartų koridoriaus nutolęs prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* yra labiau ne matomas vizualiai, bet juntamas psichologiškai ir veikia kaip vienas stipriausių mieste komercinių traukos objektų. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliais jis priskirtinas taip pat ir dėl savo ypatingos komercinės svarbos mieste, žinomumo visuomenėje bei savo didelio tūrio.

Įvažiuojant į miestą iš Rygos pusės, pasitinka *Perkūnkiemio* gyvenamasis-komercinis kompleksas (Pašilaičių rajono pusėje) ir verslo centro *Kamanė* bei komercinio centro *BIG* kompleksas (Fabijoniškių rajono pusėje), atspindintys Vilniaus miesto bendrajame plane užfiksuotą naujų polifunkcinių centrų kūrimo idėją periferijoje. Būtent šiems dviem naujiems architektūros objektams, savo masyviais tūriais akcentuojantiems Ukmergės g. pabaigą bei miesto įėjimą, Vilnius suteikė privilegiją tapti savo *Šiaurinių miesto vartų* pradiniu akcentu<sup>298</sup>.

**Naujasis Vilniaus centras.** Kartu su istoriniais statiniais šiuolaikinių Europos miestų įvaizdį kuria ir šiuolaikinės architektūros objektai, jų grupės ar net atskiros šiuolaikinės miestų dalys. Galvojant apie Vilnių, greta Gedimino kalno pilies dažnam iškyla dešiniojo Neris kranto dangoraižių įvaizdis<sup>299</sup>. Norint suprasti aplinkybes spartaus ir masyvaus „urbanistinio šuolio“ XX a. pab. – XXI a. pr. Vilniaus dešiniajame krante, Konstitucijos pr., reikėtų aptarti kai kuriuos svarbesnius šios teritorijos istorinės raidos bruožus.

---

<sup>298</sup> *Bajorų kalvų* kvartalas pastatytas kiek atokiau nuo Ukmergės g. ir labiau yra miesto vartų fonas.

<sup>299</sup> Rubavičius, V., Miesto tapatumas ir išskirtinumas globalizacijos sąlygomis, *Urbanistika ir architektūra*, 2005, Vilnius: Technika, Nr. 4, p. 158. Vilniaus dešiniojo Neris kranto dangoraižiai jau yra įamžinti ir 2012 m. išleistame pašto ženkle iš tęstinės serijos *Europa*. Jo tema – *Aplankykite Lietuvą*.

Vilniaus naujojo centro istorinei-urbanistinei raidai iš pradžių reikšminga buvo gamtinė aplinka, o vietos urbanistinės struktūros pamatą kūrė čia stovėjęs vienintelis tiltas per Nerį. Susikūrusį Vilniaus Šnipiškių priemiestį nuo seno formavo dvi pagrindinės nuo dabartinio Žaliojo tilto prasidedančios gatvės, kurių viena vedė į dabartinę Ukmergę, o kita į Verkį<sup>300</sup>. Dešiniojo Neries kranto teritorija tarp Saltoniškių, Šeškinės kalnų, Karo lauko, Žvejų priemiesčio ir Neries upės ilgai buvo užstatyta kone vien vienaukščiais mediniais namais<sup>301</sup>. Tokiais pat namukais buvo nusėtos ir abi tuometinės Vilkmergės g. (dabar – Konstitucijos pr.) pusės<sup>302</sup>. Šnipiškės labiau išsiplėtė XIX a. bei XX a. pradžioje, kai susiformavo nauji medinių namų kvartalai, padidėjo užstatymo tankumas. Tuomet jau buvo statoma ir mūrinių namų, o buvęs priemiestis pamažu tapo Vilniaus rajonu. Šnipiškėse buvo pirmoji Vilniaus miesto elektrinė (veikė 1903 m. – 1998 m.), taip pat – neogotiški rūmai, šv. Arkangelo Michailo cerkvė. Vis dėlto ryškiausias to laikmečio vietos architektūros vietoženklis iki pat XX a. pab. buvo dvibokštė barokinė šv. Rapolo bažnyčia su vienuolynu. Šis XVIII a. dabartinio Konstitucijos pr. pradžioje jėzuitų pastatytas sakralinis statinys ilgai buvo vienintelė teritorijos *erdvinės struktūros dominantė*<sup>303</sup>, tikra vietos vertikali urbanistinė ašis.

Didžiosios urbanistinės transformacijos Šnipiškėse išryškėjo XX a. vid., kai Neries pakrantėje buvo sumanyta įkurti visuomeninį prekybos centrą<sup>304</sup>. Sovietmečiu vykdytos miesto plėtros politikos požiūriu, ši teritorija tam tiko ne vien dėl savo vietos pačioje Vilniaus istorinio branduolio pašonėje, bet ir dėl palyginti menko jos užstatymo lygio. Pagal tuometinius projektavimo bei statybos principus, į vietovės urbanistinį charakterį, jo individualumą atsižvelgta nebuvo, todėl teritorija pirmiausia buvo „išvalyta“<sup>305</sup>.

Permainų Vilniaus miestovaizdyje reikšmingu atskaitos tašku reikėtų laikyti 1964 m. įvykusį Vilniaus miesto centro išplanavimo bei užstatymo idėjų konkursą, kuris

---

<sup>300</sup> Drėma, V., Šnipiškės, *Dingęs Vilnius*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 376–379.

<sup>301</sup> Pasak XIX a. kultūrininko A. H. Kirkoro, XIX a. Šnipiškės buvo gyvenamos daugiausia plytdirbių ir puodžių (Kirkoras, A., H., *Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 157).

<sup>302</sup> Drėma, *ibid.*, p. 377.

<sup>303</sup> Ypač gerai tai matyti ir XIX a. Šnipiškių panoramoje (žr. Jozefo Czechowicziaus (*Józef Czechowicz*) fotografiją Šnipiškės nuo Pilies kalno 1870–1880. Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvas [interaktyvus, žiūrėta 2012.01.11], lmn.lt, prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/virtualios-parodos/stanisaw-filibert-fleury-1858-1915-fotografijos/246.html?task=view>). Priešais bažnyčią ant kalvelės ties gatvių sankryžą stovėjęs Jėzaus koplytstulpis buvo pastatytas 1710 m. maro metu, nugriautas bei kalva nukasta 1950 m., platinant Kalvarijų g.

<sup>304</sup> Nuo 1966 m. (*Vilniaus architektūra*, redak. Čerbulėnas, K., Jankevičienė, A., Vilnius: Mokslas, 1985, p. 12).

<sup>305</sup> Visi joje stovėję namai buvo nugriauti, o landšaftas – išlygintas. Pasak R. Buivydo, tuomet buvo galimas tik toks sprendimas (Buivydas, R., Šnipiškės – būti ar nebūti?, *Architektūra: pozityvai ir negatyvai*, Vilnius: Ex Arte, 2006, p. 144).



„tapo senųjų ir naujų idėjų susidūrimo arena“<sup>306</sup>. Pagal tuomet jaunų ir ambicingų architektų Algimanto ir Vytauto Nasvyčių idėją Neries pakrantėje jau po metų buvo pradėtas projektuoti ir viešbutis *Lietuva*. Nors šio aukštuminio pastato statyba truko net 17 metų, jis ilgai laikytas pažangiausiu šalyje ir tapo aukščiausiu pastatu Lietuvoje (24 aukštai, 85 m)<sup>307</sup>. Pagal statinio bei teritorijos suplanavimo autorių sumanymą viešbutis turėjo tapti pagrindine dominante čia suplanuotos Dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos*<sup>308</sup>. Greta viešbučio buvo statomi įvairūs visuomeniniai traukos objektai – buitinio gyventojų aptarnavimo ministerija (architektas Algimantas Nasvytis, 1975 m.), universalinė parduotuvė (architektai Zigmantas Liandzbergis, Vytautas Vielius; 1973 m.), *Turisto* viešbutis (architektas Justinas Šeibokas, 1974 m.), planetariumas (architektas Robertas Stasėnas, 1989 m.) ir kai kurie kiti. Sovietinio modernizmo architektūros principais čia kurtas visuomeninis centras su aukštuminiu akcentu bei visuomeniniais traukos centrais turėjo fiziškai reprezentuoti sovietų Lietuvos bei visos Tarybų Sąjungos architektūrinius pasiekimus. Apie stiprų šio komplekso ideologinį užtaisą byloja ir pakrantėje įkurdintas *Revoliucijos muziejus* (architektai Gediminas Baravykas, Vytautas Vielius; 1980 m.)<sup>309</sup>. Pastarasis statinys čia projektuotas kaip „svarbus dešiniojo Neries kranto kompozicinis elementas, turėjęs įprasmiti prie judraus prekybos centro esančią poilsio zoną“<sup>310</sup>.

Atkūrus nepriklausomybę, tarptautinio konkurencingumo didinimas bei naujosios ekonomikos plėtra tapo Vilniaus strateginiu tikslu. Tai turėjo užtikrinti ir Vilniaus dešinysis Neries krantas, kuris XXI a. 1-ajame dešimtmetyje tapo intensyviausia urbanistinės plėtros zona ne vien sostinėje, bet ir visoje Lietuvoje. Sovietmečiu atrastą ir pradėtą plėtoti *Urbanistinių kalvų* koncepciją<sup>311</sup> Vilniaus valdžia bei planuotojai vėl pasitelkė atkūrus šalies nepriklausomybę<sup>312</sup>, kai buvo sprendžiama, kur bus šiuolaikinis miesto centras. Būtent šiai

---

<sup>306</sup> Drėmaitė, M., *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, redak. Drėmaitė, M., Petrulis, V., Tutlytė, J., Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 2012, p. 338.

<sup>307</sup> *Ibid.*, p. 98.

<sup>308</sup> A. Nasvyčio žodžiais tariant, „Lietuvos“ viešbutis – naujos „architektūrinės kalvos“ viršūnė (Trilogai apie Vilniaus architektūrą, *Švyturys*, 1984, Nr. 3, p. 26–29). Šio viešbučio statyba taip pat laikoma radikalaus pasikeitimo sostinės miestovaizdyje lūžio tašku, kai buvo pradėta realizuoti *Architektūrinių kalvų* idėja (Vyšniūnas, A., Teritorijų konversija kraštovaizdžio ir miestovaizdžio aspektu, *Urbanistika ir architektūra*, 2004, Nr. 2, p. 50).

<sup>309</sup> Dabar tai Nacionalinė dailės galerija.

<sup>310</sup> Drėmaitė ir kt., *ibid.*, p. 360.

<sup>311</sup> Tyrinėdamas Vilniaus Senamiestį, Vytautas Jurkštas nustatė jo plano struktūroje 3 ryškius kompozicijos mazgus, kuriuose koncentruojasi dauguma Vilniaus miestovaizdžiui reikšmingų pastatų, kurie tarsi sudaro *architektūrinės kalvas*. Tą koncepciją architektas Algimantas Nasvytis pasinaudojo Vilniaus centrinės dalies rekonstrukcijos projekte, modeliudamas jos erdvinę struktūrą.

<sup>312</sup> Taip pat buvo prisimintas ir chrestomatinis Paryžiaus verslo rajono *La Defense* statybos pavyzdys. Tačiau Prancūzijos sostinė naująjį verslo centrą sukūrė atokiai nuo miesto istorinio centro, o Vilnius – priešais jį.

Šnipiškių rajonui priklausančiai Neries pakrantės teritorijai, atkūrus nepriklausomybę, sostinės valdžia patikėjo funkciją svarbaus administracinio ir komercinio centro, kuris prisidėtų prie kuriamo šiuolaikiško vakarietiško miesto įvaizdžio. Tai atsispindi 2000 – 2011 m. Vilniaus miesto strateginiame plane, kuris Šnipiškėse numatė aukštuminės statybos koncentraciją – aukštybinį miesto centrą. Realizuojant pastarąjį planą, teritorijoje imta greitai telkti valdžios institucijas, verslo centrus, komercinius pastatus. Šis tikslas atsispindi ir Vilniaus miesto bendrajame plane, kur centro funkcijų plėtra buvo numatyta į gretimas teritorijas – į Šnipiškės (tarp Konstitucijos pr. ir Žalgirio g.)<sup>313</sup>. Vilniaus naujojo centro koncepciją paversti realybe įgalino ir tuomet įvykęs statybos bumai. Daugelis ši centrą formuojančių architektūros objektų projektuoti kaip išskirtiniai objektai, jiems dažniausia rengti ir architektūros idėjų konkursai. Vos per kelerius metus dešiniajame Neries krante buvo pastatyti 33 aukštų verslo centras *Europa* (architektai Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė; 2004 m.) 21 aukšto Vilniaus savivaldybės bokštas (architektai Arūnas Eduardas Palsaitis, Tadas Balčiūnas ir kt.; 2004 m.), dvibokštis biurų kompleksas *Vilniaus verslo uostas* (architektas Leonidas Merkinas, 2008 m.), banko *Swedbank* būstinė (architektas Audrius Ambrasas, 2009 m.), Vilniaus apskrities pastatai, daugiaaukščiai gyvenamieji namai ir kt.

Vilniaus dešiniajame Neries krante statyti aukštuminius pastatus galutinai apsispręsta pačioje XX a. pabaigoje – 1999 m. Vilniaus architektūros ir urbanistikos taryboje vis dar buvo diskutuojama ką Vilniaus dešiniajame krante kurti – „vartus“ ar „kalvą“. Dauguma ekspertų tuomet pritarė *urbanistinei kalvai*, kurios aukštuminių akcentų aukštis siektų nuo 34 iki 41 metro<sup>314</sup>. Vėliau buvo sprendžiama kam patikėti suformuoti šios *kalvos* viršūnę<sup>315</sup>. Vis dėlto, nepaisant išlaikytos pagrindinės kompozicinės schemos su centrine vertikalia kompozicine ašimi bei nuosekliai žemėjančiais statiniais aplink ją, ši reprezentacinė miesto teritorija formuota gana stichiškai ir be aiškaus erdvinio plano<sup>316</sup>.

---

<sup>313</sup> Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas iki 2015 metų [interaktyvus, žiūrėta 2012.01.18], p. 22, vilnius.lt, prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/index.php?2817261285>.

<sup>314</sup> Štelbienė, A., 41 metrą sieks dangoraižiai sostinės centre. Iš Vilniaus archtarybos posėdžių salės, *Statybu pilotas*, 1999, Nr. 14, p. 7.

<sup>315</sup> Iš pradžių ši išskirtinį vaidmenį buvo galvojama rezervuoti tuo metu naujajame centre planuotam savivaldybės pastatui, tačiau paaiškėjus, kad pastarasis statinys siektų ne numatytuosius 27, bet 20 aukštų, pagrindinės dominantės vaidmenį buvo nuspręsta pavesti čia taip pat planuotam privataus kapitalo bokštui – biurų dangoraižiui *Hanner* (Štelbienė, A., Vilnius lipa aukštyn. Kontraversiški projektai iš sostinės archtarybos posėdžių salės, *Statybu pilotas*, 2002, Nr. 4, p. 6.).

<sup>316</sup> žr. Motieka, S., Besiformuojančio Vilniaus moderniojo centro urbanistinis modelis, *Urbanistika ir architektūra*, 2009, T. 33, Nr. 4, p. 198).

Per kelerius metus dešiniajame Neries krante suformuotas didžiausias aukštuminių pastatų klasteris Baltijos šalyse urbanistiškai bando išreikšti dabartinės Lietuvos ekonominę galią. Kaip rašoma Vilniaus architektūriniame gide, „evoliucionuojanti, intensyviai plėtojama miesto dalis dešiniajame Neries krante atitinka Vilniaus, kaip modernaus Vidurio ir Rytų Europos miesto, tarptautinio politikos, verslo, mokslo ir kultūros centro, įvaizdį“<sup>317</sup>.

Vilniaus dešiniojo kranto *urbanistine kalva* kaip vienas architektūros vietoženklis suvokiama tiek iš panoraminių apžvalgos taškų (Gedimino pilies kalvos, Tauro kalno), tiek stebint miesto siluetą „nuo vandens“ – iš kito Neries kranto. Tačiau iš arčiau, pavyzdžiui, iš paties Konstitucijos pr. ši *urbanistinė kalva* suskyla į atskirus elementus, kurie tarpusavyje blokuojasi po kelis arba „pabyra“ po vieną. Suardyti ir iš toli aiškiai suvokiamą piramidišką *kalvos* pavidalą gali ir arčiau stebėtojo esantys aukštuminiai objektai. Vis dėlto ir iš kai kurių svarbių istorinių miesto viešųjų erdvių (pavyzdžiui, Katedros a., Lukiškių a.) vienintelis ar bent pagrindinis matomas Dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* orientyras yra *Europos* bokštas.

Atliktas tyrimas padėjo išskirti Konstitucijos pr. bei jo tęsinio – Šeimyniškių g. – šiuolaikinės architektūros vietoženklus: sporto, verslo ir pramogų centras *Forum Palace* (architektai Gintaras Čaikauskas, Rolandas Palekas, Miroslavas Šejnicki; 2003 m.); Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis (architektai Audrius Bučas, Gintaras Kuginys, Darius Čaplikas; 2009 m.); dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* Konstitucijos pr. ir Europos a. su pagrindinėmis savo sudedamosiomis dalimis – daugiafunkciniu komerciniu kompleksu *Europa* (architektai Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė ir kt.; 2004 m.), verslo centru *Vilniaus Verslo Uostas* (architektai Leonidas Merkinas, Rytis Kripas ir kt.; 2008 m.), banko *Swedbank* būstine Lietuvoje (architektai Audrius Ambrasas, Vilma Adomaitytė ir kt.; 2009 m.), Vilniaus miesto savivaldybe (architektai Arūnas Eduardas Paslaitis, Tadas Balčiūnas; 2004 m.), daugiabučiu namu (architektai Remigijus. Bimba, Sigitas Šliažas; 2004 m.); viešbutis *Holiday Inn* (architektai Saulius Pamerneckis, Aivaras Onaitis, Aidas Matulaitis; 2002 m.); Prokuratūrų pastatas (architektas Kęstutis Lupeikis, 2008 m.).

**Šiuolaikiniai įvaizdžio akcentai.** Kaip minėta, *miesto įvaizdžiui* ypač svarbus miesto centro vaizdas iš apžvalgos taškų – regyklų. Iš jų matomi išraiškingi miestovaizdžio

---

<sup>317</sup> Vilnius 1900 – 2005. Naujosios architektūros gidas, Naujasis miesto centras dešiniajame neries krante, Vilnius, 2005. Tiesa, vėlesniame Vilniaus naujosios architektūros gide labiau akcentuojamas dvejopas požiūris į šią Vilniaus *urbanistinę kalvą* – kritiškas ir pritariantis (Leitanaitė, R., Naujasis miesto centras dešiniajame neries krante, in: *Vilnius 1900 – 2005. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 242).

fragmentai ne tik palieką neišdildomą įspūdį miesto gyventojams ar turistams<sup>318</sup>, bet ir yra eksploatuojami įvairių medijų. Vilniaus gamtinė situacija sudaro palankias sąlygas iš apžvalgos taškų apžvelgti miesto centrinę dalį. Tyrimui pasirinktos 2 svarbiausios regyklos, esančios pačiame sostinės centre – aukštutinės pilies (Gedimino bokšto) ir Tauro kalno<sup>319</sup>.

Išaiškinti iš pagrindinių regyklų apžvelgiami šiuolaikinės architektūros vietoženkliai: dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* Konstitucijos pr. ir Europos a.<sup>320</sup>; komercinis, administracinis ir apartamentų centras *Helios City* (architektai Leonidas Merkinas, Jolanta Baltrūnaitė; 2011 m.); gyvenamasis-komercinis kompleksas *Vilniaus vartai* (architektai Remigijus Bimba, Gintautas Jonas Adlys ir kt.; 2007 m.); kairiojo Neries kranto *urbanistinė kalva* (vadinamasis *Verslo trikampis*) su savo pagrindinėmis sudedamosiomis dalimis – Verslo centru *Victoria* (architektai Rolandas Palekas, André Baldišiūtė, Rapolas Bėčius, Alma Palekienė; 2005 m.), UAB *Hanner* administraciniu pastatu (architektai Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė; 2000 m.), biurų kompleksu *Baltic Centre* (rekonstrukcijos architektas Albertas Uljanovas, 2002 m.), biurų centru *BCC* (architektai Saulius Pamerneckis, Aidas Matulaitis ir kt.; 2003 ir 2005 m.).

Neries upė pastaruoju metu yra menkai išnaudojamas bei eksploatuojamas sostinės vandens kelias, kuris vasarą šiek tiek eksploatuojamas pramoginiais bei pažintiniais tikslais. Tačiau ji sukuria galimybę nuo vandens stebėti siluetus – Vilniaus istorinio centro kairiajame krante bei naujojo centro dešiniajame krante. Krantinėse taip pat yra kai kurie šiuolaikinės architektūros objektai, kurie, būdami gerai apžvelgiami bei išsiskirdami kontekste, tampa reikšmingi miesto įvaizdžiui.

Natūros tyrimo metu išskirti miesto siluetą formuojantys bei miesto įvaizdžiui svarbūs iš Neries apžvelgiami šiuolaikinės architektūros vietoženkliai: Karaliaus Mindaugo tiltas per Nerį (architektas Vladas Treinys ir kt., 2003 m.); Vilniaus meno platforma *Kultflux* su paviljonu Neries krantinėje prie Karaliaus Mindaugo tilto (architektai Andrius Skiezgelas, Martynas Nagelė, Aleksandras Kavaliauskas; 2008 m.); AB *Lietuvos energija* būstinė (rekonstrukcijos architektai Kęstutis Pempė, Algimantas Pliučas; 2003 m.); Dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*; sporto, verslo ir pramogų centras *Forum Palace*; UAB *Hanner* administracinis pastatas; gyvenamasis-komercinis kompleksas *Vilniaus vartai*; verslo centras

<sup>318</sup> Pirmasis bei antrasis miesto suvokėjų tipai (žr. Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., Владимиров, В., В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., *Основы теории градостроительства*, редак. З., Н., Яргина, 1986, p. 146).

<sup>319</sup> Trijų kryžių kalno, Šeškinės kalvos, Pamėnkalnio plynaukštės regyklos yra atokiau nuo miesto centro, o šiuolaikinės architektūros vietoženkliai iš jų matomi tik tolimajame plane ir svarbesnio vaidmens neatlieka.

<sup>320</sup> Ypač gerai apžvelgiama tiek nuo Gedimino bokšto, tiek nuo Tauro kalno.

*Green Hall*; kairiojo Neries kranto *urbanistinė kalva*. Kai kurie nauji ir palyginti dideli Neries krantinės šiuolaikinės architektūros objektai<sup>321</sup> į sąrašą neįtraukti dėl jų beveidės architektūros, kurią jau yra sukritikavusi pati architektūros bendruomenė, kultūrologai, visuomenė<sup>322</sup>.

Svarbiu Vilniaus įvaizdžiui šiuolaikinės architektūros objektu taip pat laikytinas Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas (architektai Leonardas Vaitys, Romas Kučinskas ir kt.; 2007 m.). Šiuo metu tai dalis pagrindinių Vilniaus tarptautinių vartų<sup>323</sup>, kurie reprezentuoja miestą bei šalį lėktuvu atvykstantiems ar iš jo išvykstantiems miesto svečiams.

### **2.1.2. Kauno įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.**

**Šiuolaikiški Kauno istorinės dalies vartai.** Kauno atveju, pirmiausia derėtų aptarti Nemuno slėnyje įsikūrusios miesto centrinės dalies bei jos šiuolaikinės architektūros vietoženklių apžvalgos iš išorės (iš už miesto centro ribų esančių jo apžvalgos vietų) galimybes.

Reikia pažymėti, kad iš potencialiai svarbių Kauno miestovaizdžio regyklų Aleksote (Linksmakalnio)<sup>324</sup>, nuo Žaliakalnio šlaito keteros prie Kauno apskrities viešosios bibliotekos ir Ažuolų kalno viršūnės<sup>325</sup> matomose panoramose šiuolaikinės architektūros objektus išvelgti bei identifikuoti sunku<sup>326</sup>. Iš Aleksoto regyklos Naujamiesčio panoramą stebėti yra sudėtinga ir dėl vien į Senamiestį orientuoto apžvalgos kampo<sup>327</sup>. Tam tikra išimtis yra Prisikėlimo bažnyčios apžvalgos aikštelė, nuo kurios matomoje miesto panoramoje gerai apžvelgiamas čia pat Žaliakalnyje esantis gyvenamasis kvartalas *Aušros namai* (architektai Audrys Karalius, Donaldas Trainauskas ir kt.; 2007 m.). Iš čia taip pat matomos *Žalgirio*

<sup>321</sup> Turimi galvoje pirmiausia daugiabučiai namai *Delfinas* už Architektų sąjungos rūmų (architektai K. Pempė, R. Kirdulis, L. Jančytė; 2003 m.) ir Karaliaus Mindaugo apartamentai buvusio *Žalgirio* baseino vietoje (architektai K. Pempė, R. Kirdulis, L. Jančytė; 2006 m.).

<sup>322</sup> Žr. Vaitys, L., *Kitoks žvilgsnis į save* [interaktyvus], 2011[žiūrėta 2011.07.11], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: [http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys\\_zvilgsnis\\_i\\_save](http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys_zvilgsnis_i_save); Rubavičius, V., Kvadratinių metrų urbanistika ir architektūra, in: *Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Baltos lankos, 2012, p. 237, 238 ir kt.

<sup>323</sup> Tiriamuoju metu reguliarius skrydžiai iš Vilniaus oro uosto buvo vykdomi 23 kryptimis į 26 oro uostus (2011 m. pab. duomenys).

<sup>324</sup> Tai reprezentacinė Kauno regykla. Kauno vaizdas nuo Aleksoto vaizduojamas ir seniausioje žinomoje Kauno panoraminėje graviūroje (1600 m., dailininkas T. Makovskis).

<sup>325</sup> Miesto panoramos iš čia vaizduotos XIX a. grafikos darbuose ir vėlesnėse fotografijose.

<sup>326</sup> Taip yra daugiausia dėl suvešėjusios Nemuno šlaitų augalijos. Ypač – nuo šlaitų Žaliakalnio rajono, kurio regyklos nėra specialiai tvarkomos (natūrinis tyrimas atliktas 2011 m. ir 2012 m.). Anksčiau plačiau Kauno centrinės dalies panoramą buvo galima apžvelgti iš restorano *Kaukas* terasų, tačiau šis restoranas dabar yra virtęs griuvėsiais.

<sup>327</sup> Aleksoto apžvalgos aikštelės regykla stebėtojo žvilgsnį sufokusuoja į reprezentacinę Senamiesčio panoramą su Vytauto bažnyčios bei Rotušės a. vertikalėmis.

arenos (architektai Eugenijus Miliūnas, Algimantas Bublys, Aurimas Ramanauskas ir kt.; 2011 m.) vizualinę įtaigą pastebimai apriboja artimesniame plane atsidūręs nebaigtas statyti masyvaus tūrio *Respublikos* viešbutis, dar nuo sovietmečio stūksantis Nemuno krantinėje.

Antrojo šalies miesto centrinės dalies šiuolaikinės architektūros objektus galima pamatyti į Nemuno slėnį besileidžiant transporto magistralėmis. Važiuojant nuo Fredos (M. K. Čiurlionio bei geležinkelio tiltais) bei Šančių (Juozapavičiaus pr. ir Karaliaus Mindaugo pr.) rajonų pusių, vienas pirmųjų išnyra didelis tūris Nemuno saloje pastatytos *Žalgirio* arenos<sup>328</sup>. Iš šios pusės taip pat yra gerai apžvelgiamas prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su parkingu (architektai Gediminas Jurevičius, Algimantas Kančas). Dar vieno šiuolaikinės architektūros objekto – valgomųjų ledų šaldymo kameros Kaunakiemio g. (architektas Česlovas Šarakauskas, 2000 m.) – vizualinė reikšmė šioje Kauno centrinės dalies pusėje ženkliai sumažėjo pabaigus statyti M. K. Čiurlionio tilto per Nemuną dešiniojo kranto estakadą<sup>329</sup>. Į centrinę miesto dalį atvažiuojančius nuo Viliampolės rajono pusės (P. Vileišio tiltu) ar link miesto centro judančius Neries kairiąja krantine (Jonavos g.), ties Senamiesčio prieigomis „pasitinka“ šiuolaikiškas administracinis-komercinis pastatas Jonavos g. 6 (architektai Jurgis Rimantas Palys, Žilvinas Radvilavičius; 2003 m.). O leidžiantis Savanorių pr. ar iš Aleksoto (Veiverių g., Vytauto Didžiojo tiltu), virš istorinių Senamiesčio stogų kyšo žalia viešbučio *Santaka* naujojo korpuso stogo netaisyklingos formos smailė (architektai Jurgis Rimantas Palys, Jonas Audėjaitis, Gediminas Kezys; 2006 m.). Žvelgiant nuo Savanorių pr., žalioji viršūnė kuria architektūros dialogus daugiausia su dviejų istorinių pastatų elementais – šv. Gertrūdos bažnyčios bokšto smaile ir Kauno choralinės sinagogos bokštelio kupolu<sup>330</sup>. Tunelio-M. K. Čiurlionio g. bei Parodos kalno-Vytauto pr. trasos ties įvažiavimu į Naujamiestį iš gretimų miesto rajonų stokoja ryškesnių šiuolaikinių vietoženklių. Tamsiuoju paros metu šiuolaikišku vietoženkliu tampa ir pats Vytauto Didžiojo tiltas, tačiau dieną naujieji jo elementai dėl savo nuosaikaus prie tilto senosios architektūros priderinto charakterio kontekste smarkiau neišryškėja.

**Nauji akcentai nuo vandens.** Kaunas išaugo santakoje Nemuno ir Neries, kurios jau XV a. – XVI a. buvo pagrindinis miesto susisiekimo bei prekybos kelias<sup>331</sup>.

<sup>328</sup> Iš čia geriausiai apžvelgiamas modernios architektūros objektas – ant Žaliakalnio šlaito keteros tarpukariu pastatyta Kristaus Prisikėlimo bažnyčia.

<sup>329</sup> Pastatą užgožė dešiniojo prietilčio estakada dėl kurios gerai apžvelgiama tik viršutinė pastato dalis.

<sup>330</sup> 2014 m., iškirtus Savanorių pr. estakados šlaito augmeniją, virš Naujamiesčio stogų čia pasimatė ir viršutinė dalis daugiabučio I. Kanto g. ir Kęstučio g. sankryžos kampe (Gintautas Natkevičius, Mantas Mickevičius; 2009 m.).

<sup>331</sup> Kiaupa, Z., *Kauno istorija*, Versus aureus, 2010, T. 1, p. 73.

Miestas nuo seno garsėja tapybišku siluetu „nuo vandens“, kuris ypač svarbus miesto įvaizdžiui<sup>332</sup>. Vis dėlto sovietmečiu šis siluetas, o taip pat – ir miesto centrinės dalies panoramos patyrė neigiamų deformacijų<sup>333</sup>.

Pastaraisiais metais Kauno centrinės dalies siluete bei panoramose atsirado ir keletas naujų architektūros akcentų. Tyrimo metu nuo Nemuno upės buvo išskirti šie nauji architektūros vietoženkliai – *Žalgirio* arena, prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su parkingu, viešbučio *Santaka* naujasis korpusas bei daugiabutis I. Kanto g. ir Kęstučio g. sankirtos kampe. Ant aukšto Aleksoto šlaito keteros pastatyta šv. Kazimiero bažnyčia (Vidukalnio g. 4, architektas Algimantas Kančas, 1997 m.) – vienintelis kairiajame Nemuno krante nuo miesto centro matomas šiuolaikinės architektūros objektas. Tačiau nuo Nemuno upės bei iš Kauno centrinės dalies bažnyčios viršutinė dalis – briaunoto kupolo viršaus su žibintu – išryškėja šaltuoju metų laiku. Sužaliavus Aleksoto šlaitui, matyti bemaž vien jos stogo architektūros viršutinis elementas – žibintas.

Naujas namas Senamiestyje, Karaliaus Mindaugo pr. ir M. Daukšos g. kampe (Karaliaus Mindaugo pr. 7, architektas Rytis Vieštautas) pernelyg susilieja su istoriniu kontekstu bei stokoja išskirtinių architektūros bruožų, kurie padėtų atitikti architektūros vietoženkliausius kriterijus. *Daugirdo* viešbučio (architektė Asta Prikockienė) ir Jėzuitų gimnazijos (architektai Gintautas Natkevičius, Rimas Adomaitis) naujieji korpusai yra pernelyg nutolę nuo Nemuno upės, todėl nuo jos menkai apžvelgiami<sup>334</sup>. Nemuno krantinė šioje vietoje ateityje turėtų užsistatyti, todėl prognozuojama, kad jų vizualinė įtaka turėtų dar labiau sumažėti. Naują Santakos parko gyvenamųjų namų kvartalą (architektai Vilius Adomavičius, Vida Vyšniauskienė; 2009 m.) nuo Nemuno dengia tanki pakrantės ir parko medžių skraistė dėl kurios šį šiuolaikinės architektūros objektą nuo upės ir iš kito jos kranto pastebėti yra sunku ar net neįmanoma. Ant Nemuno šlaito įrengtas *Daugirdo* amfiteatras reikšmingesniu socialinės traukos objektu yra tik palyginti trumpu šiltuoju metų laikotarpiu bei išskirtinės architektūros bruožais nepasižymi.

**Svarbiausia erdvė reprezentacijai.** XIX a. vid. už miesto gynybinės sienos stovėjo vien pavieniai trobesiai, o ties Įgulos bažnyčia – net plytėjo pelkės<sup>335</sup>. Cariniu laikotarpiu Kaunui tapus gubernijos centru, 1847 m. buvo patvirtintas jo plėtros projektas,

<sup>332</sup> Nuo vandens jis pavaizduotas ir seniausiam žinomam Kauno panoraminiam vaizde – 1600 m. Tomo Makovskio graviūroje.

<sup>333</sup> Galvoje pirmiausia turimas minėtasis viešbutis *Respublika*, taip pat – monotoniškas Karaliaus Mindaugo krantinės užstatymas gyvenamaisiais namais (architektas Jokūbas Peras, 1949–1956 m.).

<sup>334</sup> Matomi tik tam tikru rakursu nuo Nemuno pusės bei siaurų šios Senamiesčio dalies gatvių perspektyvose.

<sup>335</sup> Puzinas, J., Iš mūsų savivaldybių istorijos, *Savivaldybė*, 1928, Nr. 8, p. 13, 14.

pagal kurį tiesintos ir platintos kai kurios miesto gatvės, o tuščioje jo žemėje bei prijungiamoje Karmelitų vienuolyno jurisdikijoje suplanuoti nauji taisyklingi kvartalai<sup>336</sup>. Tuomet nutiestas platesnis centrinis bulvaras su liepų alėja – pagrindinė naujojo miesto centro gatvė ir urbanistinė ašis. Būtent čia pirmiausia ir vyko statybos – kilo reprezentaciniai miesto pastatai, kūrėsi įstaigos. Nors architektūros prasme vertingų statinių šioje vietoje atsirado gana nedaug, tačiau kaip svarbus kompozicinis elementas – suprojektuota bulvarinio tipo gatvė kartu su šachmatiškai išdėstytomis 3 aikštėmis – Kaunui suteikė Lietuvos mastu išskirtinių urbanistinių bruožų<sup>337</sup>. Laisvės al. tarpukaryje buvo laikoma carizmo epochos palikimu, todėl siekta panaikinti joje imperijos periferinės gubernijos centro provincialumą, o statant naujus ar rekonstruojant esamus jos pastatus apribojimų nebuvo<sup>338</sup>. Alėjos architektūros pavidalą vėliau gerokai pakoregavo ir sovietmetyje joje iškilę pastatai bei, realizuojant 1970 m. miesto generalinio plano nuostatą, 1982 m. įgyvendinta pėsčiųjų gatvės idėja (architektai Alfredas Paulauskas, Vanda Paleckienė).

Reprezentacine bei svarbiausia Naujamiesčio raj. bei Kauno centro gatvė<sup>339</sup> alėja išliko ir atkūrus šalies nepriklausomybę. Pastarasis gatvės statusas lėmė, jog daugiau naujų statinių atsirado jai gretimose Naujamiesčio gatvėse (A. Mickevičiaus g., Maironio g. ir kt.). Nuo XX a. 10-ojo dešimtmečio pokiečiai joje didžiąja dalimi remiasi 1994-1995 m. prof. A. Miškinio atliktais Laisvės al. tyrimais, inventorizacija, vertinimu ir parengtais jos tolesnio formavimo principiniais siūlymais<sup>340</sup>. Tyrimai tuomet padėjo nustatyti, kad Laisvės al. vaizdas suvokiamas labiau kaip visuma, kartu su „įranga, pirmųjų aukštų apipavidalinimu, apželdinimu, tvarka ir pan. Be kita ko, buvo rekomenduota dalį pastatų paaukštinti, kad „optimizuoti kai kurių jos atkarpų erdvių parametrus ar išvengti silueto monotonijos“<sup>341</sup>. Pastaroji nuostata tapo esmine alėjos pokyčiams – įgalino joje atsirasti šiuolaikiškos architektūros elementams bei sudarė prielaidas pastatų tūrių korekcijoms<sup>342</sup>. 1,6 km ilgio gatvė šiuo metu yra ne vien pagrindinė miesto centrinėje dalyje (Naujamiestyje), bet ir didžiausia grandis pėsčiųjų trakto, jungiančio Senamiestį su Žaliakalnio raj. Ties fontanu ją

---

<sup>336</sup> Lukšionytė-Tolvaišienė, N., *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2001, p. 13.

<sup>337</sup> Miškinis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 50.

<sup>338</sup> Miškinis, A., Laisvės alėja. Apie jos tolesnio formavimo modelį, *Arkitektas*, 1996, Nr. 3, p. 14.

<sup>339</sup> *Ibid.*

<sup>340</sup> *Ibid.*, p. 14, 15.

<sup>341</sup> *Ibid.*, p. 15.

<sup>342</sup> Laisvės al. dabar priklauso miesto centro teritorijai, į Lietuvos respublikos nekilnojamojų vertybių registrą įrašyti urbanistikos vertybių statusu U30, kaip carizmo laikmečio urbanistinės struktūros išskirtinė teritorija, kuri vystėsi Nemuno slėnio vizualinėje erdvėje. Naujųjų jos statinių architektūra paprastai svarstoma ir Kauno architektūros ir urbanistikos taryboje (KAUET).



kerta dar viena svarbi vizualinė bei funkcinė miesto centrinės dalies ašis, nusidriekusi nuo paminklinės Kristaus Prisikėlimo bažnyčios per Nemuno salą iki Žemosios Fredos.

Laisvės al. taip pat pasižymi aiškiai išreikštu perimetriniu užstatymu su medžių alėja viduryje<sup>343</sup>. Nors ryškiausias jos architektūros vietoženklis išliko sankryžoje su Gedimino g. dar caro laikais pastatytas soboras – Įgulos bažnyčia, nepaisant istorinėje miesto dalyje galiojančių griežtų paveldosauginių reglamentų, per nepriklausomybės 20-metį alėjoje atsirado keletas naujų pastatų fragmentų ar net aiškiai šiuolaikiškos išvaizdos pastatų<sup>344</sup>.

Tyrimo metu buvo išskirti šie Laisvės al. šiuolaikiniai architektūros vietoženkliai: UAB *Omnitel* administracinis pastatas (rekonstrukcijos architektai Aidas Rimša, Egidijus Vilčinskas, Diana Gutauskienė; 1998 m.); viešbutis *Kaunas* (rekonstrukcijos architektas Virginijus Juozaitis, 1999 m.); daugiabutis I. Kanto ir Kęstučio g. sankirtos kampe; viešbučio *Kaunas* filialas *Kaunas City* Laisvės al. 92 (architektas Virginijus Juozaitis, 2011 m.), pagarsėjęs kontraversiškais stiklinio antstato vertinimais. Trumpu laikotarpiu šiuolaikinės architektūros vietoženkliais čia pabuvo greitojo maisto restoranas *Kuba* (architektas Gintaras Balčytis), nuo Laisvės al. traukusi pro vitrinas matoma savo dviaukšte erdve. Po nemažo atgarsio visuomenėje susilaukusios viešbučio *Lietuva* filialo rekonstrukcijos (Laisvės al. 35, 2009 m.), nepaisant rafinuotos išvaizdos pagrindinio fasado ir gerokai stambesnio nei gretimų Laisvės al. pastatų tūrio, šis statinys aiškaus vieningo architektūrinio pavidalo nesukuria. Raiškaus identifikuojamo architektūros pavidalo nesuformuoja ir pagal architekto Žilvino Radvilavičiaus projektą Laisvės al. į biurų pastatą rekonstruotas sovietinis *Mados* gamybinis korpusas (Laisvės al. 59, architektas Algimantas Sprindys). Nauju šiuolaikinės architektūros vietoženkliais artimiausiu metu turi potencialo tapti nugriauto sovietinio prekybos centro *Merkurijus* vietoje numatytas daugiafunkcinis kompleksas, tačiau jo statybos metų metus yra įstrigusios.

**Pagrindinis miesto koridorius.** Kauno Savanorių pr. – dalis 1836 m. nutiesto senojo trakto Sankt Peterburgas-Varšuva. Tuomet tai buvo pirmos Lietuvos transporto magistralės bei pagrindinio Carinės Rusijos pašto kelio dalis, o dabar – transeuropinio tinklo kelio Kaunas-Zarasai-Daugpilis pradžia. Savanorių pr. į Kauno centrą ne vien atvažiuojama

---

<sup>343</sup> Be Nepriklausomybės ir Savivaldybės aikščių, Laisvės alėjos nuo perimetrinės linijos užstatymas XX a. pab. buvo atitrauktas vos trijose vietose – ties kino teatru *Romuva* prekybos centru *Merkurijus* ir Aušros gimnazija. Tačiau, 2009 m. nugriovus prekybos centrą *Merkurijus*, suplanuota atkurti ir čia kadaise buvusį perimetrinį užstatymą.

<sup>344</sup> Kol kas dar nepradėtos realizuoti ir 2005 m. surengto tarptautinio konkurso *Laisvės alėja – europietiška bendravimo erdvė* architektūrinės ir urbanistinės idėjos, kurios ateityje gali stipriai pakoreguoti dabartinį šios svarbios viešosios erdvės pavidalą.

iš Ukmergės pusės, bet ir įvažiuojama iš Vilniaus. Tai – vienas pagrindinių Kauno miesto įvažiavimo koridorių<sup>345</sup>, kurio dalis ties sankryža su Islandijos pl. laikoma šiaurritiniais miesto vartais. Šis prospektas yra ir viena pagrindinių Kauno identitetą bei įvaizdį įtakančių linijinių Kauno erdvių, vedanti tiesiai į patį miesto centrą. 10-ojo dešimt. pabaigoje ir XXI a. 1-ojo dešimt. pradžioje jo teritorija ties miesto prieigomis buvo tapusi viena didžiausių statybų aikštelių visame Kaune. Čia susiformavo ir pirmoji Kauno šiuolaikiškos architektūrinės raiškos pastatų sandauga, kurios objektų architektūroje dominuoja šiuolaikiškos statybinės bei apdailos medžiagos – lengvosios konstrukcijos, skarda, stiklas, daugiasluoksniai metalo paneliai ir pan. Dauguma tuomet čia pastatytų pramoninių, administracinių bei komercinių pastatų buvo ryškus architektūrinis kontrastas sovietiniam urbanistiniam vietos kontekstui bei padėjo nužymėti gaires tolimesnei šios tipologijos pastatų architektūros raidai ne vien Kaune, bet ir visoje Lietuvoje. Būtent šioje transporto arterijoje tuo laikotarpiu vyko intensyviausios komercinės statybos. XX a. 1-ojo pirmojo dešimt. vid. bei pab. būta planų Kauno Savanorių pr. pabaigą akcentuoti aukštuminiams pastatais – suformuoti savotiškus „miesto vartus“, kurie reprezentuotų antrojo šalies miesto ekonominę potencialą, architektūrinėmis priemonėmis įkūnytų jo šiuolaikišką vystymo kryptį. Savivaldybės įmonė *Kauno planas* teritorijoje kūrė aukštuminės statybos vizijas, privataus dangoraižio ties greitkelio Vilnius-Klaipėda ir Ukmergės pl. sankirta priešprojektinius pasiūlymus buvo parengęs ir Kauno architektūrinei urbanistinei tarybai pristatęs architekto A. Kančo kolektyvas. Vis dėlto *Kauno vartų* planai fizinio pavidalo šioje vietoje neįgavo.

Kauno Savanorių pr., panašiai kaip Ukmergės g. Vilniuje, nepriklausomybės laikotarpiu patyrė ženklų urbanistinių-architektūrinių permainų. Per šį laikotarpį ne tik buvo užstatyta jo galinė atkarpa iki Ukmergės pl. ir Islandijos pl. viaduko, bet ir padidėjo užstatymo intensyvumas, daugelis sovietmečio pastatų buvo rekonstruoti, renovuoti ar įgavo šiuolaikiškesnį architektūrinį pavidalą. Ypač vilnietiškąją Ukmergės g. primena prospekto pabaigos atkarpa nuo Dubingių g. iki Pramonės pr., kur šiaurės vakarinėje gatvės išklotinėje komerciniai pastatai statyti sovietmečiu paliktame ruože tarp gatvės ir nuo jos atitrauktų Kalniečių mikrorajono daugiabučių. Didžiausias skirtumas – Kauno Savanorių pr. vystėsi labiau linijiniu būdu bei mažiau plėtėsi į šalį.

---

<sup>345</sup>Remiantis įmonės Kauno planas duomenimis, 2010 m. pirmojo kelio vidutinis metinis paros eismo intensyvumas (VMPEI) siekė 17.644, o antrojo – 23.472. Duomenys iš: *Kauno miesto bendrasis planas 2013 – 2023* [interaktyvus, žiūrėta 2012.01.15], kaunoplanas.lt, prieiga per internetą: [http://www.kaunoplanas.lt/bendrieji\\_planai/kauno\\_miesto\\_bendrasis\\_planas\\_esama\\_bukle](http://www.kaunoplanas.lt/bendrieji_planai/kauno_miesto_bendrasis_planas_esama_bukle).

Tyrimo metu buvo išskirti šie Savanorių pr. šiuolaikinės architektūros vietoženkliai: *Ryternos* administracinis-gamybinis pastatas (architektas Dalius Šarakauskas, 1999 m.); UAB *Sostena* autokompleksas – autosalonas su automobilių techninio aptarnavimo patalpomis (architektai Algimantas Kančas, Lina Kazakevičiūtė; 2002 m.); iš jūros konteinerių suformuotas restoranas-kavinė *Grizzly Grill* (2010 m.); AB *Lietuvos draudimas* administracinis pastatas (architektai Gerardas Balaišis, Eugenija Balaišienė, Gintaras Čepurna, Laimis Savickas; 2001 m.); verslo centras *Tower* (architektas Virginijus Juozaitis, 2004 m.); apdailos parduotuvė-salonas *Iris* (rekonstrukcijos architektai Audrys Karalius, Alvydas Jačiauskas, Kęstutis Kajokas, Deimilė Burbulytė; 2002 m.); prekybos centras *Iki* (Savanorių pr. 111, rekonstrukcijos architektai Valdas Klimavičius, Gintaras Aleliūnas; 2001 m.).

Daugelis kitų Savanorių pr. naujos statybos objektų stokoja architektūros išskirtinumo arba yra užgožti gretimųbių. Vietoženkliau galima būtų laikyti ir priešais prekybos centro *Hyper Maxima* (architektas Gediminas Jurevičius) pagrindinį fasadą iš rąstų bei akmenų pastatytą vėjo malūno muliažą, kuris savo „kaimietiška“ stilistika yra ryškus kontrastas urbanistinės aplinkos bei paties pastato šiuolaikiškai architektūrai. Tačiau pastarasis darinys nelaikytinas šiuolaikinės architektūros objektu, todėl šio tyrimo laukui nepriskirtinas.

Rekonstravus sovietmečiu pastatytą kubišką raudonplytę telefonų stotį (architektas Henrikas Žukauskas), įrengtas banko *DnBNord* pastatas (architektas Dalius Dainys), nors kontekste ir išsiskiria, tačiau yra labiau pirmojo pastato architektūros imitacija nei naujas objektas. Pačioje XX a. pab. Savanorių pr. pastatytą savo griežta architektūra ir metalo žaliuzėmis<sup>346</sup> išsiskyrusį, tačiau palyginti kuklaus tūrio apdailos saloną *Vaineta* (Savanorių pr. 179, architektas Darius Čiuta) pradangina tiek jam per plati gretima gatvių sankryžos erdvė, tiek ir vėliau pašonėje pastatytas žymiai didesnių parametrų prekybos salonas *Artis* (architektas Aidas Rimša), „ištrauktas“ iki pat prospekto<sup>347</sup>. Įvairios vizualinės šiukšlės užgožia ir automobilių saloną *Peugeot* Savanorių pr. pradžioje (architektas Gediminas Jurevičius). Pastaraisiais metais pastebimai sumažėjo ir UAB *Ryterna* administracinio-gamybinio pastato vizualinė įtaiga – pastatą apžvelgti trukdo įvairios

---

<sup>346</sup> Bružas, A., Architektūrinė triukšmo melodija. Asketiškas pastatas ignoruoja provincialią aplinką, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 12, p. 10.

<sup>347</sup> Apdailos salonas *Vaineta* suprojektuotas atitrauktas nuo prospekto užstatymo linijos, paliekant galimybę ateityje praplatinti intensyvią Savanorių pr. ir Utenos g. sankryžą. Beje, po 2014 m. įvykdytos rekonstrukcijos šis prarado architektūros originalumą.

reklamos, nuorodos, išdėliota parduodama produkcija. Vis dėlto šis statinys savo išskirtinį charakterį dar išsaugojo.

Svarbiais tarptautiniais Kauno vartais yra pagrindo laikyti 2008 m. pastatytą šiuolaikišką naująjį Kauno oro uosto keleivių terminalą (architektai Gintautas Natkevičius, Jurgita Skalskytė, Mantas Mickevičius; 2008 m.), kuris pastebimai prisideda prie pažangaus miesto įvaizdžio<sup>348</sup> į miestą atvykstantiems oro keliu. Tai svarbus Kauno miesto infrastruktūros objektas iš kurio oro skrydžių maršrutai driekiasi į daugelį Europos šalių<sup>349</sup>.

Taip pat negalima nutylėti dar vieno Kauno šiuolaikinio architektūros vietoženklio – verslo centro *1000* (architektai Rimas Adomaitis, Raimundas Babrauskas, Marius Siaurodinas; 2009 m.). Nors pastarasis šiuolaikinės architektūros objektas nėra apžvelgiamas iš miesto regyklų ar į miesto centrą vedančios pagrindinės transporto trasos, į nagrinėjamų objektų sąrašą jis įtrauktas dėl akivaizdžių ambicijų ne vien būti miestovaizdžio ženklu, bet ir dėl siekio simbolizuoti ar net būti pastebėtam tarptautiniame kontekste<sup>350</sup>.

### 2.1.3. Klaipėdos įvaizdžiui svarbūs šiuolaikinės architektūros vietoženkliai

Klaipėdos aptarimą pradėsime nuo urbanistinės raidos, kurios bruožai, nepaisant panašių politinių, ekonominių ir socialinių procesų, pastebimai skiriasi nuo vykusių Vilniuje ar Kaune. Geriau suprasti uostamiesčio šiuolaikinės architektūros vietoženklį atsiradimo ypatumus galima patyrinėjus jo silueto bei erdvinės struktūros dominančių istorinę raidą.

**Istorinis Klaipėdos siluetas.** Nuo pat istorinių laikų Klaipėdos siluetas nėra plokščias ar nuobodus. Stebint iš pagrindinės jo stebėjimo vietos – siauru Kuršių marių vandens ruožu atskirtos Smiltynės<sup>351</sup> – dėl vertikalinių miestovaizdžio akcentų istoriniais laikais jis atrodė tapybiškai. Svarbiais miesto vietoženkliais skirtingu metu buvo Didysis pilies bokštas<sup>352</sup>, rotušės bokštas, Jono bažnyčia su bokštu, Reformatų bažnyčia su bokštu<sup>353</sup>.

<sup>348</sup> Bružas, A., Moderniausi Lietuvos vartai. Kauno oro uosto keleivių terminalas – Šengeno kūdikis, *Statybu pilotas*, 2008, Nr. 6, p. 6, 7, 9.

<sup>349</sup> 2012 m. reguliarūs skrydžiai iš Kauno oro uosto buvo vykdomi į 23 Europos miestus.

<sup>350</sup> Šios pastangos davė vaisių – 2013 m. CNN ši pastatą pripažino vienu iš 11 keisčiausių Europoje (žr.: Canepa, J., B., *11 of Europe's most bizarre buildings* [interaktyvus, žiūrėta 2013.05.04], prieiga per internetą: <http://edition.cnn.com/2013/01/18/travel/europe-bizarre-buildings>).

<sup>351</sup> Atstumas tarp Kuršių nerijos pusiasalio ir žemyno krantų ties Klaipėda dabar varijuoja nuo 340 m ties Koppaliu iki 1.200 m ties Kiaulės nugaros sala.

<sup>352</sup> 1254 m. pastatyta mūrinė Klaipėdos pilis ilgai buvo svarbus Livonijos ir Kryžiuočių ordinų atramos punktas, nuo jos smarkiai priklausė paties miesto egzistavimas. Po 1559 m. rekonstrukcijos visus 5 pilies korpuso bokštus akcentavo cilindriniai bokštai. Didysis bokštas buvo 6 aukštų, todėl siluete išsiskyrė aukščiau (kiti bokštai buvo triaukščiai). Klaipėdos tvirtovė su pilimi savo reikšmės nustojo tik XVIII a. vid.

<sup>353</sup> Pirmą savo bažnyčią reformatai Klaipėdoje pasistatė 1683 m. Jos bokštas tuomet tarnavo ir kaip orientyras laivams.

Po 1678 m. gaisro neliko rotušės vertikalės, buvo pažemintas Didysis pilies bokštas, tačiau Klaipėdos siluetas praturtėjo naujais akcentais – buvo pastatyta reformatų bažnyčia, iškilo bokštelių-varpinių virš prieglaudų ir mokyklų, miestiečių ir sandėlių stogus puošė vėjarodžiai, padaugėjo sodybų už miesto vartų prie marių, atsirado vėjinių malūnų<sup>354</sup>. 1784 m. ties S. Daukanto g. ir Puodžių g. sankryža buvo suręsta medinė katalikų bažnyčia su varpine, o 1865 m. šioje vietoje iškilo raudonų plytų šv. Trejybės bažnyčia su 52 metrų aukščio bokštu (architektas Meyer). Pastarasis neogotikos bruožų statinys iš karto tapo svarbiu miesto vakarinės ir šiaurinės dalies architektūros vietoženkliau<sup>355</sup>. 1863 m. Uosto g. buvo pastatyta gotikinių ir romaninių formų Anglikonų bažnyčia (projekto autorius G. Valdhaueris), kurios siluetas su masyviu buku bokštu priminė viduramžių Anglijos bažnyčias. Ryškiausia Klaipėdos istorine *erdvinės struktūros dominante* vis dėlto išliko Jono bažnyčia su savo įspūdingu 60 m aukščio bokštu<sup>356</sup>. Per 1854 m. gaisrą Klaipėda neteko 3 didžiausių savo bažnyčių, tačiau statiniai dažniausiai buvo atstatomi net aukštesnį nei buvo<sup>357</sup>.

XX a. pr. miesto panoramose bei siluete vis labiau reiškėsi pramoniniai objektai. Naujaisiais vertikaliaisiais miesto erdvinės struktūros akcentais tuomet buvo Locmanų bei vandentiekio bokštai. Panoramoje nuo Smiltynės kartu su bažnyčių bokštais ėmė dominuoti aukšti naujų gamyklų kaminai<sup>358</sup>. Nauju pakrantės vietoženkliau tuomet tapo XX a. pr. moderni miesto elektrinė su savo 90 m aukščio kaminu, o kiek vėliau pastatyto celiuliozės fabriko kaminas buvo dar aukštesnis – 100 metrų<sup>359</sup>. Dėl šių naujųjų erdvinės struktūros komponentų XX a. pr. uostamiesčio įvaizdis įgavo gana ryškų pramoninį atspalvį.

Daugelis istorinių Klaipėdos vertikalių – bažnyčių su bokštais – iki šių dienų neišliko, tačiau sovietmečiu Klaipėdos silueto kompozicija buvo plėtojama palyginti menkai. Pokario generaliniuose planuose<sup>360</sup> net neužfiksuota siūlymų atkurti uostamiesčio siluetą. O ir

---

<sup>354</sup> Tatoris, J., *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 303.

<sup>355</sup> Bažnyčia sugriauta per II pasaulinį karą.

<sup>356</sup> Tai viena seniausių vakarų krikščionių bažnyčių dabartinėje Lietuvos teritorijoje, ne kartą keitusi savo architektūros pavidalą. Manoma, kad šis sakralinis statinys po Reformacijos jau stovėjo salos smaigalyje, tačiau per 1540 m. gaisrą sudegė. Vėliau buvo atstatyta toje pačioje vietoje, o apgriuvusi 1630 m. buvo vėl atstatyta ir pradėta vadinti evangelisto Jono vardu (*ibid.*, 194). 1706 m. Turgaus g. gale pastatytos bažnyčios bokšto aukštis siekė 39 m, o po gaisro 1858 m. vėl ją atstačius – 75 m.

<sup>357</sup> Pavyzdžiui, 1696 m. – 1706 m. kitoje vietoje (Turgaus g. gale) atstatytos Jono bažnyčios (inž. Schonwald) bokštas siekė 61 m, o atstačius po 1854 m. gaisro – net 75 m. Bažnyčios bokštas XVIII a. ir XIX a. buvo svarbus orientyras į Klaipėdos uostą plaukiantiems laivams (*ibid.*, 194, 195). Po II Pasaulinio karo ši bažnyčia buvo nugriauta.

<sup>358</sup> *Ibid.*, 308.

<sup>359</sup> *Ibid.*, 308, 309.

<sup>360</sup> 1949 m. ir 1952 m.

vėliau nebuvo parengta strategijos kaip ir pagal kokius principus plėtoti uostamiesčio miestovaizdį. Vis dėlto miesto pakraštyje, Rumpiškių g. buvo pastatyta viena – švč. Mergelės Marijos Taikos Karalienės – bažnyčia (architektai Juozas Baltrėnas, K. Zdančius; 1960 m.)<sup>361</sup>. Tai savo masteliu bei urbanistiniu vaidmeniu išskirtinis sovietmečio objektas, kurio pagrindinis eksterjero akcentas – į viršų lieknėjantis 50 m aukščio bokštas. Klaipėdos centrinėje dalyje sovietmečiu taip pat iškilo dvi pasaulietinės *erdvinės struktūros dominantės* – Klaipėdos muzikinio teatro (buvusių Klaipėdos miesto kultūros rūmų) 33 m aukščio bokštas su elektroniniu laikrodžiu (architektas Algimantas Mikėnas, 1959 m.) ir viešbutis *Klaipėda* (architektas Alfredas Gytis Tiškus, 1985 m.). Pirmojo objekto vertikaliąją ašį čia pastatyta kaip H. Manto g. ir Danės upės vyraujantis akcentas<sup>362</sup>, kurio „padėtis ir aukštis pasirinkti norint pabrėžti, išryškinti centro vieta miesto siluete, taip pat vietą dviejų svarbių miesto arterijų: Montės g. ir skvero, vedančio prie vienintelio išėjimo į marias“<sup>363</sup>. Pastatymo metu tai buvo didžiausi kultūros rūmai Lietuvoje, kurie 1988 m. buvo pritaikyti Muzikiniam teatrui (rekonstrukcijos architektai Linas Jurgaitis, Vitalijus Žavridas). XX a. 9-ajame dešimt. gaisrinės vietoje pastatytas 45 m aukščio viešbutis *Klaipėda* suformavo reprezentacinės Atgimimo a. erdvę<sup>364</sup> ir iki pat dabartinės nepriklausomybės laikų aukštuminių statybų išbuvo stipriausia miesto centrinės dalies *erdvinės struktūros dominante*<sup>365</sup>. Pastarasis architektūros objektas sovietmečiu buvo vienu ryškiausių naujosios architektūros simboliu Klaipėdoje<sup>366</sup>.

**Miesto erdvinė plėtra.** Atkūrus šalies nepriklausomybę, Klaipėdos urbanistinėje politikoje išryškėjo 2 skirtingos kryptys – ji entuziastingai ėmėsi aukštuminės plėtros bei pradėjo rūpintis „vertybinių teritorijų apsauga nuo investicinės iniciatyvos“<sup>367</sup>. Prielaidos aukštuminei statybai čia atsirado XX a. 10-ojo dešimt. pab. Tuomet „investicinis kapitalas į nekilnojamąjį turtą dar nekėlė didelių diskusijų apie jo kontrolę, nes didelių

<sup>361</sup> Sovietmečiu Lietuvoje bažnyčios statytos ypatingai retai. Kad sakralinio pastato projektas Rumpiškių g. būtų realizuotas prisidėjo kelios aplinkybės – fizinės (sakralinių pastatų uostamiestyje trūkumas), ekonominės (aukos naujai bažnyčiai buvo pradėtos rinkti dar 1938 m.) ir politinės (N. Chruščiovo valdymo laikų atšilimas). Vis dėlto bažnyčios pastatą tuometinė valdžia greitai nusavino ir 1963 m. jį pritaikė filharmonijos filialui. Bažnyčią vėl leista naudoti katalikų bendruomenės reikalams 1987 m., o nugriaudieji bokštai atstatyti 1989 m.

<sup>362</sup> Baršauskas, J., Ansambliškas ir vyraujantys architektūriniai akcentai naujose Lietuvos TSR statybose, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1964, p. 68.

<sup>363</sup> Drėmaitė ir kt., *ibid.*, p. 260.

<sup>364</sup> Jį sudaro aikštė iš dviejų pusių įreminantys 2 daugiaaukščiai laiptuoti korpusai, apžvalgos bokštas tarp jų – vertikalus viešbučio akcentas ir užnugaryje esantis žemesis pagalbinių patalpų tūris.

<sup>365</sup> Architektas G. Tiškus jį projektavo kaip aktyvią urbanistinę dominantę (*Architektas Alfredas Gytis Tiškus, Klaipėda: Lietuvos architektų sąjungos Klaipėdos apskrities organizacija*, 2009, p. 38).

<sup>366</sup> Drėmaitė ir kt., *ibid.*, p. 394.

<sup>367</sup> Alistratovaitė, I., Uostamiesčio vizualinio įvaizdžio formavimo galimybės ir problemos: aukštybinių pastatų specialiojo plano rengimas – esama situacija ir miesto morfostruktūra, aukštybinių pastatų išdėstymo koncepcija, vizualinis identitetas, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 2, p. 71.

pokyčių ar jų pasekmių tuomet dar nesimatė. Tuo metu dar gana nekaltai atrodė didmiesčių merų ketinimai suteikti didesnę laisvę investicijoms – kur tik investuotojai pageidautų, ten ir leisti planuoti aukštuminius pastatus<sup>368</sup>. Apie poreikį uostamiestyje statyti *erdvinės struktūros dominantes* atvirai kalbėjo ne vien vietos verslininkai ir valdininkai, bet ir kai kurie architektūros teoretikai, primindami, kad uostamiestis vis dar neturi dominančių koncepcijos<sup>369</sup>. Rengiant bei patvirtinus<sup>370</sup> pastarąjį dokumentą, aukštuminiai pastatai aktyviausiai imti statyti ties pagrindinių Klaipėdos miesto gatvių sankryžomis bei viešosiomis erdvėmis<sup>371</sup>. Tačiau, įgyvendinant parengtąją Klaipėdos aukštybinių pastatų išdėstymo koncepciją, ėmė rasti ir išimčių. Nepaisant oficialiai deklaruojamos aiškios strategijos, aukštuminė statyba šiuolaikinėje Klaipėdoje vyko gana atsitiktinai. Iš didžiųjų naujųjų Klaipėdos bokštų tokiomis išimtimis galima laikyti ne ties sankryžomis pastatytus daugiabutį *Minijos banga* Minijos g., verslo centą *Neapolis*, daugiafunkcinio komplekso *BIG 2* aukštuminę dalį Taikos pr., daugiabutį bokštą *Pilsotas*.

Tai, kad palyginti didelė dalis nepriklausomybės laikotarpiu čia pastatytų aukštuminių pastatų yra gyvenamieji daugiabučiai reikėtų laikyti išskirtiniu Klaipėdos aukštuminės plėtros bruožu. Prie pastarosios tendencijos ženkliai prisidėjo nuo sovietmečio juntamas gyvenamojo ploto trūkumas uostamiestyje<sup>372</sup> bei išskirtinė miesto geografinė vieta – lengvai pasiekiami jūra bei jos kurortai, viršutinių aukštų langus matomos plačios panoramos su Baltijos pajūriu, Kuršių nerijos ar Kuršių marių peizažu ir pan.

**Urbanizmas prie vandens.** Klaipėda – vienintelis Lietuvos uostamiestis, todėl jos uostas yra respublikinės reikšmės objektas. Nemuno deltos bei Baltijos pajūrio kraštovaizdžiai čia taip pat plačiai išnaudojami rekreaciniais tikslais, todėl Klaipėda yra tapusi ir vienu didžiausių poilsio bei turizmo centrų Lietuvoje. Pro šiuos Lietuvos jūros vartus atgabenami kroviniai, atvyksta bei išvyksta kruiziniai laivai, keleiviniai keltai, jachtos. Per Kuršių mares su Baltijos jūra jungiantį sąsiaurį, į Kuršių Neriją ir atgal aktyviai plukdomi

---

<sup>368</sup> Alistratovaitė, I., Uostamiesčio vizualinio įvaizdžio plėtros galimybės ir problemos: aukštybinių pastatų išdėstymo specialiojo plano rengimas – sprendinių konkretizavimas ir pasekmių vertinimas, *Urbanistika ir architektūra*, 2009, Nr. 2, p. 49.

<sup>369</sup> Butkus, T., S., Trečioji Klaipėda, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 76.

<sup>370</sup> *Klaipėdos miesto aukštybinių pastatų išdėstymo schema – specialusis planas* patvirtintas 2007 m. birželio 28 d. Autoriai: I. Alistratovaitė, Z. J. Daunora, A. Vyšniūnas.

<sup>371</sup> Pagal Vilniaus Gedimino technikos universiteto Urbanistikos katedros parengtą aukštybinių pastatų išdėstymo mieste specialųjį planą aukštybiniai pastatai (ar jų grupės) kaip orientyrai turi žymėti svarbiausias miesto gatvių sankryžas bei viešąsias erdves. Taip plokščiam Klaipėdos kraštovaizdžiui buvo užsibrėžta suteikti erdvinę struktūrą.

<sup>372</sup> Pavyzdžiui, 2002 m. Klaipėdos apskrityje vienam gyventojui teko vos apie 19,6 m<sup>2</sup> bendro naudingo ploto (Lukošienė, V., Klaipėdos apskrities viršininkės žodis, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 15).

Neringos gyventojai, turistai<sup>373</sup>. Taigi ties miesto jūros vartais esantys architektūros objektai bei atvykstant vandens keliais matomi aukštuminiai statiniai tampa sinonimu miesto vartų, kurie atvykėliams reprezentuoja miestą. Per antrąjį nepriklausomybės dešimtmetį visuomenei taip pat buvo atvertos Klaipėdos teritorijos prie pilies, Danės upės pakrantėje ties žiotimis įrengtas Kruizinių laivų terminalas. Tai stiprina sovietmečiu prarastą miesto ryšį su vandeniu bei artina jo visuomeninį gyvenimą prie Kuršių marių<sup>374</sup>.

Pačiu ryškiausiu nuo vandens matomu Klaipėdos vietoženkliais reikėtų laikyti viešbučio ir gyvenamojo daugiaaukščio aukštuminių kompleksą „K“ ir „D“ (architektai Edgaras Neniškis, Rolandas Liola, Arūnas Liola ir kt.). Pastarąjį šiuolaikinės architektūros vietoženklį dėl jame užkoduotų simbolinių prasmių, pastatymo vietos išskirtinumo ir gero apžvelgiamumo nuo vandens galima būtų laikyti vietinės reikšmės architektūros ikona. Istorinėje Klaipėdos dalyje pastatyta ši architektūros kompozicija ypač gerai matoma stebint miesto siluetą nuo vandens bei įtaigiai atrodo iš Smiltynės ar iš jūros į uostą atplaukiant laivu. Vis dėlto, žvelgiant iš miesto kai kuriais kitais rakursais, jos komponentai dažnai susiblokuoja į vieną tūrį ir vietoženkliaus architektūros kompozicija praranda savo išraiškumą.

„Nuo vandens“ taip pat apžvelgiami ir kiti aukštuminiai Klaipėdos pastatai – miesto *erdvinės struktūros dominantės*: daugiabutis *Minijos banga* Minijos g. 11 (architektai: Edmundas Andrijauskas, Mantė Černiūtė-Amšiejienė; 2008 m.), gyvenamasis daugiaaukštis su komercinėmis patalpomis *Klaipėdos burė* Taikos pr. 32A (architektai Saulius Plungė, Valdas Janulis; 2009 m.), verslo centras *Neapolis* (architektai: Gintaras Čičiurka, Valdas Janulis, Saulius Plungė; 2008 m.), daugiabutis bokštas *Pilsotas* (architektas D. Rakauskas, 2007 m.), 15 aukštų daugiabutis Baltijos pr. ir Minijos g. sankryžos kampe (architektai Saulius Misevičius, Edgaras Neniškis, Rolandas Liola, Arūnas Liola, Eugenijus Januškevičius; 2002 m.), daugiafunkcinio komplekso *BIG 2* aukštuminiai akcentai (architektas: Valdas Klimavičius, 2011 m.), 20 aukštų daugiabutis *Aukštoji Smeltė* (architektai: Andrius Elekšis, Rolandas Rakevičius; 2010 m.). Dauguma jų – *Pilsotas*,

---

<sup>373</sup> Manoma, kad seniausias komunikacinis kelias tarp Kryžiuočių ordino ir Kuršo vyskupijos ėjo būtent per Kuršių Neriją bei Klaipėdos miestą. Jis jungė Marienburgą ir Karaliaučių su Livonija, Ryga. Kartu tai buvo ir Ordino pašto kelias (*ibid.*, p. 83). Šis kelias dabar svarbus keleivių tranzitui ir poilsiautojams. Keltas į Kuršių Neriją ir atgal 2009 m. iš viso perkėlė 1.975.806 keleivius, 2010 m. – 1.805.532 keleivius, 2011 m. – 1.655.748 keleivius [interaktyvus, žiūrėta 2012.01.27], keltas.lt, prieiga per internetą: <http://www.keltas.lt/Apie-mus/Statistika>.

<sup>374</sup> Vis dėlto Klaipėdos miesto bei jo visuomeninio gyvenimo sugrįžimą prie vandens reikėtų vertinti kaip nepakankamą. Iki šiol didžioji dalis pakrantės, išskirus tik minėtas trumpas atkarpas ties Danės žiotimis bei naująją perkėla, lieka visuomenei neprieinamos – nuo miesto atitvertos uosto tvoromis. Neatstatomas ir Vitės kvartalas, į priekį nesistumia kiti pakrančių projektai.



*Klaipėdos burė*, 15 aukštų daugiabutis, daugiafunkcinio komplekso *BIG 2* aukštuminiai akcentai, 20 aukštų daugiabutis *Aukštoji Smeltė* – daugiau ar mažiau apžvelgiami ir nuo reikšmingiausio Klaipėdos panoramos stebėjimo taško – Hageno kalno Smiltynėje<sup>375</sup>. Iš įvažiavimo į miestą apžvalgos taško – Mokyklos g. viaduko – matomos tos pačios *erdvinės struktūros dominantės*: aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ daugiaaukščiai namai *Pilsotas* ir *Klaipėdos burė*. Žiūrint iš čia, kyšo ir *Baltijos bangos* namo viršūnė.

**Transporto trasa per miesto centrą.** Klaipėdos miesto urbanistinę sandarą formuoja miesto gatvių linijinė struktūra, susiformavusi išilgai jūrų uosto. Jos pagrindas – 3 svarbūs transporto koridoriai. Pirmasis iš jų yra arčiausiai uosto ir eina Minijos, Pilies, Naujojo Uosto gatvėmis. Antrasis (centrinis) koridorius nusidriekia per pačią miesto šerdį – Taikos pr., Tiltų g., H. Manto g. ir Liepojos pl. – ir susisiečia su išoriniais Klaipėdos miesto keliais. Trečiojo transporto koridoriaus trasa eina šalia geležinkelio Priestoties g., Mokyklos g. ir Šilutės pl. bei veda į kaimynines pramonės teritorijas.

Baltijos pr. čia yra tarptautinės transporto jungties taša, svarbus greitkelio Vilnius-Klaipėda tęsinys miesto teritorijoje<sup>376</sup>. Kartu su Taikos pr., Tiltų g. ir H. Manto g. jis sudaro į patį miesto centrą transportą atvedantį koridorių<sup>377</sup>. Baltijos pr. taip pat pravažiuoja ir naująją perkėla į Kuršių Neriją besikeliantys ratuoti turistai, į uostą ar iš jo vykstantys kiti keliautojai. Vieni didžiausių urbanistinių pokyčių po nepriklausomybės atkūrimo įvyko būtent pastarojoje transporto trasoje.

Būtina pažymėti, kad per Senamiestį skersai praeinanti minėtosios trasos atkarpa – tranzitinė Tiltų g. – istoriniais laikais jungė 2 pagrindinius įvažiavimus į Klaipėdos miestą, akcentuotus ir miesto vartais<sup>378</sup>. Klaipėdos vartai minimi dar XIII a. vid. Kryžiuočių ordino ir vyskupo sutartyje, o XV a. stovėjo dveji – prie Danės upės (Senamiesčio pusėje) Tiltų vartai<sup>379</sup> bei ties Tiltų g. ir Didžiosios vandens g. sankryža<sup>380</sup>. Čia ir buvo pagrindiniai įvažiavimai į miestą. Nuo Tiltų vartų tranzitinis kelias dabartine H. Manto g. ejo Palangos ir

<sup>375</sup> Natūrinis stebėjimas atliktas 2011 m. balandžio 10 d. Galimybė apžvelgti Klaipėdos panoramą čia iš esmės nepriklauso nuo metų laiko, nes kalnas apsodintas visus metus žaliuojančiomis žemaūgėmis pušimis. Tačiau pušims augant, panoramos apžvelgiamumas turi tendenciją mažėti.

<sup>376</sup> Butkus, T., S., Trečioji Klaipėda, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 74.

<sup>377</sup> Uždraudus eismą Tiltų gatve automobiliams bei motociklams, ja važiuoja vien visuomeninis transportas, dviratinkai bei vaikšto pėstieji, o eismas nukreiptas daugiausia Pilies gatve.

<sup>378</sup> Dar XVII a. šia centrine Klaipėdos gatve važiuodavo vykstantys iš Prūsijos į Kuršą.

<sup>379</sup> Šie vartai nugriauti 1771 m. (*ibid.*, p. 163). XVIII a. jie iš Senamiesčio teritorijos buvo iškelti prie dabartinių H. Manto ir S. Daukanto gatvių sankryžos bei pavadinti Liepojos vartais, dar vėliau – prie dabartinių J. Janonio ir H. Manto gatvių sankryžos (*ibid.*, 164).

<sup>380</sup> XVII a., supylus gynybinius pylimus, šie vartai perkelti prie dabartinės Bangų g. pradžios ir pavadinti Akmenų vartais (pagrindinė jų dalis nugriauta 1820 m.). Dar vieni – Malūnų – vartai buvo ties dabartinių Pilies g. ir Galinio pylimo g. sankryža (*ibid.*, 163). Dar vieni vartai buvo ties Danės žiotimis (*ibid.*).

Liepojos kryptimi. Pro kiek vėliau Tiltų g. rytiniame gale pastatytus Akmenų vartus vienas kelias ėjo į Priekulę, Tilžės kryptimi, o kitas – į Gargždus bei Žemaitiją.

Pažymėtinas sovietmečio Klaipėdos planuotojų urbanistinis vaidmuo numatytas Taikos pr. Plečiant miestą pietų kryptimi, ši transporto magistralė projektuota kaip istorinės miesto gatvės – Tiltų – tęsinys. Jis buvo sumanytas kaip centrinis bulvaras, pasižymintis ne vien geru transporto pralaidumu, bet ir plačiais kelkraščiais, kurie padėjo formuoti didmiesčiams būdingas miesto erdves. „Todėl abipus plataus Taikos prospekto iškilę įvairios paskirties pastatai, nors ir originalios architektūros, ir būdingos pajūrio zonai apdailos, apibrėžė erdvę, neatitinkančią ne tik tradicinio šio miesto istorinės dalies erdvių mastelio, bet ir žmogaus mastelio“ – pažymi Algimantas Miškinis<sup>381</sup>. Nors naujasis centras nesudaro nuoseklios ir organiškos istorinio centro trasos įspūdžio ir yra svetimas Lietuvos miestų erdvinei struktūrai<sup>382</sup>, tačiau šios bei gretimų jai miesto teritorijų didžiulis urbanistinės plėtros potencialas atsiskleidė atkūrus šalies nepriklausomybę. Teritorija tarp Taikos pr., Baltijos pr., Agluonos g. ir Minijos g. bei jos gretimybės nepriklausomybės laikotarpiu imtos traktuoti naujuoju Klaipėdos centru ir joje imti sparčiai statyti didžiausi uostamiesčio pastatai – 112 m aukščio gyvenamasis bokštas *Pilsotas*, 69 m aukščio gyvenamasis daugiaaukštis *Klaipėdos burė*, 57 m aukščio verslo centras *Neapolis*, 75.000 m<sup>2</sup> ploto prekybos ir pramogų centras *Akropolis*, 7.450 vietų *Švyturio* arena ir kai kurie kiti, per pastaruosius nepriklausomybės metus smarkiai pakeitę vietos įvaizdį.

Aptartoje miesto transporto trasoje tyrimo metu išskirti šie šiuolaikinės architektūros vietoženkliai: autocentras *Renault* ir *Volvo* Šilutės pl. (2000 m.), administracinis prekybinis pastatas *Nemuno baldų centras* Baltijos pr. 10 (architektė Vida Mureikienė, 2005 m.), AB *Lietuvos draudimas* Klaipėdos filialas Taikos pr. 66 (architektas Rinaldas Regesas, 2004 m.), *Švyturio* arena (architektas Saulius Mikštas ir kt.; 2011 m.), verslo centras *Neapolis*, prekybos ir pramogų centras *Akropolis*, daugiaaukštis *Klaipėdos burė*, prekybos centras *Avitela* (architektė Vaida Atienė, 2002 m.), komercinis pastatas *Kiras* Tiltų, Bažnyčių, ir Didžiosios vandens gatvių sankryžos kampe (rekonstrukcijos architektai Saulius Danius, Mindaugas Zabarauskas; 2002 m.), Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės biblioteka (architektė Neringa Blaževičienė, 2008 m.), M. Mažvydo alėja (rekonstrukcijos architektas Vytautas Paulionis, 2010 m.) su gyvenamuoju kvartalu *Manto namai* (architektas Rolandas

---

<sup>381</sup> Miškinis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*, Vilnius: mintis, 1991, p. 105.

<sup>382</sup> *Ibid.*

Palekas, 2010 m.), gyvenamas namas su parduotuvėmis H. Manto g. 40 (architektai Saulius Stripinis, Snieguolė Stripinienė; 2001 m.).

Būtina pažymėti, kad Klaipėdos naujieji sakraliniai pastatai: šv. Kazimiero bažnyčia (architektai AB *Klaipėdos komprojektas*), šv. Juozapo Darbininkų globėjo bažnyčia (architektai Gintaras Čičiurka, Valdas Janulis, Saulius Plungė), šv. Pranciškaus onkologijos centro koplyčia (architektai Nunzio Rimaudo, Saulius Plungė, Laura Sutkutė) į tyrimo lauką nepapuošė dėl kelių priežasčių. Šie pastatai statomi atokiai nuo miesto centro bei tyrimo metu nebuvo užbaigti<sup>383</sup>. Jie taip pat nėra apžvelgiami iš pagrindinių miesto panoramos apžvalgos taškų ar stebint miesto centro siluetą nuo vandens.

Kol Muzikinio teatro statyba „ant vandens“ yra vien idėja<sup>384</sup>, šiuolaikinius Klaipėdos vartus čia formuoja apartamentų viešbutis Žvejų g. (architektai Algimantas Kančas, Gustė Kančaitė, Lina Kazakevičiūtė; 2009 m.) ir komplekso *Jūrų vartai* Ryžių Malūnas (architektai Algirdas Stripinis, Snieguolė Stripinienė, Elvyra Kaltanaitė). Šiedu šiuolaikinės architektūros objektai matomi įplaukiant į Danės upę iš Kuršių marių. Nors apartamentų viešbutis savo tūriu priderintas prie istorinio konteksto, o Ryžių malūnas savo tūrio forma bei eksterjero architektonika seka šį istorinį pastatą, šių pastatų architektūros šiuolaikinė kilmė yra aiškiai matoma bei suvokiama.

### **Skrybiaus apibendrinimas**

**Vilnius.** Vilniuje vykusią intensyvią urbanistinę plėtrą skatino ne vien naujos ekonominės, juridinės ar techninės galimybės, bet ir sostinėje sutelkti kapitalas bei politinė šalies valdžia, o taip pat – išlikęs palyginti stabilus gyventojų skaičius. Politinio pokyčio ir šalies ekonominio šuolio inspiruoto „sparčiojo urbanizmo“ ženklai ryškiausiai matyti dešiniajame Neries krante, kur intensyviai formuotas naujas miesto centras. Šiuolaikinės architektūros bruožai taip pat ženkliūs į sostinės centrą vedančioje Ukmergės g., kuri yra įgavusi Vilniaus komercinio centro įvaizdį. Vilniaus dešiniojo Neries kranto bei Verslo trikampio *urbanistinės kalvos* pratęsė sovietmečiu mieste pradėtą taikyti erdvinės struktūros modelį, nors centrinėje dalyje bei jos prieigose realizuotos pavienės *erdvinės struktūros dominantės* deformuoja bei devalvuoja viešai deklaruojamą erdvinės plėtros strategiją. Per nepriklausomybės

---

<sup>383</sup> Šv. Kazimiero bažnyčia statoma miesto šiaurės vakaruose (Kretingos g. 40, architektas R. Krištapavičius), šv. Juozapo Darbininko bažnyčia (Smiltelės g. 27, architektai G. Čičiurka, V. Janulis, S. Plungė) – pietryčiuose, o Šv. Pranciškaus onkologijos centro koplyčia.

<sup>384</sup> 2011 m. įvykusį Klaipėdos muzikinio teatro vietos parinkimo konkursą laimėjo architektų E. Andrijausko, R. Amšiejaus, M. Černiūtės-Amšiejienės, R. Rakevičiaus, A. Jašino ir A. Baužio kolektyvas, pasiūlęs Danės upės žiočių teritoriją dešiniajame upės krante prie Kuršių marių.

dvidešimtmetį sostinėje nebuvo pastatyta nė vieno<sup>385</sup> *ikoniškos architektūros* vietoženklis, o Dešiniojo Neris kranto *urbanistinę kalvą*, kuri yra gerai apžvelgiama iš miesto istorinio centro, atpažįstama daugumos miesto gyventojų ir net siejama su paties miesto tapatumu būtų galima priskirti *vietinėms ikonoms*<sup>386</sup>. Visi kiti nagrinėjami architektūros objektai priskirtini žemesnėms hierarchinėms grupėms – *erdvinės struktūros dominančių* bei *aplinkoje išsiskiriančių ženklų*. Permainų Vilniaus centrinėje dalyje atskaitos tašku reikėtų laikyti dar 1964 m. įvykusį miesto centro išplanavimo bei užstatymo idėjų konkursą, kuris davė pirmą postūmį vėlesniems Neris dešiniojo kranto urbanistiniams pokyčiams. Per kelerius metus čia suformuotas didžiausias aukštuminių pastatų klasteris Baltijos šalyse urbanistiškai išreiškia šiuolaikinės Lietuvos ekonominę galią. Šis architektūros vietoženklis tiek iš panoraminių apžvalgos taškų, tiek ir stebint miesto siluetą „nuo vandens“ suvokiamas kaip vienas objektas. Vilniaus centrinę dalį geriausiai galima apžvelgti nuo aukštutinės pilies (Gedimino pilies bokšto) bei Tauro kalno. Buvo išskirti 22 Vilniaus įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.

**Kaunas.** Pagrindine Kauno urbanistine bei visuomenine dominante iki šiol yra jo istorinė dalis, išsidėsčiusi Nemuno ir Neris santakos slėnyje. Dėl objektyvių bei subjektyvių priežasčių čia susiklostė urbanistinės raidos savitas bruožas – išvengta aukštuminės plėtros. Todėl šiuolaikinės architektūros vietoženkliai vaidmuo jos panoramose nėra toks didelis kaip kituose dviejuose šalies didžiuosiuose miestuose. Svarbesniais miesto įvaizdžiui reikėtų laikyti įvažiavimus į Nemuno slėnį pagrindinėmis miesto transporto trasomis, kur naujieji architektūros objektai tampa architektūros akcentais. Nepriklausomybės metais Savanorių pr. vyko vienos didžiausių statybų mieste, todėl jame atsirado nemažai reikšmingų komercinių objektų. Vis dėlto reprezentacinės gatvės statusą jame išsaugojo Laisvės al., kurioje šiuo laikotarpiu taip pat radosi pavienių *šiuolaikinės architektūros ženklų*. Kauno centrinės dalies erdvinei struktūrai bei jo visuomeniniam gyvenimui didžiausios įtakos turėjo Nemuno slėnyje pastatyti 2 masyvaus tūrio architektūros objektai – prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su parkingu bei *Žalgirio arena*. Į vietinės reikšmės ikonas čia galėtų pretenduoti pastaroji bei aiškiu naratyvu bei simbolinėmis prasmėmis pasižymintis

---

<sup>385</sup> Skirtingai nei, pavyzdžiui, Latvijos sostinė Ryga, kuri pagal architekto G. Birketo projektą miesto centre pasistatė nacionalinę biblioteką „Gaismas Pils“ (liet. „Šviesos rūmai“).

<sup>386</sup> Į vietinių ikonų statusą pretenduojantis Mokslinės komunikacijos ir informacijos centras (architektai Rolandas Palekas, Alma Palekienė, Petras Išora ir kt.) į disertacijos tyrimo lauką nepateko dėl 2013 m. realizacijos, kuri nepatenka į chronologines tyrimo ribas.

verslo centras 1000. Visi kiti į tyrimo lauką patekę šiuolaikinės architektūros objektai priskirtini hierarchiškai žemesnėms – *erdvinės struktūros dominančių* bei *aplinkoje išsiskiriančių ženklų* – grupėms. Kaune išskirta 19 miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų.

**Klaipėda.** Dėl savo išskirtinės vietos Lietuvos pajūryje bei geopolitinių ypatybių Klaipėda strategine prasme tapo ypatingai svarbiu Lietuvos regionu. Tokia padėtis nepriklausomybės laikotarpiu lėmė aktyvią uostamiesčio nekilnojamojo turto plėtrą, jo silueto dinamišką raidą ir didelius sezoninius poilsiautojų srautus. Išskyrus siaurą teritoriją ties Danės upės žiotimis, Klaipėda vis dar yra atitverta nuo vandens bei šioje vietoje neturi ryškesnių šiuolaikinės architektūros vietoženklų. Didžiausi uostamiesčio urbanistiniai pokyčiai įvyko teritorijose palei pagrindines miesto transporto trasas (Vilniaus pl., Baltijos pr., Minijos g., Taikos pr., H. Manto g. ir kt.), urbanistiškai plėtojamuose miesto pakraščiuose, o taip pat – siluete. XXI a. pr. Klaipėdoje ypač intensyviai statytiems aukštuminiams pastatams sklypai parinkti dažniausia ties pagrindinių gatvių sankryžomis bei viešosiomis erdvėmis, tačiau taikytos šios strategijos išimtys miesto erdvinę koncepciją pavertė miglota bei sunkiai suvokiama. Skirtingai nei Vilniuje, aukštuminiai pastatai uostamiestyje daugiausia yra ne biurai, bet daugiabučiai gyvenamieji namai. Dauguma tiriamųjų šiuolaikinės architektūros vietoženklų priklauso *erdvinės struktūros dominančių* bei *aplinkoje išsiskiriančių ženklų* hierarchinėms grupėms, tačiau viešbučio ir gyvenamojo daugiaaukščio aukštuminių kompleksą „K“ ir „D“ būtų galima priskirti *vietinėms ikonoms*. Į pastarąsias taip pat galėtų pretenduoti ir architektūros priemonėmis jūrinės tematikos naratyvą kurianti *Švyturio* arena, tačiau šis visuomeninis statinys stokoja įsimintinos estetinės išraiškos bei ekspresijos. Klaipėdoje iš viso išskirtas 21 uostamiesčio įvaizdį formuojantis šiuolaikinis architektūros vietoženklis.

## **2.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės**

Ankstesniame disertacijos skyriuje aptarėme su svarba miesto įvaizdžiui bei urbanistiniais pokyčiais susijusias Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos vietas ir atrinkome šių miestų įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis. Atsižvelgdami, kad architektūros vietoženklis būdinga aplinkoje išryškėti pavienėmis fizinėmis, estetinėmis savybėmis ar kai kuriomis kitomis ypatybėmis, o taip pat – jų kompleksu, šiame skyriuje aptarsime ir išvardinsime Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtines ypatybes. Parengti pastarųjų sąvadai bus tam tikra pagalbinė tyrimo medžiaga, kurią vėliau pasitelksime numatytai koreliacijai su disertacijoje nagrinėjamomis šiuolaikinės architektūros vietoženklių vertėmis. Pirmiausia aptarsime sostinės šiuolaikinės architektūros objektus, kuriuos atrinkome skyriuje 2.1.1.

### **2.2.1. Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės**

**Vietinės ikonos bei šiuolaikinės erdvinės struktūros dominantės.** Kaip ir galima buvo prognozuoti, savo aukščiu Vilniaus centrinėje dalyje išsiskiriantys šiuolaikinės architektūros objektai – *erdvinės struktūros dominantės* – geriausiai matomi iš pagrindinių miesto panoramos apžvalgos taškų – regyklų. Taip pat – stebint sostinės centrinės dalies siluetą nuo Neries. Pasirinktosios<sup>387</sup> Tauro kalno ir Gedimino bokšto regyklos leidžia matyti Vilniaus centrinės dalies panoramas, o Neries upė su pakrantėmis – stebėti miesto centrinės dalies siluetus<sup>388</sup>.

Nuo Gedimino pilies apžvalgos aikštelės atsiveriančioje Vilniaus miesto panoramoje iš šiuolaikinės architektūros objektų geriausiai apžvelgiama Dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*. Šis sostinės vietoženklis panoramoje pasižymi ne savo įtaigia architektūros kompozicija, bet didžiausia aukštuminių architektūros objektų koncentracija mieste ir išsiskiria savo aukščiu<sup>389</sup> bei mase. Žvelgiant iš čia, virš miesto centrinės dalies eilinio užstatymo kyšo ir kiti šiuolaikinės architektūros aukštuminiai objektai – 96 m aukštį

---

<sup>387</sup> Žr. poskyrį 2.1.1.

<sup>388</sup> Neris miesto centrinę dalį dalina į dvi dalis (istorinę ir naująją), taip suteikdama galimybę abiejuose pusėse stebėti miesto centro siluetus.

<sup>389</sup> Jo pagrindinių aukštuminių formantų aukštis siekia nuo 60 m (16 aukštų banko *Hansabank* administracinio pastato) iki 148 m (33 aukštų bokšto Europa). Žvelgiant iš čia (žr. 1 priedo nuotrauką), pirmajame *urbanistinės kalvos* plane matomas 12 ir 8 aukštų gyvenamųjų namų kompleksas *Delfinas* (A. Juozapavičiaus g. 3; architektai K. Pempė, L. Jančytė, E. Kirdulienė) iš tikrųjų dešiniojo Neries kranto *urbanistinei kalvai* nepriklauso. Šis eilinių miesto užstatymą aukščiu viršijantis statinys yra arčiau apžvalgos taško, todėl su minėta *urbanistine kalva* vizualiai susiblokuoja. Detalus visų tyrime nagrinėjamų Vilniaus vietoženklių aprašas bei nuotraukos pateikti priede Nr. 1.

siekiančio gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai* aukštuminiai korpusai; 77 m aukščio komercinis, administracinis ir apartamentų centras *Helios City*; 76 m aukščio individualios formos kairiojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* centrinė dominantė *Victoria*, 56 m aukščio UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g., 56 m aukščio verslo centro *Green Hall* viršūnė. Kartu su istorinės architektūros vietoženkliais jie suformuoja Vilniaus centrinės dalies erdvinę struktūrą. Reikia pasakyti, kad dauguma minėtų aukštuminių vietoženklų apžvelgiami ir iš kitų Vilniaus centrinės dalies panoramų stebėjimo taškų<sup>390</sup>. Iš Tauro kalno regyklos savo fiziniiais parametrais vizualiai dominuoja Neries dešiniojo kranto *urbanistinės kalvos* vietoženklis. Iš čia jis atrodo kompoziciškai geriau subalansuotas nei stebint nuo Gedimino pilies apžvalgos aikštelės ar iš kitų viešųjų erdvių. Lengvai vizualiai identifikuojamoje jo erdvinėje struktūroje su kompozicine kulminacija (verslo centras *Europa*) bei link šonų nuosekliai žemėjančiais pastatais į vieną objektą susiblokuoja vien viešbutis *Radisson Blu Hotel Lietuva* ir daugiabutis namas Konstitucijos pr. 9.

Iš Tauro kalno regyklos taip pat galima pamatyti Vilniaus miesto centrinės dalies erdvinei struktūrai svarbius aukštuminius objektus – minėtuosius komercinį, administracinį ir apartamentų centrą *Helios City*<sup>391</sup>; gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai* aukštuminius korpusus<sup>392</sup>, UAB *Hanner* administracinį pastatą Geležinio Vilko g., Verslo trikampio *urbanistinės kalvos* centrinę dominantę *Victoria*<sup>393</sup>.

Aukštuminiai pastatai<sup>394</sup> svarbūs ir Vilniaus centrinės dalies siluetai nuo Neries. Koncerno *SBA* verslo centras *Green Hall* – vienas pirmųjų ekologiškos architektūros pavyzdžių Lietuvoje. Šis statinys dešiniojo Neries kranto pakrantėje ties upės vingiu taip pat pasižymi savo 56 m siekiančiu aukščiu. Dėl išskirtinio energetinio taupumo jį galima priskirti ekologiškos architektūros kryptčiai, nes iš išorės architektūriškai tai išreikšta menkai.

---

<sup>390</sup> Greta nagrinėtų Tauro kalno bei Gedimino pilies apžvalgos aikštelės galima paminėti Kryžių kalno ar Subačiaus gatvės regyklas.

<sup>391</sup> Pastarasis matomas ne iš pačios kalno regyklos, bet kylant V. Kudirkos g. (čia bokštas formuoja gatvės perspektyvą) ar nuo jos šlaitu kylant į pačią Tauro kalno regyklą.

<sup>392</sup> Iš čia matomos ne vien aukštuminės, bet ir žemosios komplekso dalys. Verslo centras *Green Hall* pasislepia už šio komplekso vienos aukštuminių dalių.

<sup>393</sup> Dėl savo originalios formos pastarasis šiuolaikinės architektūros objektas laikytinas *Verslo trikampio* vietoženkliaus išskirtiniu elementu.

<sup>394</sup> Miesto siluetuose nuo upės dalyvauja visos tyrime minėtos Vilniaus šiuolaikinės architektūros *erdvinės struktūros dominantės* – pavieniai objektai bei *urbanistinės kalvos*. Vis dėlto, svarbesni čia yra arčiau upės esantys objektai – dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, *Verslo trikampis*, verslo centras *Green Hall*, gyvenamasis-komercinis kompleksas *Vilniaus vartai*, UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g.

Slėnyje pagrindiniu Ukmergės g. vietoženkliai tampa dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, miestovaizdžio stebėtojai nedviprasmiškai teigianti apie stūksantį naują miesto centrą.

**Išsiskiriantys šiuolaikinės architektūros ženklai.** Ši Vilniaus įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženkliai grupė yra gausiausia mieste. Dydžiu nedominuojančius, tačiau kontekste išryškėjančius šiuolaikinės architektūros vietoženkliai galima pamatyti ir iš Gedimino pilies apžvalgos aikštelės. Tai Prokuratūrų pastatas, Karaliaus Mindaugo tiltas per Nerį bei tyrimo metu veikusi Vilniaus meno platforma *Kultflux* su paviljonu Neris krantinėje. Tolumoje taip pat juoduoja tamsiai tonuoto stiklo verslo centras Saltoniškių g. 2, matoma ir ant ozo draustinio šlaito keteros pastatyto prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* daugiaaukštė administracinė dalis. Vis dėlto tolimajame plane išvelgiami pastarieji objektai ryškesnio vaidmens miesto centrinės dalies erdvinėje struktūroje neatlieka. Iš Tauro kalno regyklos tolimame plane matoma virš Šeškinės šlaito keteros kyšanti prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* daugiaaukštė administracinė dalis, matomas ir minėtasis Saltoniškių g. verslo centras.

Neries upė yra vos apie 70 m pločio, todėl iš priešingų jos pusių krantai yra gerai apžvelgiami. Čia matomi ne vien minėtieji siluetų akcentai, bet ir jų parterinę dalį formuojantys architektūros objektai, tarp kurių – savo architektūros ypatybėmis ar jų kompleksu išryškėjantys šiuolaikinės statybos objektai<sup>395</sup>. Išskirtine dislokacija čia pasižymėjo Vilniaus meno platforma *Kultflux* su savo paviljonu, kuri buvo įrengta tiesiog Neris vagoje. Šis šiuolaikinės architektūros objektas, siekdamas būti pastebėtas, taip pat išnaudojo kontekste nepasikartojančią ryškią žaliai mėlyną spalvą bei išsiskyrė į kūrybinį jaunimą nukreipta savo kultūrine funkcija. AB *Lietuvos energija* būstinė dešiniojo Neris kranto krantinėje stebėtoją patraukia naujos architektūros deriniu su sena – savo berėmio stiklo sienos ir plytų mūro daugiasluoksniu fasadu. Pastarasis architektūros vietoženklis vizualiai yra dar ryškesnis tamsiuoju metu, kai plytų mūro faktūrą pabrėžia lauko apšvietimas, o ant stiklinės fasado išorinio sluoksnio sienos išryškėja šilkografinio piešinio grafika. Karaliaus Mindaugo tiltas per Nerį sostinės miestovaizdyje skiriasi ne vien savo krantus jungiančia ir upės vagą kertančia funkcija (Vilniaus centre tiltai gana netoli vienas kito), bet ir savo šiuolaikiška forma su 4 asimetriškai išdėstytomis stačiakampio profilio

---

<sup>395</sup> Šiuolaikinės architektūros objektų dislokacija Neris pakrantėje tyrime nebuvo traktuojama kaip išskirtinė. *Išskirtine dislokacija* laikomi svarbūs gatvių sankirtos mazgai, įvažiavimai į svarbias miesto dalis (patį miestą ar jo dalis, taip pat buvo laikoma, kad išskirtiniai yra vietoženkliai, formuojantys nagrinėjamų gatvių perspektyvas).



arkomis. Sovietmečiu dešiniajame Neries krante pastatytos Nacionalinės dailės galerijos (NDG) naujieji architektūros akcentai – pasvirę administraciniai ekranai – nuo upės pusės vis dėlto matomi menkai bei fragmentiškai. Sporto, verslo ir pramogų centras *Forum Palace* (Konstitucijos pr. 26) šlaite tarp Konstitucijos pr. ir Upės g. pasižymi dinamiška ovališko plano viršutinės dalies forma, kuria statinys atsiliepia į gretimo intensyvaus transporto eismo mazgo sukurį ir Neries vingį.

Link Vilniaus centro judant Ukmergės plentu, ties miesto prieigomis pirmiausia pasitinka gyvenamasis-komercinis kvartalas *Perkūnkiemis* vienoje pusėje ir gyvenamasis-komercinis kompleksas *Kamanė* – kitoje. Gana stambų pastarąjį urbanistinį darinį abipus plento, kaip minėta, reikėtų laikyti šiuolaikiniais Vilniaus miesto vartais, nors šiedu šiuolaikinės architektūros objektai šalies sostinės verto ar bent ryškaus architektūrinio pavidalo nesukuria. Link Vilniaus centro gatve judant toliau, bene pirmas savo architektūra akis patraukia automobilių centro *Peugeot* automobilių salonas. Gana nedidelių parametru statiniui išskirtinumo kontekste suteikia aptaki priešakinės dalies forma, būdinga *futuristinei architektūrai*. Pastaroji architektūros stilistika dar ryškesnė dėl griežtų stačiakampių formų Pašilaičių mikrorajono namų architektūros fono. Savo neįprasta laiptuota forma bei marinistinei stilistikai artima techniška architektūra pasižymi kitoje Ukmergės g. pusėje įsikūręs 3 aukštų komercinis centras *Vokė III* ir *Kotryna*. Nors, laikui bėgant, jo vaidmuo Ukmergės g. smarkiai sumenkęs (dėl augančio bendrojo užstatymo bei kaimynystėje daugėjant šiuolaikiškos architektūros pastatų), statiniui iki šiol išryškėti aplinkoje padeda palyginti neįprasta piramidės forma bei kampinė pastatymo vieta Ukmergės g., P. Žadeikos g. ir S. Neries g. apribotame sklype. Prekybos centras *Maxima* (Ukmergės g. 282) nepasižymi nei solidžia, nei raiškia architektūra, tačiau šis šiuolaikinis statinys turi du lengvai atpažįstamus eksterjero elementus – Ukmergės g. bei J. Baltrušaičio g. įėjigas akcentuojančius trikampius mėlyno stiklo segmentus, kurie architektūros kontekste tampa tam tikru ženklu. Techniškos išvaizdos komercinio centro *SBA idėjos namams* (Ukmergės g. 282a) išskirtinis bruožas yra ne nuo gatvės išklotinės komercinių objektų – autocentrų, prekybos centrų ar salonų – menkai besiskirianti jo architektūros stilistika, bet vertikalių rėmų ritmo artikuluojamą fasadą papildantys 3 skirtingų dydžių skaidrūs erkeriai – jo išskirtiniai architektūros elementai. Kompanijų *Jaguar* ir *Mazda* automobilių prekybos kompleksas (Žadeikos g. 1B) pastatytas kiek atokiau nuo Ukmergės g., tačiau šios perspektyvoje matomas dėl savo vertikalios kompozicinio akcento – metalinės smailės, vainikuojančios trikampio plano ažiuriuką laiptinę. Prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* su jo vėlesniu *Ermitažo* priestatu Ozo g. jau visai kito mastelio statinys. Nepaisant riboto apžvelgiamumo

nuo Ukmergės g.<sup>396</sup>, jis palyginti stipriai juntamas kaip vienas didžiausių Vilniaus mieste komercinių traukos objektų<sup>397</sup>. Ukmergės g. perspektyvą nuo Šeškinės šlaito greta UAB *Hanner* administracinio pastato formuoja verslo centras Saltoniškių g. pradžioje, išryškėjantis Vilniaus Senamiesčio panoramos fone. Abu pastarieji architektūros objektai veikia ir kaip tam tikri naujojo miesto centro krypties orientyrai.

Konstitucijos pr. pirmiausia pasitinka ovališkas sporto, verslo ir pramogų centras *Forum Palace* ir funkciškai išsiskirianti Nacionalinė dailės galerija su savo naujaisiais šiuolaikiniais architektūros akcentais – dekonstruktyvizmo architektūrai būdinga maniera paverstais juodaisiais ekranais, kurie taip pat išryškėja ir savo juoda spalva, individualia plokštumų faktūra. Judant toliau prospektu bei Šeimyniškių g., architektūros kontekste išryškėja dar 2 gana monolitiški šiuolaikiniai architektūros objektai ties pagrindinių transporto arterijų sankirtomis – vieną Šeimyniškių g. ir Kalvarijų g. bei Konstitucijos pr. sankryžos kampų akcentuojantis viešbutis *Holiday Inn* bei ties Šeimyniškių g. bei Rinktinės g. sankirta pastatytas minimalistinės stiliškos kubo formos administracinis Prokuratūrų pastatas. Pirmasis pasižymi gana neįprastos koloristikos rudo akmens pavidalo plokštumų ir žalsvo stiklo juostų deriniu, o dar monumentalesnės architektūros antrasis – griežta forma, juoda spalva ir įkypa fasadų angų ritmika.

Vilniaus tarptautinių vartų dalis – Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas – kuria architektūros kontrastą su senuoju korpusu. Jo architektūrinė koncepcija vis dėlto geriau atsiskleidžia iš lėktuvo skrydžio – iš viršaus stebėtojų žvilgsnį statinys traukia neįprasta forma, kuri, pagal sumanymą, turėtų asocijuotis su pakilti pasiruošusiu vabzdžiu<sup>398</sup>.

---

<sup>396</sup> Jis čia matomas bemaž vien nuo Ukmergės g. ir Ozo g. sankryžos transporto mazgo.

<sup>397</sup> Remiantis paties *Vilniaus Akropolis* informacija, vien per 2009 m. šiame komercinės traukos objekte apsilankė daugiau nei 13,5 mln. žmonių (*Vilniaus Akropolis*, interneto svetainė [žiūrėta 2012.02.15], [akropolis.lt](http://www.akropolis.lt), prieiga per internetą: <http://www.akropolis.eu/lt/projektai/vilniaus-prekybos-ir-pramogu-sostine-akropolis-projektas.htm>).

<sup>398</sup> Leitanaite, R., Platesni Vilniaus dangaus vartai. Naujas terminalas kilstelėjo sostinės oro uostą į kitą lygmenį, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 11, p. 4.

**2.2.1. lentelė. Vilniaus įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskiriančių ypatybių suvestinė**

IŠSKIRIANČIOS YPATYBĖS									
	Aukštis	Masė	Forma	Spalva	Faktūra, tekstūra	Stilius, kompozicija	Išskirtiniai elementai	Funkcija	Dislokacija
Dešiniojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	+	+							
Kairiojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	+	+					+		
Komercinis, administracinis ir apartamentų centras <i>Helios City</i>	+								+
Gyvenamasis-komercinis kompleksas <i>Vilniaus vartai</i>	+								+
Šiauriniai miesto vartai <i>(Perkūnkiemis, Kamanė)</i>		+							+
Automobilių centras <i>Peugeot Ukmergės g.</i>			+			+			
Komercinis centras <i>Vokė III</i> ir <i>Kotryna Ukmergės g.</i>			+	+					+
Prekybos centras <i>Maxima Ukmergės g.</i>							+		
Komercinis centras <i>SBA idėjos namams</i>							+		
<i>Jaguar</i> ir <i>Mazda</i> automobilių komercinis kompleksas							+		
Prekybos ir pramogų kompleksas <i>Akropolis</i> su <i>Ermitažu</i>		+							+

UAB <i>Hanner</i> administracinis pastatas Geležinio Vilko g.	+								+
Verslo centras Saltoniškių g. 2		+		+					+
Sporto, verslo ir pramogų centras <i>Forum Palace</i>			+						
Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis				+	+	+	+	+	
Viešbutis <i>Holiday Inn</i>				+					+
Prokuratūrų pastatas			+	+	+	+			+
AB <i>Lietuvos energija</i> būstinė					+				
Karaliaus Mindaugo tiltas			+				+		+
Vilniaus meno platforma <i>Kultflux</i> su paviljonu				+					+
Verslo centras <i>Green Hall</i>	+					+			
Tarptautinio oro uosto naujasis terminalas			+						

### 2.2.2. Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės.

Nepaisant daugelio bendrų urbanistinės ir architektūrinės raidos tendencijų su Vilniumi bei Klaipėda, Kauno miesto šiuolaikinis architektūrinis pavidalas po šalies nepriklausomybės atkūrimo įgavo ir individualių bruožų. Tam turėjo įtakos skirtingas miesto geopolitinis statusas, kiek kita verslo aplinka, specifinės urbanistinės raidos sąlygos<sup>399</sup>. Šiame poskyryje aptariamos Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės fizinės ir estetinės savybės.

**Vietinės ikonos bei šiuolaikinės erdvinės struktūros dominantės.** Kaip minėta, per pastarąjį nepriklausomybės dvidešimtmetį antrajame pagal dydį Lietuvos mieste stebima žymiai mažesnė silueto dinamika nei abejuose likusiuose šalies didžiuosiuose miestuose. Tačiau, nepaisant aukštuminės statybos objektų stokos, miesto centrinės dalies erdvinės struktūros permainų neišvengta. Erdvine kompozicine ir visuomenine prasmėmis svarbiausia nauja *erdvinės struktūros dominantė* – Nemuno saloje pastatyta 380.000 m<sup>3</sup> tūrio *Žalgirio* arena. Šis plane devyniakampis statinys – centrinis objektas Nemuno slėnyje ties Kauno centrine dalimi, kur jis smarkiai pakoregavo erdvinę struktūrą<sup>400</sup> ir tapo reikšmingu šiuolaikinės architektūros akcentu bei sociokultūrinės traukos objektu. Centrinėje miesto dalyje arena pasižymi savo tūrio mase, kurią vizualiai sumažinti, priklausomai nuo stebėtojo požiūrio kampo, gamtinių sąlygų ir paros laiko, padeda aplinkos atspindžiai jos stiklo fasaduose. Arena taip pat pasižymi: šiuolaikinėje statyboje retai naudojama daugiakampe forma, išskirtine dislokacija Nemuno saloje pačiame slėnio centre, visuomenine reikšme mieste ar net visame regione.

Kaip *Urmo miestelio* ikona projektuotas verslo centras 1000 yra žinomas ambicijomis tapti vietos simboliu bei rafinuota savo tūrio forma. Jis taip pat ženklina vienos populiariausių Kauno prekybos vietų teritoriją – *Urmo* miestelį. Išskirtiniais šio vietoženklis bruožais reikėtų laikyti ir jo dislokaciją ties transporto žiedu bei stiklinius fasadus su individualia tekstūra.

---

<sup>399</sup> Vilnius urbanistinėje plėtroje išnaudojo sostinės statusą, o Klaipėda – miesto prie jūros privalumus. Kaune nebuvo tokio nuomojamų biurų bei administracinių pastatų poreikio kaip sostinėje ir tokio gyvenamojo ploto trūkumo ar vaizdų iš viršutinių namų aukštų reikmės kaip Klaipėdoje, o savo Aukštybinių pastatų išdėstymo specialųjį planą Kaunas pasitvirtino vėliausiai iš didžiųjų šalies miestų, kai aukštuminės statybos bumai jau buvo atlėgę.

<sup>400</sup> Kauno miesto savivaldybei užsakius, 2004 m. įvyko Centrinės miesto dalies, Nemuno slėnio, idėjinis architektūrinis-urbanistinis konkursas, kurį laimėję architektai Š. Kiaunė, A. Kiaunienė ir P. Naruševičius siūlė Nemuno salą palikti neužstatytą (Centrinės miesto dalies, Nemuno slėnio, idėjinis architektūrinis-urbanistinis konkursas [interaktyvus, žiūrėta 2011.09.27], laskaunas.lt, prieiga per internetą: <http://laskaunas.lt/index.php?psl=103001&i=0&d=0&klb=1&p1grp=0&pslp1grp=>), tačiau vėliau miesto valdžia priėmė politinį sprendimą saloje pastatyti sporto ir pramogų areną.

Dešiniajame Nemuno krante ties sala pastatytas prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu, žvelgiant nuo Nemuno pusės, išryškėja savo didžiuliu tūriu. Šis šiuolaikinės statybos objektas minėtomis savybėmis yra antipodas tankiai Naujamiesčio kvartalų struktūrai. Nors dėl tūrio dydžio jis yra gerai apžvelgiamas nuo upės pusės, tačiau kompoziciškai išraiškingo bei ryškaus architektūros įvaizdžio iš išorės nesuformuoja.

**Išsiskiriantys šiuolaikinės architektūros ženklai.** Ant aukšto Aleksoto šlaito keteros įkurdinta ir iš miesto centro matoma šv. Kazimiero bažnyčia pasižymi savo ypatinga pastatymo vieta bei skirtinga funkcija.

Ties Kauno Senamiesčio bei Naujamiesčio rajonų riba I. Kanto g. ir Kęstučio g. sankryžos kampe pastatytas beveik 30 m aukščio daugiabutis su komercinėmis patalpomis, žvelgiant nuo Nemuno, išryškėja už istorinės architektūros kontekstą pastebimai aukštesniu tūriu. Šis skirtumas didėja, augant stebėtojo atstumui iki objekto, o iš arčiau – jis susiniveliuoja bei išryškėja pastato dvisluoksnio fasado metalinė įstriža ritmiška struktūra. Namas matomas ir nuo Laisvės al. pusės, tačiau iš čia jo pavidalas stokoja architektūrinės minties aiškumo. Nuo Kristaus Prisikėlimo bažnyčios terasos stebimas gyvenamasis kvartalas *Aušros namai* trapiame Žaliakalnio užstatyme išsiskiria ryškiomis spalvomis bei dyžiu, kurį lemia ne vien tūrio dydis, bet ir šio komplekso architektūros vientisumas. Senamiesčio viešbučio *Santaka* naujasis korpusas pasižymi neįprastu architektūros sprendimu – patinuotos vario skardos stogo bei fasadų eksterjero apdaila. Vientiso tūriojo viršutinė dalis kyšo virš Kauno istorinės dalies stogų tiek stebint miesto istorinės dalies panoramą nuo Aleksoto šlaitų, tiek ir besileidžiant Savanorių pr., iš kur jis tampa intriguojančiu šiuolaikinės architektūros vietoženkliau. Kauno Senamiesčio Šauklių g. ir Jonavos g. sankirtos kampe (Jonavos g. 6) įkomponuotas šiuolaikinis architektūros objektas dėmesį atkreipia individualios formos stikliniu segmentu, įkirstu į pastato stačiakampę apatinę dalį. Tai šiuolaikiški Kauno Senamiesčio vartai, kurie pasižymi savo netaisyklingu stikliniu viršutiniu segmentu bei dislokacija ties įvažiavimu į istorinę miesto dalį.

Įvažiuojant į Kauną pagrindiniais miesto transporto koridoriais – iš Klaipėdos, Vilniaus ar Ukmergės – ties *miesto vartais* pasitinkantys pastatai daugiausia pastatyti per 20 pastarosios nepriklausomybės metų. Ties šiaurės rytiniais *miesto vartais*<sup>401</sup> Savanorių pr. pabaigoje susiformavo mažaaukščių komercinės, aptarnavimo ir gamybinės paskirties statinių

---

<sup>401</sup> Turima galvoje Savanorių pr. atkarpa nuo greitkelio Vilnius-Klaipėda ir Ukmergės plento sankirtos transporto mazgo iki Pramonės pr. ir Šiaurės pr. bei gretimybėse.

klasteris, kuriame dominuoja lengvųjų konstrukcijų stiklo ir plieno statiniai. Pastarajame ryškus – UAB *Ryterna* administracinis-gamybinis pastatas, paskatinęs šioje miesto vietoje statyti kokybiškesnę architektūrą<sup>402</sup>. Nors architektūros įtaiga pamažu mažėjo<sup>403</sup>, pastatas išliko vietoženkliau dėl savo specifinės – geltonos – spalvos, kuri pramoninės-komercinės paskirties objektą padeda identifikuoti net jei pro jį pravažiuojama automobiliu. Dar vienas Savanorių pr. atkarpoje ties miesto vartais savo architektūra pasižymintis objektas – UAB *Sostena* autokompleksas. Šio lengvųjų konstrukcijų stiklo ir plieno šiuolaikiškos architektūros statinio pagrindinis estetiškas privalumas – aiški ir lengvai suvokiama forma jo tūrio, nuosekliai kylančio iš sklypo gilumos link gatvės. Savanorių pr. ir Šiaurės pr. sankryžos šiaurinėje kampe žvilgsnį patraukia Lietuvoje iki šiol menkai žinomas *konteinerių architektūros* objektas – restoranas-kavinė *Grizzly Grill*. Iš 6 panaudotų standartinių jūros konteinerių sudėliotas pastarasis statinukas stokoja raiškesnių profesionalių architektūros sprendimų bei yra per menkas svarbių miesto transporto arterijų sankirtai architektūriškai pabrėžti, tačiau jis yra lengvai atpažįstamas dėl Lietuvos kontekste neįprastos savo „konteinerinės“ išvaizdos. AB *Lietuvos draudimas* administracinis pastatas – vienas iš ekraninių Savanorių pr. pastatų ruožo statinių, Kalniečių gyvenamojo mikrorajono daugiabučius skiriančio nuo intensyvios Kauno transporto magistralės. Jo architektūros išskirtinumą prospekto išklotinės ekraninių pastatų kontekste garantuoja architektūriškai subalansuotas dviejų postmodernistine maniera sukurtų tūrių derinys, kampinė situacija. Pirmas aukštos klasės biurų centras Kaune – verslo centras *Tower* – pasižymi solidžiu tūriu. Jo vientisas masyvus tamsiai tonuoto stiklo eksterjeras spalva bei medžiaga yra kontrastas kontekstui, kuriame dominuoja pilki betoniniai sovietinės statybos pastatai. Statinys ne tik formuoja Savanorių pr. perspektyvą, bet ir yra architektūros akcentas aplinkoje žvelgiant iš Kalniečių parko ar pro aplinkinių pastatų langus. Apdailos parduotuvė-salonas *Iris* (Savanorių pr. 288) – retas šalyje pavyzdys architektūros, kur spalva yra viena pagrindinių architektūros kūrimo priemonių. Sovietmečio baldų parduotuvės rekonstrukcijos autoriai reprezentacinėje pusėje sukūrė šiuolaikišką įvairiaspalvę apdailos plytelių mozaiką, kurios suformuotas monolitiškas priešakinis segmentas išraiškingai pakibęs virš įstiklinto pirmojo aukšto vitrinų. Sovietinio restorano *Žalias kalnas* ir valgyklos komplekso vietoje įsikūręs

---

<sup>402</sup> 1999 m. jis buvo pripažintas geriausia architektūros realizacija Kauno krašte bei savo autoriui tąkart padėjo pelnyti Kauno krašto Metų architekto titulą (Prašė architektų fiesta. Kauno krašto architektai rinko geriausius, *Statybų pilotas*, 1999, Nr 13, p. 12).

<sup>403</sup> Daugiausia dėl besivystančių panašios arhitektonikos ir funkcijos gretimybių, tūrio vientisumą užgožiančių bei apžvelgti statinį trukdančių prisikaupusių reklamų, įvairių smulkių lauko elementų ir kitų vizualinių šiukšlių.

prekybos centras *Iki* pasižymi savo Savanorių pr. fasado skaidriu tūrio segmentu, išskiriančiu jį iš kitų vidutinio dydžio tokio tipo pastatų. Šiek tiek išskirtinumo suteikia už paaukštintos stiklinės priešakinės jo sienos įrengtas pėsčiųjų pasažas, garantuojantis parduotuvės lankytojų bei praeivių ryšį per pastatą išilgai prospekto ir taip utilitariam pastatui suteikiantis šiek tiek daugiau vizualinio patrauklumo. Su šiuo skaidraus stiklo segmentu tam tikrą architektūros kompoziciją kuria ir aklinos senosios pastato dalys<sup>404</sup>.

Savanorių pr. nuo Žaliakalnio šlaito nusileidus į miesto centrą, pirmasis Laisvės al. šiuolaikiškas architektūros akcentas – viešbučio *Kaunas City* (Laisvės al. 90) stiklinis antstatas. Šis tonuoto stiklo architektūros objektas ne tik užgožia istorinę apatinę pastato dalį, bet ir visuomenėje yra tapęs tiesmukiško ar net brutalaus elgesio istorinėje aplinkoje simboliu<sup>405</sup>. Viešbučio *Kaunas* (Laisvės al. 79) stiklinis antstatas – vienas ankstyviausių bei architektūros prasme žymiai subtilesnis reprezentacinės miesto gatvės objektas nei minėto viešbučio *Kaunas City* pastato išplėtimas. Banguojančia pagrindinio fasado forma pasižymintis šis šiuolaikinės architektūros vietoženklis – Laisvės al. bei visoje Kauno istorinėje dalyje yra vienas iš ryškiausių architektūros ženklų, kur šiuolaikinė architektūra raiška atlieka lygiaverčio partnerio vaidmenį su istorine statyba. UAB *Omnitel* administracinis pastatas (Laisvės al. 43) – pirmas Laisvės al. visiškai šiuolaikinio architektūros pavidalo objektas. Šiame statinyje pastebimi postmodernizmo architektūros bruožai.

Kauno oro uosto keleivių terminalas pasižymi tarptautinius šiuolaikinės oro uostų architektūros analogus atitinkančia aiškia, techniška ir funkciškai gerai sustyguota architektūra. Pastarąją daugiausia kuria daugiasluoksniu pagrindinio fasado su tankiu nerūdijančio plieno tinklu, „išeksponuoto“ betono fragmentų ir techniškų detalių deriniai.

---

<sup>404</sup> Po 2012 m. atliktos renovacijos pastatas įgavo labiau tipinį prekybos centro *Iki* pavidalą.

<sup>405</sup> Prie Laisvės al. 90 pastato 2011 m. birželio 17 d. įvyko akcija prieš istorinės aplinkos niokojimą vadinamaisiais stiklainiais. Šis visuomeninis renginys turėjo atkreipti Kauno bei kitų miestų valdžios dėmesį į naująją statybą istorinėje aplinkoje. Dėl viešbučio *Kaunas City* architektūros nėra vieningos nuomonės nei visuomenėje, nei architektų bendruomenėje.



**2.2.2. lentelė. Kauno įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskiriančių ypatybių suvestinė**

IŠSKIRIANČIOS SAVYBĖS									
	Aukštis	Masė	Forma	Spalva	Faktūra, tekstūra	Stilius, kompozicija	Išskirtiniai elementai	Funkcija	Dislokacija
<i>Žalgirio</i> arena		+	+					+	+
Prekybos ir pramogų centras <i>Akropolis</i> su parkingu		+							+
Administracinis-komercinis pastatas Jonavos g.						+	+		+
Viešbučio <i>Santaka</i> naujasis korpusas	+			+	+	+			
Šv. Kazimiero bažnyčia								+	+
Daugiabutis I. Kanto g.	+	+			+		+		+
Gyvenamasis kvartalas <i>Aušros namai</i>		+		+					
<i>Ryternos</i> administracinis- gamybinis pastatas				+		+			
UAB <i>Sostena</i> autokompleksas Savanorių pr.			+						
Restoranas-kavinė <i>Grizzly Grill</i>						+			+
AB <i>Lietuvos draudimas</i> administracinis pastatas						+			+

Verslo centras <i>Tower</i> Savanorių pr.		+		+					
Parduotuvė-salonas <i>Iris</i> Savanorių pr.				+		+			
Prekybos centras <i>Iki</i> Savanorių pr.							+		
Viešbutis <i>Kaunas City</i> Laisvės al.							+		
Viešbutis <i>Kaunas</i> Laisvės al.			+		+		+		
UAB <i>Omnitel</i> admin. pastatas Laisvės al.						+			
Kauno oro uosto keleivių terminalas					+	+			
Verslo centras <i>1000</i>	+		+		+	+	+		

### 2.2.3. Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės ypatybės.

**Vietinės ikonoms bei šiuolaikinės erdvinės struktūros dominantės.** Iš Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių savo svarba išsiskiria viešbučio ir gyvenamojo daugiaaukščio namo aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“, pasižyminti *vietinėms ikonoms* būdingais bruožais. Istorinėje miesto dalyje pastatytos pastarosios siluetas ypač gerai matomas į uostamiestį atvykstant laivu iš Baltijos jūros, o taip pat – iš apžvalgos taškų bei kitų vietų pačiame mieste bei jo apylinkėse<sup>406</sup>. Urbanistinėje aplinkoje ji dominuoja savo abiejų sudedamųjų dalių aukščiu, kompozicinėmis savybėmis bei jų simboliškomis formomis.

Skirtingai nei kompleksas „K“ ir „D“, miesto istorinės dalies bei uosto pašonėje iškilęs daugiabutis *Minijos banga* netraukia stebėtojo dėmesio nei ekspresyviais architektūros bruožais, nei įsimintinu siluetu. Šis vertikalus siluetas 20 aukštų statinys, žvelgiant nuo Smiltynės, architektūros kontekste išryškėja bemaž vien savo vertikalus tūris aukščiu, o oficialų pavadinimą pateisinančius jo banguotus bei lenktus eksterjero architektūros elementus iš toliau yra sunku identifikuoti bei išvelgti. Klaipėdos panoramoje nuo Hageno kalno virš eilinio užstatymo matomas 20 aukštų daugiaaukštis *Klaipėdos burė* formuoja Taikos pr. perspektyvą. Nuo kitų uostamiesčio aukštuminių objektų jis bando išsiskirti savo forma – link Kuršių marių išplatėjančiu į vietos marinistinį regioną nurodančiu tūriu, tačiau pastarąjį architektūrinį sumanymą stebėtojui vizualiai suvokti yra sunku. Taikos pr. vakarinės išklotinės verslo centras *Neapolis* yra paprastų architektūros formų bei nuosaikios spalvinės gamos. Nuo vandens ar Hageno kalno jis yra menkai matomas bei gana sunkiai identifikuojamas stebint siluetą ar apžvelgiant Klaipėdos miesto panoramą. Pastatas nežymi jokios urbanistiškai svarbios miesto vietos, tačiau formuoja Taikos pr. perspektyvą. 34 aukštų daugiabutis bokštas *Pilsotas* – aukščiausias Lietuvos gyvenamasis namas<sup>407</sup>, matomas iš daugumos Klaipėdos miesto panoramos bei silueto apžvalgos taškų. Nuo kitų uostamiesčio *erdvinės struktūros dominančių* jis skiriasi savo palyginti grakščiu siluetu bei aiškia minimalistine eksterjero architektonika, kuriama horizontalių bei vertikalų pilkos ir baltos spalvos bei stiklo elementų ritmo. Vis dėlto bokštas yra pastatytas gana atsitiktinėje

<sup>406</sup> Pavyzdžiui, nuo Mokyklos g. viaduko, iš įvairių miesto centrinės dalies viešųjų erdvių, iš privačių vidaus erdvių – daugiaaukščių pastatų viršutinių aukštų ir pan.

<sup>407</sup> Gandrališkių kvartale pagrindinio architektūros akcento vaidmuo buvo numatytas 184 m aukščio daugiafunkciniam pastatui *Kuršas* su banguotais fasadais (architektas D. Rakauskas), tačiau šio dangoraižio realizacija užtruko dėl ekonominės krizės.

vietoje<sup>408</sup>, o dėl itin taupių architektūros priemonių aukščiausio Klaipėdos pastato verto architektūros pavidalo nesukuria. Baltijos pr. ir Minijos g. sankryžos kampą urbanistiškai pabrėžiantis 15 aukštų daugiabutis architektūrinėmis priemonėmis tarsi bando užmegzti dialogą su netoliese stūksančiais uosto statiniais, tačiau aiškiai stokoja ryškesnio architektūros įvaizdžio. Klaipėdos pietinėje dalyje, Taikos pr. pabaigoje pastatytas daugiafunkcinis kompleksas *BIG 2* panoramoje nuo Hageno kalno identifikuojami palyginti lengvai. Jo aukštuminė kompozicija iš 3 panašaus dydžio, fasadų apdailos ir tūrių formos paprastų architektūros formų 25 ir 22 aukštų daugiaaukščių namų, uostamiesčio miestovaizdyje išryškėjančiu savo dydžiu (aukščiu) bei kompoziciniu kompleksiskumu. Panoramoje nuo Hageno kalno bei stebint miesto siluetą nuo Kuršių marių matomas daugiabutis *Aukštoji Smeltė* papildo ir sustiprina minėtąjį uostamiesčio pietinio pakraščio aukštuminį klasterį, formuojamą daugiafunkcinio komplekso *BIG 2* vertikalių. 20 aukštų dydžio aukštuminis objektas miestovaizdyje taip pat žymi magistralinių Minijos g. ir Statybininkų pr. sankryžos vietą, tačiau originalesnėmis architektūros priemonėmis nepasižymi.

**Išsiskiriantys šiuolaikinės architektūros ženklai.** Autocentras *Renault* ir *Volvo* Šilutės pl. Gerai apžvelgiamas į Klaipėdos centrinę dalį atvažiuojant Baltijos prospektu. Tai garantuoja jo ypatinga dislokacija svarbaus transporto žiedo pašonėje. Palyginti nedidelių fizinių parametrų pastatui kitų panašių komercinių statinių aplinkoje išryškėti padeda ir lengvai suvokiamos marinistinės užuominos. Administracinis prekybinis pastatas *Nemuno baldų centras* nuo gretimų komercinių Baltijos pr. pastatų skiriasi įtaigia architektūros kompozicija bei vieno iš trijų horizontalių jo segmentų eksterjero apdailai panaudota natūralia medžiaga – medžiu. Šio architektūros objekto kompozicijos pagrindas – 3 horizontalūs segmentai, kurie skirtingi savo apdaila bei pasukimo į gatvę kampu. Dėl palei Baltijos pr. ištįsusio tūrio statinys yra gana gerai apžvelgiamas, o dėl apibendrintos architektūros kompozicijos – ir lengvai suvokiamas. Transporto žiedą Klaipėdos miestovaizdyje žyminčio 7 aukštų *AB Lietuvos draudimas* Klaipėdos filialo architektūra visgi didesnį įspūdį darytų jei pastatas būtų aukštesnis ir gretimybes pranoktų aukščiu. Nuo sovietinių statinių konteksto jis skiriasi šiuolaikiška architektūra bei neįprastu siauru išlenktos formos tūriu. Sklype tarp Baltijos pr., Taikos pr., Minijos g. ir Dubysos g. stūksantis *Švyturio* arenos tūris nuo prekybinės bei gyvenamosios paskirčių kaimyninio užstatymo skiriasi savo

---

<sup>408</sup> Skirtingai nei dauguma kitų aukštuminių Klaipėdos pastatų, erdvinėje struktūroje jis nepabrėžia urbanistiškai svarbios vietos, tačiau kai kuriais rakursais (pavyzdžiui, iš Smiltynės, nuo istorinės miesto dalies ir pan.) sąlyginai žymi naujosios perkėlos vietą.

visuomenine funkcija. Tai taip pat dar viena šiuolaikinės architektūros improvizacija marinistine tema – statinys savo forma primena katamaraną, nors ir gana statišką.

Sklypą ties Taikos pr. ir Kauno g. sankryža užimantis prekybos ir pramogų centras *Akropolis* – gausiai lankomas didžiausias uostamiesčio komercinis objektas. Klaipėdos urbanistiniame audinyje jis išsiskiria savo didele tūrio mase, o taip pat – milžinišku reklaminiu stovu ties gatvių sankryžos kampu. Prekybos centras *Avitela* miestovaizdyje akcentuoja Taikos pr. ir Sausio 15-osios g. sankirtos transporto mazgą. Šis šiuolaikiškas statinys nei tūrio, nei masės dydžiu nepasižymi, tačiau miestovaizdyje yra pastebimas dėl savo kampinės dislokacijos bei gana retos nūdienos architektūros praktikoje – platėjančio konuso – formos įvaizdžio, nebūdingos aplinkai mėlynos spalvos.

Postmodernizmo architektūrai būdingų bruožų turintis komercinis pastatas *Kiras* Tiltų g., Bažnyčių g., ir Didžiojo vandens g. sankryžos kampą žymi savo šlaitiniu stogu vainikuotu stikliniu segmentu. Pastarasis aliumininių stiklo konstrukcijų frontonas stebėtojams taip pat nurodo kadaise buvusio Bažnyčių g. užstatymo kryptį bei tuo pačiu pastatą pabrėžia kontekste. Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės biblioteka – vienas svarbiausių miesto kultūrinės paskirties objektų ir vienintelis šio tipo pastatas, atkūrus šalies nepriklausomybę pastatytas Klaipėdoje. Pastarasis šiuolaikinės architektūros vietoženklis – svarbus visuomeninis architektūros objektas, nuo gretimų pastatų besiskiriantis savo kultūrine funkcija ir istoriniame kontekste derančia įtaigia architektūros kompozicija<sup>409</sup>. Gyvenamąjį kvartalą *Manto namai* formuoja trys skirtingai pakreipti ir apdailinti, tačiau vienas su kitu suderinti korpusai. Jis kontekste pasižymi savo nereguliaria architektūros kompozicija bei tūrių mase, skirtinga fasadų spalva, dislokacija svarbioje M. Mažvydo pėsčiųjų alėjoje. Šiuolaikišką pavidalą po rekonstrukcijos įgavusi alėja – viešajai paskirčiai pritaikyta viena pagrindinių tokio tipo miesto atvirųjų erdvių, kuri šiltuoju metų laiku tampa vienu iš Klaipėdos miesto visuomeninio gyvenimo epicentru. Gyvenamas namas H. Manto g. 40 gatvės išklotinėje išsišoka postmodernistinės stilstikos bruožais – stilizuotomis kolonomis, į jachtos ar vėliavos stiebus apeliuojančiais ryškiais oranžinės spalvos elementais, netaisyklingos formos dviaukščio stiklo segmentu, gana žaismingomis detalėmis.

Apartamentų viešbutis Žvejų g. – frontonu į upę orientuotas 4 aukštų dvišlaičio stogo statinys, kuris savo tūrio dydžiu, forma bei orientacija atkartoja gretimus istorinius sandėlius. Tačiau Klaipėdos senamiesčio architektūros kontekste jis išryškėja ir aplinkai

---

<sup>409</sup> Nuo užstatymo linijos atitaukta naujoji bibliotekos dalis iš gatvės yra bemaž nematoma, tačiau pastatas veikia kaip svarbus vietos sociokultūrinis vietoženklis.

nebūdingomis architektūros ypatybėmis – skirtinga eksterjero spalva, kontrastuojančia faktūra – tamsi ir blizgi plytų glazūra, kuri čia įrengta vientisai stogui ir fasadams. Komplexo *Jūrų vartai* pagrindinis akcentas – čia anksčiau stovėjusio Ryžių malūno tūrį bei fachverko architektūną sekantis viešbutis. Jis Danės upės krantinėje labiausiai išryškėja dėl savo tūrio dydžio bei dislokacijos ties istoriniais Klaipėdos vandens vartais. Dėl pastarosios ypatybės bei 6 aukštų tūrio jis yra svarbus miesto silueto nuo vandens komponentas.

**2.2.3. lentelė. Klaipėdos įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskiriančių ypatybių suvestinė**

IŠSKIRIANČIOS SAVYBĖS									
	Aukštis	Masė	Forma	Spalva	Faktūra, tekstūra	Stilius, kompozicija	Išskirtiniai elementai	Funkcija	Dislokacija
Aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“	+		+			+			+
Daugiabutis <i>Minijos banga</i>	+								
Daugiaaukštis <i>Klaipėdos burė</i>	+								
Verslo centras <i>Neapolis</i>	+								+
Daugiabutis bokštas <i>Pilsotas</i>	+								
15 aukštų daugiabutis	+								+
Daugiafunkcinis kompleksas <i>BIG 2</i>	+					+			
Daugiabutis <i>Aukštoji Smeltė</i>	+						+		
Autocentras <i>Renault</i> ir <i>Volvo</i> Šilutės pl.			+						
Administracinis prekybinis pastatas <i>Nemuno baldų centras</i>					+	+			
<i>AB Lietuvos draudimas</i> filialas Taikos pr.									+

Klaipėdos <i>Svyturio</i> arena			+		+			+	
Prekybos ir pramogų centras <i>Akropolis</i>		+					+		+
Prekybos centras <i>Avitela</i>			+	+					+
Komercinis pastatas <i>Kiras</i>						+	+		
Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės biblioteka						+		+	
Gyvenamasis kvartalas <i>Manto namai</i>		+		+					+
M. Mažvydo alėja							+	+	
Gyvenamas namas H. Manto g. 40						+			
Apartamentų viešbutis Žvejų g. 10				+	+				+
Komplekso <i>Jūrų vartai</i> Ryžių Malūnas		+							+



## Skryriaus apibendrinimas

**Vilnius.** Iš pagrindinių Vilniaus centro panoramos apžvalgos taškų bei stebint miesto centro siluetą nuo Neries išryškėja aukščiau išsiskiriantys šiuolaikinės architektūros objektai. Iš jų geriausiai apžvelgiama dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, kuri su kitais aukštuminiiais pastatais – gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai* korpusais; komerciniu, administraciniu ir apartamentų centru *Helios City*; kairiojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, UAB *Hanner* administraciniu pastatu, verslo centru *Green Hall* – formuoja Vilniaus centrinės dalies erdvinę struktūrą. Vilniaus miesto įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai dažniausiai pasižymi *išskirtine vieta* (11), rečiausiai – *kita funkcija* (vos 1). Likusieji kiek dažniau išryškėjo išskirtinio aukščio, didelės tūrio masės, unikalios formos, specifinės spalvos, išskirtinių elementų, o mažiau – kontrastuojančios faktūros ar tekstūros, individualaus stiliaus ar kompozicijos ypatybėmis. Neries upės erdvė sudaro palankias sąlygas vizualiai apžvelgti priešingą krantą, todėl gerai matomi ir siluetų parterinėse dalyse įkomponuoti šiuolaikinės architektūros objektai, kurių dalis išryškėja estetinėmis ypatybėmis. Ukmergės g. šiuolaikinės architektūros vietoženkliai, kurių dalis žymi urbanistinius mazgus, kontekste daugiausia išryškėjo atpažįstamais eksterjero elementais. Čia taip pat galima pastebėti stilistinių, formos, spalvinių akcentų. Gatvės pabaigos gyvenamasis-komercinis kvartalas *Perkūnkiemis* bei gyvenamasis-komercinis kompleksas *Kamanė* sostinės verto šiaurinių miesto vartų architektūrinio pavidalo nesukuria. Ukmergės g. perspektyvą nuo Šeškinės šlaito formuoja UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g. bei verslo centras Saltoniškių g. 2, kurie veikia kaip tam tikri naujojo miesto centro krypties orientyrai. Svarbiu Vilniaus vietoženkliau apačioje tampa dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, stebėtojų nurodanti naująjį miesto centrą. Prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su *Ermitažu*, nepaisant riboto apžvelgiamumo nuo Ukmergės g., yra aiškiai juntamas komercinės traukos objektas. Konstitucijos pr. sankryžas su kitomis gatvėmis akcentuoja monolitiški šiuolaikinės architektūros objektai – viešbutis *Holiday Inn* bei Prokuratūrų pastatas, o Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas iš viršaus pasižymi asociatyvia forma.

**Kaunas.** Kauno miestovaizdis stokoja aukščiau išsiskiriančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių. Pastarieji čia dažniausiai pasižymi kitomis ypatybėmis – individualiu stiliumi ar kompozicija (9 objektai), išskirtine dislokacija (7), didele tūrio mase (5), išskirtiniais šiuolaikinės architektūros elementais (5). Daugiau nei abiejuose kituose didžiuosiuose šalies miestuose Kaune yra specifinė spalva architektūros kontekste išsiskiriančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių (5). *Žalgirio* arena kartu su dešiniajame

Nemuno krante pastatytu prekybos ir pramogų centru *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu Nemuno slėnyje dominuoja tūrio dydžiu bei mase. Simbolines nuostatas išreiškiantį verslo centrą *1000* pramoniniame architektūros kontekste išryškina jo dislokacija prie svarbaus miesto transporto mazgo, unikali tūrio forma bei individuali fasadų tekstūra. Įvažiuojant į centrinę Kauno dalį matomi kiti šiuolaikinės architektūros vietoženkliai (viešbučio *Santaka* naujasis korpusas, administracinis-komercinis pastatas Jonavos g.) pasižymi individualiais architektūros elementais. Iš 1990 – 2010 m. laikotarpiu Savanorių prospekte pastatytų šiuolaikinės architektūros vietoženklių, išskyrus verslo centrą *Tower*, dauguma pasižymi architektūros ypatybėmis. Naujieji architektūros vietoženkliai Laisvės al. kontekste išsiskiria daugiausia kontrastu istorinei architektūrai, o tarptautinius Kauno vartus formuojantis oro uosto keleivių terminalas – stebėtojų dėmesį patraukia techniška stilistika.

**Klaipėda.** Į istorinę Klaipėdos dalį įterptos *ikoniškos architektūros* bruožų turinčio aukštuminio komplekso „K“ ir „D“ vietoženklis urbanistinėje aplinkoje išsiskiria savo aukščiu, kompozicinėmis savybėmis bei simboliškomis tūrių formomis. Daugelis kitų naujų aukštuminių uostamiesčio vietoženklių (daugiaaukštis *Klaipėdos burė*, daugiabutis bokštas *Pilsotas*, verslo centras *Neapolis*, 15 aukštų daugiabutis Baltijos pr. ir Minijos g. sankryžos kampe, daugiabutis *Aukštoji Smeltė*) pasižymi daugiausia vien tūrio aukščiu bei dislokacija ties pagrindinių miesto gatvių sankryžomis. Tūrio mase, unikalia forma, specifine spalva, išskirtiniais architektūros elementais, kontrastuojančia faktūra ar tekstūra, *kita funkcija* čia kontekste išryškėja palyginti nedaug šiuolaikinės architektūros vietoženklių. Šeši tokie objektai pasižymi išskirtinėmis stiliumis ar kompozicijos ypatybėmis. Klaipėdos įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai nuo abiejų kitų miestų nagrinėjamų architektūros objektų skiriasi plačiai naudojamu marinistiniu naratyvu, kuris ryškus autocentro *Renault* ir *Volvo* bei *Švyturio* arenos vietoženkluose. Jo užuominų galima vizualiai pastebėti ir kituose uostamiesčio šiuolaikinės architektūros vietoženkluose ar išvelgti jų pavadinimuose<sup>410</sup>

---

<sup>410</sup> Pavyzdžiui, *Jūrų vartai*, *Klaipėdos burė*, *Baltijos banga*.

### III. ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIŲ REIKŠMĖ BEI JOS RYŠIO SU IŠSKIRTINĖMIS YPATYBĖMIS BRUOŽAI

#### 3.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės atvaizdai

Kaip minėta, senaisiais laikais architektūros vietoženkliai turėjo tam tikrą reikšmę juos matantiems žmonėms. Pastarasis fenomenas yra būdingas ir šiuolaikinės visuomenės nariams, suvokiantiems architektūros vietoženklus. Nustačius kokias vertes šiuolaikinės architektūros vietoženkliai perteikia dabartinės visuomenės individams, išryškėtų jų *perskaitytas* turinys. Taip būtų atvertas miesto suvokimo giluminis sluoksnis, kuris turėtų padėti atskleisti atskirų miesto įvaizdį formuojančių urbanistinių elementų reikšmę. Mums aktualiausi verčių dažniai šiuolaikinės architektūros vietoženklių, kurie dalyvauja kuriant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdžius. Juos apskaičiavę, sudarysime vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, kurių duomenys bus panaudoti tolimesnei analizei. Sužinosime kiek vietos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* užims kiekviena iš nagrinėjamų verčių atskirai bei kuo nagrinėjamų miestų *reikšmės atvaizdai* skiriasi vienas nuo kito. Išryškės kurios vertės šiuose *atvaizduose* yra išreikštos stipriai, kurios – silpniau, o kurios – visai nereikšmingai. Jei architektūra gali „papasakoti“ apie pačią civilizaciją, tai šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* bus tam tikra šio pasakojimo dalis.

Nustatant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, buvo atlikta sociologinė apklausa. Apklausus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų gyventojus (nearchitektus), nustatyta kokias vertes iš pateiktųjų jie yra linkę priskirti tiriamiems savo miestų šiuolaikinės architektūros vietoženkliais. Taip pat buvo apklausti architektai, kurie buvo ir yra tiesiogiai susiję su naujųjų architektūros objektų projektavimu didžiuosiuose šalies miestuose, o tuo pačiu – ir su juose atsirandančių pačių šiuolaikinės architektūros vietoženklių fiziniu ir estetiniu pavidalu<sup>411</sup>.

Igyvendinant parengtąjį respondentų apklausos planą, iš pradžių<sup>412</sup> buvo atliktas pilotinis tyrimas – Kauno architektams pateiktas 9 verčių (ideologinė, politinė, ekonominė, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinė, infrastruktūros, pramoninė) sąrašas, kurio komponentus jie galėjo priskirti arba nepriskirti iš anksto atrinktiems Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojantiems šiuolaikinės architektūros

<sup>411</sup> Kaip jau buvo aptarta, architektūros vietoženklių sukūrimo ar atsiradimo aktas nėra šio tyrimo objektas.

<sup>412</sup> Per 30 apklausos anketų išsiuntinėta 2012 m. liepą. Iš jų iki rugsėjo pab. 20 buvo atgauta užpildytų.

vietoženkliais. Pilotinio tyrimo anketas adaptavus eilinei visuomenei, internetu vėliau buvo apklausti 308 skirtingo išsilavinimo, amžiaus bei lyties respondentai – tiriamų miestų gyventojai<sup>413</sup>. Papildant pilotinės<sup>414</sup> apklausos duomenis, galiausiai buvo papildomai apklausti ir kitų šalies miestų architektai<sup>415</sup>. Taip buvo sukurta galimybė palyginti šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, atliktus pagal eilinių miesto gyventojų (miestiečių) apklausos duomenis su *atvaizdais*, atliktais pagal architektų apklausos duomenis. Atliekant tyrimą, iš viso buvo apklausti 363 respondentai iš kurių 308 (nuo 18 iki 81 metų amžiaus) yra eiliniai Vilniaus (N = 105), Kauno (N = 102) ir Klaipėdos (N = 101) gyventojai. Architektų grupę čia sudaro 55 architektūrinį išsilavinimą turintys asmenys nuo 22 iki 65 metų amžiaus<sup>416</sup>.

Vis dėlto pagal tyrimais gautą medžiagą sudarytus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus* reikėtų vertinti labiau kaip eksperimentinius, nepretenduojančius į baigtinius ar universalius. Taip pat reikia pažymėti, kad šių *atvaizdų* pavidalas paremtas respondentų mentaliniais žemėlapiais, kurie, kaip atskleidėme anksčiau, savo prigimtimi yra dinamiško pobūdžio, nuolat koreguojami ir todėl – nepastovūs (kintantys).

### **3.1.1. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai*: eiliniai miestiečiai**

Pirmiausia aptarsime Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių atskirų šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnius, gautus apklausus eilinių miesto gyventojų respondentų grupę. Duomenys apie Vilniaus įvaizdį formuojančių atskirų šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnius yra pateikti 3.1.1. lentelėje.

---

<sup>413</sup> 2012 m. apklausa atliko UAB *Synopticom* specialistai.

<sup>414</sup> T.y. Kauno architektų.

<sup>415</sup> Iš esmės, Vilniaus ir Klaipėdos.

<sup>416</sup> Remiantis metodologine literatūra, tyrimams atskirose grupėse pakanka bent 50 respondentų imties. (Wimmer, R., D., Dominick, J., R., *Mas Media Research. An Introduction*, Wadsworth: Cengage Learning, 2011, p. 103 ir kt.). Tačiau kartais jų apklausiami dar mažiau. J. L. Nasar ir J. Kang, tirdami namų stilių reikšmes, kiekvienos iš apklausė po 30 respondentų kiekvienos iš 4 tirtų grupių (Nasar, J., L., Kang, J., House style preference and meanings across taste cultures, *Landscape and Urban Planning*, 1999, Nr. 44, p. 33–42), R.Gifford ir etc., nagrinėdami architektų ir eilinių piliečių pastatų suvokimą, iš viso apklausė vos 43 žmones (Gifford, R., Hine, D., W., Muller-Clemm, W., Shaw, K., T., Why architects and laypersons judge buildings differently: cognitive properties and physical bases, *Journal of Architectural and Planning Research*, 2002, 19(2), p. 131–147).

**3.1.1. lentelė. Vilniaus įvairių formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai**

	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslas, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisva laiko	Komunikacinė	Infrastruktūros	Pramoninė
Dešiniojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	31±5	39±5	21±4	18±4	39±5	47±5	68±4	80±4	28±4
Kairiojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	13±3	17±4	70±4	20±4	9±3	13±4	51±5	59±5	35±5
Komerc., admin. ir apartamentų centras <i>Helios City</i>	18±4	18±4	43±5	8±3	11±3	9±3	38±5	45±5	22±4
Gyvenamasis-komerc. kompleksas <i>Vilniaus vartai</i>	28±4	28±4	50±5	14±4	12±3	12±3	42±5	57±5	22±4
Šiauriniai miesto vartai ( <i>Perkūnkiemis, Kamanė</i> )	9±3	11±3	42±5	4±2	5±2	9±3	46±5	62±5	42±5
Automobilių centras <i>Peugeot</i> Ukmergės g.	19±4	10±3	60±5	9±3	7±3	8±3	32±5	46±5	50±5
Komercinis centras <i>Vokė III ir Kotryna</i> Ukmergės g.	14±4	10±3	41±5	6±2	2±1	10±3	30±5	42±5	40±5
Prekybos centras <i>Maxima</i> Ukmergės g.	18±4	15±4	65±5	3±2	9±3	13±3	33±5	52±5	41±5
Komerc. centras <i>SBA idėjos namams</i>	13±3	10±3	49±5	7±3	10±3	8±3	19±4	43±5	48±5
<i>Jaguar ir Mazda</i> auto mobilių kompleksas	7±3	5±2	26±4	3±2	5±2	3±2	18±4	30±4	30±4
Prekybos ir pramogų kompleksas <i>Akropolis</i>	34±5	23±4	77±4	13±3	21±4	53±5	54±5	72±4	53±5
UAB <i>Hanner</i> admin. pastatas Geležinio Vilko g.	22±4	15±4	51±5	14±4	18±4	36±5	41±5	54±5	34±5
Verslo centras <i>Saltoniškių g. 2</i>	25±4	32±5	67±5	10±3	11±3	5±2	36±5	49±5	20±4
Sporto, verslo ir pramogų centras <i>Forum Palace</i>	34±5	21±4	41±5	27±4	56±5	82±4	51±5	52±5	14±4
Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis	42±5	23±4	19±4	50±5	68±5	25±4	40±5	41±5	10±3
Viešbutis <i>Holiday Inn</i>	14±3	11±3	42±5	2±1	8±3	25±4	44±5	49±5	13±3
Prokuratūrų pastatas	46±5	59±5	19±4	7±3	7±3	3±2	29±4	30±4	3±2
AB <i>Lietuvos energija</i> būstinė	21±4	33±5	51±5	6±3	7±3	6±3	25±4	43±5	31±5
Karaliaus Mindaugo Tiltas	36±5	23±4	45±5	17±4	35±5	19±4	62±5	82±4	28±5
Meno platforma <i>Kultflux</i> su paviljonu	8±3	6±2	4±2	10±3	24±4	25±4	15±4	11±3	3±2
Verslo centras <i>Green Hall</i>	24±4	28±4	56±5	30±5	20±4	10±3	40±5	41±5	17±4
Tarptautinio oro uosto naujasis terminalas	36±5	43±5	66±5	20±4	20±4	23±4	59±5	67±5	39±5

Kaip matyti iš atskirų vietoženklių verčių dažnių duomenų, Vilniuje išsiskiria dešiniojo Neris kranto *urbanistinės kalvos* vietoženklis reikšmės struktūra. Ekonominės ir komunikacinės verčių dažniai čia yra didesni nei visų kitų tyrime nagrinėjamų miesto vietoženklių, o infrastruktūros vertės dažnis – vos šiek tiek mažesnis nei Karaliaus Mindaugo tilto. Pačiame miesto centre stūksančiam pastarajam sostinės šiuolaikinės architektūros vietoženkliui ekonominę vertę priskyrė 81 proc., komunikacinę – 67,6 proc., o infrastruktūros – 80 proc. apklaustų vilniečių. Tuo tarpu iš visų kitų nagrinėjamų Vilniaus šiuolaikinės architektūros objektų ekonominės vertės didžiausią dažnį yra pasiekę prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* su *Ermitažu* (71,1 proc.), komunikacinės – Karaliaus Mindaugo tiltas (61,9 proc.). Pastarojo šiuolaikinės architektūros objekto infrastruktūros vertės dažnis yra net 81,9 proc.

Sporto ir laisvalaikio vertė iš tyrime nagrinėjamų Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklių dažniausiai priskiriama dešiniajame Neris krante stovinčiam sporto, verslo ir pramogų centrui *Forum Palace* (81,9 proc.)<sup>417</sup>. Nacionalinės dailės galerijos naujajai daliai respondentai dažnai suteikia ne vien kultūros ir meno (67,6 proc.) ar mokslo ir lavinimo (50,5 proc.), bet ir ideologinę (41,9 proc.)<sup>418</sup> vertes. Kaip paaiškėjo iš eilinių Vilniaus gyventojų apklausos, didžiausią politinės vertės dažnį sugeneruoja Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas (42,9 proc.), o pramoninės vertės – prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* su *Ermitažu* (53,3 proc.).

Apie Kauno įvaizdį formuojančių atskirų šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnius duomenys pateikti 3.1.2. lentelėje. Kauniečiai ekonominę vertę dažniausiai priskyrė dešiniojo Nemuno kranto krantinėje bei saloje pastatytiems stambiams šiuolaikinės architektūros vietoženkliais – prekybos ir pramogų centrui *Akropolis* su parkingu (82,4 proc.) bei *Žalgirio* arenai (78,2 proc.). Pastarojo Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklis taip pat didžiausi stebimi sporto ir laisvalaikio (91,1 proc.), infrastruktūros (73,3 proc.), kultūros ir meno (72,3 proc.), ideologinės (50,5 proc.), mokslo ir lavinimo (40,6) verčių dažniai, o komunikacinės (63,4 proc.) ir politinės (41,6 proc.) verčių dažnių skiltyse kitiems vietoženkliais nusileidžiama labai nežymiai. Kitaip tariant, buvo nustatyta, jog

---

<sup>417</sup> Prie to galėjo prisidėti ir plane ovališka pastato forma su kuria nuo seno asocijuojasi sporto objektai. Pastaroji vertė kituose Vilniaus architektūros vietoženkluose įžvelgiama žymiai rečiau (prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* – 49,1 proc., UAB *Hanner* administracinis pastatas – 37,3 proc. ir etc.).

<sup>418</sup> Gali būti, kad tam įtakos turi ideologiškai angažuota Nacionalinės dailės galerijos praeitis. Tai patvirtintų prielaidą, kad vietoženklis reikšmė yra veikiami ir kitų faktorių, šiuo atveju – istorinio naratyvo. Tačiau pastarajai prielaidai patvirtinti ar paneigti reikia papildomų tyrimų.

Kauno įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde* dominuoja vienas architektūros objektas – *Žalgirio arena*.

**3.1.2. lentelė. Kauno įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažniai**

	Ideo loginė	Poli tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
<i>Žalgirio arena</i>	50±5	42±5	78±4	41±5	72±5	91±3	63±5	73±4	33±5
Prekybos ir pramogų centras <i>Akropolis</i> su parkingu	22±4	28±5	82±4	13±3	23±4	42±5	52±5	70±5	51±5
Administracinis komercinis pastatas Jonavos g.	11±3	16±4	37±5	8±3	6±3	7±3	21±4	36±5	27±5
Viešbučio <i>Santaka</i> naujasis korpusas	24±4	14±4	16±4	21±4	38±5	11±3	26±4	28±5	10±3
Šv. Kazimiero bažnyčia	44±5	15±4	11±3	25±4	49±5	28±5	42±5	34±5	10±3
Daugiabutis I. Kanto g.	28±5	25±4	55±5	25±4	35±5	24±4	49±5	60±5	28±5
Gyvenamasis kvartalas <i>Aušros namai</i>	16±4	17±4	39±5	9±3	14±4	8±3	26±5	53±5	21±4
<i>Ryternos</i> administracinis gamybinis pastatas	8±3	8±3	54±5	3±2	5±2	7±3	26±5	46±5	64±5
UAB <i>Sostena</i> autokompleksas Savanorių pr.	13±3	14±4	55±5	4±2	3±2	6±2	29±5	43±5	56±5
Restoranas-kavinė <i>Grizzly Grill</i>	16±4	4±2	24±4	5±2	5±2	16±4	28±5	24±4	20±4
AB <i>Lietuvos draudimas</i> administracinis pastatas	12±3	12±3	32±5	9±3	7±3	2±1	27±5	34±5	23±4
Verslo centras <i>Tower</i> Savanorių pr.	26±5	28±5	72±5	12±	10±3	8±3	48±5	63±5	39±5
Parduotuvė-salonas <i>Iris</i> Savanorių pr.	16±4	11±3	52±5	9±3	10±3	13±3	29±5	46±5	45±5
Prekybos centras <i>Iki</i> Savanorių pr.	6±2	6±2	43±5	2±1	1±1	5±2	23±4	27±5	34±5
Viešbutis <i>Kaunas City</i> Laisvės al.	24±4	29±5	23±4	10±3	11±3	14±4	16±4	24±4	16±4
Viešbutis <i>Kaunas</i> Laisvės al.	25±4	22±4	52±5	11±3	26±5	25±4	36±5	51±5	25±4
UAB <i>Omnitel</i> administracinis pastatas Laisvės al.	13±3	15±4	37±5	12±3	9±3	11±3	44±5	33±5	21±4
Kauno oro uosto keleivių terminalas	34±5	45±5	62±5	16±4	19±4	35±5	65±5	73±5	47±5
Verslo centras <i>1000</i>	38±5	29±5	62±5	16±4	24±4	10±3	45±5	67±5	45±5

Politinės vertės dažnis Kaune didžiausias yra oro uosto keleivių terminalo (44,1 proc.), kuris dominuoja ir komunikacinės vertės dažnio skiltyje (64,7 proc.). Pramoninė vertė Kaune dažniausiai (63,7 proc.) buvo suteikta UAB *Sostena* autokompleksui. Vienintelis į tyrimą patekęs sakralinės architektūros objektas – šv. Kazimiero bažnyčia – kaip ir buvo galima tikėtis, išsiskiria aukštu ideologinės vertės dažniu (44,1 proc.), kuris yra tik nežymiai mažesnis už *Žalgirio* arenos, dominuojančios tarp atskirų miesto vietoženklių reikšmės sandaros dalių.

Situacija, kai vienam šiuolaikinės architektūros vietoženkliui tenka ženkliai daugiau verčių nei kitiems, susiklostė ir Klaipėdoje (3.1.3. lentelė).

Kaip ir Kaune, verčių dažnio prasme išskirtiniu vietoženkliau čia tapo naujasis sporto ir laisvalaikio objektas – *Švyturio* arena. Prekybos ir pramogų centrui *Akropolis* su parkingu ji nežymiai nusileido savo ekonominės vertės (80,4 proc. ir 81,4proc.) bei pramoninės vertės (57,8 proc. ir 62,7 proc.<sup>419</sup>) dažniais, tačiau dominavo visų kitų nagrinėjamų verčių dažnio kategorijose – ideologinės (64,7 proc.), politinės (52 proc.), mokslo ir lavinimo (54,9 proc.), kultūros ir meno (82,4 proc.), sporto ir pramogų (90,2 proc.), komunikacinės (76,5 proc.), infrastruktūros (77,5 proc.). Tokiam vieno objekto išskirtinumui reikšmės srityje galėjo padėti ne vien šio šiuolaikinės architektūros vietoženkliaus svarba architektūros ar visuomenine prasme, bet ir tai, jog jis buvo atidarytas palyginti neseniai prieš atliekant tyrimą.

Apžvelgiant pastarojo rezultatus, taip pat reikėtų paminėti aukštą Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės bibliotekos mokslo ir lavinimo vertės dažnį (53,9 proc.), kurio buvo galima tikėtis dėl plačiai žinomos kultūrinės-educacinės šio objekto funkcijos<sup>420</sup>.

---

<sup>419</sup> Prie tokio šios vertės dažnio galėjo prisidėti ir pramoninė sklypo praeitis.

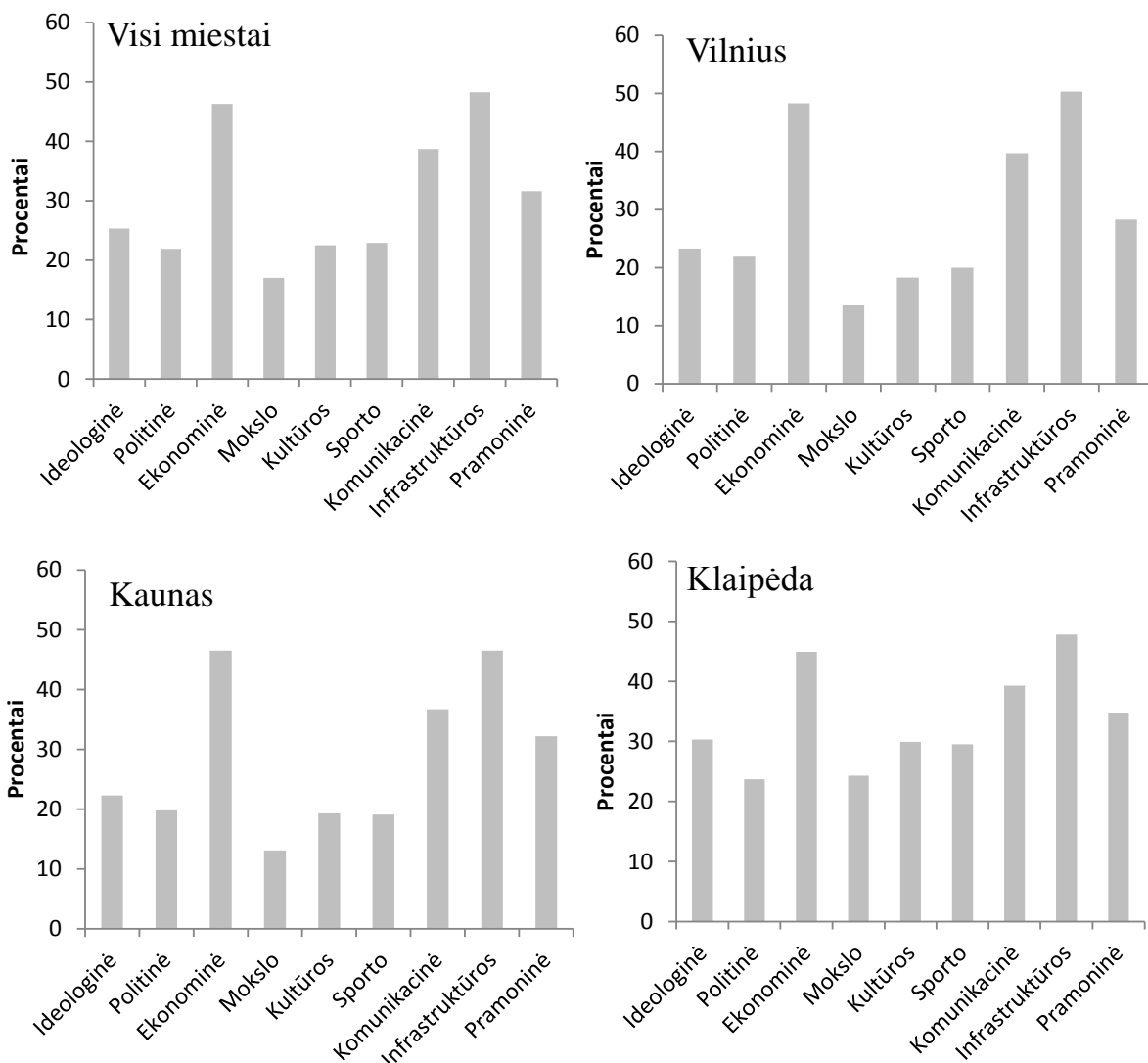
<sup>420</sup> Jis užfiksuotas vos 1 proc. mažesnis už *Švyturio* arenos.



**3.1.3. lentelė. Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai**

	Ideo loginė	Politi tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“	32±5	18±4	63±5	26±4	45±5	49±5	55±5	67±5	46±5
Daugiabutis <i>Minijos banga</i>	19±4	28±4	45±5	20±4	17±4	17±4	32±5	43±5	45±5
Daugiaaukštis <i>Klaipėdos burė</i>	16±4	14±3	28±5	15±4	18±4	18±4	25±4	43±5	23±4
Verslo centras <i>Neapolis</i>	24±4	23±4	53±5	21±4	19±4	14±3	40±5	56±5	30±5
Daugiabutis bokštas <i>Pilsotas</i>	32±5	25±4	36±5	15±3	12±3	16±4	29±5	45±5	32±5
15 aukštų daugiabutis	18±4	14±3	33±5	17±4	18±4	16±4	25±4	36±5	26±5
Daugiafunkcinis kompleksas <i>BIG 2</i>	21±4	23±4	46±5	18±4	15±4	13±3	27±4	44±5	31±5
Daugiabutis <i>Aukštoji Smeltė</i>	18±4	17±4	25±4	17±4	15±4	9±3	21±4	34±5	26±4
Autocentras <i>Renault ir Volvo Šilutės pl.</i>	29±4	20±4	42±5	21±4	27±4	22±4	35±5	46±5	42±5
Admin. prekyb. pastatas <i>Nemuno baldų centras</i>	21±4	15±3	47±5	13±3	15±4	15±4	29±5	48±5	51±5
AB Lietuvos draudimas filialas Taikos pr.	25±4	26±4	58±5	18±4	15±3	13±4	37±5	49±5	32±5
Švyturio arena	65±5	52±5	80±4	55±5	82±4	90±3	76±4	77±4	58±5
Prekybos ir pramogų centras <i>Akropolis</i>	37±5	29±5	81±4	33±5	40±5	72±5	66±5	71±5	63±5
Prekybos centras <i>Avitela</i>	28±4	21±4	53±5	20±4	25±4	22±4	41±5	59±5	42±5
Komercinis pastatas <i>Kiras</i>	18±4	13±3	27±4	13±4	16±4	23±4	22±4	23±4	17±4
Klaipėdos apskr. I. Simonaitytės biblioteka	33±5	22±4	23±4	54±5	58±5	34±5	40±5	37±5	25±4
Gyvenamasis kvartalas <i>Manto namai</i>	21±4	18±3	32±5	18±4	23±4	22±4	30±5	36±5	25±4
M. Mažvydo alėja	49±5	28±5	32±5	30±5	49±5	48±5	53±5	52±5	22±4
Gyvenamas namas H. Manto g. 40	22±4	16±4	25±5	20±4	19±4	15±4	32±5	32±5	18±4
Apartamentų viešbutis Žvejų g.	56±5	39±5	59±5	36±5	49±5	48±5	50±5	53±5	37±5
Komplekso <i>Jūrų vartai</i> Ryžių Malūnas	56±5	39±5	52±5	35±5	55±5	49±5	56±5	61±5	41±5

Susumavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad visų tyrimui aktualių miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* akivaizdžiai dominuoja dvi vertės – infrastruktūros ir ekonominė (3.1. pav.). Bendrajame Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos *reikšmės atvaizde* infrastruktūros vertės dažnis siekia net 48,3 proc. Didžiausias jis yra Vilniuje (50,3 proc.), šiek tiek mažesnis – Klaipėdoje (47,8 proc.) bei Kaune (46,5 proc.). Didžiausias ekonominės vertės dažnis pasiektas vertinant Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklus (48,3 proc.), o truputi mažesnis – Kauno (46,5 proc.) ir Klaipėdos (44,9 proc.)<sup>421</sup>. Tokiam šių dviejų verčių dominavimui įtakos turi ir daugumos disertacijoje nagrinėjamų vietoženklių komercinė paskirtis.



**3.1. pav.** Visų miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos reikšmės *atvaizdas*. Eilinių miesto gyventojų apklausos duomenys (Mokslo – mokslo ir lavinimo, Kultūros – kultūros ir meno, Sporto – sporto ir laisvalaikio).

<sup>421</sup> Šiuolaikinių architektūros vietoženklių ekonominės vertės dažnis miestuose bendrai siekia 46,3 proc.

Tiriamų miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizduose* ryškių skirtumų nebuvo nustatyta tarp komunikacinės bei politinės verčių dažnių. Ir komunikacinę, ir politinę vertes respondentai dažniausia priskyre Vilniaus ir Klaipėdos, o šiek tiek mažiau – Kauno įvaizdžiui svarbiems vietoženklams<sup>422</sup>.

Atskirų miestų *reikšmės atvaizduose* pastebimiau skiriasi ideologinės (bendrai – 25,3 proc., Vilniaus – 23,3 proc., Kauno – 22,3 proc., Klaipėdos – 30,3 proc.) bei pramoninės (bendrai – 31,6 proc., Vilniaus – 28,3 proc., Kauno – 32,2 proc., Klaipėdos – 34,8 proc.) verčių dažniai.

Palyginus visų 3 miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdus*, didžiausi skirtumai stebimi tarp mokslo ir lavinimo, sporto ir laisvalaikio, kultūros verčių. Vilniuje didesnis vertės dažnis yra sporto ir laisvalaikio (20 proc.) bei kultūros ir meno (18,3 proc.), o mažiausias – mokslo ir lavinimo (13,5 proc.). Kaune taip pat didesni yra kultūros ir meno (19,3 proc.) bei sporto ir laisvalaikio (19,1 proc.) verčių dažniai, o mokslo ir lavinimo vertės dažnis – pastebimai mažesnis (13,1 proc.). Visų šių trijų verčių dažniai Klaipėdoje stebimi gerokai didesni nei abiejuose kituose miestuose<sup>423</sup>, todėl didesnė gaunasi ir jų procentinė išraiška nagrinėjamųjų šiuolaikinės Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos vietoženklų bendrajame *reikšmės atvaizde* (sporto ir laisvalaikio – 22,9 proc., kultūros ir meno – 22,5 proc., mokslo ir lavinimo – 17 proc.).

### **3.1.2. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai*: architektai**

Įvairiose šalyse atliekami tyrimai dažniausia patvirtina, kad skirtingo išsilavinimo, pajamų ir socialinio sluoksnio<sup>424</sup> ar skirtingo amžiaus, išsilavinimo, profesijos, lyties ir net nuotaikos<sup>425</sup> žmonių grupės savo gyvenamosios aplinkos aspektus mato skirtingai. Vienos ar kitos srities profesionalų aplinkos suvokimo skirtumai nuo eilinių visuomenės narių suvokimo – plačiai gvildinama tema šiuolaikinėje meno teorijoje, aplinkos psichologijoje, miesto sociologijoje. Šie skirtumai būdingi ir įvairiais aspektais vertinant šiuolaikinės architektūros objektus.

<sup>422</sup> Komunikacinė vertė: bendra – 38,7 proc., Vilniaus – 39,7 proc., Klaipėdos – 39,3 proc., Kauno – 36,7 proc. Politinė vertė: bendra – 21,9 proc., Klaipėdos – 23,7 proc. Vilniaus – 21,9 proc., Kauno – 19,8 proc.

<sup>423</sup> Kultūros ir meno vertės dažnis čia siekia 29,9 proc., sporto ir laisvalaikio vertės dažnis – 29,5 proc., o mokslo ir lavinimo vertės dažnis – 24,3 proc.

<sup>424</sup> Žr.: Michelson, W., *Man and his urban environment*, 1976, Massachusetts: Addison-Wesley ir kt.

<sup>425</sup> Nasar, J., *Symbolic meanings of house styles*, *Environment and Behavior*, 1989, Nr. 21(3), p. 235–257; Gifford, R., *Judgements of the built environment as a function of individual differences and context*. *Journal of Man-Environment Relations*, 1980, Nr. 1, p. 22–31 ir kt.

Remiantis esamais tyrimais, buvo iškelta hipotezė, jog pagal architektų apklausos duomenis atlikti šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai* pastebimai skirsis nuo pagal eilinių šių miestų gyventojų<sup>426</sup> apklausos duomenis sukurtų *reikšmės atvaizdų*.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai* buvo sudaryti pagal skirtingo amžiaus bei patirties architektų grupės apklausos duomenis. Atsižvelgiant į architektūrinį išsilavinimą bei patirtį turinčių respondentų turimas žinias, jiems buvo pasiūlyta 9 nurodytąsias vertes priskirti ne vien savo miesto, bet ir abiejų kitų nagrinėjamų didžiųjų šalies miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklams. Tai yra, apklausiami architektai, skirtingai nei eiliniai piliečiai, turėjo *perskaityti* ne vien savojo miesto, bet ir atrinktų kitų dviejų miestų architektūros vietoženklų vertes<sup>427</sup>.

Dabar aptarsime Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių atskirų šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažnius, kurie buvo gauti architektų apklausos būdu. Architektų grupės apklausos duomenys apie Vilniaus įvaizdį formuojančių atskirų šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažnius pateikti 3.1.4. lentelėje.

Kaip išaiškėjo, architektai daugiausia ekonominės vertės suteikia Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinei kalvai*. Jos ekonominės vertės dažnis čia siekia net 85,5 proc. – daugiau ne vien už kitus sostinės, bet ir visų 3 miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklus. Truputį mažesnis pastarosios vertės dažnis yra Vilniaus kairiojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* (83,6 proc.), prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* (78,2 proc.) bei komercinio, administracinio ir apartamentų centro *Helios City* (70,9 proc.).

Architektai komunikacinės bei infrastruktūros vertės dažniausiai priskyre Karaliaus Mindaugo tiltui (41,8 proc. ir 80 proc.). Nustatytame Vilniaus įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizde* 34,5 proc. komunikacinės vertės dažnį siekia Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis, o palyginti didelį infrastruktūros vertės dažnį – šiauriniai miesto vartai (67,3 proc.) ir Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas (58,2 proc.).

---

<sup>426</sup> Neturinčių architektūrinio išsilavinimo.

<sup>427</sup> Absoliuti dauguma apklaustųjų architektūros specialistų gyvena ir dirba tiriamuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune ar Klaipėdoje.

**3.1.4. lentelė. Vilniaus įvairių formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai**

	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslas, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisvalaikio	Komunikacinė	Infrastruktūros	Pramoninė
Dešiniojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	47±7	35±7	85±5	2±2	5±3	9±4	25±6	35±7	0±0
Kairiojo Neries kranto <i>urbanistinė kalva</i>	18±4	6±2	84±4	2±2	2±2	2±2	20±5	20±5	7±4
Komerc., admin. ir apart. Centras <i>Helios City</i>	16±5	9±4	71±6	0±0	0±0	0±0	11±4	18±5	0±0
Gyvenamasis-komerc. kompleksas <i>Vilniaus vartai</i>	25±6	7±4	69±6	7±4	2±2	2±2	22±6	27±6	4±3
Šiauriniai miesto vartai ( <i>Perkūnkiemis, Kamanė</i> )	9±4	2±2	27±6	4±3	0±0	0±0	20±5	67±6	13±5
Automobilių centras <i>Peugeot</i> Ukmergės g.	5±3	2±2	64±7	2±2	5±3	9±4	7±4	25±6	15±5
Komercinis centras <i>Vokė III ir Kotryna</i> Ukmergės g.	9±4	2±2	53±7	0±0	7±4	7±4	7±4	25±6	15±5
Prekybos centras <i>Maxima</i> Ukmergės g.	11±4	2±2	62±6	0±0	2±2	4±3	11±4	15±5	24±6
Komercinis centras <i>SBA idėjos namams</i>	7±4	4±3	56±7	2±2	2±2	5±3	11±4	16±5	35±7
<i>Jaguar</i> ir <i>Mazda</i> auto mobilių kompleksas	5±3	0±0	58±7	0±0	2±2	5±3	13±5	20±5	7±4
Prekybos ir pramogų kompleksas <i>Akropolis</i> su <i>Ermitažu</i>	18±5	11±4	78±6	0±0	0±0	20±5	16±5	31±6	15±5
UAB <i>Hanner</i> admin. pastatas Geležinio Vilko g.	27±6	11±4	67±6	2±2	7±4	9±4	18±5	29±6	11±4
Verslo centras <i>Saltoniškių g. 2</i>	31±6	9±4	65±7	4±3	4±3	2±2	9±4	13±5	4±3
Sporto, verslo ir pramogų entras <i>Forum Palace</i>	11±4	4±3	47±7	0±0	29±6	44±7	25±6	16±5	0±0
Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis	38±7	13±5	9±4	33±7	85±5	11±4	35±7	15±5	2±2
Viešbutis <i>Holiday Inn</i>	4±3	4±3	64±7	0±0	2±2	9±4	11±4	24±6	4±3
Prokuratūrų pastatas	56±7	49±7	18±5	4±3	18±5	0±0	27±6	16±5	2±2
AB <i>Lietuvos energija</i> būstinė	15±5	13±5	49±7	9±4	4±3	2±2	16±5	16±5	24±6
Karaliaus Mindaugo tiltas	28±6	4±3	11±4	2±2	18±5	0±0	42±7	80±5	5±3
Meno platforma <i>Kultflux</i> su paviljonu	29±6	5±3	9±4	15±5	49±7	27±6	24±6	24±6	5±3
Verslo centras <i>Green Hall</i>	31±6	13±5	65±7	2±2	0±0	2±2	16±5	22±6	4±3
Tarptautinio oro uosto naujasis terminalas	13±5	20±5	27±6	4±3	4±3	5±3	27±6	58±7	13±5

Pagal apklausos rezultatus Nacionalinės dailės galerijos naujosios dalies kultūros ir meno vertės dažnis siekia net 85,5 proc. Architektūrinį išsilavinimą turintys respondentai iš nagrinėjamų objektų politinę vertę dažniausiai priskyrė Prokuratūrų pastatui (49,1 proc.), sporto ir laisvalaikio vertę – sporto, verslo ir pramogų centrui *Forum Palace*, mokslo ir lavinimo vertę – Nacionalinės dailės galerijos naujajai daliai (32,7 proc.), o pramoninę vertę – komerciniam centrui *SBA idėjos namams* Ukmergės g. (34,5 proc.).

**3.1.5. lentelė. Kauno įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai**

	Ideo loginė	Poli tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
<i>Žalgirio arena</i>	36±7	24±6	42±7	4±3	35±7	65±7	24±6	25±6	20±5
Prekybos ir pramogų centras <i>Akropolis</i> su parkingu	16±5	20±5	53±7	0±0	0±0	13±5	16±5	56±7	29±6
Administracinis komercinis pastatas Jonavos g.	18±5	0±0	51±7	7±4	15±5	0±0	18±5	16±5	2±2
Viešbučio <i>Santaka</i> naujasis korpusas	35±7	4±3	29±6	5±3	35±7	7±4	24±6	15±5	0±0
Šv. Kazimiero bažnyčia	62±7	5±3	4±3	5±3	18±5	4±3	20±5	9±4	2±2
Daugiabutis I. Kanto g.	20±5	7±4	64±7	5±3	11±4	4±3	13±5	16±5	7±4
Gyvenamasis kvartalas <i>Aušros namai</i>	9±4	4±3	71±6	0±0	9±4	0±0	20±5	16±5	5±3
<i>Ryternos</i> administracinis-gamybinis pastatas	4±3	0±0	38±7	0±0	2±2	4±3	9±4	24±6	58±7
UAB <i>Sostena</i> autokompleksas Savanorių pr.	7±4	0±0	47±7	0±0	4±3	5±3	7±4	25±6	38±7
Restoranas-kavinė <i>Grizzly Grill</i>	20±5	7±4	40±7	4±3	16±5	11±4	13±5	18±5	15±5
AB <i>Lietuvos draudimas</i> administrac. pastatas	11±4	4±3	62±7	2±2	4±3	4±3	16±5	13±5	4±3
Verslo centras <i>Tower</i> Savanorių pr.	24±6	11±4	71±6	9±4	2±2	0±0	15±5	16±5	5±3
Parduotuvė-salonas <i>Iris</i> Savanorių pr.	18±5	0±0	60±7	2±2	16±5	2±2	13±5	15±5	15±5
Prekybos centras <i>Iki</i> Savanorių pr.	2±2	2±2	65±7	0±0	0±0	02±2	7±4	17±5	7±4
Viešbutis <i>Kaunas City</i> Laisvės al.	33±6	29±6	53±7	5±3	5±3	4±3	16±5	16±5	7±4
Viešbutis <i>Kaunas</i> Laisvės al.	24±6	13±5	56±7	2±2	11±4	5±3	7±4	18±5	2±2
UAB <i>Omnitel</i> admin. pastatas Laisvės al.	20±5	2±2	55±7	4±3	13±5	2±2	20±5	11±4	2±2
Kauno oro uosto keleivių terminalas	24±6	13±5	45±7	2±2	11±4	11±4	40±7	71±6	13±5
Verslo centras <i>1000</i>	42±7	11±4	71±6	0±0	7±4	0±0	15±5	13±5	2±2

Pagal architektų apklausos duomenis (3.1.5. lentelė) iš Kauno įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų ekonominė vertė dažniausia priskirta trimis objektams – gyvenamajam kvartalui *Aušros namai*, verslo centrui *Tower* Savanorių pr. ir verslo centrui *1000* (visi – po 70,9 proc.). Didžiausias ideologinės vertės dažnis yra vienintelio nagrinėjamo sakralinio pastato – šv. Kazimiero bažnyčios (61,8 proc.). Architektai iš aptariamų Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklų politinę vertę dažniausiai priskiria viešbučiui *Kaunas City* Laisvės al. (29,1 proc.), sporto ir laisvalaikio vertę – *Žalgirio* arenai (65,1 proc.), o kultūros ir meno vertės kategorijoje jie dažniausiai paminėjo *Žalgirio* areną bei viešbučio *Santaka* naująjį korpusą (abiems – po 34,5 proc.). Komunikacinės bei infrastruktūros verčių dažnio grafose dominuoja Kauno oro uosto keleivių terminalas (atitinkamai 40 proc. ir 70,9 proc.), o pramoninė vertė Kaune dažniausiai suteikiama *Ryternos* administraciniam-gamybiniam pastatui (58,2 proc.). Kauno įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *atvaizde* mokslo ir lavinimo vertės dažnis palyginti nedidelis – pastarosios vertės didžiausias dažnis pasiekia vos 9,1 proc.<sup>428</sup>

Iš nagrinėjamų Klaipėdos miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų (3.1.6. lentelė) ekonominė vertė dažniausia suteikta verslo centrui *Neapolis*, daugiabučiui bokštui *Pilsotas* bei prekybos ir pramogų centrui *Akropolis* (visiems – po 70,9 proc.). Ideologinės bei politinės verčių grafose dažniausiai minimas uostamiesčio centro aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ (atitinkamai 54,5 proc. ir 20 proc.). Daugiausiai komunikacinės vertės paminėjimų taip pat atitenka pastarajam Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklui bei vienai pagrindinių viešųjų erdvių – M. Mažvydo alėjai (abiem po 38,2 proc.). Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų kontekste, architektų nuomone, M. Mažvydo alėja yra reikšminga ir savo infrastruktūros požiūriu – pastarosios vertės dažnis siekia 36,4 proc.

Architektai sporto ir pramogų vertę dažniausiai suteikė *Švyturio* arenai (58,2 proc.), o pramoninę vertę – gana netikėtai daugiabučiui *Minijos banga* (30,9 proc.). Pastarąjį faktą galėjo nulemti ne vien pats statinys bei jo estetinės, fizinės ar kitos ypatybės, bet ir jo architektūrinis kontekstas – greta pastato esanti pramoninė aplinka. Mokslo ir lavinimo vertė, skirtingai nei šių pastatų funkcija, čia dažniausia priskiriama komerciniam pastatui *Kiras* (21,8 proc.), o kultūros ir meno – komplekso *Jūrų vartai* Ryžių Malūnui (29,1 proc.). Stebimi šie vietoženklų neatitikimai jų funkcijai patvirtina iškeltą prielaidą, kad šiuolaikinės architektūros vietoženklų reikšmę ženkliai gali įtakoti ir kiti faktoriai nei esama pastato

---

<sup>428</sup> Žr. verslo centras *Tower* Savanorių pr.

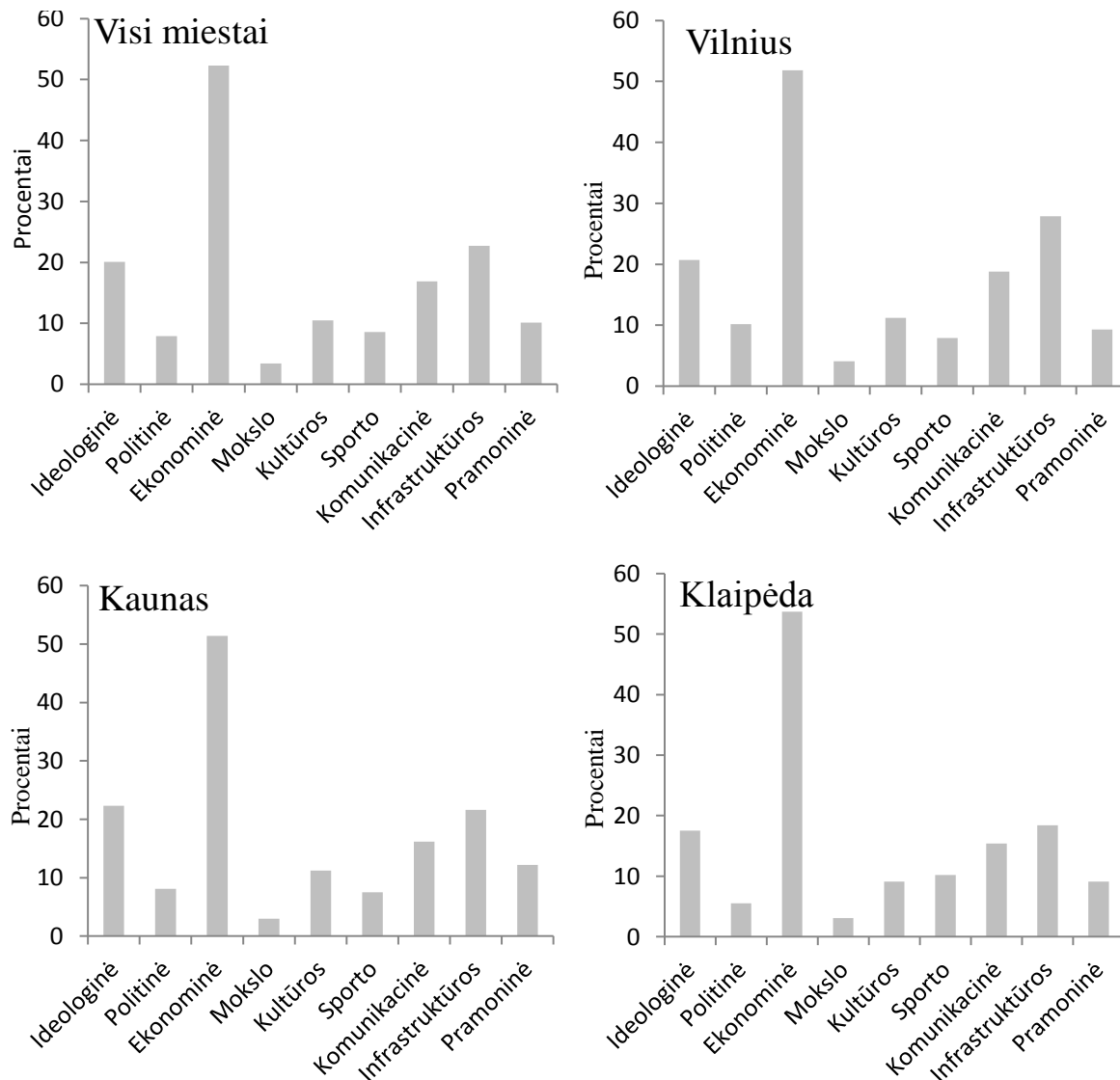
paskirtis. Tai gali būti ir fizinės, estetiškos ar kitos vietoženklų ypatybės, kurios padeda jiems išsiskirti aplinkoje.

### 3.1.6. lentelė. Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai

	Ideo- loginė	Poli- tinė	Ekono- minė	Moks- lo, lavi- nimo	Kultū- ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu- nika- cinė	Infra- struk- tūros	Pramo- ninė
Aukštuminis kom- pleksas „K“ ir „D“	55±7	20±5	58±7	4±3	4±3	9±4	38±7	22±6	13±5
Daugiabutis <i>Minijos banga</i>	16±5	9±4	51±7	4±3	2±2	2±2	15±5	35±7	31±6
Daugiaaukštis <i>Klaipėdos burė</i>	16±5	0±0	65±7	0±0	0±0	0±0	13±5	16±5	5±3
Verslo centras <i>Neapolis</i>	13±5	5±3	71±6	2±2	0±0	2±2	9±4	9±4	0±0
Daugiabutis bokštas <i>Pilsotas</i>	20±5	4±3	71±6	0±0	4±3	0±0	11±4	15±5	5±3
15 aukštų daugiabutis	11±4	0±0	62±7	0±0	0±0	2±2	11±4	18±5	16±5
Daugiafunkcinis kompleksas <i>BIG 2</i>	15±5	2±2	69±6	0±0	0±0	0±0	9±4	22±6	18±5
Daugiabutis <i>Aukštoji Smeltė</i>	13±5	2±2	65±6	2±2	0±0	0±0	5±31	16±5	2±2
Autocentras <i>Renault</i> ir <i>Volvo</i> Šilutės pl.	16±5	0±0	33±6	0±0	7±4	13±5	11±42	11±42	15±5
Admin. prek. pastatas <i>Nemuno</i> <i>baldu centrą</i>	4±3	2±2	67±6	2±2	4±3	9±4	5±3	11±4	24±6
<i>Lietuvos</i> <i>draudimo</i> filialas Taikos pr.	11±4	5±3	69±6	0±0	0±0	0±0	7±4	16±5	5±3
<i>Švyturio</i> arena	31±6	18±5	38±6	2±2	22±6	58±7	20±5	20±5	2±2
Prekyb. ir pramogų centras <i>Akropolis</i>	15±5	7±4	71±6	0±0	2±2	13±5	13±5	24±6	18±5
Prekybos centras <i>Avitela</i>	7±4	4±3	64±7	4±3	7±4	7±4	16±5	13±5	5±3
Komercinis pastatas <i>Kiras</i>	25±6	5±3	38±7	7±4	24±6	5±3	11±4	11±4	4±3
Klaipėdos apskr. I. Simonaitytės biblioteka	9±4	4±3	11±4	22±6	27±6	13±5	18±5	16±5	11±4
Gyvenamais kvartalas <i>Manto</i> <i>namai</i>	9±4	2±2	69±6	4±3	2±2	2±2	9±4	22±6	2±2
M. Mažvydo alėja	13±5	7±4	11±4	5±3	25±6	38±7	38±7	36±7	0±0
Gyvenamas namas H. Manto g. 40	5±3	0±0	55±7	2±2	5±3	5±3	13±5	11±4	4±3
Apartamentų viešbutis Žvejų g.	35±7	13±5	49±7	5±2	27±6	25±6	25±6	20±5	7±4
Komplekso <i>Jūrų</i> <i>vartai</i> Ryžių Malūnas	29±6	5±3	40±7	2±2	29±6	11±4	25±6	22±6	4±3



Apklausti architektai Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais dažniausiai priskyrė ekonominę vertę, kurios procentinė išraiška nuo 2,3 karto net iki 15,4 karto yra didesnė nei kitų verčių (3.2. pav.).



**3.2. pav.** Visų miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos reikšmės *atvaizdai*. Architektų apklausos duomenys (Mokslo – mokslo ir lavinimo, Kultūros – kultūros ir meno, Sporto – sporto ir laisvalaikio).

Didžiųjų šalies miestų įvaizdžio bendrajame *reikšmės atvaizde* ekonominė vertė stebima daugiau nei pusėje vertinimų (52,3 proc.), tačiau kitų nagrinėjamųjų šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių dažniai yra žymiai mažesni. Šiuolaikinės architektūros objektams kiek dažniau architektai priskyrė tik infrastruktūros (22,7 proc.) bei ideologinę (20,1 proc.) vertes. Pagal šios grupės respondentų duomenis sudarytame bendrajame Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizde*

mokslo ir lavinimo (3,4 proc.), politinės (7,9 proc.), sporto ir laisvalaikio (8,6 proc.) verčių dažniai yra itin žemi, o pramoninės (10,1 proc.), kultūros ir meno (10,5 proc.), komunikacinės (16,9 proc.) – jie yra šiek tiek didesni.

Daugelis Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdo* dėmenų nuo bendrojo jų *reikšmės atvaizdo* skiriasi palyginti nežymiai. Ekonominės vertės dažnis čia sudaro 51,8 proc., ideologinės vertės – 20,7 proc., komunikacinės vertės – 18,8 proc., kultūros ir meno vertės – 11,2 proc., pramoninės vertės – 9,3 proc., sporto ir laisvalaikio vertės – 7,9 proc., mokslo ir lavinimo vertės – 4,1 proc. Labiausiai skiriasi infrastruktūros vertės dažnio parametras, kuris Vilniuje siekia 27,9 proc. (5,2 proc. daugiau), o šiek tiek mažiau – politinės, siekiantis 10,1 proc.

Nagrinėjamiems Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženkliais architektai taip pat dažniausia suteikė ekonominę vertę, kurios dažnis čia siekia 51,4 proc. Kiek daugiau nei Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde*, Kaune stebima ideologinės (dažnis 22,3 proc.) bei pramoninės (12,2 proc.), tiek pat – kultūros ir meno (11,2 proc.), o kiek mažiau – mokslo ir lavinimo (3 proc.), sporto ir laisvalaikio (7,5 proc.), politinės (8,1 proc.), komunikacinės (16,2 proc.) verčių. Didžiausias skirtumas nuo Vilniaus stebimas dėl infrastruktūros vertės, kurios dažnis Kaune 21,6 proc., kai tuo tarpu Vilniuje – beveik 28 proc.

Nagrinėjamų Klaipėdos vietoženklių *reikšmės atvaizde* buvo užfiksuotos panašios verčių dažnio tendencijos kaip ir abiejų kitų didžiųjų šalies miestų, tačiau pačių verčių dažniai čia yra šiek tiek mažesni. Uostamiesčio įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde* nustatytas kiek didesnis vien ekonominės vertės dažnis, siekiantis 53,7 proc. (palyginti Vilniuje – 51,8 proc., Kaune – 51,4 proc.). Didesnis nei Vilniuje (7,9 proc.) bei Kaune (7,5 proc.) čia yra sporto ir laisvalaikio vertės dažnis – 10,2 proc. Panašus kaip Kaune, tačiau mažesnis nei Vilniuje yra mokslo ir lavinimo vertės dažnis (3,1 proc.). Mažesni nei vidurkis čia stebimi ideologinės (17,5 proc. ir 20,1 proc.), komunikacinės (15,4 proc. ir 16,9 proc.), infrastruktūros (18,4 proc. ir 22,7 proc.), pramoninės – (9,1 proc. ir 10,1 proc.), kultūros ir meno (9,1 proc. ir 10,5 proc.) verčių dažniai. Pats mažiausias uostamiesčio *reikšmės atvaizde* yra politinės vertės dažnis, kuris siekia vos 5,5 proc.<sup>429</sup>

---

<sup>429</sup> Palyginti, Vilniuje jis yra 10,1 proc., Kaune – 8,1 proc., o vidurkis – 7,9 proc.

### 3.1.3. Architektų ir eilinių miestiečių *reikšmės atvaizdų* palyginimas. Kauno, Vilniaus ir Klaipėdos atvejai

Architektūra yra viešas menas, su kuriuo mes nuolat tiesiogiai sąveikaujame ir kuris mus veikia kasdien, todėl architektai didžiąja dalimi yra atsakingi už mus supančią urbanistinę aplinką. Iš dalies tuo galima paaiškinti palyginti didelį sociologų bei aplinkos psichologų susidomėjimą urbanistinės aplinkos, architektūros objektų ar interjero ypatumų suvokimo tyrimais, kurių tikslas – išsiaiškinti šios srities specialistų suvokimo skirtumus ar panašumus nuo to, kaip aplinką suvokia bei traktuoja eiliniai piliečiai – neturintys architektūrinio ar meninio išsilavinimo žmonės. Nagrinėjant suvokimo skirtumus tarp architektų ir ekonomistų<sup>430</sup>, architektų ir neturinčių architektūros išsilavinimo žmonių<sup>431</sup> ir pan., dažnai stebimi atskirų grupių architektūrinės aplinkos suvokimo, jos interpretacijos skirtumai. Pastebėta, kad architektų bei architektūrinio išsilavinimo neturinčių miestiečių nuomonės dėl pastatų estetinių ypatybių gali skirtis iš esmės. Pavyzdžiui, tiriant ekonomistų ir architektų gyvenamųjų pastatų suvokimą, buvo išsiaiškinta, kad pirmieji linkę šiuos klasifikuoti pagal tipą, o antrieji – pagal architektūrinės kokybės, formos, stiliaus, istorinės svarbos kategorijas<sup>432</sup>. Architektai taip pat pirmenybę paprastai teikia „aukštajam“, o ne „populiariajam“ stiliui<sup>433</sup>, kadangi šių grupių individus stiliai jaudina skirtingai<sup>434</sup>. Patvirtinta, kad architektus ir nearchitektus skirtingai jaudina net ir fizinės pastatų ypatybės<sup>435</sup>. Siekiant išsiaiškinti ar pagal architektų ir eilinių miestiečių apklausos duomenis sukurtų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai* skiriasi ir atskleisti pagrindinius jų panašumus bei skirtumus, architektų ir nearchitektų apklausų duomenys buvo palyginti.

Analizuojant architektūros specialistų (architektų) bei nespecialistų (nearchitektų) bendruosius miestų *reikšmės atvaizdus* matomi vietoženklų verčių dažnių skirtumai pastebimai viršija atskirų miestų *reikšmės atvaizdų* skirtumus. Palyginus nagrinėjamų miestų atskirai bei visų jų bendrai architektų ir nearchitektų priskirtas vertes

---

<sup>430</sup> Groat, L., Meaning in post-modern architecture: An examination using the multiple sorting task, *Journal of Environmental Psychology*, 1982, Nr. 2, p. 3–22.

<sup>431</sup> Devlin, K., An examination of architectural interpretation: architects versus nonarchitects, *Journal of Architecture and Planning Research*, 1990, Nr. 7(3), p. 235–244.

<sup>432</sup> Groat, *ibid.*

<sup>433</sup> Gans, H., Towards a human architecture: a sociologist view of the profession, *Journal of Architectural Education*, 1978, T. 2, p. 26 – 31.

<sup>434</sup> Devlin, *ibid.*

<sup>435</sup> Gifford, R., Hine, D., W., Muller-Clemm, W., Reynolds, D., Shaw, K., Decoding modern architecture: a lens model approach for understanding the aesthetic differences of architects and laypersons, *Environment and Behavior*, 2002, T. 32, Nr. 2, p. 163–187.

nagrinėtiems vietoženkliais, nustatyta, kad šių dviejų respondentų grupių vietoženkliais priskirtos vertės skiriasi statistiškai patikimai (Stjudento t kriterijaus,  $p < 0,05$ ), išskyrus Kauno ir Klaipėdos objektams priskirtos ideologinės vertės dažnius ( $p > 0,05$ ). Abiejų apklausos grupių atskirų verčių dažnius panagrinėjus giliau, pastebime dėsningumus.

Didžiųjų šalies miestų eiliniai gyventojai ekonominę vertę priskyrė palyginti panašiam procentui (46,3 proc.) nagrinėjamųjų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos vietoženklių kaip ir architektai (52,3 proc.). Tuo remiantis galime teigti, kad abiejuose vietoženklių *reikšmės atvaizduose* dideliu dažniu pasižyminti ekonominė vertė atskleidžia gana ryškų ekonominį pokrypį. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad *reikšmės atvaizdai* nurodo ir vieną nagrinėjamųjų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės suvokimo skirtumą – eiliniai miestiečiai tiems patiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais linkę priskirti žymiai daugiau verčių nei architektai.

Palyginti nedidelis skirtumas buvo nustatytas dėl vietoženkliais priskirtos ideologinės vertės, o tuo tarpu visų kitų aptartųjų verčių skirtumai buvo nustatyti žymiai didesni. Nagrinėjamiems vietoženkliais nearchitektai mokslo ir lavinimo vertę priskyrė net 5 kartus (atitinkamai 17 proc. ir 3,4 proc.), o pramoninę, politinę bei sporto ir laisvalaikio vertes – apie 3 kartus dažniau nei architektai tiems patiems šiuolaikinės architektūros objektams. Skirtumas tarp nearchitektų ir architektų priskirtų komunikacinės, infrastruktūros bei kultūros ir meno verčių dažnių – apie 2 kartai. Nagrinėjant Vilniaus įvaizdį formuojančių 22 šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, sudarytus pagal architektų ir eilinių miestiečių apklausos duomenis, matyti, kad net 19 atvejų nebuvo skirtumo tarp architektų ir nearchitektų nurodytų ekonominių verčių. Ideologinės vertės priskyrimas nesiskyrė 15 objektų, mokslo ir lavinimo – 12 objektų, politinės, sporto ir laisvalaikio, kultūros ir meno – 10, pramoninės, komunikacinės – po 6, infrastruktūros – 5 objektų.

Iš anketose pateiktų 9 verčių Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* bei prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* su *Ermitažu* patikimai nesiskyrė tik priskirtosios politinė ir ekonominė vertės, o likusių verčių atveju nustatytasis skirtumas buvo statistiškai patikimas. Tuo tarpu Vilniaus kairiojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* atveju patikimo skirtumo nebuvo užfiksuota ne vien tarp ekonominės, bet ir tarp ideologinės bei kultūros ir meno verčių dažnių. Komercinio, administracinio ir apartamentų centro *Helios City* patikimai nesiskiria ideologinės bei politinės verčių dažniai. Gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai* – ideologinės bei mokslo ir lavinimo verčių dažniai. Šiaurinių miesto vartų (*Perkūnkiemis, Kamanė*) – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, infrastruktūros verčių dažniai. Automobilių centro *Peugeot* – ekonominės,

mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų verčių dažniai, o komercinio centro *Vokė III* ir *Kotryna*, verslo centro Saltoniškių g. 2, bei prekybos centro *Maxima* – greta šių dar ir ideologinės vertės dažnis. Vilniaus tarptautinio oro uosto naujojo terminalo – infrastruktūros, o Karaliaus Mindaugo tilto – infrastruktūros ir ideologijos verčių dažniai. Verslo centro *Green Hall* – ideologinės, ekonominės bei sporto ir pramogų verčių dažniai. Viešbučio *Holiday Inn* – politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, pramoninės verčių dažniai. Sporto, verslo ir pramogų centro *Forum Palace* – ekonominės verčių dažniai. Nacionalinės dailės galerijos naujosios dalies – ideologinės, politinės, ekonominės bei komunikacinės bei pramoninės verčių dažniai. Vilniaus meno platformos *Kultflux* su paviljonu – politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, komunikacinės, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės, pramoninės, o Prokuratūrų pastato – dar ir ideologinės bei infrastruktūros verčių dažniai. AB *Lietuvos energija* būstinės – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės, pramoninės verčių dažniai. AB *Hanner* administracinio pastato – ideologinės, politinės, ekonominės bei kultūros ir meno verčių dažniai. *Jaguar* ir *Mazda* automobilių komplekso – ideologinės, politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų, komunikacinės, infrastruktūros verčių dažniai. Komercinio centro *SBA idėjos namams* – ideologinės, politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, sporto ir pramogų, komunikacinės, pramoninės verčių dažniai.

Apibendrinant, architektų ir eilinių vilniečių nuomonės labiausiai sutapo dėl Prokuratūrų pastato, komercinio centro *SBA idėjos namams*, *Jaguar* ir *Mazda* automobilių komplekso, AB *Lietuvos energija* būstinės ir meno platformos *Kultflux* su paviljonu verčių, o labiausiai nesutapo – dėl Vilniaus tarptautinio oro uosto naujojo terminalo; sporto, verslo ir pramogų centro *Forum Palace*; Vilniaus dešiniojo Neris kranto *urbanistinės kalvos*; komercinio, administracinio ir apartamentų centro *Helios City*; gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai*; prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* su *Ermitažu* ir Karaliaus Mindaugo tilto verčių.

Tiriant Kauno miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdus*, išaiškėjo, kad patikimai nesiskiria ( $p > 0,05$ ) ideologinė vertė 18 iš 19 objektų<sup>436</sup>. Pagal architektų ir nearchitektų duomenis sudarytuose *reikšmės atvaizduose* patikimai nesiskiria 12 objektų kultūros ir meno vertės dažnis, o 10 objektų – mokslo ir lavinimo vertės dažnis. Tiriamųjų grupių *reikšmės atvaizduose* taip pat nesiskiria 9

---

<sup>436</sup> Skyresni vien bažnyčios ideologinės vertės suvokimas.

objektų ekonominės, 7 objektų politinės, 6 objektų sporto ir lavinimo bei infrastruktūros, 5 objektų komunikacinės bei pramoninės verčių dažniai verčių dažniai.

Prekybos ir pramogų centro *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu – patikimai nesiskyrė ideologinės, politinės ir infrastruktūros, o administracinio-komercinio pastato Jonavos g. – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, komunikacinės verčių dažniai. Viešbučio *Santaka* naujojo korpuso – ideologinės, kultūros ir meno, sporto ir lavinimo, komunikacinės, infrastruktūros; šv. Kazimiero bažnyčios – politinės, ekonominės bei pramoninės verčių dažniai. Daugiabučio I. Kanto g. bei verslo centro *1000* patikimai nesiskyrė ideologinės bei ekonominės, o viešbučio *Kaunas* – dar ir politinės verčių dažniai. Gyvenamojo kvartalo *Aušros namai* patikimai nesiskyrė ideologinės, kultūros ir meno bei komunikacinės; UAB *Ryterna* administracinio-gamybinio pastato – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, pramoninės; UAB *Sostena* autokomplekso – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio; restorano-kavinės *Grizzly Grill* – ideologinės, politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio; AB *Lietuvos draudimas* administracinio pastato – ideologinės, politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės; verslo centro *Tower* bei parduotuvės-salono *Iris* – ideologinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno; prekybos centro *Iki* – ideologinės, politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, infrastruktūros; viešbučio *Kaunas City* – ideologinės, politinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, komunikacinės, infrastruktūros, pramoninės; UAB *Omnitel* administracinio pastato – ideologinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, o Kauno oro uosto keleivių terminalo – ideologinės, kultūros ir meno bei infrastruktūros verčių dažniai.

Matyti, jog labiausiai sutapo restorano-kavinės *Grizzly Grill*, AB *Lietuvos draudimas* administracinio pastato, viešbučio *Kaunas City* verčių dažniai, o nesutapo – verslo centro *1000*, *Žalgirio* arenos, prekybos ir pramogų centro *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu, daugiabučio I. Kanto g., gyvenamojo kvartalo *Aušros namai*, viešbučio *Kaunas*, UAB *Omnitel* administracinio pastato ir Kauno oro uosto terminalo verčių dažniai.

Pagal architektų ir eilinių uostamiesčio gyventojų apklausos duomenis sudarytasis Klaipėdos *reikšmės atvaizdas*, lyginant su Vilniaus bei Kauno, skyrėsi labiausiai. Architektų ir nearchitektų nuomonė dėl jiems priskiriamų ideologinių ir ekonominių verčių čia sutapo vos dėl 10 objektų. Architektūros specialistų ir eilinių miestiečių apklausos duomenys dėl likusiųjų Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų verčių patikimai sutapo akivaizdžiai mažai: sporto ir pramogų bei infrastruktūros

verčių – 4, pramoninės bei komunikacinės verčių – po 3, politinės bei kultūros ir meno verčių – 2 vietoženkliai, o mokslo ir lavinimo vertės – 1 vietoženklis.

Remiantis atliktu tyrimu, *Švyturio* arenos patikimai skyrėsi visų nagrinėjamųjų verčių dažniai. Klaipėdos aukštuminio komplekso „K“ ir „D“ patikimai nesiskyrė politinės bei ekonominės verčių dažniai. AB *Lietuvos draudimas* Klaipėdos filialo, prekybos ir pramogų centro *Akropolis*, prekybos centro *Avitela*, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės bibliotekos, apartamentų viešbučio *Žvejų g.* bei komplekso *Jūrų vartai* Ryžių Malūno taip nesiskyrė vien ekonominės vertės dažnis. Verslo centro *Neapolis* bei daugiabučio *Aukštoji Smeltė* – ideologinės vertės dažnis. Daugiabučio Baltijos pr. ir Minijos g. sankryžos kampe bei daugiafunkcinio komplekso *BIG 2* – ideologinės bei pramoninės verčių dažniai. Daugiaaukščio *Klaipėdos burė* – ideologinės bei komunikacinės, daugiabučio bokšto *Pilsotas* – ideologinės bei kultūros ir meno, o gyvenamojo kvartalo *Manto namai* – ideologinės bei infrastruktūros verčių dažniai. Administracinio pastato su prekybinės paskirties priestatu *Nemuno baldų centras* bei gyvenamojo namo su parduotuvėmis H. Manto g. – sporto ir pramogų verčių dažniai. Daugiabučio *Minijos banga* – ideologinės, ekonominės, infrastruktūros, pramoninės verčių dažniai. Autocentro *Renault* ir *Volvo* – ideologinės, ekonominės, sporto ir pramogų verčių dažniai. M. Mažvydo alėjos – sporto ir pramogų, infrastruktūros, komunikacinės verčių dažniai. Komercinio pastato *Kiras* – ideologinės, politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, komunikacinės, infrastruktūros verčių dažniai.

Kaip matyti, architektų *reikšmės atvaizdo* duomenys su nearchitektų *reikšmės atvaizdo* duomenimis čia iš esmės sutapo vien dėl komercinio pastato *Kiras*. Architektų ir nearchitektų *reikšmės atvaizduose* nė vienas iš verčių dažnių patikimai nesutapo *Švyturio* arenos, o vienas – dar 10 objektų (Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės bibliotekos, prekybos centro *Avitela*, gyvenamojo namo su parduotuvėmis, apartamentų viešbučio *Danės krantinėje*, komplekso *Jūrų vartai* Ryžių Malūno, prekybos ir pramogų centro *Akropolis*, administracinio-prekybinio pastato *Nemuno baldų centras*, AB *Lietuvos draudimas* Klaipėdos filialo, verslo centro *Neapolis*, daugiabučio *Aukštoji Smeltė*).

Svarbu pažymėti, kad pagal architektų apklausos duomenis sudarytas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių vietoženkliai *reikšmės atvaizdas* nuo pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių nearchitektų *reikšmės atvaizdo* skyrėsi pastebimai mažiau nei sudarytas pagal visų eilinių miestiečių apklausos duomenis. Pavyzdžiui, lyginant bendruosius *reikšmės atvaizdus*, juose patikimai nesiskiria ne vien Vilniaus ir Kauno ideologinės, bet ir ekonominės verčių dažniai. Žymiai mažiau čia ir patikimai besiskiriančių atskirų šiuolaikinės

architektūros vietoženklių verčių dažnių. Pavyzdžiui, architektūros profesionalų nuo aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų *reikšmės atvaizdų* patikimai skiriasi 81, o nuo eilinių miestiečių – net 107 verčių dažniai. Likusiųjų dviejų miestų sudarytuose vietoženklių *reikšmės atvaizduose* šie skirtumai stebimi mažesni (Kaune – 81 ir 93, Klaipėdoje – 123 ir 150), tačiau taip pat yra gana ryškūs.

### **Skyriaus apibendrinimas**

**Eiliniai miestiečiai.** Apklausus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų eilinius gyventojus, paaiškėjo, kad visų šių miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* dominuoja infrastruktūros ir ekonominė vertės, o skirtumai miestuose stebimi palyginti nedideli. Prie to matyt smarkiai prisideda nagrinėjamų vietoženklių paskirtis, kuri daugumoje atvejų yra komercinė. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* šiek tiek mažiau išreikšta komunikacinė vertė, kurios daugiausia priskiriama Vilniaus ir Klaipėdos, o tirtiems Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženkliais – truputį mažiau. Pramoninės vertės daugiausia yra Klaipėdos, mažiau – Kauno, o mažiausia – Vilniaus *reikšmės atvaizduose*. Respondentai daugiausia ideologinės vertės įžvelgė Klaipėdos, pastebimai mažiau – Vilniaus, dar mažiau –Kauno vietoženkluose. Sporto ir laisvalaikio vertė Klaipėdoje stebima gerokai didesnė nei Vilniuje ar Kaune, tačiau kultūros ir meno vertė didesnė yra Klaipėdoje, o Kaune ar Vilniuje – žymiai mažesnė. Respondentai politinės vertės daugiausia suteikė nagrinėtiems Klaipėdos, šiek tiek mažiau – Vilniaus, o mažiausiai – Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženkliais. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių bendrajame *reikšmės atvaizde* menkiausiai išreikšta yra mokslo ir lavinimo vertė, nors, reikia pastebėti, kad Klaipėdoje jos dažnis yra beveik dvigubai didesnis nei Vilniuje ar Kaune. Vilniuje aiškiai išsiskiria *reikšmės atvaizdas* dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* vietoženklis, kuriam eiliniai vilniečiai linkę suteikti daugiau ekonominės, komunikacinės ir infrastruktūros verčių nei visiems kitiems nagrinėjamiems sostinės vietoženkliais. Keliems nagrinėtiems Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženkliais (*Žalgirio* arenai, prekybos ir pramogų kompleksui *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu, Kauno oro uosto keleivių terminalui) respondentai priskyre ypač daug verčių, kai likusiems objektams – žymiai mažiau. Klaipėdoje daugiausia verčių buvo priskirta *Švyturio* arenai. Tai, kad dauguma gyventojų keliems svarbesniems savo miesto šiuolaikiniams architektūros vietoženkliais linkę priskirti daugiau vienos ar kitos rūšies verčių aiškiai nurodo, jog kai kurie architektūros vietoženkliai jų gali sugeneruoti žymiai daugiau nei kiti.



**Architektai.** Pagal architektų apklausos duomenis sudarytame Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių bendrajame *reikšmės atvaizde* didžiausią dažnį pasiekė ekonominė vertė, o likusiųjų verčių dažnis užfiksuotas pastebimai mažesnis. Vilniaus įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde* dominuojanti ekonominė vertė sudaro net 51,8 proc., tuo tarpu ideologinė vertė – 20,7 proc., komunikacinė vertė – 18,8 proc., o likusiųjų verčių dažnis dar mažesnis. Sostinės šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdas* nuo kitų miestų *atvaizdų* labiausiai skiriasi infrastruktūros dažniu, kuris Vilniuje yra 5,2 proc. didesnis. Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde* ekonominės vertės dažnis beveik nesiskyrė nuo Vilniaus, o ideologinės vertės dažnis čia siekė 22,3 proc., infrastruktūros – 21,6 proc., komunikacinės – 16,2 proc. Likusiųjų verčių dažnis dar mažesnis, o pats kukliausias – mokslo ir lavinimo – siekia vos 3 proc. Remiantis architektų apklausos duomenimis sudarytame Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde* ekonominė bei sporto ir laisvalaikio vertės yra stipriau išreikštos nei Vilniaus ar Kauno, tačiau likusiųjų verčių dažniai šiame mieste išreikšti silpniau arba labai panašiai. Pagal architektų apklausos duomenis sudarytų šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdų* aukštus dažnius siekia kelių skirtingų miestų objektų (Karaliaus Mindaugo tilto Vilniuje, oro uosto keleivių terminalo Kaune ir M. Mažvydo alėjos Klaipėdoje) infrastruktūros ir komunikacinės vertės. Iš Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių ideologinės, politinės bei komunikacinės verčių dažnių grafose dažniausiai minėtas aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“, o abiejų likusiųjų miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* tokio dominuojančio objekto nėra. Iš Vilniaus architektūros vietoženklių didžiausią dažnį pasiekė Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* (ekonominė vertė) bei Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis (kultūros ir meno vertė), tuo tarpu Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* ryškaus lyderio nenustatyta. Kai kurių šiuolaikinės miesto architektūros vietoženklių pasiektas didžiausias verčių dažnis neatspindi jų funkcijos bei taip patvirtina prielaidą, kad jų reikšmė gali priklausyti ir nuo kitų faktorių. Tikėtina, kad tarp pastarųjų gali būti ir fizinės, estetinės ar kitos ypatybės bei šių jungtiniai kompleksai, kurie šiuolaikinės architektūros vietoženklus išskiria urbanistinėje aplinkoje.

**Palyginimas.** Pagal architektų ir nearchitektų apklausos duomenis sukurti miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių bendrieji *reikšmės atvaizdai* patikimai skiriasi ( $t$  - testas,  $p < 0,05$ ), išskyrus vienodą ideologinės vertės fiksavimą Kaune. Labiausia nesutampa infrastruktūros vertės dažnis, nes eilinių miestiečių

*reikšmės atvaizde* jis yra didesnis ir už ekonominės vertės dažnį, kuris akivaizdžiai dominuoja architektų *reikšmės atvaizduose*. Eiliniai miestiečiai šiuolaikinės architektūros vietoženkliais aiškiai linkę priskirti daugiau verčių. Lyginant Vilniaus įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių architektų *reikšmės atvaizdą* su nearchitektų, išryškėja, kad patikimai skiriasi daugiausia infrastruktūros, pramoninės, komunikacinės, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, politinės verčių dažniai. Verčių dažnių parametrai čia labiausiai sutapo apibūdinant Prokuratūrų pastatą; komercinį centrą *SBA idėjos namams*; *Jaguar* ir *Mazda* automobilių kompleksą; AB *Lietuvos energija* būstinę; meno platformos *Kultflux* su paviljonu; Vilniaus tarptautinio oro uosto naujojo terminalo vietoženklis, o labiausiai nesutapo – sporto, verslo ir pramogų centro *Forum Palace*; Vilniaus kairiojo Neries kranto *urbanistinės kalvos*; komercinio, administracinio ir apartamentų centro *Helios City*; gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai*; prekybos ir pramogų komplekso *Akropolis* su *Ermitažu*; viešbučio *Holiday Inn*; Karaliaus Mindaugo tilto verčių dažniai. Iš Kauno *reikšmės atvaizdų* matyti, jog visų nagrinėjamų objektų patikimai nesiskiria ideologinės vertės dažnis. Pagal architektų apklausos duomenis ir pagal eilinių kauniečių nuomones sudarytuose *reikšmės atvaizduose* daugiau skiriasi nei nesiskiria kultūros ir meno, ekonominės, mokslo ir lavinimo verčių dažniai. Žymiai labiau skiriasi politinės, sporto ir lavinimo, komunikacinės, infrastruktūros, pramoninės verčių dažniai. Tarp architektų ir eilinių miesto gyventojų labiausia sutampa restorano-kavinės *Grizzly Grill*, AB *Lietuvos draudimas* administracinio pastato, viešbučio *Kaunas City*, o nesutampa – verslo centro *1000, Žalgirio* arenas; prekybos ir pramogų centro *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu, daugiabučio I. Kanto g., gyvenamojo kvartalo *Aušros namai* verčių dažniai. Pagal architektų apklausos duomenis atliktas šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdas* labiausiai skiriasi nuo *reikšmės atvaizdo*, sudaryto pagal eilinių Klaipėdos gyventojų apklausos duomenis. Čia labiau sutampa vien ideologinės ir ekonominės verčių dažniai, o patikimai nei dėl vienos vertės nesutampa – Švyturio arenas, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės bibliotekos ir gyvenamojo kvartalo *Manto namai* reikšmės. Daugumos kitų Klaipėdos architektūros vietoženklių reikšmė sutampa vos dėl 1 ar 2 nagrinėjamų objektų, daugiausia – dėl ideologinės bei ekonominės verčių. Pagal architektų apklausos duomenis sudarytas bendrasis miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdas* nuo pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių miestiečių apklausos duomenimis pagrįsto *reikšmės atvaizdo* skiriasi žymiai mažiau nei atliktas pagal eilinių miestiečių apklausos duomenis.

### **3.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių koreliacija su išskiriančiomis ypatybėmis**

Ankstesniame skyriuje sudarėme Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus* bei juos aptarėme. Taip pat – apžvelgėme skirtumus tarp *reikšmės atvaizdų*, sudarytų pagal architektūros specialistų (architektų) ir *reikšmės atvaizdų*, atliktų pagal eilinių miestiečių (nearchitektų) apklausos duomenis. Toliau pamatysime kaip tiriamų verčių (ideologinės, politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės, infrastruktūros, pramoninės) dažniai siejasi su urbanistiniame kontekste šiuolaikinės architektūros vietoženklus išskiriančiomis fizinėmis, estetinėmis, dislokacijos ir *kitos funkcijos* ypatybėmis.

#### **3.2.1. Šiuolaikinės architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšys su vertėmis: architektų atvejis**

Buvo atlikta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnių, išsiaiškintų sociologinės apklausos būdu, koreliacinė analizė. Ji padėjo išsiaiškinti šių dažnių ryšį su juos urbanistinėje aplinkoje išskiriančiomis estetinėmis, fizinėmis, dislokacijos bei funkcijos ypatybėmis. Kitaip tariant, matematinės statistikos priemonėmis išsiaiškinome kurios vertės paprastai priskiriamos šiuolaikiniams architektūros vietoženkliais, pasižymintiems viena ar kita išskirtine estetinė, fizine, dislokacijos ar *kitos funkcijos* ypatybe. Šiuo aspektu pirmiausia aptarsime architektų grupės apklausos rezultatus.

Išanalizavus architektų apklausos duomenis, buvo nustatyta 12 statistiškai patikimų teigiamų verčių dažnio ryšių su šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinėmis estetinėmis bei fizinėmis ypatybėmis (3.1.1. lentelė). Sąlyginai patikimais<sup>437</sup> taip pat galima laikyti dar trys verčių dažnių ryšius su trimis estetinėmis, fizinėmis ar dislokacijos ypatybėmis. Taip pat išsiaiškintas tyrime nagrinėjamų trijų verčių dažnio patikimas neigiamas ryšys su vietoženklus išskiriančiomis keturiomis estetinėmis, fizinėmis ar dislokacijos ypatybėmis.

---

<sup>437</sup> Tai yra, „p“ reikšmė yra artima patikimai ( $0,05 \geq p \leq 0,06$ ).

**3.1.1. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių (visi miestai). Architektai**

	Ideo loginė	Politi tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Dominuojantis aukštis	<b>0,26</b>	0,09	<b>0,47</b>	-0,11	<b>-0,34</b>	<b>-0,37</b>	-0,03	0,03	-0,19
Dominuojanti masė	0,10	0,23	<b>0,32</b>	0,00	-0,12	0,20	0,13	0,25*	0,04
Unikali forma	0,09	0,13	<b>-0,25</b>	-0,13	<b>0,30</b>	0,18	0,10	0,13	0,00
Specifinė spalva	0,03	-0,04	-0,08	0,19	0,24*	0,05	0,04	-0,10	-0,14
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	<b>0,33</b>	<b>0,36</b>	-0,19	0,24*	<b>0,36</b>	0,10	0,18	-0,16	-0,15
Individualus stilius	0,10	-0,11	-0,18	0,19	<b>0,25</b>	0,03	0,05	<b>-0,27</b>	-0,06
Išskirtiniai elementai	0,02	-0,02	0,00	0,05	0,45	-0,12	-0,10	-0,10	-0,12
<i>Kita funkcija</i>	0,22	0,22	<b>-0,44</b>	<b>0,34</b>	<b>0,44</b>	<b>0,37</b>	<b>0,33</b>	-0,20	-0,06
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,17	0,11	0,00	0,06	-0,03	0,00	0,13	0,23	0,03

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \geq 0,06$ ).

Ideologinės vertės dažnis statistiškai patikimai susijęs su šiuolaikinės architektūros vietoženklis aplinkoje išskiriančiomis aukščio bei kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ypatybėmis ( $r = 0,26$  ir  $r = 0,33$ ; abiejų  $p < 0,05$ ). Nustatyta, kad kultūros ir meno vertės dažnis statistiškai patikimai ar beveik statistiškai patikimai, teigiamai arba neigiamai siejasi net su šešiomis šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskiriančiomis architektūros ypatybėmis. Patikimas teigiamas ryšys nustatytas su unikalia forma ( $r = 0,30$ ,  $p < 0,05$ ), individualiu stiliumi ( $r = 0,25$ ,  $p < 0,05$ ), *kita funkcija* (stiprus ryšys:  $r = 0,44$ ,  $p < 0,05$ ), kontrastuojančia faktūra ar tekstūra ( $r = 0,36$ ,  $p < 0,05$ ); sąlyginai teigiamas ryšys – su specifine spalva ( $r = 0,24$ ,  $p < 0,06$ ); patikimas neigiamas ryšys – su išskirtiniu tūrio aukščiu ( $r = -0,34$ ,  $p < 0,05$ ). Ekonominės vertės dažnis čia yra statistiškai patikimai teigiamai susijęs su išskirtine tūrio mase ( $r = 0,32$ ,  $p < 0,05$ ) bei aukščiu (stiprus:  $r = 0,47$ ,  $p < 0,05$ ), tačiau neigiamai – su unikalia forma ( $r = -0,25$ ,  $p < 0,05$ ) bei besiskiriančia funkcija (stiprus:  $r = -0,44$ ,  $p < 0,05$ ). Sporto ir laisvalaikio vertės dažnio nustatytas patikimas teigiamas ryšys su *kitos funkcijos* ( $r = 0,37$ ,  $p < 0,05$ ) ypatybe, o su išskirtinio aukščio ypatybe – patikimas neigiamas ( $r = -0,37$ ,  $p < 0,05$ ). Taip pat nustatytas infrastruktūros vertės dažnio statistiškai patikimi ryšiai su savito stiliaus (neigiamas:  $r = -0,27$ ,  $p < 0,05$ ) bei masės (beveik patikimai teigiamas:  $r = 0,25$ ,  $p < 0,06$ ) ypatybėmis. O mokslo ir lavinimo vertės dažnio – su *kitos funkcijos* ( $r = 0,34$ ,  $p < 0,05$ ) bei sąlyginai statistiškai patikimas ryšys – su kontrastingos faktūros ar tekstūros ( $r = 0,24$ ,  $p < 0,06$ ) ypatybėmis. Komunikacinės vertės dažnio – su *kitos*

*funkcijos* ypatybe ( $r = 0,33$ ,  $p < 0,05$ ), o politinės vertės dažnio – su kontrastinga faktūra ar tekstūra ( $r = 0,36$ ,  $p < 0,05$ ).

**3.1.2. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp Vilniaus vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Architektai**

	Ideo loginė	Poli tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Dominuojantis aukštis	0,37	0,35	<b>0,70</b>	-0,03	-0,29	-0,20	0,07	0,18	-0,38
Dominuojanti masė	0,21	0,11	<b>0,45</b>	0,03	-0,32	-0,08	0,00	0,19	-0,03
Unikali forma	-0,10	-0,08	<b>-0,43</b>	-0,10	<b>0,51</b>	0,01	0,20	0,21	-0,01
Specifinė spalva	0,24	0,09	-0,39	0,25	<b>0,46</b>	0,18	-0,04	-0,33	-0,27
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	0,37	<b>0,49</b>	<b>-0,44</b>	<b>0,52</b>	0,38	-0,13	0,34	<b>-0,44</b>	-0,11
Individualus stilius	0,32	0,29	-0,21	0,28	0,22	-0,02	0,11	-0,23	-0,22
Išskirtiniai elementai	-0,10	-0,34	-0,17	-0,10	0,02	-0,11	0,11	-0,28	0,22
<i>Kita funkcija</i>	0,29	0,23	-0,34	0,37	0,37	0,26	0,33	-0,31	-0,24
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,17	-0,03	-0,01	0,01	-0,01	-0,21	-0,04	0,31	-0,16

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu.

Kaip matyti iš 3.1.2. lentelėje pateiktų duomenų, Vilniuje ekonominės vertės dažnio ryšys statistiškai patikimas yra su išskirtinio aukščio (l. stiprus:  $r = 0,70$ ,  $p < 0,05$ ) bei tūrio masės ypatybėmis (stiprus:  $r = 0,45$ ,  $p < 0,05$ ), o statistiškai patikimai neigiamas – su unikalios formos ( $r = -0,43$ ,  $p < 0,05$ ) bei kontrastingos faktūros ar tekstūros (stiprus:  $r = -0,44$ ,  $p < 0,05$ ) estetinėmis ypatybėmis. Statistiškai patikimas teigiamas ryšys taip pat stebimas kultūros ir meno vertės dažnio su unikalios formos (stiprus:  $r = 0,51$ ,  $p < 0,05$ ) bei specifinės spalvos (stiprus:  $r = 0,46$ ,  $p < 0,05$ ) estetinėmis ypatybėmis, o statistiškai patikimas neigiamas ryšys – infrastruktūros vertės dažnio su kontrastingos faktūros ar tekstūros estetinė ypatybe (stiprus:  $r = -0,44$ ,  $p < 0,05$ ).

Pagal 3.1.3. lentelėje pateiktus architektų apklausos duomenis, Kaune statistiškai patikimi yra vien kultūros ir meno bei ideologijos verčių dažnio ryšiai su *kitos funkcijos* ypatybe (stiprus: atitinkamai  $r = 0,49$  ir  $r = 0,50$ ; abu –  $p < 0,05$ ). Sąlyginai statistiškai patikimi palyginti stiprus dažnio ryšiai čia stebimi ideologinės (teigiamas) ir pramoninės (neigiamas) verčių su kontrastingos faktūros ar tekstūros išskirtine estetinė ypatybe ( $r = 0,44$  ir  $r = -0,43$ , abiejų  $p < 0,06$ ), sporto ir laisvalaikio vertės – su išskirtinių elementų ypatybe ( $r = 0,40$ ,  $p < 0,06$ ), ekonominės vertės dažnio ryšys – su *kitos funkcijos*

ypatybe ( $r = 0,43$ ,  $p < 0,06$ ). Gali būti, kad statistiškai patikimo ekonominės vertės ryšio su išskirtiniu aukščiu čia neužfiksuota dėl sąlyginai mažo tokiomis ypatybėmis išskiriančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių skaičiaus mieste.

**3.1.3. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp Kauno vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Architektai**

	Ideo loginė	Politi tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Dominuojantis aukštis	0,37	0,08	0,13	0,12	0,20	-0,12	0,09	-0,32	-0,41
Dominuojanti masė	0,00	0,40	0,34	0,08	-0,14	0,00	0,23	0,25	0,16
Unikali forma	0,26	0,23	0,05	-0,30	0,07	0,15	-0,21	0,24	0,01
Specifinė spalva	-0,16	-0,34	0,09	0,00	0,00	-0,09	0,06	-0,13	-0,03
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	0,44*	0,31	0,07	0,03	0,21	0,08	0,10	0,11	-0,43*
Individualus stilius	-0,02	-0,40	-0,21	0,00	0,28	0,03	0,13	-0,26	-0,28
Išskirtiniai elementai	0,09	0,16	0,38	0,10	-0,16	-0,40*	-0,45	-0,08	-0,41
<i>Kita funkcija</i>	<b>0,50</b>	0,25	-0,43*	0,24	<b>0,49</b>	0,25	0,40	-0,08	0,35
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,09	0,17	-0,27	0,31	0,26	0,22	0,12	0,01	0,22

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \geq 0,06$ ).

Remiantis architektų apklausos duomenimis, Klaipėdoje (3.1.4. lentelė) sporto ir lavinimo bei kultūros ir meno verčių dažniai statistiškai patikimai neigiamai sąveikauja su šiuolaikinės architektūros vietoženklių tūrio aukščiu (l. stiprūs:  $r = -0,66$  ir  $r = -0,67$ ; abiejų  $p < 0,05$ ), ekonominės vertės dažnis – su *kitos funkcijos* ypatybe (l. stiprus:  $r = 0,58$ ,  $p < 0,05$ ). Statistiškai patikimas teigiamas ryšys buvo nustatytas kultūros ir meno, sporto ir lavinimo, komunikacinės verčių dažnių su *kitos funkcijos* ypatybe (stiprūs:  $r = 0,47$ ,  $r = 0,57$ ,  $r = 0,46$ , visų  $p < 0,05$ ). Sporto ir laisvalaikio vertės dažnio statistiškai patikimas teigiamas ryšys užfiksuotas su kontrastuojančios faktūros ypatybe (stiprus:  $r = 0,47$ ,  $p < 0,05$ ). Infrastruktūros vertės dažnio beveik statistiškai patikimas ryšys buvo nustatytas su išskirtinės tūrio masės ypatybe ( $r = 0,43$ ,  $p < 0,06$ ).

**3.1.4. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp Klaipėdos vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Architektai**

	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslas, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisva laiko	Komunikacinė	Infrastruktūros	Pramoninė
Dominuojantis aukštis	0,21	-0,12	0,41	-0,33	<b>-0,67</b>	<b>-0,66</b>	-0,21	0,07	0,16
Dominuojanti masė	0,02	0,08	0,23	-0,07	0,09	0,15	0,06	0,43*	-0,08
Unikali forma	0,26	0,19	-0,29	0,03	0,24	0,40	0,34	-0,09	0,03
Specifinė spalva	-0,12	0,05	0,07	0,38	0,21	0,13	0,12	0,07	-0,12
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	0,15	0,28	-0,15	0,15	0,31	<b>0,47</b>	0,09	-0,05	0,09
Individualus stilius	-0,16	-0,11	-0,16	0,28	0,16	0,04	-0,04	-0,23	0,27
Išskirtiniai elementai	0,05	0,18	-0,09	0,19	0,05	0,13	-0,03	0,18	-0,26
<i>Kita funkcija</i>	-0,01	0,31	<b>-0,58</b>	0,40	<b>0,47</b>	<b>0,57</b>	<b>0,46</b>	0,25	-0,31
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,01	0,07	0,23	-0,12	-0,10	-0,02	0,22	0,32	0,11

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \geq 0,06$ ).

Gali būti, kad statistiškai patikimo ekonominės vertės ryšio su šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskirtiniu aukščiu Klaipėdoje tyrimas neužfiksavo dėl ypač didelio šia ypatybe išsiskiriančių gyvenamųjų objektų skaičiaus mieste.

**3.2.2. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšys su vertėmis: miestiečių atvejis**

Eilinių miestiečių apklausos duomenų rezultatų analizė padėjo išsiaiškinti tiriamųjų verčių dažnių 16 statistiškai patikimų ryšių su nagrinėjamų šiuolaikinės architektūros vietoženklis estetinėmis, fizinėmis ir *kitos funkcijos* ypatybėmis (žr. 3.2.1. lentelė). Dar vienos vertės dažnio ryšys buvo nustatytas statistiškai patikimai neigiamas. Reikia pažymėti, kad nebuvo nustatyta nė vieno statistiškai patikimo ar stipraus ryšio (teigiamo ar neigiamo) su *išskirtinės dislokacijos* ypatybe.

Kaip matyti iš koreliacijos rezultatų, komunikacinės vertės dažnio statistiškai patikimas ryšys stebimas su šiuolaikinės architektūros vietoženklis aplinkoje išskiriančiomis masės ( $r = 0,40$   $p < 0,05$ ), unikalios formos ( $r = 0,27$ ,  $p < 0,05$ ), *kitos funkcijos* ( $r = 0,29$ ,  $p < 0,05$ ) ypatybėmis. Taip pat buvo nustatytas ir statistiškai patikimas infrastruktūros vertės dažnio ryšys su dominuojančios masės (stiprus:  $r = 0,47$ ,  $p < 0,05$ ) bei unikalios formos ( $r =$

0,27,  $p < 0,05$ ) ypatybės, o statistiškai patikimas neigiamas – su individualiu stiliumi ( $r = -0,32$ ,  $p < 0,05$ ).

**3.2.1. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių (visi miestai). Eiliniai miestų gyventojai**

	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslas, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisva laiko	Komunikacinė	Infrastruktūros	Pramoninė
Dominuojantis aukštis	0,00	0,10	0,06	<b>0,25</b>	0,07	-0,09	0,01	0,08	-0,08
Dominuojanti masė	0,13	<b>0,28</b>	<b>0,43</b>	0,12	0,11	0,14	<b>0,40</b>	<b>0,47</b>	0,17
Unikali forma	<b>0,33</b>	0,17	0,22	0,12	0,16	0,08	<b>0,27</b>	<b>0,27</b>	0,23
Specifinė spalva	-0,06	-0,10	-0,15	-0,15	-0,10	-0,09	-0,16	-0,16	-0,20
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	<b>0,37</b>	<b>0,35</b>	0,05	0,16	0,22	0,15	0,10	0,10	0,01
Individualus stilius	-0,07	-0,17	-0,21	-0,02	-0,05	-0,17	-0,18	<b>-0,32</b>	-0,10
Išskirtiniai elementai	-0,07	-0,10	-0,03	-0,04	0,00	0,13	-0,08	-0,01	0,00
<i>Kita funkcija</i>	<b>0,45</b>	0,21	-0,13	<b>0,48</b>	<b>0,48</b>	<b>0,38</b>	<b>0,29</b>	0,05	-0,39
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,08	0,00	0,00	-0,02	0,02	0,12	0,18	0,12	-0,09

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu.

Mokslo ir lavinimo vertės dažnio statistiškai patikimas stiprus ryšys stebimas su *kitos funkcijos* ( $r = 0,48$ ,  $p < 0,05$ ) ypatybe, statistiškai patikimas – su dominuojančio aukščio ypatybe ( $r = 0,25$ ,  $p < 0,05$ ). Tyrimas taip pat atskleidė statistiškai patikimus politinės vertės dažnio ryšius su šiuolaikinės architektūros vietoženklų išskirtinės tūrio masės ( $r = 0,28$ ,  $p < 0,05$ ) bei kontrastuojančios eksterjero faktūros ar tekstūros (stiprus:  $r = 0,45$ ,  $p < 0,05$ ) ypatybėmis. Ideologinės vertės dažnio statistiškai patikimas ryšys nustatytas su kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ( $r = 0,37$ ,  $p < 0,05$ ), unikalių formos ( $r = 0,33$ ,  $p < 0,05$ ) bei *kitos funkcijos* (stiprus:  $r = 0,45$ ,  $p < 0,05$ ) ypatybėmis. Statistiškai patikimi teigiami ryšiai taip pat stebimi sporto ir laisvalaikio bei kultūros ir meno verčių dažnių su šiuolaikinės architektūros vietoženklų *kitos funkcijos* ypatybe ( $r = 0,38$ ,  $p < 0,05$  ir  $r = 0,48$ ,  $p < 0,05$ ), o ekonominės vertės dažnio – su jų išskirtinės tūrio masės ypatybe ( $r = 0,43$ ,  $p < 0,05$ ).

Miestus imant atskirai, šiuolaikinės architektūros vietoženklų estetinių, fizinių ir išskirtinės dislokacijos ypatybių ryšiai su tyrime nagrinėjamu verčių dažniu pastebimai varijuoja. Vilniuje (3.2.2. lentelė), kaip ir visų aptariamųjų šalies miestų bendrai, statistiškai patikimi teigiami stiprūs ryšiai nustatyti ekonominės, komunikacinės bei infrastruktūros verčių dažnių su vietoženklų išskirtine tūrio mase (atitinkamai  $r = 0,55$ ,  $r = 0,44$  bei  $r = 0,51$ ;



visų  $p < 0,05$ ). Tokio pat pobūdžio ryšys stebimas ir politinės vertės dažnio su kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ypatybe ( $r = 0,43$ ,  $p < 0,05$ ), o statistiškai patikimas neigiamas ryšys – infrastruktūros vertės dažnio su individualaus stiliaus ypatybe ( $r = -0,46$ ,  $p < 0,05$ ). Statistiškai patikimais Vilniuje taip pat sąlyginai būtų galima laikyti dar keletą nustatytų ryšių<sup>438</sup>: mokslo ir lavinimo vertės dažnio – su aplinkoje dominuojančio aukščio ypatybe ( $r = 0,41$ ,  $p < 0,06$ ), ideologinės vertės dažnio – su unikali formos ypatybe ( $r = 0,42$ ,  $p < 0,05$ ) bei su kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ypatybe ( $r = 0,41$ ,  $p < 0,06$ ).

**3.2.2. lentelė. Spirimo koreliacija ( $r_s$ ) tarp Vilniaus vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Eiliniai miestų gyventojai**

	Ideo loginė	Poli tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Dominuojantis aukštis	0,00	0,22	0,36	0,41*	0,22	0,07	0,31	0,22	-0,10
Dominuojanti masė	-0,04	0,19*	<b>0,55</b>	0,11	0,03	0,04	<b>0,44</b>	<b>0,51</b>	0,27
Unikali forma	0,42*	0,13	-0,19	0,14	-0,04	-0,09	0,12	0,06	0,03
Specifinė spalva	0,05	-0,04	<b>-0,50</b>	-0,16	-0,07	-0,13	-0,35	<b>-0,52</b>	<b>-0,56</b>
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	0,41*	<b>0,43</b>	-0,33	0,01	-0,05	0,08	-0,29	-0,41*	-0,36
Individualus stilius	0,37	0,20	-0,19	0,27	0,03	-0,29	-0,20	<b>-0,46</b>	-0,27
Išskirtiniai elementai	-0,16	-0,29	-0,07	0,00	0,02	-0,18	-0,10	-0,03	0,15
<i>Kita funkcija</i>	0,33	0,09	-0,31	0,36	0,36	0,16	0,00	-0,24	-0,29
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,00	-0,05	-0,26	-0,27	-0,10	-0,11	0,04	0,09	-0,19

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \leq 0,06$ ).

Vilniuje, skirtingai nei paėmus visus 3 miestus bendrai, nebuvo nustatyta statistiškai patikimo politinės vertės dažnio ryšio su aplinkoje dominuojančios masės ypatybe, o mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės verčių dažnio – su *kitos funkcijos* ypatybe, nors mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno ryšiai su šia ypatybe užfiksuoti gana stiprus (po  $r = 0,36$ ). Sostinėje taip pat nustatyta statistiškai patikimų stiprių neigiamų ryšių: ekonominės, infrastruktūros bei pramoninės verčių dažnių – su šiuolaikinės architektūros vietoženklų specifinės spalvos ypatybe (atitinkamai  $r = -0,50$ ,  $r = -0,52$  bei  $r = -0,56$  (visų  $p < 0,05$ )).

<sup>438</sup>Jos nuo patikimumo ribos liko vos už kelių šimtųjų dalių.

Dauguma tyrimo nustatytų statistiškai patikimų ryšių tarp nagrinėjamųjų verčių dažnio ir šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskiriančių ypatybių Kaune (3.2.3. lentelė) sutampa su ryšiais, kurie stebimi ir visuose trijuose miestuose bendrai.

**3.2.3. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp Kauno vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Eiliniai miestų gyventojai**

	Ideo loginė	Poli tinė	Ekono minė	Moks lo, lavi nimo	Kultū ros, meno	Sporto, laisva laikio	Komu nika cinė	Infra struk tūros	Pramo ninė
Dominuojantis aukštis	0,36	0,16	0,03	<b>0,48</b>	0,37	-0,04	0,05	0,11	-0,11
Dominuojanti masė	0,33	0,45*	<b>0,54</b>	0,39	0,26	0,22	0,44*	<b>0,58</b>	0,12
Unikali forma	0,34	0,31	0,41	0,15	0,14	0,07	0,29	0,39	0,27
Specifinė spalva	-0,15	-0,25	-0,03	-0,14	-0,16	-0,05	-0,23	0,04	0,05
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	<b>0,49</b>	0,37	0,15	<b>0,49</b>	0,41	0,19	0,34	0,34	0,00
Individualus stilius	-0,27	-0,31	-0,22	-0,16	-0,19	-0,10	-0,13	-0,18	0,04
Išskirtiniai elementai	-0,02	0,09	0,12	-0,04	0,07	-0,21	-0,09	0,09	0,07
<i>Kita funkcija</i>	<b>0,53</b>	0,20	-0,03	<b>0,51</b>	<b>0,47</b>	0,44*	0,31	0,16	-0,24
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,15	0,01	-0,05	0,26	0,07	0,22	0,20	0,04	-0,20

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \leq 0,06$ ).

Mokslo ir lavinimo vertės dažnis čia taip siejasi su šiuolaikinės architektūros vietoženklis išskirtinio aukščio ypatybe ( $r = 0,48$ ;  $p < 0,05$ ), ekonominės bei infrastruktūros verčių dažniai – su išskirtinės masės ypatybe ( $r = 0,54$  ir  $r = 0,58$ , abiejų  $p < 0,05$ ), ideologinės vertės dažnis – su kontrastuojančios eksterjero faktūros ar tekstūros ( $r = 0,49$ ;  $p < 0,05$ ) bei *kitos funkcijos* ( $r = 0,53$ ;  $p < 0,05$ ) ypatybėmis, o mokslo ir lavinimo bei kultūros ir meno verčių dažniai – su *kitos funkcijos* ypatybe ( $r = 0,51$  ir  $r = 0,47$ ; abiejų  $p < 0,05$ ). Politikos bei komunikacinės verčių dažnio stiprius ryšius statistiškai patikimais taip pat galima laikyti ir su išskirtinės tūrio masės ypatybe ( $r$  reikšmė čia yra 0,45 bei 0,44; abiejų  $p < 0,06$ ), o sporto ir laisvalaikio vertės dažnio – su *kitos funkcijos* ypatybe ( $r = 0,44$ ;  $p < 0,06$ ). Vienintelis užfiksuotas neatitikimas – statistiškai patikimas stiprus teigiamas mokslo ir lavinimo vertės dažnio ryšys su kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ypatybe ( $r = 0,49$ ,  $p < 0,05$ )<sup>439</sup>. Kaune taip pat nenustatyta statistiškai patikimo komunikacinės vertės dažnio ryšio

<sup>439</sup> Tokio statistiškai patikimo ryšio gyventojų grupėje kituose miestuose neužfiksuota, nors jis yra architektūros specialistų grupės tyrimuose (lentelės 3.1.2. ir 3.1.1.).

su šiuolaikinės architektūros vietoženklių išskirtinės tūrio masės ypatybe; ideologijos, komunikacinės bei infrastruktūros verčių dažnių – su unikalios formos ypatybe, o komunikacinės vertės dažnio – su besiskiriančios funkcijos ypatybe. Tyrinėjant Kauno įvairių formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklus, nebuvo nustatyta ir statistiškai patikimo neigiamo ryšio tarp infrastruktūros vertės dažnio ir individualaus stiliaus ypatybės<sup>440</sup>.

Iš 3.2.4. lentelės duomenų matyti, kad Klaipėdoje, kaip ir visuose trijuose nagrinėjamuose miestuose bendrai, stebimi statistiškai patikimi ideologinės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio verčių dažnių ryšiai su nagrinėjamų šiuolaikinės architektūros vietoženklių *kitos funkcijos* ypatybe (atitinkamai  $r = 0,50$ ,  $r = 0,54$ ,  $r = 0,58$ ,  $r = 0,44$ ; visų  $p < 0,05$ ). Su šia išskirtine šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybe sąlyginai patikimas teigiamas ryšys stebimas ir komunikacinės vertės dažnio ( $r = 0,42$ ,  $p < 0,06$ ).

**3.2.4. lentelė. Spirmeno koreliacija ( $r_s$ ) tarp Klaipėdos vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ir verčių. Eiliniai miestų gyventojai**

	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslo, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisvalaikio	Komunikacinė	Infrastruktūros	Pramoninė
Dominuojantis aukštis	<b>-0,49</b>	-0,22	-0,10	-0,37	<b>-0,48</b>	<b>-0,45</b>	<b>-0,45</b>	-0,17	-0,07
Dominuojanti masė	0,23	0,27	0,19	0,23	0,29	0,39	0,31	0,21	0,18
Unikali forma	0,33	0,07	0,41	0,33	0,40	0,39	0,42*	0,41	<b>0,50</b>
Specifinė spalva	0,12	0,09	0,16	0,11	0,21	0,17	0,14	0,02	0,03
Kontrastuojanti faktūra, tekstūra	0,33	0,26	0,40	0,19	0,20	0,23	0,24	0,36	0,43
Individualus stilius	-0,17	<b>-0,43</b>	-0,25	-0,15	-0,11	-0,09	-0,20	-0,30	-0,17
Išskirtiniai elementai	-0,06	-0,05	-0,20	-0,08	-0,04	0,15	-0,08	-0,10	-0,26
<i>Kita funkcija</i>	<b>0,50</b>	0,35	-0,12	<b>0,54</b>	<b>0,58</b>	<b>0,44</b>	0,42*	0,20	-0,09
<i>Išskirtinė dislokacija</i>	0,08	0,48	0,40*	0,10	0,22	0,29	0,25	0,28	0,19

Statistiškai patikimas ryšys ( $p < 0,05$ ) pavaizduotas paryškintu šriftu;

\*- nustatytas ryšys yra artimas patikimam ( $0,05 \geq p \leq 0,06$ ).

Skirtingai nei kituose tirtuose miestuose, Klaipėdoje statistiškai patikimas neigiamas ryšys nustatytas išskirtinio aukščio ypatybės su kultūros ir meno, sporto ir

<sup>440</sup> Tačiau jis čia stebimas taip pat neigiamas ( $r = -0,18$ ).

laisvalaikio, komunikacinės verčių dažniais (atitinkamai  $r = 0,48$ ,  $r = 0,45$ ,  $r = 0,45$ ; visų  $p < 0,05$ ). Taip pat – politinės vertės dažnio ryšys su individualaus stiliaus ypatybe ( $r = -0,43$ ,  $p < 0,05$ ) bei ideologinės vertės dažnio ryšys su išskirtinio aukščio ypatybe ( $r = -0,49$ ,  $p < 0,05$ ). Netikėtai statistiškai patikimas teigiamas ryšys čia buvo užfiksuotas pramoninės vertės dažnio su unikalios formos ypatybe ( $r = 0,50$ ,  $p < 0,05$ ).

### **Skyriaus dalies apibendrinimas**

**Architektai.** Pagal architektų grupės duomenis, *kitos funkcijos* išskirtinė ypatybė glaudžiai siejasi su mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų, komunikacine vertėmis. Tačiau architektai šios ypatybės yra ypač nelinkę gretinti su ekonomine verte. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai, kurie urbanistinėje aplinkoje išsiskiria savo dideliu tūrio aukščiu, architektai sieja su ekonomine bei ideologine vertėmis, tačiau ne su kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio vertėmis. Su ekonomine bei infrastruktūros vertėmis architektai sugretino dar vieną šiuolaikinės architektūros vietoženkliai išskirtinę fizinę ypatybę – dominuojančią tūrio masę. Logiška ir tai, jog savo estetinėmis ypatybėmis – unikalios forma, savitu stiliumi, specifine spalva, kontrastuojančia faktūra ar tekstūra – aplinkoje išsiskiriantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliai jie ypač dažnai priskiria kultūros ir meno vertę. Kaip ir buvo galima numanyti, unikalios šiuolaikinės architektūros vietoženkliai forma architektams paprastai neakumuliuoja ekonominės, o jų individualus stilius – infrastruktūros verčių. Šiek tiek sunkiau buvo galima prognozuoti faktą, kad kontrastinga faktūra ar tekstūra architektūriniame kontekste išryškėjantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliai architektai galėtų būti linkę priskirti mokslo ir lavinimo vertę. Pastarasis faktas vis dėlto atitinka bendrą tendenciją visuomeninius bei kultūrinius šiuolaikinės architektūros vietoženkliai gretinti su jų išskirtinėmis estetinėmis, o komercinius šiuolaikinės architektūros vietoženkliai – su fizinėmis ypatybėmis.

**Eiliniai miestiečiai.** Vertėtų pažymėti, kad eilinių miestiečių grupėje koreliacijos rezultatai atskiruose miestuose kai kuriais atvejais pastebimai nesutapo. Pavyzdžiui, savo spalva išsiskiriantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliai Vilniuje paprastai nepriskirtos ekonominė, infrastruktūros ir pramoninė vertės (ryšys – neigiamas), nors abiejuose kituose nagrinėtuose miestuose tokio ryšio nustatyta nebuvo. Vis dėlto, nepaisant skirtumų, išryškėja bendros išskirtinių estetinių, fizinių, dislokacijos ar *kitos funkcijos* ypatybių ryšio su šiuolaikinės architektūros vietoženkliai generuojamomis vertėmis tendencijos. Didele tūrio mase pasižymintys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai čia siejami su politine, ekonomine, komunikacine ir infrastruktūros vertėmis. Kitaip tariant,

stebėtojų sąmonėje pastarąsias vertes generuojantys šiuolaikinės architektūros objektai paprastai pasižymi didelės tūrio masės fizine ypatybe. Unikalia forma urbanistiniame kontekste išryškėjantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai miestiečių dažniausia yra siejami su ideologine, komunikacine bei infrastruktūros vertėmis. *Kita funkcija* išsiskiriantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais būdingos mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų, komunikacinė, ideologinė vertės. Jų kontrastinga eksterjero faktūra ar tekstūra miestų gyventojų mentaliniuose žemėlapiuose paprastai yra išreiškiamą ideologine bei politine vertėmis, tačiau individualaus stiliaus ypatybė nėra gretinama su infrastruktūros verte. Nustatytasis tūrio aukščių pasižyminčių šiuolaikinės architektūros vietoženklių ryšys su mokslo ir lavinimo verte laikytinas netikėtu rezultatu, kurį paaiškinti reikėtų papildomų tyrimų.

### 3.2.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Pasitelkus pažangias šiuolaikines strategijas tvarkomuose vidutinio dydžio Vakarų Europos miestuose vis plačiau taikomos įvairios regeneracijos bei suderintos plėtros urbanistinės koncepcijos, Landry pavadintos kūrybingomis<sup>441</sup>. Vis dėlto nuo Bilbao *Guggenheimo muziejaus* laikų šioje srityje dominuoja strategijos, glaudžiai besisiejantios su šiuolaikinės architektūros vietoženklių statyba. Atsižvelgiant į svarbų šių architektūros objektų vaidmenį formuojant ar performuojant šiuolaikinių miestų įvaizdį ar net bandant kurti identitetą, aktualus tampa reikšmės verčių ryšys su vietoženkliais urbanistinėje aplinkoje išskiriančiomis estetinėmis, fizinėmis, dislokacijos bei *kitos funkcijos* ypatybėmis. Kitaip tariant, svarbu suprasti ką išskirtinės ypatybės gali reikšti ir ką reiškia šiuolaikiniam žmogui, kokias vertes jos išreiškia. Atlikta ypatybių koreliacinė analizė su Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažniais, išsiaiškintais sociologinės apklausos būdu, pastarąjį ryšį iš esmės patvirtino. Statistiškai patikimų teigiamų bei neigiamų ryšių pavyko nustatyti tiek miestų gyventojų, tiek architektų grupių atvejais. Atskleidus šiuolaikinės architektūros vietoženkliais urbanistinėje aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšius su nagrinėjamų verčių dažniais bei sudarius Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, reikėtų atkreipti dėmesį dar į kelis svarbius tyrimo aspektus, o taip pat – pabandyti užnėmėti naudoto

---

<sup>441</sup> Landry, C., Bianchini, F., *The Creative City*, London: Demos, 1995, 66 p.

metodo praktines perspektyvas. Pirmiausia aptarsime šiuolaikinės architektūros vietoženklių *perskaitymo* skirtumus pagal architektų bei eilinių miestiečių grupes, atskleisime tendencijas.

Kaip įsitikinome, šiuolaikiniai architektūros vietoženkliai ne vien kuria miesto įvaizdį, tapatumą bei padeda orientuotis mieste, bet ir jų suvokėjams turi tam tikrą reikšmę. Remiantis pagal architektų apklausos duomenis sudarytu *reikšmės atvaizdu*, įvaizdį formuojantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais dažniausiai yra priskiriama ekonominė vertė. Pagal atliktą verčių dažnio koreliaciją su vietoženkliais aplinkoje išskiriančiomis ypatybėmis pastaroji vertė architektų yra patikimai siejama su šiuolaikinės architektūros vietoženkliais urbanistinėje aplinkoje fiziškai išskiriančiais bruožais. Pirmiausia – su dominuojančio aukščio ypatybe, taip pat – su didele vietoženkliaus tūrio mase. Kitaip tariant, su tais šiuolaikinės architektūros vietoženkliais, kurie miestovaizdyje išsiskiria ne estetinėmis, bet jų dydį lemiančiomis fizinėmis ypatybėmis. Apklausti eiliniai tiriamų Lietuvos miestų gyventojai ekonominę vertę taip pat dažniausiai susiejo su šiuolaikinės architektūros vietoženklių tūrių mase, tačiau su aukščio ypatybe statistiškai patikimo bei stipraus jos ryšio tyrimas nenustatė<sup>442</sup>. Klaipėdoje gauto neigiamo pastarojo ryšio rezultatus, kaip minėta, galėjo nulemti uostamiestyje dominuojanti gyvenamoji aukštuminių pastatų funkcija.

Miestų gyventojų šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizde*, skirtingai nei sukurtame pagal architektų apklausos rezultatus, didžiausią dažnį pasiekia ne ekonominė, bet infrastruktūros vertė<sup>443</sup>. Tai reikštų, kad eiliniai miestų gyventojai šiuolaikinės architektūros vietoženkliuose infrastruktūros vertę įžvelgti yra linkę labiau nei juos kuriantys (projektuojantys) architektai. Pastarąją utilitarią vertę architektai bei nearchitektai panašiai sieja su išskirtinės masės fizine ypatybe. Reikia pažymėti ir kad, remiantis architektų apklausos duomenimis, egzistuoja infrastruktūros vertės neigiamas ryšys su individualaus stiliaus ypatybe.

Jeigu laikytume, kad miestų įvaizdį formuojančių vietoženklių *reikšmės atvaizdai* atspindi bendrąjį savo laikmečio architektūros pobūdį bei yra pajėgūs išreikšti atskirų jos objektų generuojamas prasmes, sudarytuose didžiųjų Lietuvos miestų *reikšmės atvaizduose* dominuojančios ekonominė bei infrastruktūros vertės byloja ryškią šiuolaikinės architektūros

---

<sup>442</sup> Ryškesnis teigiamas ryšys, nors ir statistiškai nepatikimas, vis dėlto buvo nustatytas Vilniuje ( $r = 0,36$ ).

<sup>443</sup> Bendrajame Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos *reikšmės atvaizde* infrastruktūros vertės dažnis siekia 48,3 proc., o didžiausias jis yra Vilniuje – 50,3 proc. Vis dėlto šiuolaikinių architektūros vietoženklių ekonominės vertės dažnis miestuose mažesnis palyginti nedaug – bendrai siekia 46,3 proc. (žr. skyrių 3.1.1.).

pragmatišką ekonominę ar, kitaip tariant, vartotojišką tendenciją<sup>444</sup>. Pastaroji taip pat aiškiai nurodo dabartinės visuomenės vertybines nuostatas, o kultūros prasme – byloja apie jų krizę. Reikia pažymėti, kad krizę nurodo ir akivaizdus komercinių objektų dominavimas tarp Vilniaus, Kauno, Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių bei čia stebima sakralinių bei kultūros objektų stoka<sup>445</sup>.

Architektų grupės atveju, ideologinės vertės dažnis statistiškai patikimai siejasi su šiuolaikinės architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančiomis aukščio bei kontrastuojančios faktūros ar tekstūros ypatybėmis. Kitaip tariant, architektams ideologinė vertė asocijuojasi su aplinkoje aukščiu dominuojančiais šiuolaikinės architektūros vietoženkliais<sup>446</sup>, o taip pat – ir su vietoženkliais, kurie pasižymi eksterjero faktūros ar tekstūros kontrastu architektūrinei aplinkai. Su eilinių miestiečių grupės duomenimis sutampa statistiškai patikimas ideologinės vertės dažnio ryšys su kontrastingos faktūros ypatybe. Eiliniai miestiečiai ideologinę vertę statistiškai patikimai taip pat sieja su šiuolaikinės architektūros vietoženklių unikalios formos bei *kitos funkcijos* ypatybėmis.

Architektų grupėje nustatytas statistiškai patikimas mokslo ir lavinimo vertės ryšys vien su *kitos funkcijos* ypatybe galėtų reikšti, kad pastaroji vertė su vienomis ar kitomis fizinėmis bei estetinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybėmis iš esmės nėra siejama. Eiliniai miestiečiai mokslo ir lavinimo vertę patikimai susiejo ne vien su *kita funkcija*, bet ir su viena fizine – dominuojančio aukščio – ypatybe<sup>447</sup>.

Ypač skiriasi abiejų tirtų grupių rezultatai, nurodantys kultūros ir meno vertės dažnio ryšį su išskirtinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybėmis. Eilinių miestiečių grupės vien su *kita funkcija* siejama kultūros ir meno vertė, pagal architektų apklausos duomenis, yra aiškiai priklausoma nuo didesnės estetinių faktorių įvairovės – šios vertės statistiškai patikimi ryšiai tyrimo buvo užfiksuoti ir su šiuolaikinės architektūros vietoženklių unikalios forma, ir specifine spalva, ir kontrastuojančia faktūra ar tekstūra, ir individualiu stiliumi. Kitaip tariant, daugiau architektūros ir estetikos žinių bei kūrybinės

---

<sup>444</sup> Kvala Lumpūro architektūros vietoženklių tyrime Lamit nustatė, kad *ekonominei* artima komercinė vertė (angl. *commercialism*) yra pagrindinė tarp mažiau svarbių architektūros vietoženklių (Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, p. 185).

<sup>445</sup> Tai neatitinka daugybės Vakarų (Bilbao, Barselonos, Oslo, Hamburgo, Helsinkio, Rygos ir kitų) ar net Rytų miestų (pavyzdžiui, Honkongo) naudojamo šiuolaikinio urbanistinės plėtros bei įvaizdžio kūrimo metodo pasitelkti kultūrą.

<sup>446</sup> Kaip, pavyzdžiui, senųjų kultūrų žmonėms asocijavosi su šventyklomis, Viduramžių – su katedromis.

<sup>447</sup> Pastaroji tendencija ypač ryškiai stebima Vilniuje ir Kaune. Kvala Lumpūro vietoženklių tyrime Lamit nustatė, kad visiems naujiems vietoženkliais, kurie pasižymi *high-tech* architektūros atributais, yra būdingas *mokslo ir technologijų* simbolizavimas (Lamit, *ibid.*, p. 177).

praktikos turintys architektai kultūros ir meno vertę yra linkę sieti su žymiai didesniu spektru vietoženklių išskirtinių ypatybių, tarp kurių akivaizdžiai dominuoja estetinės. Šį pastebėjimą patvirtina ir nustatytas statistiškai patikimai neigiamas kultūros ir meno vertės dažnio ryšys su išskirtine aukščio ypatybe, o taip pat – ir stebimas neigiamas jos ryšys su išskirtine tūrio mase. Matyti, kad architektai kultūros ir meno vertės su išskirtinėmis fizinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybėmis nėra linkę sieti, tačiau ją dažnai priskiria vietoženkliais, kurie architektūros kontekste išryškėja dėl savo išskirtinių estetinių ypatybių. Reikia pažymėti, kad panašius tyrimo rezultatus gavo ir Lamit, nustatęs, kad architektūros profesionalai žymiai labiau pirmenybę teikia architektūros vietoženklių kultūros vertei (54 proc.) nei eiliniai miestiečiai (26 proc.), o tuo labiau – nei jo apklaustieji specialistai, glaudžiai susiję su urbanistinės plėtros procesais (20 proc.)<sup>448</sup>. Politinės vertės atveju, gautieji architektų bei nearchitektų grupių duomenys iš dalies yra panašūs. Eilinių miestiečių grupėje nustatytas statistiškai patikimas pastarosios vertės ryšys su vietoženkliais aplinkoje išskiriančia tūrio mase bei su architektūros kontekste kontrastuojančia faktūra. Su šia ypatybe aplinkoje išsiskiriančiais vietoženkliais politinę vertę linkę sieti ir architektai<sup>449</sup>.

Kaip matyti iš atliktos sociologinės apklausos rezultatų, eiliniai miestų gyventojai komunikacinę vertę paprastai <sup>450</sup> sieja su šiuolaikinės architektūros vietoženklių *kitos funkcijos*, unikalios formos ir didelės tūrio masės ypatybėmis, o architektai – vien su *kitos funkcijos* ypatybe. Tai yra, ši vertė architektų paprastai nėra gretinama nei su fizinėmis nei su estetinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių savybėmis. Atkreiptinas dėmesys, kad, imant visus miestus bendrai, tyrimas nenustatė statistiškai patikimo pramoninės vertės ryšio nei su bent viena aptariama šiuolaikinės architektūros vietoženkliais aplinkoje išskiriančia estetinė ar fizine ypatybe, nei su *išskirtine dislokacija* ar *kita funkcija*, nors pavieniuose miestuose, eilinių miestiečių atveju, tam tikri ryšiai ir buvo užfiksuoti.

Pagal eilinių miestiečių bei architektų grupių apklausos duomenis sukurti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* byloja, kad galima identifikuoti, aprašyti, grafiškai pavaizduoti bei vėliau palyginti miesto įvaizdį formuojančių sistemų ar jų dalių reikšmes. Gautus atskirų sistemų tokius *atvaizdus* sujungus į vieną, taip pat būtų galima gauti kompleksinius miestų įvaizdžio *reikšmės atvaizdus*<sup>451</sup>.

---

<sup>448</sup> Lamit, *ibid.*, p. 141.

<sup>449</sup> Nustatytas statistiškai patikimas ryšys.

<sup>450</sup> T.y. statistiškai patikimai.

<sup>451</sup> Tai galėtų būti viena iš galimų tolesnių šios srities tyrinėjimo krypčių.



Reikėtų priminti, kad atliktas tyrimas giluminį šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės sluoksnį leidžia užčiuopti pasitelkiant ne paviršutiniškus duomenis atsitiktinės stebėsenos ar pirmojo įspūdžio, kurie būdingi pašaliečiams ar atvykusiems turistams. Analizės duomenys buvo gauti apklausus savo mentalinėje plotmėje ilgus metus informaciją kaupusius gyventojus bei architektūrą „iš vidaus“ pažįstančius architektūros specialistus. Duomenys gauti jiems naudojantis nuolat pasipildančius ir besikoreguojančius mentalinių žemėlapių informacinius klotus. Dėl savo dinamiškos prigimties aplinkos mentalinis įvaizdis nuolat kinta kartu su viso miesto ar atskirų jo dalių įvaizdžiu. Kitaip tariant, jis visą laiką koreguojasi, tikslinasi, pildosi bei galutinės formos taip niekada ir neįgauna. Dėl šios priežasties gautieji *reikšmės atvaizdai* atspindi tam tikrą giluminį reikšmės sluoksnį, kuris nėra pastovus ar baigtinis, tačiau būdingas tam tikram laikui.

Jeigu laikytis nuomonės, kad architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* daugiau ar mažiau išreiškia architektūros giluminį turinį, tyrimo nustatyti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* atskleidžia šių miestų pastarojo nepriklausomybės dvidešimtmečio architektūros pobūdį. Pasitelkus tokius *atvaizdus*, reikšmės giluminio turinio plotmėje galima palyginti skirtingų (pavyzdžiui, tarpusavyje konkuruojančių) miestų įvaizdžio sudedamųjų dalių perteiktas bei stebėtojų suvoktas reikšmes. Neatmestina, kad šiais *atvaizdais* būtų galima pasiremti ir numatant ar planuojant miestų plėtrą, kuriant ar transformuojant jų įvaizdį nacionaliniame ar tarptautiniame lygmenyje. Įvertinus, kad miesto įvaizdis yra dinamiškas, paslankus bei dėl savo mentalinės prigimties gali būti pakeistas ar pakoreguotas greičiau ir paprasčiau nei miesto kietasis – fizinis – pavidalas, sudarytieji *reikšmės atvaizdai* galėtų padėti sumodeliuoti urbanizuotų vietų urbanistinės plėtros strategiją pagal siekiamą įvaizdį. Naudos duotų ir sudarytos kompleksinės bendrosios miesto įvaizdžio kūrimo bei miesto urbanistinės plėtros programos, kurios greta kitų fizinių, socialinių ar psichologinių aspektų atsižvelgtų ir į reikšmės sluoksnio duomenis.

Atsižvelgiant į nustatytus šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybių ryšius su jiems priskiriamomis vertėmis, galima teigti, kad vietoženklių reikšmei įmanoma daryti įtaką bei ją vienaip ar kitaip koreguoti grynai architektūrinėmis priemonėmis, o tuo pačiu – ir norima linkme keisti ar formuoti *miesto įvaizdį*. Reiškia, kad tikslingai naudojant fizines bei estetines architektūros priemones, remiantis miesto įvaizdžio paradigma, tam tikra kryptimi galima ne vien pakoreguoti fizinį ar estetinį miestovaizdžio pavidalą, bet ir

žmonių<sup>452</sup> sąmonėje pasiekti *miesto įvaizdžio* giluminį – reikšmės – sluoksnį. Tai taip pat suteikia pagrindo manyti, kad visuomenės ugdymas duoda rezultatų – išsilavinimas įtakoja individų mentalinius žemėlapius, o tuo pačiu – ir pačių miestų įvaizdžius. Taip pat paaiškėja, kad atskirų visuomenės narių suvokimo charakteris gali būti būdingas vienai ar kitai socialinei, išsilavinimo ar kitai visuomenės grupei.

Anksčiau pažymėjome, jog šiuolaikiniame mieste nėra ir negali būti vienos dominuojančios ideologijos, stiliaus ar vienintelės teisingos architektūros vietoženklų reikšmės. Urbanistinė visuma kuriama tam tikro požiūrių, sampratų, formų, stilių pliuralizmo, kuris atspindi ne vien ideologiškai, bet ir fizine prasme – architektūros elementais, formomis, užuominomis. Reikia pastebėti, kad pastarąjį pliuralizmą išreiškia ir pagal atskiras visuomenės grupes<sup>453</sup> varijuojantis vietoženklų *reikšmės atvaizdų* pavidalas bei stebimi ryšiai tarp vietoženklų generuojamų verčių ir juos aplinkoje išskiriančių ypatybių. Kaip jau minėjome, aprašydamas postmodernizmo architektūrą, Jencks atskleidė *dvigubo kodavimo* fenomeną<sup>454</sup>. Nors postmodernizmo architektūra yra tik viena iš šiuolaikinių architektūros krypčių, priklausančių postmodernizmo epochai<sup>455</sup>, atliktas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių vietoženklų tyrimas akivaizdžiai nurodo dvigubą, o greičiau – daugiaprasmi pastarųjų reikšmės *perskaitymą*<sup>456</sup>. Taigi, reikšmės interpretaciniai skirtumai akivaizdžiai gali atspindėti ir pačių suvokėjų bei jų grupių charakteristikas. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad daugiaprasmi reikšmės suvokimo aplinkybė lemia ir skirtingo suvokėjų išsilavinimo grupių reikšmės *perskaitymo* skirtumus. Pagal komunikacijos teorijas, išsilavinimas lemia skirtumus *komunikacijos kodo*, kuris yra būtinas *perskaitant* kiekvieno perduodamo *pranešimo* reikšmę. Tyrimo atveju, šis kodas pastebimai įtakoja ir atskiro architektūros vietoženklų, o tuo pačiu – net ir viso miesto giluminės reikšmės interpretaciją. Dėl minėtos daugiaprasmi reikšmės *perskaitymo* aplinkybės plačioji visuomenė kai kuriais atvejais gali nesuprasti, pavyzdžiui, architektūros specialistų (palyginti siauros profesinės grupės) parengto projekto, jį sukritikuoti, atmesti ir pan. Šį aplinkybę taip

---

<sup>452</sup> Tyrimas leidžia pagrįstai kalbėti vien apie pačius miestų gyventojus, bet ne apie atvykėlius.

<sup>453</sup> Šiuo atveju, plačiau analizuojami duomenys, gauti apklausus dvi aktualias grupes – turinčių architektūros išsilavinimą individų bei miestų eilinių gyventojų, tačiau galvoje turimi ir pastebėtieji kitų išsilavinimo grupių *reikšmės atvaizdų* bendrieji skirtumai.

<sup>454</sup> Pirmą kartą 1977 m. išleistoje savo knygoje *Postmodernizmo architektūros kalba*. Žr. Jencks, Ch., *The Language of Post-Modern Architecture*, London: Academy Editions, 1987, p. 133.

<sup>455</sup> Bružas, A., Nuo vizualumo prie ideologijos. Trys priežastys, dėl kurių dekonstruktyvizmo architektūra negalėtų būti postmodernizmo architektūros tęsiniu, in: *Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos* (sudaryt. Saukaitė M.), Acta Academiae Artium Vilnensis, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012, T. 64, p. 109–120.

<sup>456</sup> Kaip minėta, *iššifravimo* terminas čia netinka, nes *iššifruojamas* tik svetimos kalbos tekstas (de Certeau, M., *The Practice of Everyday Life*, 1984, Berkeley: University of California Press, p. 196)

pat gali būti viena priežasčių, lemiančių pasitaikančius įvairių sričių specialistų bendruomenių „nesusikalbėjimo“ su visuomene atvejus, kurie įprastai pasitaiko rečiau tarp panašaus išsilavinimo žmonių. Vis dėlto, reikia pažymėti, kad disertacijos tyrimas nenustatė kardinalių skirtumų šiuolaikinių architektūros vietoženklų reikšmės plotmėje tarp architektų ir nearchitektų grupių<sup>457</sup>. Tai, jog šiuolaikinės architektūros vietoženklų generuojama reikšmė skiriasi yra svarbu ne vien dėl minėto reikšmės daugiasluoksniškumo, bet ir tuo, jog pagal savo išsilavinimą ar veiklos pobūdį tos pačios visuomenės grupės individai vietoženklų reikšmę gali *perskaityti* daugiau ar mažiau panašiai. Kitaip tariant, jų mentaliniuose žemėlapiuose aplinkoje išsiskiriantys architektūros objektai (tuo pačiu, ir miestai, kurių įvaizdį jie kuria) dažnai įgauna artimas reikšmes. Galima daryti prielaidą, kad pastebimai skirtusi ir, pavyzdžiui, pagal nekilnojamojo turto plėtotojų atstovų, miesto valdininkų, namų šeiminkų grupių apklausos duomenis sudarytieji vietoženklų *reikšmių atvaizdai*.

Remiantis Sudjic, architektūra yra labiausiai matoma kultūros ir visuomenės vertybių išraiška<sup>458</sup>. Ir jei iš tiesų ji pajėgi atspindėti visuomenę, tai miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai* charakterizuoja ne vien miestus, bet ir pačius juose gyvenančius žmones. Jie turėtų būti suvokiami kaip tam tikras miesto ar jo dalių giluminis atspindys. Geriau suprasdami miesto bei jo struktūros elementų reikšmės sluoksnius, mes geriau suvokiame ne vien aplinką, bet ir patys save, todėl *reikšmės atvaizdai* galėtų būti priemonė visuomenės savianalizei, o taip pat – neįkainojama autentiška medžiaga ateities kartoms, kurios bandys suvokti dabartinį laikmetį – kaip mes suprantame aplinką, kaip traktuojame miestus ar jų sudedamąsias dalis, atskirus urbanistinius elementus. Galiausiai – kokie mes esame. Tai tam tikras giluminis aplinkos atvaizdas, matomas pro plačiosios visuomenės ar atskirų jos grupių reikšmės suvokimo prizmę. Daugiaprasmio *reikšmės perskaitymo* fenomeno suvokimo aktas būtų prasmingas ne vien dėl šiuolaikinio miesto įvaizdžio valdymo ar kryptingo architektūros idėjų ištransliavimo visuomenei galimybės, bet ir ieškant dar vieno atspirties taško prieš imantis realiais urbanistiniais instrumentais kurti, tvarkyti ar gaivinti miestus, kurie sudaro šiuolaikinės civilizacijos pagrindą.

---

<sup>457</sup> Taip būtų, jei, pavyzdžiui, vienos respondentų grupės rezultatai bylotų statistškai patikimą teigiamą tiriamųjų dėmenų ryšį, o kitos – statistškai patikimą neigiamą.

<sup>458</sup> Sudjic, D., *How the Rich and Powerful-and Their Architects-Shape the World*, Penguin Press HC, 2005, 416 p.

Iš rezultatų matyti, kad mūsų žinios apie šiuolaikinės architektūros vietoženklį bei apskritai vietoženklį reikšmę bei šios susiformavimo mechanizmą kol kas dar labai ribotos. Todėl šia kryptimi atliktas darbas yra ne baigtinė, bet veikiau į tęstinį procesą orientuota teorinė-praktinė prieiga. Nustatytieji *reikšmės atvaizdai* galėtų tapti nesunkiai panaudojamu instrumentu, kuris galėtų praplėsti mūsų miestų, jų įvaizdžio, galiausiai – pačios architektūros tyrimo įrankių arsenalą. Tai taip pat lengvai apdorojama medžiaga tolimesnei šiuolaikinių miestų kultūros analizei. Tiek tyrimo metu gauti *reikšmės atvaizdai*, tiek atliktos koreliacijos rezultatai atspindi šiuolaikinių miestų pobūdį, kurį didžiaja dalimi nulemia urbanistikoje dominuojanti architektūros vietoženklį kūrimo praktika. Tai pasireiškia tiek oficialiosios, tiek ir paslėptosios (latentinės) urbanistinės politikos ar miestų tvarkymo atvejais. Rezultatai nedviprasmiškai atskleidžia nūdienos urbanistinės praktikos prigimtį ir gali būti panaudoti miestų kultūros tyrimuose bei pasitelkti architektūros kritikai.

## IŠVADOS

1. Nepaisant besirandančių alternatyvių urbanistinių teorijų bei praktikų, šiuolaikinėje urbanistikoje dominuoja strategija, kurios svarbi dalis yra miesto įvaizdį formuojančių architektūros vietoženklių kūrimas. Tyrimas atskleidė, kad šiuolaikinio miesto įvaizdį lemia ne vien urbanistinės, antropogeninės, gamtinės ir kultūrinės ypatybės, bet ir fizinės galimybės miestą apžvelgti bei suvokti, o šiam įvaizdžiui svarbių vietoženklių reikšmės aspektus įtakoja pačių suvokėjų asmeninės psichofizinės savybės, išsilavinimas ir patirtis. Šiuolaikinės Lietuvos (1990 – 2010 m.) architektūros vietoženkliai, nagrinėjami pirmajame tokio pobūdžio moksliniame tyrime, laikytini reikšmingais miesto įvaizdžio formantais kartu su kitais urbanistinės struktūros komponentais.

2. Paaikškėjo, kad visuose trijuose didžiuosiuose šalies miestuose galima išskirti teritorijas bei transporto trasas, kuriose stebimi ryškūs šiuolaikinės architektūros ženklai bei kurios yra itin aktualios miestų įvaizdžiui. Per nepriklausomybės 20-metį čia pastatyti nauji vietoženkliai aktyviai dalyvauja kuriant miestų ar jų dalių įvaizdį, kuris yra ypač svarbus miestų reprezentacijai. Aplinkoje išsiskiriantys šiuolaikiniai architektūros objektai taip pat padeda išreikšti bei atskleisti miestų ypatumus, dalyvauja suvokėjų mentaliniuose žemėlapiuose.

3. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad vieną didžiausių Vilniaus miesto savitumų – sovietmečiu atrastąją *urbanistinių kalvų* koncepciją – yra sudėtinga suvokti dėl pabirusių pavienių aukštuminių architektūros objektų, miesto centrinėje dalyje atsiradusių per nepriklausomybės metus. Kaunas, skirtingai nei kiti du nagrinėti miestai, neturi įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių, kurie urbanistinėje aplinkoje išryškėtų dideliu aukščiu, nors kai kurie miesto centrinės dalies tūrinei-erdvinei kompozicijai svarbūs architektūros objektai pasižymi didele tūrio mase. Gyvenamosios funkcijos aukščiu išsiskiriantys Klaipėdos įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai prisideda prie miestovaizdžio erdvinės sistemos kūrimo, tačiau ne visada atitinka bendrąją uostamiesčio urbanistinę struktūrą. Klaipėdos architektūros vietoženkliais būdingas marinistinis naratyvas nurodo jų geopolitinę dislokaciją.

4. Per nepriklausomybės 20-metį Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje nebuvo realizuota nė vieno aukščiausiojo hierarchinio lygmens – *ikoniškos architektūros* – vietoženklis. Dauguma didžiųjų Lietuvos miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklių yra priskirtini *erdvinės struktūros dominančių* bei *aplinkoje išsiskiriančių ženklų* hierarchinėms grupėms, o į *vietines*

*ikonas* pretenduoja vos keletas jų: dešiniojo Neris kranto *urbanistinė kalva* Vilniuje, verslo centras *1000* bei *Žalgirio* arena Kaune, aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ Klaipėdoje. Tai, kad tarp pastarųjų šiuolaikinės architektūros vietoženklių nėra nė vieno kultūrinės paskirties objekto bei per šios nepriklausomybės metus Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje nebuvo realizuota nė vieno šios paskirties *ikoniško pastato*, reiškia, kad architektų ir užsakovų urbanistinės vizijos nesiejamos su visuomenės ugdymui svarbiomis funkcijomis bei neišnaudojamos kultūrinės industrijos galimybės kurti pažangų miestų bei visos šalies įvaizdį<sup>459</sup>.

5. Nustatyta, kad dauguma analizuotų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių pasižymi viena, dviem ar trim išskirtinėmis fizinėmis, estetinėmis, *išskirtinės dislokacijos* ar *kitos funkcijos* ypatybėmis. Priskirti keturias ar daugiau tokias ypatybes iš devynių (ideologinės, politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės, infrastruktūros, pramoninės) būtų galima vien nedidelei daliai nagrinėtų vietoženklių.

6. Tyrimas įrodo, jog yra įmanoma sudaryti miesto įvaizdį formuojančių komponentų sistemų ar jų dalių verčių dažnių struktūrą – *reikšmės atvaizdus*, o taip pat – juos aprašyti, pavaizduoti grafiškai, lyginti tarpusavyje. Tokie *reikšmės atvaizdai* leidžia išsiaiškinti šiuolaikinei architektūrai bei jos komponentams būdingas vertes, o taip pat – padeda nusakyti pačios architektūros pobūdį.

7. Šiuolaikiniam žmogui, kaip ir archajinio pasaulio gyventojui, architektūros vietoženkliai turi tam tikrą reikšmę, o turinio sferai priklausančias pastarosios struktūros ypatybes atskleidžia ir jų *reikšmės atvaizdai*. Remiantis architektų bei eilinių miestiečių grupių apklausos duomenimis, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* dominuoja ekonominė bei infrastruktūros vertės, tik tarp architektų pirmoji jų yra žymiai stipriau išreikšta nei antroji. Taip pat išsiaiškinta, kad dalis vietoženklių yra pajėgūs sugeneruoti žymiai daugiau verčių bei pasiekti žymiai didesnį jų dažnį nei likusieji. Atskirų architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* matomas aukštas tam tikrų verčių dažnis, nesisiejantis su pastato funkcija, patvirtina iškeltą hipotezę, kad vietoženklis reikšmė priklauso ne vien nuo jo atliekamos funkcijos, bet ir nuo kitų faktorių.

---

<sup>459</sup> Į tokias galėjęs pretenduoti Mokslinės komunikacijos ir informacijos centras (architektai Rolandas Palekas, Alma Palekienė, Petras Išora ir kt.) nepatenka į disertacijos tyrimo chronologines ribas.

8. Pagal architektų ir miestiečių grupių apklausos duomenis sukurti trijų didžiųjų šalies miestų bendrieji *reikšmės atvaizdai* vienas nuo kito smarkiai skiriasi. Eiliniai miestiečiai šiuolaikinės architektūros vietoženkliais iš esmės yra linkę suteikti daugiau verčių nei architektai. Remiantis tuo, kad pagal architektų, nearchitektų ir aukštąjį išsilavinimą turinčių piliečių duomenis sudarytieji *reikšmės atvaizdai* nesutampa, galima teigti, kad pastebimos įtakos mentaliniam šiuolaikinio miesto bei jo komponentų įvaizdžiui turi suvokėjų išsilavinimas. Tyrimo rezultatai taip pat suteikia pagrindą manyti, kad egzistuojantis daugiaprasmiškas reikšmės suvokimas lemia suvokėjų išsilavinimo grupių *perskaitomų* reikšmių paklaidas bei tuo pačiu – atskleidžia pačios *reikšmės daugiasklaidumo* ar išsisluksniavimo fenomeną.

9. Tarp šiuolaikinės architektūros vietoženkliais urbanistinėje aplinkoje išskiriančių fizinių, estetinių ar dislokacijos ypatybių bei vietoženkliais generuojamų verčių dažnio egzistuoja tarpusavio ryšiai, kuriuos galima patikrinti. Koreliacinė analizė atskleidė, kad dideliu aukščiu urbanistinėje aplinkoje išsiskiriančius šiuolaikinės architektūros vietoženkliais architektai yra linkę susieti su ekonomine ( $r = 0,47, p < 0,05$ ) bei ideologine vertėmis ( $r = 0,26, p < 0,05$ ). Nustatyta, kad dominuojančią tūrio masę jie paprastai gretina su ekonomine ( $r = 0,32, p < 0,05$ ) bei infrastruktūros ( $r = 0,25, p < 0,06$ ) vertėmis, o unikaliam formai ( $r = 0,30, p < 0,05$ ), savitam stiliui ( $r = 0,25, p < 0,05$ ), specifinei spalvai ( $r = 0,25, p < 0,06$ ) ar kontrastuojančiai eksterjero faktūrai bei tekstūrai ( $r = 0,36, p < 0,05$ ) priskiria kultūros ir meno vertę.

10. Šiuolaikinės architektūros objektai, urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantys didele tūrio mase, miestiečių mentaliniuose žemėlapiuose dažniausia generuoja politinę ( $r = 0,28, p < 0,05$ ), ekonominę ( $r = 0,43, p < 0,05$ ), komunikacinę ( $r = 0,40, p < 0,05$ ) bei infrastruktūros ( $r = 0,47, p < 0,05$ ) vertes. Unikalia forma urbanistiniame kontekste pasižymintys vietoženkliai paprastai jų yra siejami su ideologine ( $r = 0,33, p < 0,05$ ), komunikacine ( $r = 0,27, p < 0,05$ ) bei infrastruktūros ( $r = 0,27, p < 0,05$ ) vertėmis. *Kita funkcija* urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantiems Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženkliais būdingos mokslo ir lavinimo ( $r = 0,48, p < 0,05$ ), kultūros ir meno ( $r = 0,48, p < 0,05$ ), sporto ir pramogų ( $r = 0,38, p < 0,05$ ), komunikacinė ( $r = 0,29, p < 0,05$ ), ideologinė ( $r = 0,45, p < 0,05$ ) vertės, o kontrastuojanti eksterjero faktūra ar tekstūra jiems paprastai suponuoja ideologinę ( $r = 0,37, p < 0,05$ ) bei politinę ( $r = 0,35, p < 0,05$ ) vertes.

11. Miestų įvaizdį formuojančių Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženkliais dominuojančios ekonominė bei infrastruktūros vertės (miestiečių:

infrastruktūros – 48,3 proc., ekonominės – 46,3 proc., architektų: ekonominės – 52,3 proc. infrastruktūros – 22,7 proc.) vaizdžiai atskleidžia pačių vietoženklių bei visos šiuolaikinės architektūros ryškų ekonominį ar utilitarųjį pokrypį, kuris gali būti suprantamas kaip dabartinės visuomenės vertybinių nuostatų išraiška, kartu pranešanti ir apie jos kultūrinių bei dvasinių orientyrų nykimą. Prie krizės požymių priskirtina ir tai, kad tarp miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių sakralinės bei kultūrinės paskirties objektų kiekis yra menkas.

12. Palyginti su eiliniaisiais miestiečiais, architektai kultūros ir meno vertę yra linkę sieti su žymiai didesniu spektru išskirtinių ypatybių tarp kurių dominuoja estetiškos: unikali forma ( $r = 0,30$ ,  $p < 0,05$ ), individualus stilius ( $r = 0,25$ ,  $p < 0,05$ ), kontrastuojanti faktūra ar tekstūra ( $r = 0,36$ ,  $p < 0,05$ ), specifinė spalva ( $r = 0,24$ ,  $p < 0,06$ ). Neigiamas šios vertės dažnio ryšys ( $r = -0,34$ ,  $p < 0,05$ ) su išskirtiniu tūrio aukščiu bei su išskirtine tūrio mase ( $r = -0,12$ ) nedviprasmiškai byloja, kad architektūros specialistai kultūros ir meno vertės nelinkę gretinti su išskirtinėmis fizinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybėmis.

13. Atsižvelgiant į nustatytąjį šiuolaikinės architektūros vietoženklus urbanistinėje aplinkoje išskiriančių ypatybių ryšį su jiems priskiriamomis vertėmis, galima teigti, kad vietoženklių reikšmę įtakoja ir architektūros priemonės, tuo pat metu prisidedančios ir prie šiuolaikinio miesto ar jo dalių įvaizdžio ir net tapatumo formavimo. Šiuolaikinių architektūros vietoženklių ar kitų miesto įvaizdį formuojančių urbanistinės struktūros elementų *reikšmės atvaizdai* galėtų tapti tam tikrais atremties taškais tiriant bei įvertinant miestų įvaizdžius bei juos įtakančias urbanistinių elementų grupes. *Reikšmės atvaizdai*, atsižvelgiant į nustatytuosius vietoženklių fizinių, estetinių ir kitų ypatybių ryšius su jų reikšme, neabejotinai praverstų ir modeliuojant su miestų ar kitų vietų įvaizdžiu susijusius urbanistinės politikos bei strategijos aspektus, planuojant miestų raidą bei parenkant realių urbanistinės plėtros įrankių arsenalą. Šie *reikšmės atvaizdai* taip pat galėtų būti panaudoti tolimesniems miesto kultūros tyrimams ar kuriant alternatyvias urbanistinio planavimo strategijas.



## Bibliografijos sąrašas

### Literatūra:

1. Alistratovaitė, I., Uostamiesčio vizualinio įvaizdžio formavimo galimybės ir problemos: aukštybinių pastatų specialiojo plano rengimas – esama situacija ir miesto morfostruktūra, aukštybinių pastatų išdėstymo koncepcija, vizualinis identitetas, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 2, p. 71–85.
2. Alistratovaitė, I., Uostamiesčio vizualinio įvaizdžio plėtros galimybės ir problemos: aukštybinių pastatų išdėstymo specialiojo plano rengimas – sprendinių konkretizavimas ir pasekmių vertinimas, *Urbanistika ir architektūra*, 2009, Nr. 2, p. 49–81.
3. Ambrasas, A., Apie 1991–2007 metų administracinių ir prekybos pastatų architektūrą Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 3 (32), p. 139–152.
4. Andriušytė, A., Savitumas kaip vertybė architektūroje, *Urbanistika ir architektūra*, 2007, Nr. 1, p. 62–66.
5. Appeleyard, D., Lynch, K., Meyer J., R., *The View from the Road*, London: MIT Press, 1964, 64 p.
6. Ashworth, G., J., Voogd, H., *Selling the City: Marketing Approaches in Public Sector Urban Planning*, John Wiley & Sons, 1993, 226 p.
7. Atienė, V., Pajūrio miestų architektūra: dešimtmečio retrospektyva, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 16–17.
8. Aureli, P., V., *The Possibility of an Absolute Architecture*, Cambridge: MIT Press, 2011, 251 p.
9. Balčytis, G., *Moderni architektūra istorinėje aplinkoje* [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2012 10 23], architekturumai.lt, prieiga per internetą:  
<http://www.architekturumai.lt/pages/posts/moderni-architektura-istorineje-aplinkoje-54.php>.
10. Bentkutė, S., Mentalinis miesto įvaizdis ir jo tyrimo metodinės prielaidos, *Urbanistika ir architektūra*, 2003, Nr. 2, p. 51–63.
11. Baršauskas, J., Ansambliškas ir vyraujantys architektūriniai akcentai naujose Lietuvos TSR statybose, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1964, p. 58–68.
12. Bartas, R., *Teksto malonumas*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 66–133.
13. Barthes, R., *Elements of Semiology*, London: Jonathan Cape, 1967, 112 p.

14. Barthes, R., *The Death of The Author*, in: *Image Music Text*, redak. Heath, S., London: Fontana Press 1977, p. 142–148.
15. Baudrillard, J., *For a Critique of the Political Economy of the Sign*, St. Louis, Mo: Telos Press Ltd., 1981, 214 p.
16. Bauman, Z., *From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity*, in: *Questions of Cultural Identity*, redak. Hall, S., du Gay, P., London: Sage Publications, 2011, p. 18–37.
17. Bauman, Z., *Globalizacija. Pasekmės žmogui*, Vilnius: Strofa, 2002, 207 p.
18. Belting, H., Dilly, H., Kemp, W., Sauerlander, W., Franke, M., *Meno istorijos įvadas*, Vilnius: Alma litera, 2002, 383 p.
19. Belting, H., *Image, Medium, Body: A New Approach to Iconology*, *Critical Inquiry*, 2005, Nr. 31, p. 302–319.
20. Benevolo, L., *Europos miesto istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, 296 p.
21. Bonta, J., P., *Architecture and Its Interpretation: A Study of Expressive Systems in Architecture*, London: Lund Humphries, 1979, 271 p.
22. Brandle, K., *Meaning and Aesthetics in Architecture*, Kurt Brandle, 2012, 392 p.
23. Bružas, A., Nuo vizualumo prie ideologijos. Trys priežastys, dėl kurių dekonstruktyvizmo architektūra negalėtų būti postmodernizmo architektūros tęsinium, in: *Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos* (sudaryt. Saukaitė M.), Acta Academiae Artium Vilnensis, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012, T. 64, p. 109–120.
24. Bružas, A., Šiuolaikiniai architektūros orientyrai: ikoniški pastatai hierarchinės klasifikacijos sistemoje, *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2011, Nr. 3 (3), p. 109–114.
25. Bružas, A., Šiuolaikinių Kauno orientyrų architektūrinės bei išplitimo ypatybės, *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2010, Nr. 2(3), p. 46–51.
26. Buivydas, R., *Architektūra: pozityvai ir negatyvai*, Vilnius: Ex Arte, 2006, 224 p.
27. Buivydas, R., Semantiniai senamiesčio meninės sąrangos ypatumai, *Meninė Vilniaus senamiesčio architektūros sąranga*, Kvalifikacinio mokslinio darbo ataskaita, Vilnius, 1999.
28. Butkus, T., S., *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*, Kaunas: Kitos knygos, 2011, 286 p.
29. Butkus, T., S., Trečioji Klaipėda, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 74–76.
30. Carta, M., *Creative City. Dynamics, Innovations, Actions*, Barcelona: LISt Laboratorio Internazionale Editoriale, 2007, 160 p.

31. Castells, M., *Tinklaveikos visuomenės raida*, T. 1, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005, 536 p.
32. Clerici, A., Mironowicz, I., in: Schrenk M., Popovich V., V., Engelke D., Elisei P., (Eds.) *Cities 3.0 – Smart, Sustainable, Inclusive. Strategies, Concepts and Technologies for Planning the Urban Future*. REAL CORP 9, 2009, Proceedings
33. Clerici, A., Mironowicz, I., *Landmarks and Urban Change* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.02.05], prieiga per internetą: [http://www.cityfutures2009.com/PDF/69\\_Clerici\\_Anthon.pdf](http://www.cityfutures2009.com/PDF/69_Clerici_Anthon.pdf).
34. Čekanavičius, V., Murauskas, G., *Statistika ir jos taikymai*, Vilnius: TEV, 2000, 240 p.
35. Daunora, Z., J., Kirvaitienė, S., Vyšniūnas, A., *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*, Vilnius: Technika, 2004, 152 p.
36. de Certeau, M., *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press, 1984, 229 p.
37. de Saussure, F., *Cours de linguistique generale*, Paris: Payot, 1969, p. 32.
38. Devlin, K., An examination of architectural interpretation: architects versus nonarchitects, *Journal of Architecture and Planning Research*, 1990, Nr. 7(3), p. 235–244.
39. Donskis, L., *Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija*, Disertacijos filosofijos kandidato moksliniam laipsniui gauti autoreferatas, Vilnius, 1990, 58 p.
40. Donskis, L., *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, 165 p.
41. Dovey, K., *Framing Places: Mediating Power in Built Form*, London: Routledge, 1999, 218 p.
42. Drėmaitė, M., Petrulis, V., Tutlytė, J., *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, Vilnius: Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 2012, 411 p.
43. Eco, U., *The Open Work*,. Cambridge: Harvard University Press, 1989, 320 p.
44. Eliade, M., *Images and Symbols*, Princeton: Princeton University Press, 1991, 194 p.
45. Eliade, M., *Amžinojo sugrįžimo mitas. Archetipai ir kartotė*, Vilnius: Mintis, 1996, 161 p.
46. Eliade, M., *Šventenybė ir pasaulietiškasumas*, Vilnius: Mintis, 1997, 162 p.
47. Fiske, J., *Populiariosios kultūros supratimas*, 2008, Vilnius: Žara, 174 p.
48. Gans, H., Towards a human architecture: a sociologist view of the profession, *Journal of Architectural Education*, 1978, T. 2, p. 26–31.

49. Gifford, R., Hine, D., W., Muller-Clemm, W., Reynolds, D., Shaw, K., Decoding modern architecture: a lens model approach for understanding the aesthetic differences of architects and laypersons, *Environment and Behavior*, 2002, T. 32, Nr. 2, p. 163–187.
50. Gifford, R., Judgements of the built environment as a function of individual differences and context, *Journal of Man-Environment Relations*, 1980, Nr. 1, p. 22–31.
51. Gold, J., R., Ward, S., V., *Place promotion: the use of publicity and marketing to sell towns and regions*, New York: John Wiley & Sons, 1994, 268 p.
52. Greimas, A., J., *Struktūrinė semantika*, Vilnius: Baltos lankos, 2005, 355 p.
53. Greimas, A., J., *Tautos atminties beieškant*, Vilnius/Chicago: Mokslas, 1990, 525 p.
54. Groat, L., Meaning in post-modern architecture: An examination using the multiple sorting task, *Journal of Environmental Psychology*, 1982, Nr. 2, p. 3–22.
55. Grunskis, T., Reklaitė, J., *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra*, Vilnius: Baltos lankos, 2012, 383 p.
56. Grunskis, T., Pastabos apie Vilniaus miesto raidą, in: *Vilnius 1900 – 2012. Naujosios architektūros gidas* (redak. Reklaitė, J., Leitanaitė, R.), Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 6–9.
57. Grunskis, T., Vietos tapatumo krizė Vilniaus centro raidoje (Erdvės morfologijos diskurse), *Urbanistika ir architektūra*, 2005, Nr. 1, p. 13–18.
58. Hall, S., Encoding/decoding, in: *Culture, Media, Language*. New York: Routledge, 1980, p. 128–138.
59. Hall, P., Creative cities and economic development, *Urban Studies*, 2000, T. 37, Nr. 4, p. 639–649.
60. Jablonskienė, L., Kazys Varnelis, *Archiforma*, 1999, Nr. 3, p. 57–61.
61. Jacobs, J., *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Random Hous, 1961, 458 p.
62. Jakobson, R., Lingvistika ir poetika, *Baltos lankos*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, Nr. 18/19, p. 9–18.
63. Jameson, F., *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998*, London & New York: Verso, 1998, 206 p.
64. Jencks, Ch., *The Iconic Building. The Power of Enigma*, London: Frances Lincoln, 2005, 223 p.

65. Jencks, Ch., *The New Paradigm in Architecture*, New Haven: Yale University Press, 2002, 288 p.
66. Jencks, Ch., *The Language of Post-Modern Architecture*, London: Academy Editions, 1987, 184 p.
67. Jencks, Ch., Baird, G., *Meaning in architecture*, New York: Barrie & Jenkins, 1970, 288 p.
68. Jones, P., Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture, *Urban Studies*, 2009, Nr. 46 (12), p. 2519–2536.
69. Jurkštas, V., *Senamiesčių regeneracija: architektūros harmonizavimo problema*, Vilnius: Technika, 1994, p. 159.
70. Jurkštas, V., Miesto aplinkos semantika, *Statyba ir architektūra*, 1977, Nr. 9, p. 29–31.
71. Jurkštas, V., Kauno senamiesčio tūrinė-erdvinė kompozicija, *Architektūros paminklai*, Nr. 3, 1975, p. 98–120.
72. Kalm, M., Eesti 20. Sajandi arhitektuur. *Estonian 20th Century Architecture*, Tallinn: Prisma Prindi Kirjastus, 2001, 528 p.
73. Kančienė, J., Lietuvos architektų orientyrai tarpukaryje, *Archiforma*, 1996, Nr. 1, p. 55–59.
74. Karalius, A., Mastelis mirė. Akropolis pavertė Kauną dideliu priemiesčiu, *Statybu pilotas*, 2007, Nr. 5, p. 4–5.
75. Kirvaitienė, S. *Miesto įvaizdžio formavimo galimybės ir uždaviniai plėtojant centro aplinką*, disertacija, Vilnius: Vilniaus technikos universitetas, 2007, 134 p.
76. Kirvaitienė, S., Centro aplinkos įvaizdžio svertinė vertė miesto urbanistinės teritorijos kontekste, *Urbanistika ir architektūra*, Vilnius: Technika, 2004, Nr. 2, p. 58–63.
77. Koolhaas, R., Mau, B., *S, M, L, XL*, New York: Monacelli Press, 1995, 1344 p.
78. Kotler, P., Gertner, D., Theoretical papers Country as brand, product, and beyond: A place marketing and brand management perspective, *Brand Management*, Special issue, 2002, T., 9, Nr. 4–5, 253 p.
79. Krenz, J., *Ideograms of Architecture between Sign and meaning*, Pelplin: Bernardinum, 2010, 136 p.
80. Kristeva, J., *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press, 1980, 305 p.

81. Kunzmann, K., R., *Medium-sized Towns, Strategic Planning and Creative Governance in the South Baltic Arc* [interaktyvus, žiūrėta 2011.03.23], prieiga per internetą: [http://www.visible-cities.net/documents/KRK\\_MediumSized\\_Cities.pdf](http://www.visible-cities.net/documents/KRK_MediumSized_Cities.pdf).
82. Lagunovičius, A., UAB *Hanner* administracinis pastatas, *Archiforma*, 2001, Nr. 4, p. 97–102.
83. Lamauskas, A., Miestai tampa neatsakingų eksperimentų poligonais. Urbanistinės aplinkos plėtros administravimo problemos vis ryškesnės, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 11, p. 4–5.
84. Lamit, H., *Perception of Urban Landmarks in Kuala Lumpur Between Designers, Non-designers, and Laypublic*, Createspace, 2012, 382 p.
85. Lamit, H., Redefining landmarks, *Jurnal Alam Bina*, Jilid 6, Nr. 1, 2004, p. 66–76.
86. Landry, C., Bianchini, F., *The Creative City*, London: Demos, 1995, 66 p.
87. Lynch, K., *The Image of the City*, Cambridge: MIT Press, 1960, 194 p.
88. Lukošienė, V., Klaipėdos apskrities viršininė žodis, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 15.
89. Lupeikis, K., *Minimalizmo galia. Minimal Power*, Vilnius: Technika, 2007, 191 p.
90. Mankus, M., Skaitant architektūros ženklus Lietuvoje, *Bernardinai*, [interaktyvus], 2012 [žiūrėta 2012.09.15], bernardinai.lt, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-06-22-martynas-mankus-skaitant-architekturos-zenklus-lietuvoje/84368>.
91. Mačiulis, A., Po dvidešimties metų. Stiliaus paieškos, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 271–286.
92. Meyer, L., *Emotion and Meaning in Music*, Chicago: The University of Chicago Press, 1959, 315 p.
93. Michelson, W., *Man and his urban environment*, Massachusetts: Addison-Wesley, 1976, 176 p.
94. Minkevičius, J., Prieštaringoji laisvės architektūra – kultūrinės kokybės dimensija, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 197–198.
95. Miškinis, A., Laisvės alėja. Apie jos tolesnio formavimo modelį, *Arkitektas*, 1996, Nr. 3, p. 14–15.
96. Miškinis, A., *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*, Vilnius: Mintis, 1991, 153 p.

97. Mitchell, W., J., *City of Bits. Space, Place and the Infobahn*, Cambridge: MIT Press, 1996, 225 p.
98. Motieka, S., Besiformuojančio Vilniaus moderniojo centro urbanistinis modelis, *Urbanistika ir architektūra*, 2009, T. 33, Nr. 4, p. 195–210.
99. Moughtin, C., Oc, T., Tiesdell, S., *Urban Design: Ornament and Decoration*, Oxford: Architectural Press, 1999, 183 p.
100. Mumford, L., *Technics and civilization*, New York: Harcourt, 1934, 495 p.
101. Mumford, L., *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*, New York: Harcourt Brace and World, 1961, 657 p.
102. Mumford, L., *The Culture of Cities*, New York: Harcourt, Brace and Company, 1938, 586 p.
103. Nasar, J., L., Symbolic meanings of house styles, *Environment and Behavior*, 1989, Nr. 21(3), p. 235–257.
104. Nasar, J., L., Perception, cognition and evaluation of urban places, in *Public Places and Spaces*, New York & London: Plenum Press, 1989, p. 31–56.
105. Nastopka, K., *Literatūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2010, 322 p.
106. Navickienė, E., Nauja architektūra istoriniame kontekste semiotiniu aspektu, *Urbanistika ir architektūra*, 2000, Nr. 24(3), p. 112–118.
107. Norberg-Schulz, Ch., *Existence, Space and Architecture*, London: Praeger Publishers, 1971, 120 p.
108. Norberg-Schulz, Ch., *Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli, 1980, 216 p.
109. Norberg-Schulz, Ch., *Meaning in Western Architecture*, New York: Rizzoli, 1974, 445 p.
110. Olson, D., *The World on Paper: The Conceptual and Cognitive Implications of Writing and Reading*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 340 p.
111. Peters, T., *The Pursuit of WOW! Every Persons Guide to Topsy-Turvy Times*, New York: Vintage Books, 1994, 368 p.
112. Petrulis, V., Manifestations of politics in Lithuanian architecture: examples of architectural dehumanisation during the transition from a Soviet to a Post-Soviet society, *Meno istorija ir kritika*, Kaunas: VDU, 2007, p. 209–216.
113. Petrulis, V., Stilius ar stilių fragmentai? Lietuviškoji postmodernizmo architektūra, *Darbai ir dienos*, T. 33, 2003, p. 221–231.

114. Petrušonis, V., Kultūrinių archetipų recepcija planuojant urbanistinę renovaciją, *Urbanistika ir architektūra*, 2011, Nr. 1, p. 206–266.
115. Petrušonis, V., Apie miesto semantikos tyrimus, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1981, T. 1, Nr. 7, p. 19–32.
116. Petrušonis, V., Vietovės kultūrinio tapatumo semantinio modelio struktūra, *Urbanistika ir architektūra*, 2003, Nr. 27 (3), p. 99–110.
117. Purvinas, M., Subjektyvus kraštovaizdžio vertinimas, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, 1983, p. 60–67.
118. Rekevičius, L., *Miesto tapatybės ženklų sistema arba Miesto poezija neliteratūriškai*, 2012 [žiūrėta 2012.10.14], architekturamai.lt, <http://www.architekturamai.lt/pages/posts/miesto-tapatybes-zenklu-sistema-arba-miesto-poezija-neliteraturiskai-188.php>.
119. Rubavičius, V., Kvadratinių metrų urbanistika ir architektūra, *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 225–240.
120. Rubavičius, V., Miesto tapatumas ir išskirtinumas globalizacijos sąlygomis, *Urbanistika ir architektūra*, 2005, Vilnius: Technika, Nr. 4, p. 157–163.
121. Samalavičius, A., *Miestas ir protas: urbanistinės teorinės refleksijos XX a. Vakaruose*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2013, 160 p.
122. Sieverts, T., *Cities Without Cities. An Interpretation of the Zwischenstadt*, London and New York, Spon Press, 2003, 208 p.
123. Sklair, L., Iconic Architecture and Capitalist Globalization, *City*, 2006, T. 10, Nr. 1, p. 21–47.
124. Sklair, L., Iconic Architecture and the Culture-ideology of Consumerism. *Theory, Culture & Society*, 2010, T. 27, Nr. 5, p. 135–159.
125. Sklair, L., The transnational capitalist class and contemporary architecture in globalizing cities, *International Journal of Urban and Regional Research*, 2005, Nr. 29, p. 485–500.
126. Smart, A., Smart, J., Urbanization and the Global Perspective, *Annual Review of Anthropology*, 2003, Nr. 32, p. 263–285.
127. Smith, F., *Understanding Reading*, Hillsdale, New York: Erlbaum, 1988, 260 p.
128. Smyth, H., *Marketing the City: The Role of Flagship Developments in Urban Regeneration*, London: E. & FN. Spon, 1994, 289 p.



129. Stevens, A., Coupe, P., Distortions in judged spatial relations, *Cognitive Psychology*, 1978, Nr. 13, p. 422–437.
130. Sudjic, D., *How the Rich and Powerful-and Their Architects-Shape the World*, Penguin Press HC, 2005, 416 p.
131. Toynbee, A., J., *Cities of Destiny*, New York: Weathervane Books, 1967, 376 p.
132. Trilupaitytė, S., Vartojantis ir suvartotas miestas. Kai kurios vilnietišku viešųjų erdvių dilemos, in: *20 nepriklausomybės metų. Laisvės architektūra* (redak. Grunskis, T., Reklaitė, J.), Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 241–245.
133. Tidikis, R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, 626 p.
134. Tunnard, C., Reed, H., H., *American Skyline: The Growth and Form of our Cities and Towns*, New York: New American Library, 1956, 224 p.
135. Vaitys, L., *Diskusinis pasisakymas tarptautiniam forumui Lietuvos darnios erdvinės plėtros sistemos kūrimas* [žiūrėta 2012.10.11], architektusajunga.lt, <http://www.architektusajunga.lt/nuomones/diskusinis-pasisakymas-tarptautiniam-forumui-lietuvos-darnios-erdvines-pletros-sistemos-kurimas-ir-kt>.
136. Vaitys, L., *Kitoks žvilgsnis į save* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.07.11], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: [http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys\\_zvilgsnis\\_i\\_save](http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys_zvilgsnis_i_save).
137. Vaitkevičius, R., Saudargienė A., *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*, Kaunas: VDU, 2006, 224 p.
138. Vanagas, J., *Miesto gyvenamosios aplinkos sociologinis aspektas*, Vilnius: Technika, 1992.
139. Vanagas, J., *Miesto sociologijos pagrindai*, Vilnius: Aldorija, 1996, 147 p.
140. Vanagas, J., *Miesto teorija: vadovėlis*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, 247 p.
141. Varnelis, K., *What is Network culture?*, New York: Network architecture Lab [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2012.02.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what-is-the-future-of-network-culture](http://varnelis.net/blog/what-is-the-future-of-network-culture).
142. Varnelis, K., The Meaning of Network Culture, *Networked Publics*, sudar. Varnelis, K., London: The MIT Press, 2008, 192 p.
143. Varnelis, K., *The Rise of Network Culture* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: <http://varnelis.net/the-rise-of-network-culture>.

144. Varnelis, K., What is the future of network culture; New York: Network architecture Lab [interaktyvus, žiūrėta 2011.10.15], prieiga per internetą: [varnelis.net/blog/what\\_is\\_the\\_future\\_of\\_network\\_culture](http://varnelis.net/blog/what_is_the_future_of_network_culture).
145. Venturi, R., *Complexity and Contradiction in Architecture*, New York: The Museum of Modern Art Press, 1966, 136 p.
146. Vyšniūnas, A., Teritorijų konversija kraštovaizdžio ir miestovaizdžio aspektu, *Urbanistika ir architektūra*, 2004, Nr. 2, p. 47–57.
147. Wejchert, K., *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Warszawa: Arkady, 1984, 279 p.
148. Welsch, W., *Mūsų postmodernioji modernybė*, Vilnius: Alma littera, 2004, 503 p.
149. Wimmer, R., D., Dominick, J., R., *Mass Media Research. An Introduction*, Wadsworth: Cengage Learning, 2011, 464 p.
150. Worskett, R., *The Character Towns: an approach and conservation*, London: Architectural Press, 1969, 271 p.
151. Zaleckis, K., Globalizacijos atspindžiai miesto kūne: keletas įžvalgų, *Logos*, 2011, Nr. 66, p. 142–152.
152. Zaleckis, K., The Cityscape of a Contemporary Megapolis: Changes of Text Form, *Urbanistika ir architektūra*, 2010, Nr. 1, p. 64–72.
153. Zukin, S., Cultural Strategies and Urban Identities: Remarking Public Space in New York, *Cities in Transformation – Transformation in Cities: Social and Symbolic Change of Urban Space*, redak. Kalltorp, O., Elander, I., Ericsson, O., Franzen, M., Ashgate, Aldershot, England Brookfield, 1997, p. 205–219.
154. Гольдзамт, Э., А., Швидковский О., А., *Градостроительная культура европейских социалистических стран*, Москва: Стройиздат, 1985, 477 с.
155. Лотман, Ю., О семиосфере, *Труды по знаковым системам*, 1984, Nr.17, с. 5–23.
156. Шпенглер, О., *Закат Европы*, Москва: Искусство, 1993, 666 с.
157. Яргина, З., Н., Косицкий, Я., В., В., Владимиров, В., Гутнов, А., Э., Микулина, Е., М., Сосновский, В., А., *Основы теории градостроительства*, редак. Яргина, З., Н., Москва: Стройиздат, 1986, 326 с.

## Šaltiniai:

1. Adomonienė, D., Europos pradžia. Prekybos pasažas „Europa“ – multifunkcinio centro pirmagimis, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 3, p. 6–7.
2. Almonaitytė-Navickienė, V., Administracinis pastatas Kaune, Savanorių pr. 349 [interaktyvus, žiūrėta 2014.01.30], autc.lt, prieiga per internetą: <http://www.autc.lt/Public/HeritageObject.aspx?id=1259&oe=6>
3. Almonaitytė-Navickienė, V., „Žalgirio“ arena Kaune, *Archiforma*, 2011, Nr. 1/2, p. 47–51.
4. Almonaitytė-Navickienė, V., Firmos *Ryterna* administracinis-gamybinis pastatas, *Archiforma*, 1999, Nr. 4, p. 22–24.
5. Andriušytė, A., O jis vis dėlto sukasi. Verslo centras „Hanner“ derina išraiškingą formą ir lanksčią funkciją, *Statybų pilotas*, 2000, Nr. 2, p. 5, 7.
6. *Architektas Alfredas Gytis Tiškus*, Klaipėda: Lietuvos architektų sąjungos Klaipėdos apskrities organizacija, 2009, 156 p.
7. Architektas Virginijus Juozaitis neteko atestato [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2011.06.29], kpd.lt, <http://www.kpd.lt/lt/node/1664>.
8. Ar Ukmergės gatvė – lietuviškas tigras?, *Arkitektas*, 1998, Nr. 1(8), p. 24–30.
9. Baliukonienė, V., Kauno oro uosto keleivių terminalas, *Archiforma*, Nr. 3/4, p. 27–31.
10. Brunet, F., *Economic impact of the Barcelona Olympic Games. The Centre d'Estudis Olímpics*, [interaktyvus], 2005 [žiūrėta 2011.10.21], p. 7, prieiga per internetą: [http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp084\\_eng.pdf](http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp084_eng.pdf).
11. Bružas, A., Moderniausi Lietuvos vartai. Kauno oro uosto keleivių terminalas – Šengeno kūdikis, *Statybų pilotas*, 2008, Nr. 6, p. 6, 7, 9.
12. Bružas, A., Hanzos pleištai Kauno senamiestyje. Naujasis „Santakos“ viešbučio korpusas apeliuoja į upių miesto praeitį, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 5, p. 6, 8.
13. Bružas, A., Žinių miesto branduolys. Klaipėda laukė naujos bibliotekos 12 metų, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 5, p. 6, 7.
14. Bružas, A., Trys linksmesnės užuominos. Prekybinę Ukmergės gatvės gretą sustiprino baldų tūzai, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 6, p. 4–5.
15. Bružas, A., Uostamiestyje užvesta bomba. Gandrališkių rajonas nori būti namais 6.000 klaipėdiečių, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 5, p. 5.
16. Bružas, A., Stiklo kamuolys Senamiesčio vartuose. Istorinę Kauno ribą paženklino šmaikštus naujadaras, *Statybų plotas*, 2003, Nr. 14, p. 7, 9.

17. Bružas, A., Pleištas prie kelio. Geriausia Kauno architektūra grūdasi Savanoriuose, *Statybų pilotas*. 2002, Nr. 17, p. 10.
18. Bružas, A., „Iki“ atsigręžė į architektūrą. „Žalias kalnas“ pavirto normaliu prekybos centru, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 17, p. 9.
19. Bružas, A., Spalvos ir formos sąjunga. Pramoninis pastatas nuspalvino Kauno vartus, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 15, p. 1, 4, 5.
20. Bružas, A., Architektūrinė triukšmo melodija. Asketiškas pastatas ignoruoja provincialią aplinką, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 12, p. 10.
21. Bružas, A., Dvelkia didmiesčiu. Viešbutis „Kaunas“ Laisvės alėjoje sujungė nauja ir sena, *Statybų pilotas*, 1999 m., Nr. 10, p. 8, 10.
22. Bružas, A., Neeilinis namas Kaune. Laisvės alėjoje pakvipo modernia architektūra, *Statybų pilotas*, 1998, Nr. 5, p. 1–2.
23. Bunting, T., Filion, P., Hoernig, H., Seasons, M., Lederer, J., Density, size, dispersion: towards understanding the structural dynamics of mid-size cities, *Canadian Journal of Urban Research* [interaktyvus], 2007 [žiūrėta 2011.03.23], prieiga per internetą: [http://findarticles.com/p/articles/mi\\_hb6525/is\\_2\\_16/ai\\_n31139987/](http://findarticles.com/p/articles/mi_hb6525/is_2_16/ai_n31139987/).
24. Canepa, J., B., *11 of Europe's most bizarre building* [interaktyvus, žiūrėta 2013.02.11], edition.cnn.com, prieiga per internetą: <http://edition.cnn.com/2013/01/18/travel/europe-bizarre-buildings>.
25. *Centrinės miesto dalies, Nemuno slėnio, idėjinis architektūrinis - urbanistinis konkursas* [interaktyvus, žiūrėta 2011.10.14], laskaunas.lt, prieiga per internetą: <http://laskaunas.lt/index.php?psl=103001&i=0&d=0&klb=1&p1grp=0&pslp1grp>.
26. Demisezoninė uostamiesčio premjera, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 2, p. 2.
27. Didžiausias vitražas [interaktyvus, žiūrėta 2012.07.05], rekordai.lt, prieiga per internetą: <http://www.rekordai.lt/?psl=rekordas&rkid=450&rid=420>.
28. Didžioji prekybininkų ataka. Lietuvoje prekybos tinklai dauginasi griečiau nei patys lietuviai, *Statybų pilotas*, 2000, Nr. 13, p. 4, 5, 8.
29. Dirgėla, M., Fasado energija. Po rekonstrukcijos prašneko AB „Lietuvos energijos“ pastatas, *Statybų pilotas*, 2003, Nr. 14, p. 4, 5, 8.
30. Drėma, V., Šnipiškės, *Dingęs Vilnius*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 376–379.
31. Dumbrava, M., BBC (*Business Class Centre*) biurų pastatas Goštauto g. 40a, *Archiforma*, 2004, Nr. 3/4, p. 4–6.

32. Ercmonaitė, A., Gyvenamasis namas su parduotuvėmis H. Manto 40, *Archiforma*, 2001, Nr.1/2, p. 35–37.
33. Ercmonaitė, A., Prekybos centras „Maxima“, *Archiforma*, 2000, Nr. 2, p. 33–35.
34. Gerdvilis, V., Komercijos ir laisvalaikio centras „Forum“, *Archiforma*, 2001, Nr.1, p. 51, 52.
35. Gerdvilis, V., Gyvenamasis namas su komercinėmis patalpomis, *Archiforma*, 2001, Nr. 1, p. 49, 50.
36. Jankūnas, V., Administracinis pastatas „Victoria“ Jasinskio g. 16, *Archiforma*, 2005, Nr. 1/2, p. 9.
37. Jaskutėlytė, I., Stačias „Hanner“io“ optimizmas. Pirmasis verslo dangoraižis laiko brandos egzaminus, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 12, p. 8.
38. Karalevičienė, E., Prekybos ir pramogų centras, *Archiforma*, 2007, Nr. 2, p. 26–30.
39. *Kauno miesto bendrasis planas 2013 – 2023* [interaktyvus, žiūrėta 2012.01.15], [kaunoplanas.lt](http://www.kaunoplanas.lt), prieiga per internetą:  
[http://www.kaunoplanas.lt/bendrieji\\_planai/kauno\\_miesto\\_bendrasis\\_planas\\_esama\\_bukle](http://www.kaunoplanas.lt/bendrieji_planai/kauno_miesto_bendrasis_planas_esama_bukle).
40. Kiaupa, Z., *Kauno istorija*, Vilnius: Versus aureus, 2010, 1 T., 399 p.
41. Kirkoras, A., H., *Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 281.
42. Komisija siūlo griauti. Viešbutis Laisvės alėjoje pripažintas kaltu, *pilotas.lt*, [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2011.05.21], [pilotas.lt](http://www.pilotas.lt), prieiga per internetą:  
<http://www.pilotas.lt/index.php/lt/architektura/item/890-komisija-si%C5%ABlo-griauti/vie%C5%A1butis-laisv%C4%97s-al%C4%97joje-pripa%C5%BEintas-kaltu>.
43. Klaipėdos miesto istorinės dalies specialusis planas, koncepcija [interaktyvus, žiūrėta 2012.02.09], [kpd.lt](http://www.kpd.lt), prieiga per internetą:  
[http://www.kpd.lt/failai/KLP\\_istorine\\_rastas.pdf](http://www.kpd.lt/failai/KLP_istorine_rastas.pdf).
44. Klaipėdoje – trijų bokštų kombinacija, in: *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 8, p. 3.
45. Knyvienė, J., Įdarbintas solidumas, *Lietuvos draudimo pastatas Kauno vartuose*, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 16, p. 8–9.
46. Leitanaitė, R., Prekybos ir pramogų centras „Akropolis“, in: *Vilnius 1900 – 20. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 226, 227.
47. Leitanaitė, R., Naujasis miesto centras dešiniajame neris krante, in: *Vilnius 1900 – 2005. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 242–243.

48. Leitanaite, R., Bendroves *Lietuvos energija* būstinė, *Vilnius 1900 – 2011*, in: *Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 253.
49. Leitanaite, R., Savalaikis simbolis. Nacionalinė meno galerija Vilniuje [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2011.01.25], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: <http://www.architektusajunga.lt/skaitiniai/savalaikis-simbolis>.
50. Leitanaite, R., Tik priešas tavo priešams. Prokuratūrų rūmai Vilniuje: konceptualumas ir jokių kompromisų, *Statybų pilotas*, 2008, Nr. 9, p. 4, 5, 9.
51. Leitanaite, R., Platesni Vilniaus dangaus vartai. Naujas terminalas kilstelėjo sostinės oro uostą į kitą lygmenį, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 11, 4, 5, 10, 11.
52. Leitanaite, R., Jo didenybė intensyvumas. *Vilniaus vartai* keičia Gedimino prospekto svorio balansą, 2007, *Statybų pilotas*, Nr. 4, p.6, 7, 10, 11.
53. Leitanaite, R., Aukšta gaida Klaipėdos siluete. Daugiafunkcinis kompleksas tapo uostamiesčio orientyru ir diskusijų objektu, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 9, p. 6–7.
54. Leitanaite, R., Dinamiškas sumuštinis. „Nemuno baldų“ salonas marširuoja ties Klaipėdos vartais, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 11, p. 10.
55. Leitanaite, R., Pagaliau elegancija. „Verslo trikampį“ Vilniuje užbaigė vertikalus crescendo – biurų pastatas „Victoria“, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 4, p. 4–6.
56. Linartas, D., Miestas deklaruoja veržlumą. Naujoji Vilniaus savivaldybė žymi ribą tarp „vakar“ ir „rytoj“, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 5, p. 10–11.
57. Lukšionytė-Tolvaišienė, N., *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*, Kaunas: VDU leidykla, 2001, 178 p.
58. Mikalaukaitė, G., Administracinis pastatas „Neapolis“ [interaktyvus, žiūrėta 2013.09.12], archmap.lt, <http://www.archmap.lt/objects/uab-neapolis-administracinis-pastatas>.
59. Mikalaukaitė, G., Verslo centras Saltoniškių g., *Archiforma*, 2007, Nr. 1, p. 24–25.
60. Miknevičiūtė, M., Prekybos ir pramogų kompleksas „Akropolis“, in: *Archiforma*, 2002. Nr. 1, p. 87–91.
61. Minkevičius, J., Apdailos medžiagų salonas „Iris“, *Archiforma*, 2002, Nr. 2, p. 93–96.
62. Navickienė, E., UAB „Hanner“ administracinis pastatas, *Archiforma*, 2000, Nr. 1, p. 97–102.
63. Nekrošius, L., Banko centrinė būstinė, *Archiforma*, 2009, Nr. 3–4, p. 23–29.
64. Paliukonis, V., Karaliaus Mindaugo tiltas, *Archiforma*, 2002, Nr. 1, p. 97–98.
65. Petrulis, V., Klaipėdos apskrities viešoji Ievos Simonaitytės biblioteka, in: *Archiforma*, 2007, Nr. 3, p. 17–21.

66. Petkūnas, J., Gydymas prasideda nuo diagnozės. Vilniaus urbanistikos ir architektūros ekspertų taryba pasibaisėjo „Akropolio“ plėtra, *Statybų pilotas*, Nr. 10, p. 4–5.
67. Palekienė, A., Jaguaras duria aukštyn. Atidarytas „Jaguar“ ir „Mazda“ automobilių prekybos ir aptarnavimo kompleksas, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 14, p. 4, 5, 12.
68. Praūžė architektų fiesta. Kauno krašto architektai rinko geriausius, *Statybų pilotas*, 1999, Nr., 13.
69. Prekybos ir pramogų kompleksas „Akropolis“, Vilnius 1900 – 2005. Naujosios architektūros gidas, Vilnius: Baltos lankos, 2005, K35.
70. Puzinas, J., Iš mūsų savivaldybių istorijos, *Savivaldybė*, 1928, Nr. 8, p. 11–20.
71. Rudokas, K., „Akropolio“ prekybos ir pramogų centras Kaune [interaktyvus, žiūrėta 2013.12.10], [autc.lt](http://autc.lt), prieiga per internetą:  
<http://www.autc.lt/Public/HeritageObject.aspx?rt=3&type=2&ss=Akropolio%E2%80%9C%20prekybos%20ir%20pramog%C5%B3%20centras%20Kaune&id=1373>
72. Šalavėjus, J., „Peugeot“ automobilių centras Ukmergės g., *Archiforma*, 2004, 3/4, p. 22–23.
73. Štelbienė, A., Daugiabutis „Pilsotas“ Klaipėdoje [interaktyvus, žiūrėta 2013.11.12], [archmap.lt](http://www.archmap.lt), prieiga per internetą: <http://www.archmap.lt/objects/daugiabutis-pilsotas-klaipedoje>.
74. Štelbienė, A., Viešbučio „Santaka“ išplėtimas [interaktyvus, žiūrėta 13.09.12], [archmap.lt](http://www.archmap.lt), prieiga per internetą: <http://www.archmap.lt/objects/viesbucio-santaka-ispletimas>.
75. Štelbienė, A., Daugifunkcis sporto ir pramogų kompleksas Klaipėdoje [interaktyvus, žiūrėta 2013.11.15], [archmap.lt](http://www.archmap.lt), prieiga per internetą:  
<http://www.archmap.lt/objects/daugiafunkcis-sporto-ir-pramogu-kompleksas-klaipedoje>.
76. Štelbienė, A., Daugėja dūzgimo dešiniajame krante. „Forum palace“ šaškė skelbia laisvalaikį, o „Lietuva“ – verslo koncentraciją, *Statybų pilotas*, 2002, Nr. 11, p. 5, 6.
77. Štelbienė, A., Karalius, A., Kertinis dešiniojo kranto akmuo. „Holiday Inn“ viešbutis neišsigando sankryžos triukšmo, *Statybų pilotas*, 2002, Nr. 7, p. 4, 5, 9.
78. Štelbienė, A., Vilnius lipa aukštyn. Kontraversiški projektai iš sostinės archtarybos posėdžių salės, *Statybų pilotas*, 2002, Nr. 4, p. 6–7.
79. Štelbienė, A., Architektas aptiko kelią. Ar naujas sostinės tiltas bus vertas karališkojo vardo?, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 15, p. 8–9.

80. Štelbienė, A., 41 metrą sieks dangoraižiai sostinės centre. Iš Vilniaus archtarybos posėdžių salės, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 14, p. 7.
81. *Tarptautinių žodžių žodynas*, 4-as leidimas, sudar. Vaitkevičiūtė, V., Vilnius: Žodynas, 2007, 1168 p.
82. Tatoris, J., *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, 334 p.
83. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford: Oxford University Press, 1994.
84. Trilogai apie Vilniaus architektūrą, *Švyturys*, 1984, Nr. 3, p. 26–29.
85. Tutlytė, J., Bendrovės *Lietuvos energija* būstinė, *Vilniaus gidas*, 2011, p. 228.
86. Tutlytė, J., UAB „Omnitel“ atstovybės administracinis pastatas Laisvės alėjoje, *Archiforma*, 1998, Nr. 3, p.16, 17.
87. Usanova, J., Daugiafunkcinis sporto ir pramogų kompleksas Klaipėdoje, *Archiforma*, 2008, 3/4, p. 81–83.
88. Verslo centras taikosi prie estakados, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 11, p. 2.
89. *Vilniaus architektūra* (redak. Čerbulėnas, K., Jankevičienė, A.), Vilnius: Mokslas, 1985, 384 p.
90. Žibanti inkrustacija Klaipėdoje, *Statybų pilotas*, 2003, Nr. 2, p. 3.
91. The Mid-size City: Exploring Its Unique Place in Urban Policy, in: *A Summary of the Rochester Conversation on Mid-Size Cities* [interaktyvus], 2002 [žiūrėta 2011.03.23], p. 8, livable.org, prieiga per internetą: [http://livable.org/storage/documents/reports/Other/The\\_Mid-Sized\\_City\\_Exploring\\_its\\_Unique\\_Place\\_in\\_Urban\\_Policy.pdf](http://livable.org/storage/documents/reports/Other/The_Mid-Sized_City_Exploring_its_Unique_Place_in_Urban_Policy.pdf).
92. Vilniaus bendrasis planas, aiškinamasis raštas – 3, miesto vidinė struktūra struktūra [interaktyvus, žiūrėta 2011.09.21], vilnius.lt, prieiga per internetą: <http://www.vilnius.lt/bplanas/index.php?mid=68&lang=lt>.
93. Vimter, Ph., Lean green money machine: Eiffel Tower is listed as Europe’s most valuable monument, Mailonline [interaktyvus], *Daily Mail*, 2012, rugpjūčio 23 d. [žiūrėta 2012.08.25], dailymail.co.uk, prieiga per internetą: <http://www.dailymail.co.uk/travel/article-2192442/Eiffel-Tower-Europes-valuable-monument-worth-344billion.html>.
94. <http://www.akropolis.eu> [interaktyvus].
95. [www.archmap.lt](http://www.archmap.lt) [interaktyvus].
96. <http://www.autc.lt> [interaktyvus].



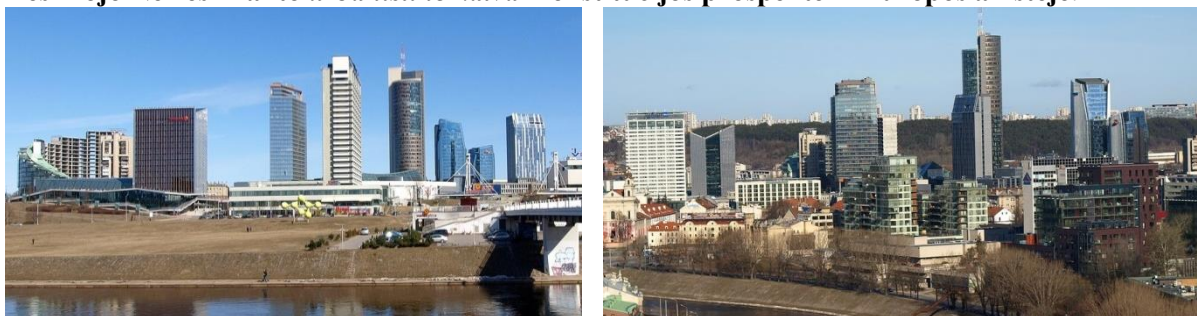
97. <http://www.keltas.lt> [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.keltas.lt/Apiemus/Statistika>.
98. <http://www.lietuvosarchitektura.lt> [interaktyvus].
99. <http://www.lnm.lt> [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/virtualios-parodos/stanisaw-filibert-fleury-1858-1915-fotografijos/246.html?task=view>.
100. prieiga per internetą: [http://www.rangaiv.lt/index.php/puslapio\\_struktura/projektai/igyvendinti\\_projektai/gyvenamieji\\_namai/27\\_aukstu\\_gyvenamasis\\_namas/420](http://www.rangaiv.lt/index.php/puslapio_struktura/projektai/igyvendinti_projektai/gyvenamieji_namai/27_aukstu_gyvenamasis_namas/420) [interaktyvus].
101. prieiga per internetą: <http://www.juvitus.lt/repository/ARFA%20%20Vyrokas.doc> [interaktyvus].
102. <http://www.perkunkiemis.com> [interaktyvus].
103. <http://www.ndg.lt> [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.ndg.lt/index.php?id=108&L=0>.
104. <http://gaudre.w4.texas.lt> [interaktyvus].
105. <http://kultflux.lt/> [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://kultflux.lt/apie.aspx>.
106. <http://www.greenhall.lt/lt> [interaktyvus].
107. <http://www.kiti.lt> [interaktyvus].
108. <http://www.facebook.com> [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.facebook.com/#!/GrizzlyGrill?sk=wall>.
109. <http://www.bure.lt> [interaktyvus].
110. <http://www.neapolis.lt/> [interaktyvus].
111. <http://www.big2-klaipeda.lt> [interaktyvus].
112. <http://www.bigbustas.lt> [interaktyvus].
113. Klaipėdos akropolis [interaktyvus, žiūrėta 2013.10.11], [akropolis.eu](http://akropolis.eu), prieiga per internetą: <http://www.akropolis.eu/projektai/klaipedos-akropolis/>
114. <http://naujasbustas.oh.lt>[interaktyvus], prieiga per internetą: <http://naujasbustas.oh.lt/?fuseaction=projects.viewText&text=characteristics&project=191>.
115. <http://www.jurosvertai.lt> [interaktyvus].

## 1 PRIEDAS

### VILNIAUS ĮVAIZDĮ FORMUOJANTYS ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIAI

#### VIETINIŲ IKONŲ GRUPĖ

##### Dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* Konstitucijos prospekte ir Europos aikštėje.



Dešiniojo Neries kranto silueto fragmentas ir miesto panoramos fragmentas iš Gedimino bokšto regyklos<sup>460</sup>.

Tai geriausiai matomas Vilniaus šiuolaikinės architektūros vietoženklis, kuris yra apžvelgiamas nuo Šeškinės šlaito, iš Gedimino bokšto regyklos, Tauro kalno regyklos, Subačiaus gatvės regyklos<sup>461</sup> ir kitų apžvalgos taškų. Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* taip pat formuoja Konstitucijos pr. perspektyvą bei sostinės naujojo centro siluetą nuo Neries upės.

#### ***Pagrindinės vietoženklio sudedamosios dalys:***

##### **Daugiafunkcinis komercinis kompleksas *Europa* Konstitucijos pr. 5 / Konstitucijos pr. 7A (2004)<sup>462</sup>.**

Architektai: A. Ambrasas, V. Adomonytė bei D. Juškevičius (interjeras), D. Malinauskas, J. Jankauskaitė (projektuotojas: A. Ambraso firma). Statytojas: UAB *Hanner*. Parametrai: 148 m, 33 aukštai (17.100 m<sup>2</sup>) ir 3 aukštai (21.323 m<sup>2</sup>)<sup>463</sup>. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio karkasas. Fasada: pakabinami, aliumininės stiklo sistemos.

Verslo centro *Europa* kompleksą sudaro dvi pagrindinės dalys – 33 aukštų biurų bokštas bei 3 aukštų prekybinės paskirties stilobatas. 148 m aukščio bokštas – aukščiausias Baltijos šalyse komercinis pastatas, projektuotas kaip svarbiausios Vilniaus miesto *urbanistinės kalvos* flagmanas. *Urbanistinės kalvos* centrinę ašį kompoziciškai formuojančio bokšto tūris vizualiai atrodo tarsi būtų ne vientisas, bet sulipdytas iš dviejų vertikaliai šiek tiek prastumtų puscilindrių. Svarbūs šio statinio architektūriniai akcentai – vertikalus betono segmentas jo eksterjere bei bokštą vainikuojanti metalinės konstrukcijos smailė, kurie padeda pabrėžti šios Vilniaus dešiniojo Neries kranto administracinio-komercinio klasterio ašies vertikalumą. Cilindriškam eksterjerui taip pat svarbi

<sup>460</sup> Pirmajame nuotraukos plane matomas daugiabutis gyvenamasis namas *Delfinas* Vilniaus Neries dešiniojo kranto *urbanistinei kalvai* nepriklauso, o į ją įsikomponuoja tik kai kuriais rakursais žvelgiant iš rytų pusės.

<sup>461</sup> Iš Subačiaus g. regyklos geriausiai yra matoma Senamiesčio panorama, kurios fone išvelgiama Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* yra per toli, kad būtų reikšminga.

<sup>462</sup> Čia ir kitur didžioji dalis techninių duomenų yra paimta iš aprašomų pastatų autorių (architektų) bei projektų vadovų užpildytų objekto anketų, kurios elektroniniu būdu ar popieriniame variante buvo pateiktos laikraščio *Statybų pilotas* redakcijai bei šiuos objektus laikraštyje *Statybų pilotas* pristatančių straipsnių, taip pat – iš žurnale *Archiforma*, architektūros svetainėse [www.archmap.lt](http://www.archmap.lt) ir [www.autc.lt](http://www.autc.lt) pateiktos informacijos. Dalis techninių duomenų yra iš oficialių dokumentų, objektus pristatančių interneto svetainių bei autoriaus surinktų duomenų, atliekant natūrinius tyrimus. Dauguma tyrimo objektų nuotraukų darytos paties autoriaus. Parametru skiltyje nurodomi kvadratiniai bei kubiniai metrai – aprašomųjų pastatų bendrasis plotas bei bendrasis tūris.

<sup>463</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Adomonienė, D., *Europos pradžia. Prekybos pasažas „Europa“ – multifunkcinio centro pirmagimis*, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 3, p. 7.

ritmiška grafika, kurią kuria horizontalios stiklo bei oranžinio aliuminio juostos su žaismingai „išmėtytu“ vertikaliu punktyru. Tokia cilindro sukimosi aplink savo ašį architektūrinė imitacija akcentuoja dinamiškumą.

2004 m. Frankfurto prie Maino (Vokietija) savivaldybės, banko *DekaBank* ir Vokiečių architektūros muziejaus surengtame tarptautinių aukštuminių pastatų konkurse verslo centro *Europa* bokštas pateko į geriausių pasaulio dangoraižių penkioliktuką. 2005 m. architektai A. Ambrasas, A. Ambrasienė, V. Adomonytė bei D. Juškevičius, D. Malinauskas, J. Petkuvienė už Europos aikštę, prekybos ir verslo centrą *Europa* apdovanoti parodos-konkurso *Žvilgsnis į save. Lietuvos architektūra 2003 – 2005* prizą *Metras 1/5*.

### **Vilniaus Verslo Uostas Lvovo g. 25 (2008).**

Architektai: L. Merkinas, R. Kripas, L. Žickis, R. Raubutaitė, S. Kerpytė (projektuotojas: UAB *Architektūros paletė*). Statytojas: UAB *Nekilnojamojo turto gama*. Parametrai: 85 m; 24, 17 ir 6 aukštai; 62.800 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonio karkasas. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos, akmens masės plytelės.

Pagal 2002 m. parengtą pirminį biurų centro *Vilniaus verslo uostas* projektą buvo planuojamas vienas 29 aukštų bokštas, tačiau, kilus diskusijoms, jo aukštingumą buvo nuspręsta sumažinti bei statyti ne vieną, bet 2 atskirus aukštuminius architektūros objektus. Didžiausias šalies A klasės biurų centras Vilniaus miestovaizdyje išsiskiria dviem gana plastiškų stiklinių tūrių bokštais. Tokį išpūdį sukuria jo stiklo ir aliuminio konstrukcijų korpusų nusklembtos viršūnės dėl kurių architektūros kompozicija apeliuoja į dvi laivo bures, savininkams davusias pagrindą biurų centrui suteikti marinistinį pavadinimą. 24 aukštų komplekso aukštesnysis korpusas nustumtas į vakarinę sklypo pusę, kad, stebint miesto panoramas iš populiariausių jo apžvalgos taškų, nekonkuruotų su Gedimino pilimi. Abu komplekso bokštai priartinti prie Lvovo g., o juos jungianti žemutinė dalis – atitraukta nuo Konstitucijos pr., kad suformuotų nedidelę aikštę.

Įėjus į didįjį bokštą, atsiveria per 6 aukštus kylanti erdvė, kurios viršus – 26 m aukštyje esanti 7-ojo aukšto perdanga. Greta pagrindinio bokštų įėjimo pastatyta skulptoriaus G. Piekuro sukurta 4,5 m aukščio nerūdijančio plieno banga. Žemutinė komplekso statinių dalis apdailinta akmens masės plytelėmis, kurių metalizuotas paviršius pagal metų laiką bei apšvietimo sąlygas keičia spalvą. Didumą komplekso užima biurai, tačiau veikia ir 500 m<sup>2</sup> ploto konferencijų centras, restoranas *Wall street*, įvairios paslaugų įstaigos. Visos komplekso dalys veikia autonomiškai.

### **Banko Swedbank būstinė Lietuvoje Konstitucijos pr. 20 (2009).**

Architektai: A. Ambrasas, V. Adomaitytė, T. Eidukevičius, D. Malinauskas, M. Reklaitis, J. Baltulis (projektuotojas: A. Ambraso firma). Statytojas: UAB *Swedbank valda*. Parametrai: 16 aukštų, 60 m, 43.100 (antžeminė dalis 23.700 m<sup>2</sup>, požeminė dalis 19.400 m<sup>2</sup>). Konstruktyvas: gelžbetonis. Fasada: šlifoto metalo plokštės, klijuoto medžio plokštės<sup>464</sup>.

Banko *Hansabank* būstinės pastatas – vienas pagrindinių *urbanistinės kalvos* architektūros akcentų. Jo architektūros pagrindas – atvirąjį banko būstinės architektūros idėjų konkursą laimėjusi koncepcija. Tiesa, po konkurso pastaroji buvo pastebimai pakoreguota.

Pastatą sudaro dinamiško laužyto tūrio triaukštė stilobatinė dalis su Neries pakrančių ir miesto panoramas atveriančia 2.500 m<sup>2</sup> ploto viešąja stogo terasa bei 2 aukštuminės dalys, viena su kita sujungtos viso statinio aukščio stikliniu atrijumi. Pėsčiųjų alėją statinyje pratęsiančiame atrijuje įrengti klientų aptarnavimo skyriai, o 2 aukštuminiuose korpusuose – darbo kabinetai. Kompleksui individualumo suteikia įrengta viešoji terasa bei aukštuminės dalies siluetas su permatoma atrijaus erdve, kurią ritmiškai skaido nuo stiklo sienų atitrauktos perdangos. Per stiklo vitrinas iš išorės taip pat matoma posėdžių salėms skirtų kabančiųjų kubų eilė. Aukštuminių korpusų aklinos sienos aptaisytos rombiškais šlifoto metalo plokštėmis, o į prospektą bei miesto centrą atgręžtus pastato stiklinius fasadus pridengia briaunomis pasuktos klijuoto medžio plokštės, kurios apsaugo nuo saulės bei suteikia pastato eksterjerui dinamiškumo.

<sup>464</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Nekrošius, L., Banko centrinė būstinė, *Archiforma*, 2009, Nr. 3/4, p. 23–29.

Už pastato architektūrą pastato autoriai apdovanoti 2009 m. žurnalo *Archiforma* architektūrine premija, 2011 m. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Architektūros premijos specialiuoju paminėjimu, o konkurse *Už darnią plėtrą 2009* šis šiuolaikinės architektūros objektas pripažintas geriausiu komerciniu pastatu.

### **Vilniaus miesto savivaldybė Konstitucijos 3a (2004).**

Architektai: A. E. Paslaitis, T. Balčiūnas, G. Paslaitis, A. Paslaitis, V. Biekša (projektuotojai: UAB *Constructus*, UAB *Jungtinės architektų dirbtuvės*). Statytojas: Vilniaus miesto savivaldybė. Parametrai: 21 aukštas, 77 m, 15.060 m<sup>2</sup>, 120.484 m<sup>3</sup>. Fasada: aliumininių konstrukcijų stiklo sistema, aliuminio kasetės, akmuo<sup>465</sup>.

Vilniaus miesto savivaldybės pastatas pasižymi griežta geometriška architektūra. Jo siluetas – stačiakampis su įstrižai nusklembta viena viršūnės puse. Statinys į Konstitucijos pr. atsisukęs savo pagrindiniu fasadu, kurio architektonika kuriama daugiausia stikline plokštuma su neregulariais vertikaliais matinio metalo plokščių tarpais joje. Į Konstitucijos pr. atgręžtame šiame – pagrindiniame – fasade taip pat integruota naktinio apšvietimo grafika, suteikianti savivaldybei daugiau išskirtinumo tamsiuoju paros metu. Pagrindinis įėjimas akcentuotas masyviu berėmio stiklo ir metalo konstrukcijų stogeliu. Svarbus funkcionalaus ir dalykiško interjero akcentas – 3 m aukščio S. Vaitiekūno skulptūra *Chronos*, įrengta trikampio plano vestibulyje. Viršutiniame aukšte esantis mero kabinetas statiniui suteikia ir simbolių prasmę.

### **Daugiabutis namas Konstitucijos pr. 9 (2004).**

Architektai: R. Bimba, S. Šliažas (projektuotojas: *Architektūros kūrybinė grupė AKG*). Statytojas: UAB *Ranga IV investicijos*. Parametrai: 27 aukštai, 95 m, 17.600 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio kolonos ir perdangos. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos su berėmio stiklo išoriniu sluoksniu, akmenų masės keramika<sup>466</sup>.

24 tipinių aukštų ir 3 apartamentinių viršutinių aukštų daugiabutis gyvenamasis namas su požeminiu automobilių parkingu – vienas pirmų naujųjų Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* aukštuminių objektų. Namai yra racionalių formų ir išskirtinę architektūrą nepasižymi, tačiau kartu su kitais aukštuminių objektų formuoja *urbanistinę kalvą*. Iš išorės matoma daugiasluoksnė jo eksterjero stiklo konstrukcija viduje garantuoja tinkamą mikroklimatą bei interjerą apsaugo nuo intensyvios gatvės – Konstitucijos pr. – transporto keliamo triukšmo bei kylančių dulkių.

### **Vilniaus apskrities virštininko administracija Europos a. 1 (2004).**

Architektai: A. Ambrasas, V. Adomonytė, D. Malinauskas (projektuotojas: A. Ambraso projektavimo firma). Statytojas: Vilniaus apskrities virštininko administracija. Parametrai: 6 aukštai. Konstruktyvas: gelžbetonis. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos, išorinės aliuminio žaliuzės.

Griežtas kubiško tūrio statinys architektūriškai išreiškia valdžios funkcijai būdingus prioritetus – stabilumą, nuoseklumą. Tai taip pat kompozicinė grandis, formuojanti šiaurinę Europos a. kraštinę. Iš architektūros konteksto statinį išskiria individualios išorinės aliuminio žaliuzės – pagrindinis jo eksterjero akcentas. Šios žaliuzės nuobodų stiklinę administracinio pastato tūrį smulkiu ritmu suskaido horizontaliai ir taip jį vizualiai pagyvina.

### **Gyvenamųjų apartamentų namas Arfa Konstitucijos pr. 15 (nebaigtas statyti).**

Architektas: V. Treinys. Statytojas: UAB *Vyrokas*. Parametrai: 28 aukštai. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonis. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>467</sup>.

<sup>465</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Linartas, D., Miestas deklaruoja veržlumą. Naujoji Vilniaus savivaldybė žymi ribą tarp „vakar“ ir „rytoj“, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 5, p. 10–11.

<sup>466</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš rangai.lt [žiūrėta 2011.08.03], prieiga per internetą: [http://www.rangai.lt/index.php/puslapio\\_struktura/projektai/igyvendinti\\_projektai/gyvenamieji\\_namai/27\\_auks\\_tu\\_gyvenamasis\\_namas/420](http://www.rangai.lt/index.php/puslapio_struktura/projektai/igyvendinti_projektai/gyvenamieji_namai/27_auks_tu_gyvenamasis_namas/420).

<sup>467</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš [www.juvitus.lt/](http://www.juvitus.lt/) [žiūrėta 2011.08.03], prieiga per internetą: [www.juvitus.lt/repository/ARFA%20%20Vyrokas.doc](http://www.juvitus.lt/repository/ARFA%20%20Vyrokas.doc).

Tiriamuoju laikotarpiu nebaigto statyti namo pirmajame ir antrajame aukštuose suprojektuotos komercinės paskirties patalpos, nuo 3 aukšto iki 20 aukšto – gyvenamosios paskirties patalpos, o nuo 20 aukšto – prabangūs apartamentai su panoraminiais vaizdais į miesto centrą bei Senamiestį. Namas sudarytas iš 6 segmentų, kurie turi savo atskiras laiptines. 29-ojo aukšto lygyje taip pat yra numatyta panoraminė aikštelė.

Pastato forma bei pavadinimas – aliuzija į žinomą muzikos instrumentą, tačiau būtent dėl šios rafinuotos formos jis kompoziciškai iškrenta iš *urbanistinės kalvos* architektūrinio konteksto. Prestižinėje sostinės vietoje stūksantis neužbaigtas architektūros objektas taip pat daro neigiamą įtaką Vilniaus dešiniajame Neries krante formuojamo naujojo miesto centro visumai. Tai ypač akivaizdu šią *urbanistinę kalvą* apžvelgiant iš vakarų bei šiaurės vakarų pusių.

Nepaisant kai kurių architektūriškai sėkmingesnių sandaros komponentų, Vilniaus dešiniojo Neries kranto *urbanistinė kalva* visumoje nesukuria kompoziciškai išraiškingos *erdvinės struktūros dominantės* įspūdžio.

## ERDVINĖS STRUKTŪROS DOMINANČIŲ GRUPĖ

### Kairiojo Neries kranto *urbanistinė kalva* (vadinamasis *Verslo trikampis*)



Bendri vaizdai iš A. Goštauto g. bei nuo Liubarto tilto.

### *Pagrindinės sudedamosios dalys:*

#### **Verslo centras Victoria Kęstučio g. 16b (2005).**

Architektai: R. Palekas, A. Baldišiūtė, R. Bėčius, A. Palekienė (projektuotojas: UAB *Viltekta*). Statytojas: UAB *MG Valda*. Parametrai: 16 aukštų, 76,35 m, 76,3 m, 7.680 m<sup>2</sup>, 33.556 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: injekciniai pamatai, monolitinio gelžbetonio rostverkai, monolitinis gelžbetonio karkasas, plieninis antstato rėmas. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos, granitas, aliuminio skarda, plokštės, betonai, aukšto slėgio laminatas<sup>468</sup>.

Tai pagrindinis *urbanistinės kalvos* architektūrinis akcentas. Jo projekto pagrindas – uždaro kvietinio architektūros idėjų konkurso koncepcija. Statinys yra tapęs vienu svarbiausių *Verslo trikampio* architektūros komponentu ir net savotišku jo silueto individualumo garantu. Skaidriu stiklu užpildytą vertikalią pastato formą vainikuoja siaura bokšto viršūnė – 5 aukštais virš stogo išsišovęs siauras laiptinės tūris, kuris ir padeda sukurti įsimintiną siluetą. Vieno conceptualiausių Vilniaus biurų pastatų<sup>469</sup> skaidrūs netonuoto stiklo fasadai atgręžti ne į gretimus komercinius statinius, bet į Nerios pakrantes ir Vingio parką vienoje pusėje bei į Tauro kalną kitoje. Svarbus šio architektūros objekto vidaus struktūros funkcinis bei reprezentacinis elementas – šviesi 3 aukštų vestibulio erdvė. Iš viršuje (61 m. aukštyje) įrengtos 737 m<sup>2</sup> ploto apžvalgos aikštelės bei pro grindis siekiančias kitų aukštų stiklines sienas atsiveria Nerios pakrantes, Vingio parko ir Tauro kalno panoramos.

<sup>468</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Leitanaitė, R., Pagaliau elegancija. Verslo trikampį Vilniuje užbaigė vertikalus crescendo – biurų pastatas „Victoria“, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 4, p. 6 ir Navickienė, E., UAB „Hanner“ administracinis pastatas, *Archiforma*, 2000, Nr. 1, p. 97–102.

<sup>469</sup> Žr. Jankūnas, V., Administracinis pastatas „Victoria“ Jasinskio g. 16, *Archiforma*, 2005, Nr. 1/2, p. 9.

2005 m. pastato autoriai apdovanoti parodos-konkurso *Žvilgsnis į save. Lietuvos architektūra 2003 – 2005* diplomu.

### **UAB Hanner administracinis pastatas A. Goštauto g. 40 (2000).**

Architektai: A. Ambrasas, V. Adomonytė (projektuotojas: A. Ambraso firma). Statytojas: UAB *Hanner*. Parametrai: 6 aukštai, 4.206 m<sup>2</sup>, 17.700 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis. Fasada: daugiasluoksniai paneliai *Reynobond*, faktūrinis tinkas, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>470</sup>.

Geležinio Vilko g. ir A. Goštauto g. ribojamoje teritorijoje esantis UAB *Hanner* pastatas – vienas pirmųjų *Verslo trikampio* architektūrinių komponentų. Jį sudaro dvi kompozicinės dalys: gretimo šlaito pusėje į trikampę prizmę pereinantis cilindriškas tūris bei lenktos formos „piltuvas“ su priblokuota šonine laiptine ir smaile. Pastarasis architektūros akcentas tarpaukščių yra suskaidytas horizontaliai, o siaurų vertikalų elementų – vertikaliai. Skirtingas tarpaukščių karnizų gylis architektūrinėmis priemonėmis kuria dinamišką sūkurio įvaizdį, o eksterjero metaliniai profiliai – suteikia technokratišką pavidalą.

Šiuolaikiškomis architektūrinėmis detalėmis bei savo dinamiška forma statinys atsiliepia į vietos žaliųjų šlaitų plastiką. Kaip architektūros dominantės statyto pastato reikšmė, laikui bėgant, susilpnėjo, nes ja teko pasidalinti su pašonėje vėliau pastatytais aukštesniais *Verslo trikampio* pastatais.

### **Biurų kompleksas *Baltic Centre* J. Jasinskio g. 16a (2002).**

Architektas: A. Uljanovas. Parametrai: 8 aukštai, 11.000 m<sup>2</sup>. Biurų kompleksas *Baltic Centre* įrengtas rekonstravus seną 5 aukštų batų fabriką *Viktorija*. Parametrai: 8 aukštai, 11.000 m<sup>2</sup>.

Palei A. Goštauto gatvę ištyšusio gana masyvaus tūrio statinys nepasižymi architektūros išskirtinumu, tačiau padeda formuoti *urbanistinės kalvos* bendrąją masę. Panoraminiai liftai pagrindiniame fasade pastatą padalina į dvi dalis, „dalyvauja“ centriniame hole bei suteikia galimybę pasigėrėti panoraminio vaizdu į Neries vingį, Žvėryną. Šiek tiek didesnis projektuotojų dėmesys skirtas biurų centro interjerų architektūrai – jų projektus rengė skirtingi architektai, atsižvelgdami į patalpų savininkų veiklos pobūdį.

### **Biurų centras BCC A. Goštauto g. 40a (2003, 2005).**

Architektai: S. Pamerneckis, A. Matulaitis, A. Onaitis, V. Ūsas (projektuotojas: UAB *Vilniaus archprojektas*). Parametrai: 13 aukštų, 13.200 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio karkasas. Fasada: aliumininės tonuoto stiklo sistemos, kompozicinės plokštės<sup>471</sup>.

Biurų centras BCC (*Business Class Centre*) – dviejų identiškų 13 aukštų biurų pastatų (BBC 1 ir BBC 2) simetriškos kompozicijos kompleksas. Abu šio centro pastatai pastatyti galais į gatvę, lygiagrečiai vienas kitam. Kompleksas projektuotas, kad atsivertų į upę, miesto centrą ir būtų architektūros prasme subalansuotas iš visų pusių. Laiptinių vertikalūs segmentai perskiria pastatų tūrius dar į dvi dalis, o stiklinės plokštumos čia derinamos su matinių paviršių elementais. Kompleksas taip pat pasižymi lanksčiomis laisvo plano vidaus erdvėmis bei nuosaikia stiklo architektūra.

Dėl nusklemtų vertikalų kampų pastatų tūriai atrodo kompaktiškesni nei yra iš tikrųjų bei geriau įsikomponuoja miesto panoramose ar stebint *Verslo trikampio* siluetą nuo upės.

*Verslo trikampio* urbanistinis darinys geriausiai apžvelgiamas nuo Neries. Su UAB *Hanner* administraciniu pastatu (A. Goštauto g. 40) pradėjusi šiuolaikinės architektūros ryšio su vietos gamtine bei urbanistine aplinka paieškas, vietos komercinė plėtra vėliau paėmė fizinių parametru vaikymosi kursą.

<sup>470</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Andriušytė, A., O jis vis dėlto sukasi. *Verslo centras „Hanner“* derina išraiškingą formą ir lanksčią funkciją, *Statybų pilotas*, 2000, Nr. 2, p. 5, 7 ir Navickienė, E., UAB „Hanner“ administracinis pastatas, *Archiforma*, 2000, Nr. 1, p. 97–100.

<sup>471</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Dumbrava, M., BBC (*Business Class Centre*) biurų pastatas Goštauto g. 40a, *Archiforma*, 2004, Nr. 3/4, p. 4–6.

### UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g. 18A (2001).



Miesto silueto fragmentas iš kairiojo Neries kranto ir Ukmergės g. perspektyva.

Architektas: A. Ambrasas (projektuotojas: A. Ambraso projektavimo firma). Statytojas: UAB *Hanner*. Parametrai: 16 aukštų, 56 m, 5.300 m<sup>2</sup>, 2.200 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: 10 m ilgio poliniai pamatai, gelžbetonio monolitas, plieninės stogo sojos. Fasada: aliumininės žalsvai tonuoto refleksinio stiklo konstrukcijos<sup>472</sup>.

Tai vienas pirmųjų daugiaaukščių biurų pastatų nepriklausomoje Lietuvoje, pradėjęs Vilniaus bei visos šalies aukštuminės statybos erą. Trikampės formos sklype suprojektuotas 16 aukštų žaliai tonuoto stiklo fasadų statinys orientuotas lygiagrečiai Geležinio Vilko g. ir žymi Ukmergės g. urbanistinę ašį.

Pastato planinė schema yra paprasta ir racionali, o jo tūrio vertikalumas – pabrėžtas evakuacinių laiptinių vertikalėmis. Architektūros kontekste jis išsiskiria aiškiu aštriabriauniu stiklo tūriu, kuris dėl savo prizmės formos bei aplinką atspindinčio stiklo sienų nėra agresyvus aplinkai. Vis dėlto šis vertikalus tūris architektūros objektas yra svarbus dešiniojo Neries kranto architektūrinis akcentas. Nuglūdintos formos *slick-tech* stilistikos pastatui įvairovės suteikia priblokuotas skaidrus evakuacinių laiptų segmentas, ažūriška pagrindinio įėjimo stoginė ir jį vainikuojanti metalinės konstrukcijos antena.

Iš Neries slėnio geriausiai matomas pastatas formuoja ir Ukmergės g. perspektyvą.

### Komercinis, administracinis ir apartamentų centras *Helios City* Savanorių pr. 1 (2011).



J. Basanavičiaus g. ir V. Kudirkos g. perspektyvos.

Architektai: L. Merkinas, J. Baltrūnaitė, R. Kripas, D. Striukas (projektuotojas: UAB *Architektūros paletė*). Statytojas: UAB *Via Sportas*. Parametrai: 27 aukštai ir 17 aukštų<sup>473</sup>, aukštis – 96 m, 26.000 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis. Fasada: metalo paneliai, aliumininės tonuoto stiklo konstrukcijos.

<sup>472</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Jaskutėlytė, I., Stačias „Hanner“io“ optimizmas. Pirmasis verslo dangoraižis laiko brandos egzaminus, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 12, p. 8 ir Lagunovičius, A., UAB „Hanner“ administracinis pastatas, *Archiforma*, 2001, Nr. 4, p. 97–102.

<sup>473</sup> Atliekant natūros tyrimą, statinio žemesnysis korpusas dar nebuvo baigtas statyti, tačiau jo tūris jau buvo pasiekęs savo projektinį aukštį.

Tai aukščiausias kairiojo Neries kranto pastatas Vilniuje. Architektūriškai beveidžių panelinių namų kontekste ant kalno pastatytas bokštas sostinės miestovaizdyje žymi urbanistiškai svarbią Savanorių pr., J. Basanavičiaus g. ir S. Konarskio g. sankirtą bei simbolinę ribą tarp senojo Vilniaus ir naujojo miesto, pradėto kurti XX a. antrojoje pusėje.

Pastatą sudaro dviejų aukštų stilobatinė dalis, 23 aukštų bokštinė dalis su dviejų dalinių aukštų antstatu ir antruoju statybos etapu (2011 m.) pastatytas 17 aukštų daugiabutis korpusas. Pagrindinės bokštinės dalies atviro plano standartinio aukšto plotas yra apie 400 m<sup>2</sup>. Pro biurams skirtos jo pusės išlenktąjį stiklinį fasadą atsiveria įspūdingas Vilniaus miestovaizdis – Senamiesčio, Naujamiesčio, Vingio parko, Žvėryno, Lazdynų panoramos.

Statinys formuoja Savanorių pr. ir J. Basanavičiaus g. perspektyvas bei yra itin gerai matomas miesto panoramose – nuo Gedimino pilies bokšto, nuo Tauro kalno ir iš kai kurių kitų apžvalgos taškų. Vilniaus urbanistikoje viešai deklaruojamos *urbanistinės kalvos* koncepcijos jis visgi neatitinka.

### Gyvenamasis-komercinis kompleksas *Vilniaus vartai* Gynėjų g. 14C/A.Tumėno g. 4 (2007).



Panoramos fragmentas nuo Tauro kalno ir bendras vaizdas nuo Neries upės.

Architektai: R. Bimba, G. Adlys, I. Mažeikytė, E. Guldikauskaitė, R. Valionis, S. Šliažas (projektuotojas: *Architektūros kūrybinė grupė AKG*). Statytojas: UAB *Ranga IV Investicijos*. Parametrai: 18, 15 ir 9 aukštai; 21.650 m<sup>2</sup>, 9.943 m<sup>2</sup> ir 16.319 m<sup>2</sup> (bendras plotas – 44.350 m<sup>2</sup>). Konstruktyvas: gręžtiniai pamatai, monolitinio gelžbetonio rūsio sienos, gelžbetonio karkasas, monolitinio gelžbetonio perdangos. Fasada: akmens masės plytelės, fasadinės žaliuzės, aliuminio ir stiklo fasadinės konstrukcijos<sup>474</sup>.

Greta Seimo rūmų bei Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos pastatytą ir ne vien iš Gedimino pr. bei Seimo a., bet ir nuo Neries bei dešiniojo jos kranto gerai apžvelgiamą gyvenamąjį-komercinį kompleksą *Vilniaus vartai* sudaro dviejų aukštų prekybos pasažas su dviejų požeminių aukštų parkingu, 9 aukštų daugiabutis namas su komercinėmis patalpomis, 15 aukštų biurų korpusas ir 18 aukštų 77 m aukščio dominantė – biurų ir apartamentų bokštinė dalis. Pastarasis korpusas uždaro erdvę tarp Seimo ir Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos.

Svarbioje bei gerai apžvelgiamoje vietoje pastatyto komplekso stambių palyginti sausos estetikos tūrių kompozicija – reikšmingas naujas elementas Vilniaus miestovaizdyje<sup>475</sup>. Komplexas pasižymi ir drąsiais konstrukciniais sprendiniais – didžioji jo dalis pastatyta virš automobilių tunelio. Masyvių tūrių kuriamą griežtą Vilniaus vartų kompoziciją „išjudina“ skirtingi jų korpusų aukščiai, nuožulni aukštosios dalies siena, A. Tumėno g. ir Gynėjų g. kampą akcentuojantis stiklinis restorano tūris.

Virš eilinio užstatymo iškilę du aukštieji komplekso korpusai taip pat veikia kaip vietoženkliai iš įvairių apžvalgos taškų ir bendrųjų miesto erdvių bei miesto erdvinėje struktūroje žymi reprezentacinės sostinės gatvės – Gedimino pr. – pabaigą.

Vis dėlto šis architektūros objektas nesukuria patrauklaus estetinio įspūdžio, o dėl savo pastatymo vietos – neišpildo deklaruojamosios *urbanistinės kalvos* koncepcijos.

<sup>474</sup> Leitanaite, R., Jo didenybė intensyvumas. Vilniaus vartai keičia Gedimino prospekto svorio balansą, *Statybu pilotas*, 2007, Nr. 4, p. 11.

<sup>475</sup> *Ibid*, p. 7.



### Koncerno SBA verslo centras *Green Hall* Upės g. 21 (2009).



Silueto fragmentas iš kairiojo Neries kranto ir bendras vaizdas iš upės krantinės.

Architektai: S. E. Andersen, G. Blažiūnas. Projektuotojai: *PLH arkitekter* (Danija), UAB *Archprojektas*. Statytojas: koncerno SBA bendrovė *Pastatų idėjų įgyvendinimas*. Parametrai: 56 m, 14 aukštų, 16.896 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonis, plienas. Fasada: dvigubo stiklo fasadas su 4 centimetrų storio stiklu, žaliuzės<sup>476</sup>.

Neries dešiniajame krante ties vaizdingu upės vingiu ir intensyvios Geležinio Vilko g. sankirta pastatytas elipsės plano 12 aukštų biurų statinys – vienas pirmųjų ir retų *ekologiškos architektūros* pavyzdžių regione. Tai pirmas „žaliasis“ biurų pastatas Lietuvoje – mikroklimatą jo viduje reguliuoti padeda dvisluoksnis fasadas su įmontuotomis žaliuzėmis, kurios automatiškai reaguoja į saulės intensyvumą.

Verslo centro *Green Hall* energijos poreikius sumažina speciali didelio efektyvumo rekuperatorių su higroskopiniais būgnais sistema vidaus patalpoms šildyti ir drėkinti, automatizuota valdymo sistema. Pastate taip pat įrengtos šaltio sijos bei mašinos su specialia vėsinimo sistema. Dalis iš vėsinimo sistemų išmetamos šilumos sunaudojama ir vandeniui pašildyti.

Cilindrišką statinį vainikuoja kiek pakreipta stogo „kepurė“. Jo holas, restoranas bei per visą pastato aukštį kylantis atrijus sudaro vieną didelę atvirą erdvę, kurioje biurų aukštai su juos supančiu fasadu sudaro vientisą visumą. Pro pastato langus atsiveria plati miesto panorama su Neries pakrantėmis, Gedimino pilimi, Senamiesčio stogais ir Seimu. Tamsiuoju paros metu pastatas švyti žalsva spalva ir taip iš dalies vizualiai pateisina savo ekologiškas nuostatas.

Nuo Neries upės bei jos prieigų gerai matomas vietoženklis neatitinka Vilniaus urbanistikoje viešai deklaruojamos *urbanistinės kalvos* koncepcijos.

### Prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* (2001) *Ermitažu* Ozo g. 25.



Fasado fragmentas su pagrindiniu įėjimu ir komplekso fragmentas nuo Ukmergės g. pusės.

Architektai: G. Jurevičius, A. Nasvytis, U. Kunnap (projektuotojas: G. Jurevičiaus projektavimo studija). Parametrai: prekybos ir pramogų centras *Akropolis* – 2 aukštai ir 110.000 m<sup>2</sup>, administracinė dalis – 6 aukštai, prekybos centras *Ermitažas* – 2 aukštai ir 20.000 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonis,

<sup>476</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: oficialiosios pastato interneto svetainės greenhall.lt [žiūrėta 2011.10.11], <http://www.greenhall.lt/lt>.

plienas. Fasada: rūdintas ir nerūdijantis plienas, medis, daugiasluksniai paneliai, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>477</sup>

*Akropolis* – pirmas ir didžiausias iš Lietuvos didžiųjų prekybos kompleksų, įkurdintas greta nebaigto statyti Nacionalinio futbolo stadiono. Daugiafunkcinės koncepcijos pagrindą sudaro miesto struktūros simuliacija – miesto centro metafora kuriama prekybos pasažus išdėstant kaip miesto gatves. Trečdalį šio komercinio statinio ploto užima pramogų paslaugos – ledo arena (1.200 m<sup>2</sup>), kino centras (8 salės, 8.000 m<sup>2</sup>), boulingas (18 takų), restoranai, barai, vaikų žaidimo zona ir t.t.

Stačiakampio tūrio objekto pagrindinis architektūros akcentas – portikas su plieno santvarą remiančiomis stačiakampėmis kolonomis, tamsiuoju paros metu skleidžiančiomis melsvą neoninę šviesą. Fasaduose čia derinamos rūdinto bei nerūdijančio plieno, maumedžio plokštumos.

2004 m. *Akropolio* kompleksą papildęs 20.000 m<sup>2</sup> ploto dviejų aukštų *Ermitažo* priestatas skirtas statybinių bei dekoravimo medžiagų prekybai, baldų salonui. 15 aukštų biurų pastato nelegali statyba kėlė didžiules diskusijas visuomenėje bei tarp profesionalų<sup>478</sup>. Ieškant galimybių toliau vykdyti pradėtas statybas, buvo surengtas architektūros idėjų konkursas, kol galiausiai buvo realizuota 6 aukštų biurų dalis<sup>479</sup>.

Dėl savo dislokacijos ant Ozo kalvos *Akropolis* yra laikomas tam tikru komercinės plėtros apogėjumi<sup>480</sup>. Architektūros objektas matomas nuo Ukmergės g. bei Ozo g. sankryžos, Ozo g., iš Neries slėnio.

## APLINKOJE IŠSISKIRIANČIŲ ARCHITEKTŪROS ŽENKLIŲ GRUPĖ

### *Šiauriniai miesto vartai:*

#### **a) Perkūnkiemio gyvenamasis-komercinis kvartalas (2011).**



**Bendri vaizdai iš Ukmergės g. link užmiesčio ir iš užmiesčio link miesto centro.**

Generalinis projektuotojas: UAB *Architektūros kūrybinė grupė*. Statytojas: UAB *Ranga IV investicijos* (kartu su UAB *Hermis Capital* ir *ECE European City Estates AG*)<sup>481</sup>. Parametrai: iš viso numatyta apie 300.000 m<sup>2</sup>, 36 daugiaaukščiai gyvenamieji namai<sup>482</sup>, pastatyta – apie 4.000 butų.

<sup>477</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Miknevičiūtė, M., Prekybos ir pramogų kompleksas „Akropolis“, *Archiforma*, 2002, Nr. 1, p. 87–91 bei architektūros gidų: Prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis*, in: *Vilnius 1900 – 2005. Naujosios architektūros gidas*, 2005, K35 ir Leitanaite, R., Prekybos ir pramogų centras „Akropolis“, in: *Vilnius 1900 – 2012. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 226–227.

<sup>478</sup> Lamauskas, A., Miestai tampa neatsakingų eksperimentų poligonais. Urbanistinės aplinkos plėtros administravimo problemos vis ryškesnės, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 11, p. 4, 5; Petkūnas, J., Gydymas prasideda nuo diagnozės. Vilniaus urbanistikos ir architektūros ekspertų taryba pasibaisėjo „Akropolio“ plėtra, *Statybų pilotas*, Nr. 10, p. 4–5.

<sup>479</sup> UAB *VP Market* geomorfiniame draustinyje pradėtos nelegalios aukštybinio pastato statybos kėlė pavojų Vilniaus savitumui – vadinamajai jo žaliajai karūnai. Šeškinės ozas buvo viena iš saugomų vietų, todėl nė vienam iš Dešiniojo kranto dangoraižių nebuvo leista iškilti virš Šeškinės kalvų.

<sup>480</sup> Ambrasas, A., Apie 1991 – 2007 metų administracinių ir prekybos pastatų architektūrą Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra*, 2008, Nr. 3, p. 147.

<sup>481</sup> 2011 m. statytojų įmonės buvo restruktūrizuotos.

<sup>482</sup> Šaltinis: [perkunkiemis.com](http://perkunkiemis.com) [interaktyvus, žiūrėta 2011.12.03].

Konstruktyvas: surenkamos gelžbetonio plokštės, monolitinis karkasas. Fasada: tinkas, fasadinės plokštės *Minerit* ir *Eternit*, aliumininės stiklo konstrukcijos.

Šiaurės vakariniame Vilniaus pakraštyje tarp Gineitiškių g., Ukmergės pl. ir Vakarų aplinkkelio plytėjusioje 99 ha teritorijoje pastatytas vientisas gyvenamosios ir komercinės funkcijų statinių masyvas. Jo statybų neribojo esama miesto infrastruktūra ar pastatai, todėl masyvo užsakovai bei projektuotojai turėjo gana didelę laisvę sukurti patrauklų šiuolaikiškos architektūros kvartalą, tačiau architektūrinius dalykus čia akivaizdžiai nusvėrė ekonominiai motyvai.

Kvartalo pastatų fasaduose plačiai naudojami įtraukti balkonai-lodžijos, kurių vidaus apdailai parinktos skirtingų atspalvių medžio imitacijos fasadinės plokštės. Skirtingos eksterjero spalvos estetiškai nuobodiems vienodiems daugiabučių korpusų tūriams pabando suteikti nors šiek tiek daugiau žaismės.

#### b) Komplexas *Kamanė* Ukmergės g. 369A (2008).



Vaizdas iš Ukmergės g. link miesto centro ir gatvės fasadas.

Architektai: A. Asauskas, V. Kančiauskas (projektuotojas: UAB *Vilniaus architektūros studija*). Statytojas: UAB *Kamintos investicija*. Parametrai: 10 aukštų ir 11 aukštų, biurai – 7.168 m<sup>2</sup>, komercija – 2.084 m<sup>2</sup>, gyvenamoji paskirtis – 6.363 m<sup>2</sup>. Fasada: aliumininės stiklo konstrukcijos, daugiasluksniai paneliai.

Kompleksas *Kamanė* pastatytas išskirtinėje miesto vietoje – ties šiauriniais miesto vartais. Jį sudaro 11 aukštų daugiabutis ir 10 aukštų verslo centras – administracinis-prekybinis pastatas, kartu su gretimu komerciniu centru *BIG* formuojantys vieną periferijos polifunkcinių centrų. Pastarųjų kūrimas – Vilniaus bendrojo plano strateginis uždavinys.

Komplekso komercinė dalis sukuria tam tikrą ekraną gyvenamajam namui, tačiau abu statiniai nei architektūriškai harmoningo, nei reprezentacinio pavidalo nesuformuoja. Išskirtiniai biurų ir komercijos korpuso elementai – dalinis antstatas bei ryškiai geltonos spalvos elementai fasaduose.

Su verslo centru spalviškai bandomas derinti gretimas daugiabutis reprezentaciniam vartų įvaizdžiui aiškiai nepadedą dėl savo standartinio tūrio. Komplexo pavadinimas *Kamanė* yra greičiau marketingo triukas, kurį su architektūrą sieja bemaž vien čia panaudota ryškiai geltona spalva.

*Perkūnkiemio* gyvenamasis-komercinis kompleksas (Pašilaičių raj. pusėje) ir verslo centro *Kamanė* bei komercinio centro *BIG* kompleksas sąmonėje ilgiau išliekančio estetinio įspūdžio nesukuria – architektų pastangos sostinės priegose sukurti bent kiek patrauklesnės architektūros aplinką pastebimos vien fasadų apdailoje. Situaciją blogina pasiektas didžiulis užstatymo tankumas, perdėm racionalūs gyvenamųjų korpusų tūriai, ankštos vidaus erdvės.

#### Komercinis centras *Vokė III* ir *Kotryna* Ukmergės g. 279 (1998).



Bendras vaizdas iš Ukmergės g. nuo miesto centro pusės ir S. Nėries g. fasadas.

Architektai: D. Ruseckas, I. Maknienė. Parametrai: 3 aukštai. Konstruktyvas: gelžbetonio kolonos, perdangos. Fasada: daugiasluoksniai paneliai.

Vilniaus Ukmergės g., P. Žadeikos g. ir S. Nėries g. apribotame sklype pastatytas vėduoklės plano trijų aukštų statinys – vienas pirmųjų šiuolaikiškų architektūros objektų Ukmergės g. bei jos prieigų zonoje. Kontekste jis pasižymi akinančiai baltu eksterjeru ir lenktomis storomis terasomis link gretimo pastato kylančiu tūriu. Būtent dislokacija ties pagrindinių gatvių sankryža, piramidiška tūrio kompozicija ir baltomis bei stiklo plokštumomis sudryžuotas lenktasis pagrindinis fasadas statinį išskiria Ukmergės g. aplinkoje.

Judant gatve iš užmiesčio, laiptuotą komercinio centro tūrį papildo mėlynos ir raudonos vertikalios techniškos detalės – šachtos bei laiptinė. Su baltu eksterjeru kontrastuojantys pastarieji ryškūs architektūros elementai jam taip pat suteikia aiškiai pastebimų marinistinių bruožų.

Pastato viduje prekybai skirtų pirmųjų aukštų erdves sujungia lenkti laiptai bei atriumas. Pirmajame aukšte įrengti prekybos salonai, antrajame – prekybos salonas bei kavinė, trečiajame – administracinės patalpos. Pastatas geriausiai matomas iš Ukmergės g.

### Prokuratūrų pastatas Rinktinės g. 5a (2008).



Vaizdas iš Šeimyniškių g. žvelgiant nuo miesto centro pusės ir nuo Gedimino bokšto regyklos.

Architektas: K. Lupeikis (Projektuotojai: *Vilniaus archprojektas*, K. Lupeikio architektūrinio projektavimo įmonė). Statytojas: LR generalinė prokuratūra. Parametrai: 9 aukštai, 35 m., 17.440 m<sup>2</sup>.

Konstruktyvas: gelžbetonis, plieno karkasas, monolitinės gelžbetonio perdangos. Fasada: poliruotas granitas<sup>483</sup>.

Pastato projektas – konkursą laimėjusio projekcinio siūlymo rezultatas. 4,4 ha sklype pastatytas kubiško tūrio namas – aktyvus kvartalo vizualinis akcentas, išsiskiriantis savo griežta forma, juoda spalva ir įkypa fasadų ritmika. Monumentalų jo architektūrinį charakterį kiek atsveria įstrižų langų ir granito plokščių ritmas.

Su foną kuriančiais tipiniais N. Chriuščio valdymo laikų statybos daugiabučiais pastatais kontrastuoja skirtingu medžiagiškumu ir stambiu kubišku tūriu, o įkypų langų ornamentas – jam suteikia dinamikos. Statinio pagrindinis įėjimas neakcentuotas – įrengtas iš šono bei santūriai įtrauktas.

Prokuratūrų pastato planinė sistema lanksti, kad galėtum lengvai jungti ar skaidyti, o interjeras – saikingas. Pagrindinė vidaus erdvė – atrijus, kuris vestibulio erdvę pratęsia iki pat stiklinio stogo pro kurį dieną į vidų plūsta saulės šviesa. Stiklinis atrijus tarsi sukuria sceną pagrindiniams statinio interjero elementams – organiškų formų konferencijų ir posėdžių salių „kapsulėms“.

Prokuratūrų pastato architektūra turi nemažai palankių įvertinimų: 2007 m. pastatas tapo geriausiu parodos *Vilniaus architektūra 2005–2006* projektu, 2009 m. jam buvo įteikta žurnalo *Archiforma* architektūrinė premija už geriausią 2008 m. realizaciją, parodoje *Vilniaus architektūra 2007–2008* jo autorius apdovanotas už geriausią architektūros realizaciją, o 2010 m. šiam pastatui

<sup>483</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Leitanaite, R., Tik priešas tavo priešams. Prokuratūrų rūmai Vilniuje: konceptualumas ir jokių kompromisų, *Statybų pilotas*, 2008, Nr. 9, p. 9.

paskirtas ir tarptautinis *World Architecture Community* apdovanojimas *20+10+X World Architecture Community Awards*.

Pastatas dominuoja Rinktinės ir Šeimyniškių g. sankryžos erdvėje bei yra matomas iš Vilniaus apžvalgos taškų<sup>484</sup>.

### **Nacionalinės dailės galerijos naujoji dalis Konstitucijos pr. 22 (2009).**



**Vaizdas iš Konstitucijos pr. ir iš Neries kairiojo kranto.**

Architektai: A. Bučas, G. Kuginys, D. Čaplikas. Parametrai: 10.000 m<sup>2</sup> (nuolatinės ekspozicijos salių plotas – apie 2.200 m<sup>2</sup>, keičiamų parodų salės plotas – 1.055 m<sup>2</sup>, saugyklų plotas 1.700 m<sup>2</sup>), 57.800 m<sup>3</sup><sup>485</sup>.

Vilniaus Neries dešiniojo kranto krantinės statinys sovietmečiu projektuotas kaip LTSR Revoliucijos muziejus (arch. G. Baravykas, V. Vielius ir P. Adomaitis). Ši 1980 m. senoji NDG dalis pasižymi santūriomis apibendrintomis architektūrinėmis formomis, kurios iki šiol nėra praradusios estetinės įtaigos ir, nepaisant savo neaukšto tūrio, išlieka svarbiu Neries dešiniojo kranto architektūros akcentu.

Senosios galerijos dalies rekonstrukcijos bei išplėtimo projekto pagrindas – 2003 m. laimėto idėjų konkurso architektūrinė koncepcija, kurios esmė – išsaugoti pirminę pastato struktūrą bei įvaizdį, bet papildyti naujomis medžiagomis, formomis. Senoji dalis čia išplėsta naujas ekspozicines erdves įrengiant po žeme.

Vienintelis reikšmingas iš toliau matomas NDG komplekso naujasis akcentas – du juodi dekonstruktyvistine maniera pakreipti korpusai, kurių vos 3 m pločio erdvėse įrengtos administracinės patalpos. Tai su senąja dalimi dinamiškais tūriais bei spalva kontrastuojantys architektūros elementai, kurių plačiųjų fasadų plokštumos prakiurdytos apvaliais langeliais bei viduryje integruotais informaciniais ekranais.

Naujieji galerijos korpusai gerai apžvelgiami nuo Konstitucijos pr. bei matomi nuo Neries upės.

### **Sporto, verslo ir pramogų centras *Forum Palace* Konstitucijos pr. 26 (2003).**



**Bendras vaizdas iš Neries kairiojo kranto ir žvelgiant nuo gretimos gatvių sankryžos.**

<sup>484</sup> Pavyzdžiui, nuo Gedimino pilies bokšto.

<sup>485</sup> Techniniai duomenys iš: oficialiosios NDG interneto svetainės ndg.lt [žiūrėta 2011.07.13], ndg.lt, prieiga per internetą: <http://www.ndg.lt/index.php?id=108&L=0> bei Leitanaite, R., Savalaikis simbolis. Nacionalinė meno galerija Vilniuje, 2009 [žiūrėta 2011.01.25], architektusajunga.lt, prieiga per internetą: <http://www.architektusajunga.lt/skaitiniai/savalaikis-simbolis>.

Architektai: G. Čaikauskas, R. Palekas, M. Šejnicki (projektuotojai: UAB *Viltekta*, UAB *Architektūros linija*). Statytojas: UAB *Forumo rūmai*. Parametrai: 18.670 m<sup>2</sup>, 82.596 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonio karkasas, monolitinės perdangos, stogo konstrukcijos – metalas. Fasadai: skarda, granito plokštės, aliumininės stiklo vitrinos<sup>486</sup>.

Ties svarbia Konstitucijos pr. ir Geležinio Vilko g. sankirta esantis šiuolaikinės architektūros objektas – vienas pirmųjų tokio tipo didelių sporto, verslo ir pramogų centrų Lietuvoje. Jis projektuotas kaip „akcentinis tūris, papildantis ir užbaigiantis Ukmergės g. atskirai stovinčių pastatų išsklotinę“<sup>487</sup>. Šlaite tarp Konstitucijos pr. ir Upės g. įkomponuoto elipsės plano statinio viršutinė dalis remiasi organiškumo principu. Savo dinamiška forma pastatas architektūriškai taip pat atsiliepia į gretimo intensyvaus transporto eismo mazgo sukurį bei Neries vingį ir gana minkštai įsiterpia į Neries pakrantės šlaitą.

Pastato perimetru suformuotą amfiteatrines salės tūrį dengia stiklo kevalas, o šlaite suformuotas į Upės g. orientuotas žemesnysis korpusas su apželdintomis terasomis realizuoja „pastato-šlaito“ idėją ir vizualiai sumažina 4 aukštų tūrį. Akmens ir stiklo juostų sudryžuota jo viršutinė dalis – šiuolaikiškas architektūros akcentas.

Vietoženklis apžvelgiamas iš Konstitucijos pr., Geležinio Vilko g., nuo Neries.

### Verslo centras Saltoniškių g. 2 (2007).



Bendras vaizdas nuo Ukmergės g. viaduko iš šiaurės ir pietryčių pusių.

Architektai: A. Vyšniauskas, A. Kojelytė, D. Vyšniauskienė, M. Sadauskaitė. Statytojas: UAB *Vilmesta*. Parametrai: 8 aukštai, 8.000 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis. Fasadai: berėmis tonuotas stiklas<sup>488</sup>.

Tarp Saltoniškių g. ir Ukmergės g. pastatytą verslo centrą sudaro trijų plastiškai išlenktų stiklo „luitų“ kompozicija. Komplikuotą pastato formą architektams padiktavo gretimas transporto mazgas – lenktos jo tūrių linijos atkartoja gatvių ir estakados kreives, o horizontalus sudalinimas žymi estakados lygius bei kompoziciškai dera su gretimu vertikaliu akcentu – žalsvai tonuotu UAB *Hanner* administraciniu pastatu<sup>489</sup>. Visomis kryptimis sudėti 3 pailgi tūriai pabrėžia horizontalią kompoziciją bei, atkartodami gatvių linkius bei pranerdami vienas pro kitą, tarsi papildo gretimo transporto mazgo kompoziciją.

Įvairovės pastatui suteikia skirtingas (melsvas, žalsvas ir rausvas) jų eksterjero plokštumų tonavimas. Prie bendro gana monumentalios architektūros išpūdzio prisideda tai, kad architektams pavyko išvengti vientisą eksterjero architektūrą skaidančių detalių.

<sup>486</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Štelbienė, A., Daugėja dūzgimo dešiniajame krante. „Forum palace“ šaškė skelbia laisvalaikį, o „Lietuva“ – verslo koncentraciją, *Statybų pilotas*, 2002, Nr. 11, p. 5 bei Gerdvilis, V., Komercijos ir laisvalaikio centras „Forum“, *Archiforma*, 2001, Nr. 1, p. 51–52.

<sup>487</sup> Gerdvilis, *ibid.*

<sup>488</sup> Techniniai duomenys daugiausia iš: Mikalauskaitė, G, Verslo centras Saltoniškių g., *Archiforma*, 2007, Nr. 1, p. 24–25.

<sup>489</sup> Verslo centras taikosi prie estakados, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 11, p. 2.

Verslo centras matomas ne vien nuo Neries, bet ir Ukmergės g. besileidžiant nuo Šeškinės šlaito, kur jis iškyla priešais istorinę miesto dalį ir užstoja vertingas Senamiesčio panoramas<sup>490</sup>.

Žaliųjų Vilniaus kalvų fone jis taip pat apžvelgiamas iš Konstitucijos pr.

### Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas Rudnios g. 5 (2007).



Bendro vaizdo fragmentas ir vaizdas iš oro<sup>491</sup>.

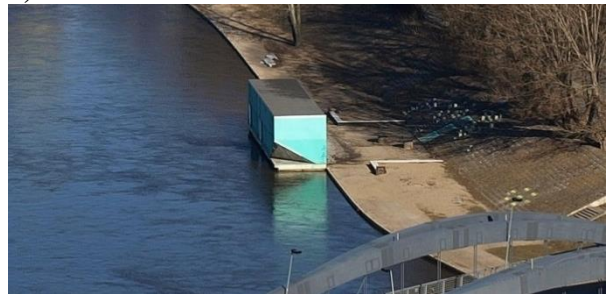
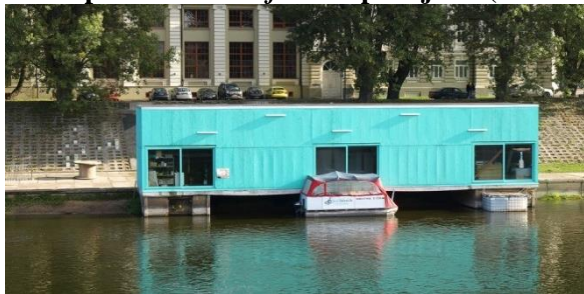
Architektai: L. Vaitys, R. Kučinskas, T. Čaplikas, G. Reisgys, M. Liepa, O. Tuliakovas (projektuotojai: UAB *Forma*, UAB *Viltekta*). Parametrai: 3 aukštai, 16.000 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: gelžbetoninis karkasas, erdvinis metalo karkasas<sup>492</sup>.

Tarptautinio oro uosto naujojo terminalo išplėtimo architektų komanda buvo pasirinkta 2003 m. įvykusiame atvira architektūros idėjų konkurse. Užapvalintu galu pasižymintis išplėtimas suprojektuotas funkcionalus, ergonomiškas, tačiau gana neutralios architektūrinės išraiškos. Iš jo išstiklintų fasadų kyšo 4 naujos atšakos – vadinamosios „rankovės“, pasibaigiančios laiptinių staciakampiais. Tai ne vien keleivius paskirstantys funkciniai statinio elementai, bet ir svarbios jo kompozicinės detalės. Pagal architektų sumanymą oro uosto naujosios dalies tūrių kompozicija, žvelgiant iš viršaus, architektūriškai atkartoja kilti pasiruošusio vabzdžio formas, kurias nuo žemės suvokti visgi yra sudėtinga.

Išplėtimo išorėje derinamos stiklo, žaliuzėmis dengtos bei mėlynos plokštumos. Funkcinės schemos centre suprojektuotos bendrosios keleivių srautų paskirstymo erdvės ir aptarnavimo patalpos, o aplink jas pastato perimetru – laukiamosios salės, kurių išstiklintos sienos atveria pakilimo taką. Esminis interjero architektūros kūrimo principas čia – organiška erdvių jungtis. Seno ir naujo terminalų bendrosios išvykimo erdvės sujungtos funkciškai, tačiau kompozicine yra prasme nesusijusios.

Vietoženklis yra matomas iš oro uosto teritorijos bei besileidžiant ar kylant lėktuvu.

### Meno platforma *Kultflux* su paviljonu (2008-2013).



Vaizdai iš Neries upės ir nuo Gedimino bokšto regyklos.

<sup>490</sup> Dėl to architektūros bendruomenės vertinamas gana kontroversiškai. Vienas tokių vertinimų buvo išsakytas 2011 m. Lietuvos architektų sąjungos suvažiavime (Vaitys, L., *Kitoks žvilgsnis į save* [interaktyvus, žiūrėta 2011.10. 01], architektusajunga.lt, prieiga per internetą:

[http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys\\_zvilgsnis\\_i\\_save](http://www.architektusajunga.lt/nuomones/vaitys_zvilgsnis_i_save)).

<sup>491</sup> Foto: R. Urbakavičius ir [www.kiti.lt](http://www.kiti.lt).

<sup>492</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Leitanaitė, R., Platesni Vilniaus dangaus vartai. Naujas terminalas kilstelėjo sostinės oro uostą į kitą lygmenį, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 11, p. 11.

Architektai: A. Skiezgelas, M. Nagelė, A. Kavaliauskas, D. Spranaitis. Parametrai: 250 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: mediniai skydai. Fasada: dažytos medžio drožlių plokštės.

Jungtinė menininkų, architektų ir meno istorikų komanda inicijavo demokratiškais principais grįstos naujos viešosios erdvės ir kultūros platformos atsiradimą Vilniaus mieste. Krantinėje prie Mindaugo tilto ir Energetikos muziejaus prišvartuota platforma *Kultflux* su paviljonu – iniciatyva, siekusi atgaivinti menkai naudojamą upės krantinę ir skatinti diskusiją apie Vilniaus viešų erdvių teikiamas galimybes. Jos programa apėmė muziką, vizualiuosius menus, kino ir mados pristatymus, jaunųjų menininkų pasirodymus, sekmadieninius turgūs, diskusijas.

Iniciatorių suprojektuotas ir jų pačių rankomis pastatytas paviljonas buvo nauja neformali viešoji erdvė – eksperimentinė kultūros, meno ir įvairaus kūrybinio bendradarbiavimo laboratorija<sup>493</sup>. Jame vyko tarptautinės dizaino dirbtuvės, kuriose buvo kuriami funkciniai meno objektai Neriai. Tikėtasi, kad iniciatyva ne vien suteiks papildomų spalvų Vilniaus kultūriniam gyvenimui, bet ir padės atgaivinti krantinę, kadaise buvusią vienu didžiausiu miesto traukos centru<sup>494</sup>. Vis dėlto ši veikla gana greitai išsikvėpė.

Šiuolaikinės architektūros vietoženklis buvo matomas nuo Neries upės bei Gedimino bokšto regyklos.

### Viešbutis *Holiday Inn* Šeimyniškių g. 1 (2002).



Bendras pastato vaizdas žvelgiant iš Kalvarijų g. bei Konstitucijos pr. sankryžos ir iš Šeimyniškių g.

Architektai: S. Pamerneckis, A. Onaitis, A. Matulaitis (projektuotojas: UAB *Archprojektas*). Statytojas: UAB *Gildeta*. Parametrai: 7.000 m<sup>2</sup>, 21.000 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio karkasas. Fasada: apdailos plokštės *Alpolic*, 10 mm storio tonuoto stiklo juostos<sup>495</sup>.

4 žvaigždučių viešbutis suteikia solidumo Šeimyniškių g. ir Kalvarijų g. kampui. Išilgai abiejų gatvių ištįsusių jo korpusų architektūrinei kompozicijai dramatiškumą garantuoja virš stiklinio kampo pakibęs Šeimyniškių g. korpuso masyvas.

Nuo fasado plokščių 15 cm nutolusios horizontalios žalsvo berėmio stiklo juostos paslepia nuobodžias pastato langų eiles bei viešbučio tūrį suartikuliuoja kompoziciškai. Jos taip pat spalviškai kontrastuoja su akmenį imituojančiomis rusvomis apdailos plokštėmis ir taip suteikia viešbučio tūriui išskirtinumo bei išraiškingumo.

Individualimis detalėmis išsiskiria ir stikliniame tūryje įrengtas bei iš lauko apžvelgiamas baras *Kon Tikis* (interjero arch. G. Pamerneckienė).

Vietoženklis yra apžvelgiamas iš Šeimyniškių g. ir Konstitucijos pr. sankryžos bei jos prieigų.

<sup>493</sup> Leitanaitė, R., Bendrovės *Lietuvos energija* būstinė, in: *Vilnius 1900 – 2012. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 253.

<sup>494</sup> Informacijos šaltinis kultflux.lt, <http://kultflux.lt/apie.aspx>.

<sup>495</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Štelbienė, A., Karalius, A., Kertinis dešiniojo kranto akmuo. „Holiday Inn“ viešbutis neišsigando sankryžos triukšmo, *Statybų pilotas*, 2002, Nr. 7, p. 4, 5, 9.



### Karaliaus Mindaugo tiltas per Nerį (2003).



Vaizdai žiūrint iš Neries kairiojo kranto krantinės ir iš Žygimantų g.

Architektas: V. Treinys. Inžinieriai: D. Žičkis, G. Bajoras, A. Čibirka (projektuotojai: AB *Kelprojektas*, UAB *Urbanistika*, UAB *Vilprojektas*). Parametrai: 2.200 m<sup>2</sup>, svoris – apie 900 t, ilgis – 101 m, plotis – 19,75 m, arkų aukštis virš važiuojamosios dalies – 5,5 m<sup>496</sup>.

Karaliaus Mindaugo tilto projekto pagrindas – idėjų konkursą laimėjusi architektūrinė-inžinerinė koncepcija. Senamiestį su Šnipiškių bei Žirmūnų rajonais jungiantis trijų važiuojamųjų dalių bei dviejų šaligatvių tiltas pastatytas Karaliaus Mindaugo karūnavimo 750-ųjų metinių minėjimo proga. Arkinės konstrukcijos metalinio infrastruktūros objekto architektūrinį sprendinį įtakojo Neries vingis. Pastarąjį pabrėžia ir pagrindinis tilto architektūrinis akcentas – 4 asimetriškai išdėstytos stačiakampio profilio arkos, išsišakojančios į Sporto rūmų pusę. Šis sprendimas statinio konstrukcijai suteikia ažūriškumo bei originalumo.

Tilto važiuojamoji dalis tamsiuoju paros metu apšviečiama pasvirusiais lakoniško dizaino šviestuvais, o apatinė arkų dalis – šaligatvių trinkelė dangoje įmontuotais šviestuvais.

Šiuolaikinės architektūros vietoženklis matomas nuo upės, jos pakrančių (Žygimantų g., Arsenalo g., Žvejų g., Olimpiečių g.) bei T. Vrublevskio g. ir Rinktinės g. perspektyvose.

### Jaguar ir Mazda automobilių kompleksas Žadeikos g. 1B (1999).



Bendri vaizdai iš Ukmergės g. ir iš P. Žadeikos g.

Architektas: A. Ambrasas (projektuotojas: A. Ambraso projektavimo firma). Parametrai: 2.500 m<sup>2</sup>, 13.000 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis, plienas. Fasadai: plytų mūras, aliumininės sistemos su refleksiniu stiklu. Smailė: aliuminio kompozicinės plokštės *Reynobond*<sup>497</sup>.

Pastatytas šiek tiek atokiau nuo Ukmergės g., sklype tarp Ateities g. ir Žadeikos g. Palyginti kuklių parametru statinio struktūra architektūriškai yra gana sudėtinga. Jis sudarytas iš dviejų tarpusavyje sukurstų tūrių – skaidraus stiklo elipsės su metalo graižu bei raudonų plytų mūro cokoliu ir vientiso veidrodinio stiklo netaisyklingos prizmės – dėl kurių čia nėra stačių kampų.

<sup>496</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Paliukonis, V., Karaliaus Mindaugo tiltas, *Archiforma*, 2002, Nr. 1, p. 97–98 bei Štelbienė, A., Architektas aptiko kelią. Ar naujas sostinės tiltas bus vertas karališkojo vardo?, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 15, p. 8–9.

<sup>497</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Palekienė, A., Jaguaras duria aukštyn. Atidarytas „Jaguar“ ir „Mazda“ automobilių prekybos ir aptarnavimo kompleksas, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 14, p. 4, 5, 12.

Pastatas vis dėlto pasižymi griežta kompozicine struktūra iš vienalyčių plokštumų, gana dinamiška forma bei vienu išskirtiniu elementu – trikampio plano ažiūrišką laiptinę vainikuojančia metaline smaile. Pastarasis ne vien padeda sustyguoti prekybos ir pramogų komplekso architektūros kompoziciją, bet tuo pačiu garantuoja ir jo išskirtinumą šiuolaikiškame Ukmergės g. bei jos gretimybių kontekste.

Komplekso vienaukštėje elipsės dalyje įrengta šviesi automobilių ekspozicijos salė, klientų aptarnavimo patalpos, kavinė ir pagalbinės patalpos. Trapecinėje dalyje – autoservisas, sandėliai, plovykla. Visas antrasis aukštas čia yra skirtas administracijai bei biurams, o ant elipsės plano stogo – įrengta poilsinė terasa. Vietoženklis matomas iš Ukmergės g.

### **Komercinis centras *SBA idėjos namams* Ukmergės g. 282a (2004).**



**Bendri vaizdai iš Ukmergės g. žvelgiant link miesto centro ir nuo miesto centro.**

Architektai: S. Kuncevičius, A. Jakutis, L. Kuncevičienė (projektuotojas: Sigitas Kuncevičius projektavimo firma). Parametrai: 3 aukštai, 6.113 m<sup>2</sup>, 32.975 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio kolonos, tuštumėtų gelžbetoninių plokščių perdangos. Fasada: metalinės kasetės, aukšto slėgio laminato plokštės, profiliuota skarda<sup>498</sup>.

Iš pradžių drabužių firmos reprezentacinei paskirčiai projektuoto, tačiau vėliau baldų parduotuvei pritaikyto pastato pagrindiniai architektūriniai akcentai – išsišovę ir pakibę skaidrūs ekspoziciniai erkeriai, kurių vienas efektingai pabrėžia kampą. Skirtingo dydžio gana efektingi architektūriniai elementai gerai matomi nuo Ukmergės g., tačiau pasikeitus pastato naudotojams, šie ekspoziciniai erkeriai išnaudojami permenkai.

Interjero ryšį su išore sustiprina ir skaidrus pirmojo aukšto eksterjeras, pridengtas stogeliu. Aiškiai išreikštos techniškos estetikos ilgąjį Ukmergės g. fasadą suartikulinėja metaliniai konstrukciniai elementai, apačioje laikantys minėtą ilgąjį metalinį stogelį.

Didžiąją pastato pagrindinio fasado dalį taip pat dengia metalinės žaliuzės, o kiti fasadai – žymiai paprastesni, minimalistinės estetikos. Šiek tiek daugiau išsiskiria tik cilindriška metalo laiptinė, akcentuojanti vieną pastato kampą. Vietoženklis apžvelgiamas iš Ukmergės g.

### **Automobilių centras *Peugeot* Ukmergės g. 300 (2003).**



**Bendras vaizdas iš Ukmergės g. nuo miesto centro pusės ir Ukmergės g. fasadas su centru įėjimu.**

<sup>498</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Bružas, A., Trys linksmesnės užuominos. Prekybinę Ukmergės gatvės gretą sustiprino baldų tūzai, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 6, p. 5.

Architektai: P. Jansonas, S. Gričius projektuotojas (projektuotojas: AB *Ekoprojektas*). Statytojas: UAB *Žibintas*. Parametrai: 2 aukštai, 2.600 m<sup>2</sup><sup>499</sup>. Konstruktyvas: plienas. Fasada: profiliuota skarda, kompozicinės plokštės, aliumininės stiklo vitrinos.

Ant kalvelės įkurdinto automobilių centro eksterjere derinamos žinomos prancūzų automobilių kompanijos *Peugeot* firminės spalvos – mėlyna ir metalinė. Tačiau šį automobilių saloną architektams pavyko sukurti nestandartinį – tuo metu kompanija *Peugeot* senojo pavidalo salonų jau nebestatė, o naujos koncepcijos dar nebuvo sukurta<sup>500</sup>. Lakoniškas ir gana įsimintinas šiuolaikinis statinys savo futuristine forma išsiskiria iš nuobodaus komercinių bei gyvenamųjų namų konteksto, kuriame akivaizdžiai dominuoja griežtos stačiakampės formos.

Pastatas sukomponuotas iš sukirstų dviejų skirtingų tūrių – profiliuotos skardos mėlyno bei šio priešakyje pakibusio pagrindinio akcento – aptakių formų metalinės spalvos kapsulės su organiškai įkomponuota stiklo siena. Dėl šios architektūros kompozicijos automobilių centras išlaiko savo futuristinę architektūrinę stilistiką, nepaisant iš kurios Ukmergės g. pusės į jį būtų žiūrima. Antrajame aukšte įrengtoje pertvarų nedalomoje ekspozicinėje salėje pastato konstruktyvas ypač paslėptas po skliautuotomis šviečiančiomis lubomis. Tamsiuoju paros metu pro vitrinų juostą į aplinką išeksponuojamas pastato interjeras ir statinys kuria kiek kitokį įspūdį nei dieną.

Statinys apžvelgiamas iš Ukmergės g.

### **AB Lietuvos energija būstinė Žvejų g. 14 (2003).**



Pagrindinio fasado vaizdas iš kairiojo Neries kranto ir naktinis vaizdas<sup>501</sup>

Rekonstrukcijos architektai: K. Pempė, A. Pliučas (projektuotojas: UAB *Vilniaus architektūros studija*). Parametrai: 5 aukštai, 2.400 m<sup>2</sup>, berėmio stiklo fasado plotas 1.260 m<sup>2</sup>, ilgis 70 m, svoris 38 t. Fasadas: laminuotas dvisluoksnis stiklas su savaimė nusivalančia plėvele, klinkerio pusplytės<sup>502</sup>.

Projekto pagrindas – upės fasado rekonstrukcijos idėjų konkursą laimėjusi koncepcija. Pastatas kontekste išsiskiria savo berėmio stiklo plokštuma su dekoratyviu piešiniu. 70 m ilgio ir 16 m aukščio jo stiklinė siena – didžiausia taškinio tvirtinimo berėmio stiklo plokštuma Lietuvoje<sup>503</sup>. Su šiuolaikišku stiklo fasadu dera nerūdijančio plieno kolonų laikomas ir nerūdijančio plieno skarda dekoruotas stogelis su švieslangiu.

Vakare aukštyrų nukreiptų prožektorių šviesa sužiba ant vidinio stiklo šilkografijos būdu uždėtuose abstrakčiuose laužytuose geometriškuose raštuose, matomuose nuo Neries upės. Tokia technologija Lietuvos architektūroje panaudota pirmą kartą. Dieną piešinys matomas tik iš labai arti, o dėl pusiau veidrodinės plėvelės ant išorinio stiklo šis fasadas atspindi aplinką.

<sup>499</sup> Techniniai duomenys daugiausia iš: Šalavėjus, J., „Peugeot“ automobilių centras Ukmergės g., *Archiforma*, 2004, 3/4, p. 22–23.

<sup>500</sup> *Ibid.*

<sup>501</sup> Naktinio vaizdo foto šaltinis: <http://gaudre.w4.texas.lt>.

<sup>502</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Dirgėla, M., Fasado energija. Po rekonstrukcijos prašneko AB „Lietuvos energijos“ pastatas, *Statybų pilotas*, 2003, Nr. 14, p. 4, 5, 8.

<sup>503</sup> Tutlytė, J., Bendrovės Lietuvos energija būstinė, in: *Vilnius 1900 – 2012. Naujosios architektūros gidas*, 2011, p. 228.

2005 m. rekonstrukcijos architektai A. Pliučas ir K. Pempė apdovanoti parodos-konkurso *Žvilgsnis į save. Lietuvos architektūra 2003 – 2005* diplomu.

Šiuolaikinės architektūros vietoženklis apžvelgiamas nuo Neries upės.

### **Prekybos centras *Maxima* Ukmergės g. 282 (2000).**



**Pagrindinio fasado vaizdas nuo miesto centro pusės ir jo fragmentas su pagrindiniu įėjimu.**

Architektai: G. Pociūnas, L. Lazauskas (projektuotojas: *FSV Architektūros biuras*). Parametrai: 17 m, 8.900 m<sup>2</sup>, 35.925 m<sup>2</sup>. 2 aukštai. Konstruktyvas: silikatinių plytų mūras, metalinės kolonos, sijos, santvaros. Eksterjeras: tinkas, mėlynas stiklas, juodas stiklas, aliumininė stiklo sistema<sup>504</sup>.

Tarp magistralinės Ukmergės g. ir rajoninės J. Baltrušaičio g. įsispraudęs prekybos centras pasižymi gana lakoniška architektūrine kompozicija bei savo dualistine prigimtimi. Tai vienas pirmųjų Ukmergės g. išsiskiriančių šiuolaikinės architektūros objektų.

Pagrindinis pastato architektūrinis akcentas ir bene vienintelis išskirtinis bruožas – du trikampiai mėlyno stiklo eksterjero elementai, kurių vienas akcentuoja Ukmergės g., o kitas – J. Baltrušaičio g. įėjimą. Šių architektūriškai paprastų elementų vieta sutampa su urbanistine ašimi pėsčiųjų tako, ateinančio nuo Pašilaičių komercinio komplekso. Tokiu pat dualistiniu charakteriu pasižymi ir interjeras su kasų blokais abiejose pusėse. Stiklinis trikampis tūris eksterjere suderintas su mėlynų ir pilkų eksterjero stačiakampių eksterjero bei juodo stiklo segmentais.

Prekybos centras geriausiai matomas iš Ukmergės g.

<sup>504</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Didžioji prekybininkų ataka. Lietuvoje prekybos tinklai dauginasi griečiau nei patys lietuviai, *Statybų pilotas*, 2000, Nr. 13, p. 5; Ercmonaitė, A., Prekybos centras „Maxima“, *Archiforma*, 2000, Nr. 2, p. 33–35.

## 2 PRIEDAS

### KAUNO ĮVAIZDĮ FORMUOJANTYS ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIAI

#### VIETINIŲ IKONŲ GRUPĖ

##### **Žalgirio arena Karaliaus Mindaugo pr. 50 (2011).**



Vaizdai nuo M. K. Čiurlionio tilto ir iš Nemuno salos.

Architektai: E. Miliūnas, A. Bublys, A. Ramanauskas, D. Paulauskienė, R. Bingelytė-Baltrušaitienė, V. Miliūnas, G. Eigirdas (projektuotojas: E. Miliūno studija). Statytojas: Kauno miesto savivaldybė. Parametrai: 6 lygiai, iki 17.500 vietų, 39.292 m<sup>2</sup>, 380.000 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonio kolonos, monolitinės perdangos, Fasadai: rūdintas plienas, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>505</sup>.

Kauno Nemuno saloje pastatyta didžiausia koncertų ir sporto uždara arena Baltijos šalyse, pakeitė dar nuo 1939 m. Kauno Žaliakalnio raj. veikiančią Sporto halę (inž. A. Rozenbliumas). Iš pradžių ji buvo projektuojama Kalniečių parke, vėliau – greitkelio Vilnius-Klaipėda pašonėje, kol buvo nuspręsta ją statyti Nemuno saloje. Komponuota dešiniojo Nemuno kranto pusėje prie pat prekybos ir pramogų centro *Akropolis* daugiaaukščio parkingo, arena galiausiai buvo „paslinkta“ link salos priešingos pusės.

Žalgirio arenos architektūros kompozicijos pagrindą sukuria lenktos formos priešakinė aikštė, 9 kampų stiklo ir plieno arenos tūris ir iki 38 m aukščio iškylantys du teleskopiniai šviestuvai. „Išeksponuoti“ betonai bei arenos inžineriniai tinklai, gausiai naudojami plieno elementai, skaidrios stiklo plokštumos didžiuliam statinio tūriui garantuoja atvirą ir technišką (*high-tech*) šiuolaikišką architektūros charakterį. Architektų kūrybinis sumanymas labiau matomas per renginius tamsiuoju paros metu, kai žmonių prisipildęs interjeras tampa matomas iš miesto pusės.

Teigiama, kad Žalgirio arenos tūris esą „jautriai pritūpęs Nemuno salos parko žalumoje“ ir, jog „architektai areną įsivaizdavo ne kaip statinį, bet kaip viešąją erdvę“<sup>506</sup>. Vis dėlto šis architektūros objektas dėl savo didelio tūrio ženkliai įtakoja Kauno centrinės dalies erdvinę struktūrą ir tampa Nemuno slėnio pagrindiniu architektūros akcentu.

It naujasis Kauno fortas masyvų statinį galima traktuoti kaip politinį žingsnį, „siekiant didinti regiono patrauklumą ir skatinti atvykstantąjį turizmą“<sup>507</sup>. Arenoje vyko 2011 m. Europos krepšinio čempionato finalas, 2011 m. *Eurolygos* sezono atidarymo rungtynės, koncertavo žinomi užsienio muzikos atlikėjai iš Rytų bei Vakarų, buvo galima pamatyti daugybę kitų vietinės reikšmės ar tarptautinių renginių.

Žalgirio arena gerai apžvelgiama iš Nemuno slėnio, pakrančių, nuo kranto šlaitų.

<sup>505</sup> Almonaitytė-Navickienė, V., „Žalgirio“ arena Kaune, *Archiforma*, 2011, Nr. 1/2, p. 47–51.

<sup>506</sup> *Ibid.*

<sup>507</sup> *Ibid.*, p. 48.

### Verslo centras 1000 Taikos pr. 88a (2008 m).



Bendras pastato vaizdas iš Taikos pr. bei Pramonės pr. transporto žiedo irnuo Pramonės pr. pusės.

Architektai: R. Adomaitis, R. Babrauskas, M. Siaurodinas. Statytojas: UAB *Univesa*. Konstruktyvas: gelžbetonis. Parametrai: 10 aukštų, biurai – 4.500 m<sup>2</sup>.

Kauno Taikos pr. ir Pramonės pr. sankirtos kampe ties transporto žiedu pastatytas 10 aukštų verslo centras *1000* skirtas nuomojamiems biurams. Jo 10-ajame aukšte įsikūrusi iki 200 vietų konferencijų ir renginių salė su lauko terasa ir panoraminio vaizdu į miestą.

Dėl 30 m aukštį šiek tiek viršijančio savo dydžio šis aukštybiniam statiniams priskiriamas objektas savo išvaizda pateisina pavadinimą – savo forma imituoja susuktą ir ant briaunos pastatytą prieškarinį 1000 Lt. vertės banknotą. Dailininko A. Galdiko sukurtas banknoto vaizdą pastato eksterjere agentūra *Factum* yra pripažinusi didžiausiu vitražu Lietuvoje<sup>508</sup> (2821,43 m<sup>2</sup> ploto; 88,482 m pločio; 31,887 m aukščio). Jis „sudėliotas“ iš Olandijoje pagamintų 4.500 stiklo lakštų, kurių kiekvienas individualus – skiriasi savo forma ir piešiniu. Pastarasis išgautas pasitelkus šilkografijos technologiją. Tamsiuoju paros metu dar tikroviškesnį banknoto vaizdą sukurti padeda specialus apšvietimas baltos, žalios ir mėlynos spalvos šviesomis.

Verslo centras *1000* taip pat yra vietoženklis prekybos miestelio *Urmis*, kuris ne tik žymi jo vietą miesto erdvinėje struktūroje, bet ir yra tam tikras čia vykstančių prekybos bei verslo procesų simbolis. 2015-aisiais įvedus eurą, jis taip pat taps savotišku paminklu nacionalinei valiutai – litui.

Verslo centrą *1000* CNN yra pripažinusi vienu iš 11 keisčiausių pastatų Europoje<sup>509</sup>. Jis taip pat yra patekęs ir į prestižinį tarptautinį architektūros albumą *Collection: Offices*, kuriame pateikti 3000 geriausių pasaulio biuro pastatų.

### ERDVINĖS SRUKTŪROS DOMINANČIŲ GRUPĖ

#### Prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su parkingu Karaliaus Mindaugo pr. 49 (2007).



Bendri vaizdai iš Nemuno krantinės nuo Senamiesčio pusės ir nuo M. K. Čiurlionio tilto per Nemuną.

<sup>508</sup> Didžiausias vitražas [interaktyvus, žiūrėta 2012.07.05], rekordai.lt, prieiga per internetą:

<http://www.rekordai.lt/?psl=rekordas&rkid=450&rid=420>.

<sup>509</sup> Į šį sąrašą jis pateko greta A. Gaudi namo *Casa Mila* Barselonoje, garsaus dailininko S. Dali namo-muziejaus Figuerese ir kitų. Iš pastarųjų dviejų dešimtmečių architektūros objektų greta verslo centro *1000* čia įtraukti *Šokantis namas* Prahoje, *Guggenheimo muziejus* Bilbao mieste (abiejų – architektas Frank Gehry), *Kreivasis namas* Sopote (architektai: *Szotyńscy & Zaleski*), Graco meno muziejus (architektai Colin Fournier, Peter Cook) ir *Eden Project* Kornvalyje (architektas Nicholas Grimshaw); žr.: Canepa, J., B., *11 of Europe's most bizarre building* [interaktyvus, žiūrėta 2013.02.11], edition.cnn.com, prieiga per internetą: <http://edition.cnn.com/2013/01/18/travel/europe-bizarre-buildings>.

Architektai: A. Kančas, G. Jurevičius (interjero bendraautoriai: U. Kunnap (Estija), V. Mass (Latvija), V. Starkovskis). Statytojas: UAB VP Market. Parametrai: 4 aukštai, 78.776 m<sup>2</sup>, 401.867 m<sup>3</sup>, parkingas – 2.700 vietos<sup>510</sup>.

Trečiasis Lietuvos prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu virš Karaliaus Mindaugo pr. išsidėstęs beveik 5 ha plote. Jis užima greta Šv. Kryžiaus (karmelitų) bažnyčios esantį Naujamiesčio kvartalą, kuris iki tol priklausė *Kauno audinių* fabrikui. Iš išorės prekybos ir pramogų kompleksas suprojektuotas šiuolaikiškas, tačiau jo pagrindinis architektūros krūvis tenka vidui, kur fabriko senieji statiniai bei gatvelės (Karmelitų, Gedimino ir Griunvaldo) integruoti į bendrąjį komercinį kompleksą bei yra tapę jo šiuolaikiškos bendrosios struktūros dalimi, o taip pat – viena pagrindinių interjero erdvės atrakcijų, leidžiančių jį vadinti įdomiausių ir originaliausių šio funkcinio tipo architektūros pavyzdžiu Baltijos šalyse<sup>511</sup>. Tačiau pernelyg didelės pramogų ir komercinio centro tūris trapią Naujamiesčio urbanistinę struktūrą veikia neigiamai. Tai dar labiau akivaizdu dėl prie jo priblokuotos ir virš Karaliaus Mindaugo pr. pastatytos 4 aukštų gelžbetoninės konstrukcijos automobilių parkingo. Prekybos ir pramogų centras šią – utilitariausiąją – savo dalį ir yra atgręžęs į Nemuną, todėl, žvelgiant nuo upės, yra įgavęs nehumanišką ir net atgrasų pavidalą<sup>512</sup>.

Statinys apžvelgiamas iš Nemuno slėnio.

## APLINKOJE IŠSISKIRIANČIŲ ŽENKLŲ GRUPĖ

### Administracinis-komercinis pastatas Jonavos g. 6 (2003).



Bendras vaizdas žiūrint iš skirtingų Jonavos g. transporto žiedo pusių.

Architektai: R. Palys, Ž. Radvilavičius. Parametrai: 613 m<sup>2</sup>, 2.625 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonis, metalas<sup>513</sup>.

Kauno Šauklių g. ir Jonavos g. sankirtos kampe nebaigtas statyti sovietinis pastatas 2003 m. tapo šiuolaikišku Kauno Senamiesčio prieigų architektūros akcentu. Jo pirmasis aukštas skirtas prekybai, o visi trys viršutiniai – biurams.

Pagrindinis statinį architektūros kontekste išskiriantis architektūrinis elementas – į jo stačiakampę dalį įkirstas stiklo segmentas. Netaisyklingos išlenktos formos pastaroji dalis pabrėžia gatvių kampą bei atvažiuojantiems Jonavos g. ar iš Vilijampolės pusės tarsi žymi vartus į Senamiestį. Dieną jis vizualiai jungiasi į vieną tūrį su pilkšvai žalsvomis apdailos plytelėmis aptaisyta stačiakampe dalimi, o vakare – šviečia, taip dar labiau sustiprindamas šiuolaikišką istorinės miesto dalies vartų įvaizdį. Aplinką atspindinčio stiklo bei blizgių plytelių kompoziciją papildė užpakalinėje pusėje pastatytas vertikalus laiptinės tūris.

<sup>510</sup> Techniniai duomenys daugiausia iš: Karalevičienė, E., Prekybos ir pramogų centras „Akropolis“, *Archiforma*, 2007, Nr. 2, p. 26–30.

<sup>511</sup> Rudokas, K., „Akropolio“ prekybos ir pramogų centras Kaune [žiūrėta 2013.12.10], [www.autc.lt](http://www.autc.lt), prieiga per internetą: <http://www.autc.lt/Public/HeritageObject.aspx?id=1373&oe=6>

<sup>512</sup> Karalius, A., Mastelis mirė. „Akropolis“ pavertė Kauną dideliu priemiesčiu, in: *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 5, p. 4–5.

<sup>513</sup> Techniniai parametrai paimti iš: Bružas, A., Stiklo kamuolys Senamiesčio vartuose. Istorinę Kauno ribą paženklino šmaikštus naujadaras, *Statybų plotas*, 2003, Nr. 14, p. 7, 9.

Šis Senamiesčio administracinis pastatas – retas pavyzdys kaip paprastomis architektūros priemonėmis galima sukurti namą, kuris atrodytų šiuolaikiškai, tačiau ir megztų dialogą su senaisiais namais.

Statinys tampa architektūros akcentu įvažiuojant į Senamiestį iš Viliampolės raj. bei Jonavos g.

### Šv. Kazimiero bažnyčia Vidukalnio g. 4 (1997).



Vaizdai iš Nemuno dešiniojo kranto bei salos.

Architektas: A. Kančas (projektuotojas: A. Kančo projektavimo studija). Statytojas: Aleksoto šv. Kazimiero bendruomenė. Fasada: tinkas, plytų mūras.

Šv. Kazimiero bažnyčia – pirmas naujas sakralinis statinys, Kaune pastatytas atkūrus šalies nepriklausomybę. Gana kuklių fizinių parametų architektūros objektui daugiausia išskirtinumo suteikia jo dislokacija ant aukšto Aleksoto šlaito keteros ties Nemuno sala ir kitame krante įsikūrusio miesto centru.

Postmodernizmo stiliui būdingomis detalėmis pajvairintos išvaizdos paprastą aštuoniakampio plano sakralinį pastatą vainikuoja briaunotas kupolas su žibintu. Pastarieji viršutinės jo dalies architektūros elementai pagal metų laiką daugiau ar mažiau yra matomi nuo Nemuno pusės – iš kito upės kranto bei salos. Ši dalis yra vienas iš nedaugelio Aleksoto kairiojo kranto šiuolaikinės architektūros ženklų, matomų iš Nemuno slėnyje išsidėsčiusios centrinės miesto dalies. Šv. Kazimiero bažnyčia taip pat yra vienintelis naujas sakralinis objektas visoje Kauno centrinės dalies erdvinėje struktūroje.

### UAB *Sostena* autokompleksas Savanorių pr. 443a (2002).



Vakarinis fasadas nuo miesto pusės ir bendras vaizdas su įėjimu iš Savanorių pr.

Architektai: A. Kančas, L. Kazakevičiūtė (projektuotojas: A. Kančo studija). Parametrai: 2.137 m<sup>2</sup>, 14,771 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: metalas. Fasada: profiliuota skarda, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>514</sup>.

Projekto pagrindas – surengtą uždarą architektūrinį-urbanistinį turnyrą laimėjusi architektūros koncepcija. Link gatvės nuosekliai augančio tūrio pastatui dinamišką formą suteikia gana statuso nuolydžio kampo sutapdinto stogo plokštuma.

Skaidraus stiklo priešakinė dalis yra skirta automobilių salonui, o pilka skarda aptaisytoje techniškoje žemijoje – įrengtas automobilių aptarnavimo centras. Architektų sprendimas abi statinio

<sup>514</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Bružas, A., Pleištas prie kelio. Geriausia Kauno architektūra grūdasi Savanoriuose, *Statybų pilotas*. 2002, Nr. 17, p. 10.



dalį suvesti į vientisą architektūrinę formą padėjo objektui pasiekti Savanorių pr. pastatų mastelį atitinkantį tūrio dydį bei išvengti tokio tipo statiniuose pasitaikančio disonanso – kai ištaingas prekybos salonas architektūriškai menkai dera su gerokai primityvesnėmis techninėmis patalpomis. Platesnio tūrio saloną su siauresniaja automobilių aptarnavimo dalimi čia kompoziciškai jungia stogelis, organiškai pratęsiantis salono stogo atbrailą. Ilgo pastato horizontalumą dar labiau pabrėžia šoninių fasadų juostos iš šviesesnės skardos bei langų.

Pagrindinis salono vidaus architektūros akcentas – ir iš lauko matoma stiklinė konsolė, kurioje įkurdintos administracinės patalpos. Palyginti stataus stogo siluetas čia išreiškia šiuolaikiniams automobiliams būdingą dinamiškumą ir veržlumą. Pastatas architektūriškai siejasi su gretimais autosalonais *Toyota*, *Lexus*, *Peugeot* ir yra apžvelgiamas įvažiuojant į miestą Ukmergės plentu.

### **Daugiabutis I. Kanto g. 18 (2009).**



**Vaizdai iš Nemuno salos ir nuo Laisvės al. pusės (iš Miesto sodo).**

Architektai: G. Natkevičius, M. Mickevičius (projektuotojas: UAB *G. Natkevičius ir partneriai*). Statytojas: UAB *Arno vila*. Parametrai: 10 aukštų, 30 m, 13.000 m<sup>2</sup> (su 2 aukštų požemine automobilių aikštele). Parametrai: aliumininės stiklo konstrukcijos, tinkas, plienas.

Ties Senamiesčio ir Naujamiesčio riba sklypas nuo sovietmečio plytėjo laisvas, kol čia buvo pastatytas 8 aukštų ir 2 aukštų atitraukto antstato gyvenamas namas su komercinėmis patalpomis. Statinys užima visą sklypą, kurio netaisyklinga forma nulėmė jo architektūrinį pavidalą.

Žvelgiant iš Miesto sodo, pastatas sukuria tam tikrą foną gretimam istoriniam gynybiniam bokšteliui su miesto sienos fragmentu. Į pastarąjį senąjį raudonų plytų mūro objektą atgręžta siaura siena čia aptaisyta veidrodiniu stiklu, kuris atspindi aplinką ir vizualiai šiek tiek sumažina abiejų objektų mastelių drastišką skirtumą.

Pirmajame bei cokoliniame namo aukštuose įrengtos komercinės patalpos ir restoranas, visus viršutinius užima gyvenamieji apartamentai, o po žeme – įrengta automobilių aikštelė. Išskirtiniai pastato elementai – užapvalinto I. Kanto g. ir Kęstučio g. kampas bei rombiškas fasadų metalinės konstrukcijos tinklas.

Namas matomas nuo Laisvės al. bei nuo Nemuno slėnio pusės.

### **AB Lietuvos draudimas administracinis pastatas Savanorių pr. 433a (2001).**



**Šoninis fasadas iš miesto centro pusės ir bendras vaizdas iš Savanorių pr. žvelgiant link miesto centro.**

Architektai: G. Balaišis, E. Balaišienė, G. Čepurna, L. Savickas (projektuotojas: E. Balaišienės projektavimo firma). Statytojas: AB *Lietuvos draudimas*. Konstruktyvas: gelžbetonio kolonos,

gelžbetonio surenkamosios ir monolitinės perdangos, plieno konstrukcijos. Parametrai: 1.900 m<sup>2</sup>, 8.900 m<sup>3</sup>. Fasada: apdailos keraminės plytos, aliumininės stiklo konstrukcijos, betonas.

Tai vienas pirmų šiuolaikinės architektūros administracinių statinių Kaune. Jis priklauso ekraninių pastatų ruožui, kuris Kalniečių daugiabučių gyvenamąjį rajoną skiria nuo intensyvios transporto magistralės – Savanorių pr.

Pastato projekto pagrindas – architektūros idėjų konkurso koncepcija. Architektai jį suprojektavo atitrauktą nuo prospekto ir sudarytą iš dviejų sukirstų tūrių – prizmės ir cilindro. Taip padaryta siekiant kuo labiau pastatą pabrėžti aplinkoje<sup>515</sup>. Išlenkto kontūro stiklinis priešakinis tūris savo išgaubtus šonus atgręžia į abi Savanorių pr. perspektyvas – Ukmergės plentą bei miesto centrą. Šia savo išlenkta žalsvai tonuoto stiklo siena statinys ir išsiskiria architektūros kontekste, tačiau gana ryškus kontrastas aplinkai yra ir sklypo gilumoje pastatytas raudona keramika aptaisytas jo prizminis korpusas. Stiklinio puscilindrio apačioje įrengtas centrinis įėjimas akcentuotas tamsių granito plokščių apdaila, o pastato viršus – vainikuotas konsolinių metalo žaliuzių ažūru. Architektūros kompoziciją papildo ir peržvelgiamas metalinės evakuacinės laiptinės tūris.

AB *Lietuvos draudimas* administracinio pastato puscilindrio formos stiklinis korpusas skirtas draudikams, o prizmiškoji dalis į kiemą atsiveria poilsio patalpomis, salėmis. Vidaus struktūros pagrindą – elipsės plano atrijų pastato viduryje – per vidurį kerta perėjimai, jungiantys kiekvieno aukšto galus.

Pastatas apžvelgiamas iš Savanorių pr.

### **Viešbučio *Santaka* naujasis korpusas J. Gruodžio g. 21 (2006).**



Panoramos fragmentai su *Santakos* viešbučiu nuo Aleksoto šlaito<sup>516</sup> ir nuo Savanorių pr. nuokalnės.

Architektai: R. Palys, J. Audėjaitis (interjero architektė: R. Palytė-Biliūnienė, projektuotojas: *SAD*). Statytojas: UAB *Best Western Santaka*. Parametrai: 5 aukštai, 15 numerių. Fasada: patinuota vario skarda.

Viešbučio *Santaka* šiuolaikiškasis korpusas<sup>517</sup> pastatytas viename iš siaurųjų Kauno senamiesčio sklypų. Prie viešbučio kito korpuso priblokuotas statinys pasižymi tam tikromis istoriniam užstatymui būdingomis architektūros ypatybėmis – dvišlaičiu stogu, netaisyklingu planu, perimetriniu pastatymu. Vis dėlto jo tūris architektūriniame kontekste išsiskiria dėl savo kontrastingos fasadų apdailos, šiuolaikiškų architektūrinių eksterjero detalių ir istorinei aplinkai nebūdingos fasadų kompozicijos.

Virš gretimų 4 aukštų *Santakos* viešbučio korpusų bei kitų Senamiesčio namų kyšantis siauras jo penkiaaukštis tūris vientisai (nuo gatvės iki stogo kraigo) aptaisytas žaliai patinuoto vario skardos rombiškais elementais, kurie sukuria savotišką žvynuoto paviršiaus vizualinį efektą, anot projekto autoriaus, kaip kankorėžis ar žaltys<sup>518</sup>. Pro nereguliariai išdėstytas viešbučio naujojo korpuso angas iš viršutinių aukštų atsiveria Senamiesčio bei Nemuno slėnio panoramos.

<sup>515</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Knyvienė, J., Įdarbintas solidumas, „Lietuvos draudimo“ pastatas Kauno vartuose, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 16, p. 8–9.

<sup>516</sup> Fotografas: G. Česonis.

<sup>517</sup> Kiti šio viešbučio korpusai įrengti rekonstravus istorinius pastatus.

<sup>518</sup> Štelbienė, A., Viešbučio „Santaka“ išplėtimas [interaktyvus, žiūrėta 13.09.12], archmap.lt, prieiga per internetą: <http://www.archmap.lt/objects/viesbučio-santaka-ispletimas>.

Šis individualus šiuolaikinės architektūros objektas matomas nuo Nemuno slėnio šlaitų ir šiuolaikišku akcentu pagyvinantis visą Senamiesčio stogų panoramą<sup>519</sup>. Jo autoriai 2007 m. apdovanoti už geriausio visuomeninio objekto realizaciją Kauno krašte.

#### **UAB *Ryterna* administracinis-gamybinis pastatas Savanorių pr. 404d (1999).**



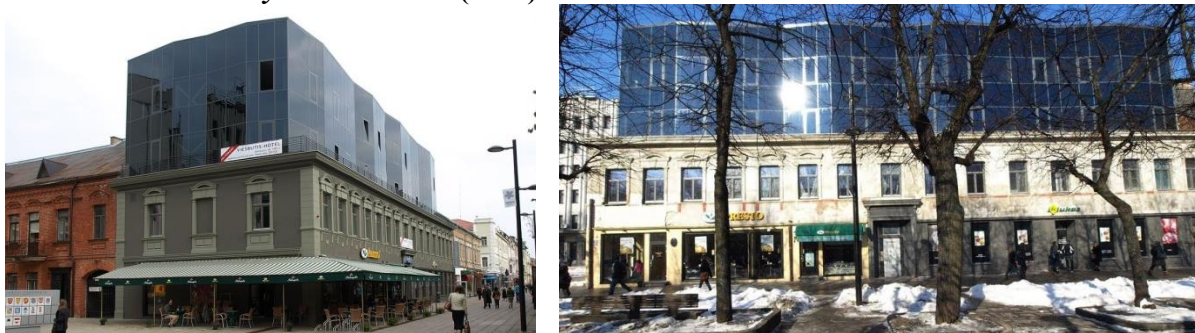
**Bendras vaizdas nuo miesto pusės ir pagrindinis fasadas iš Savanorių pr.**

Architektas: D. Šarakauskas (projektuotojas: D. Šarakausko architektūrinė firma). Statytojas: UAB *Ryterna*. Parametrai: 1.411 m<sup>2</sup>, 10.000 m<sup>3</sup><sup>520</sup>. Konstruktyvas: plieninis karkasas, santvaros. Fasadų apdaila: daugiasluksniai metalo paneliai<sup>521</sup>.

Kauno miesto prieigose pastatyto ir iš Savanorių pr. matomo gamybinio ir pramoninio objekto pagrindinis architektūrinis akcentas – ryškiai geltona spalva. Taip atkreipiamas pravažiuojančiųjų dėmesys į *Kauno vartus* bei tuo pačiu – pristatoma pati jame įsikūrusi firma. Statinį sudaro dvi pagrindinės dalys – priešakyje suprojektuotas palyginti nedidelis administracinis korpusas bei gerokai didesnio tūrio dalis su gamybinėmis patalpomis bei sandėliu. Pastarosios pramoninės dalies kiautas iš geltonų daugiasluksnių metalo panelių čia savotiškai užvožia mažesnę dviaukštį administracinę korpusą. Sukurta gana dinamiška pagrindinio fasado kompozicija su įstrižai įrengta stogo atbraila. Pastate taip pat įkomponuoti techniškai pačios firmos gaminių – pakeliamųjų vartų – langeliai bei skaidrus erkeris, išsikišęs virš centrinio įėjimo. Iš pradžių statinys kontekste išryškėjo dėl gana nykios miesto pakraščio aplinkos bei menko užstatymo, tačiau jo išskirtinumas vėliau sumažėjo dėl išsiskirti aplinkoje siekiančių kaimynų bei aplinkoje daugėjančių įvairių vizualinių šiukšlių.

*Ryternos* pastatas 1999 m. buvo pripažintas geriausia realizacija Kauno krašte ir savo autoriui padėjo pelnyti Kauno krašto Metų architekto titulą. Statinys apžvelgiamas iš Savanorių pr.

#### **Viešbutis *Kaunas City* Laisvės al. 90 (2011).**



**Bendras vaizdas iš Savivaldybės a. ir Laisvės al. fasadas.**

Architektas: V. Juozaitis (projektuotojas: UAB *JAS*). Statytojas: UAB *Eigulių topolis*. Parametrai: 4 aukštai, 2 žvaigždutės, 44 kambariai. Fasada: tinkas, berėmis tonuotas stiklas.

<sup>519</sup> Bružas, A., Hanzos pleištas Kauno senamiestyje. Naujasis „Santakos“ viešbučio korpusas apeliuoja į upių miesto praeitį, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 5, p. 8.

<sup>520</sup> Bendrasis plotas ir kubatūra nurodyti be vėliau užpakalinėje pastato dalyje pristatyto žemesniojo korpuso.

<sup>521</sup> Duomenys paimti daugiausia iš Bružas, A., Spalvos ir formos sąjunga. Pramoninis pastatas nuspalvino Kauno vartus, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 15, p. 1, 4, 5 bei Almonaitytė-Navickienė, V., Firmos „Ryterna“ administracinis-gamybinis pastatas, *Archiforma*, 1999, Nr. 4, p. 22–24.

Rekonstravus 1900 m. Laisvės al. namą įkurtas viešbutis – daugybę aistrų tarp architektūros profesionalų bei visuomenėje sukėlęs architektūros objektas. Projekto autoriai šią XIX a. pastato konversiją į ekonominės klasės viešbutį iš pradžių projektavo žemesnę su senąju dviejų aukštų pastato fasadais bei į Savivaldybės a. atgręžtu senuoju frontonu, tačiau vėliau sumanymą savavališkai pakeitė – antstato tūrį padidino, o buvusį frontoną – nuardė. Kultūros paveldo departamento sudaryta speciali komisija 2011 m. balandžio 19 d. pateikė savo išvadas, kuriose pasiūlė nugriauti antstatą kaip Kauno istorinės dalies svetimkūnį bei atstatyti jo pirminį tūrį<sup>522</sup>. Kultūros paveldo departamento paveldo apsaugos specialistų atestavimo komisija net nutarė atimti iš rekonstrukcijos architekto atestatą – teisę rengti kultūros paveldo vertybių tvarkybos projektus<sup>523</sup>.

Viešbučio 1-ajame aukšte veikia kavinė-baras ir maisto produktų parduotuvė *Iki*, o trijuose viršutiniuose aukštuose – įrengti vienviečiai (3), dviviečiai (31) ir triviečiai (10) numeriai. Pastatas Laisvės al. kontekste išsiskiria pirmiausia savo kontrastingu istorinės ir šiuolaikinės architektūros sluoksnių sugretinimu – tamsiai tonuoto stiklo tūris čia užstatytas ant vizualiai mažesnės istorinės namo dalies. Tiesmukos architektūros antstatu pasižymintis statinys pagarsėjo ir socialine prasme – jis naudotas kaip simbolis kovos su „bevide stiklinių dėžučių“ architektūra.

Pastatas apžvelgiamas iš Laisvės al. ir Savivaldybės aikštės.

### Prekybos centras *Iki* Savanorių pr. 111 (2001).



Bendras vaizdas žvelgiant iš Savanorių pr. link miesto centro ir naktinis vaizdas.

Rekonstrukcijos architektai: V. Klimavičius, G. Aleliūnas (projektuotojas: V. Klimavičiaus architektūros firma). Statytojas: UAB *Baltisches Haus*. Parametrai: 3.360 m<sup>2</sup>, 15.260 m<sup>3</sup>. Fasada: tinkas, akmens masės plytelės<sup>524</sup>, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>525</sup>.

Į prekybos centrą *Iki* rekonstruotas sovietinis restorano *Žalias kalnas* ir valgyklos kompleksas (architektas R. Kamaitis) dabar yra įgavęs žymiai skaidresnį pavidalą. Prie to daugiausia prisideda konversijos metu atsiradęs naujas elementas: išilgai prospekto įvestas stiklinis segmentas, kuris leido paaukštinti vienaukštį statinio korpusą iki 7 m bei jame sukurti praėjimą – pasažą. Pro stiklinę pastarojo architektūros elemento sieną matyti tiek prekybos centro interjeras, tiek ir išilgai gatvės pasažų einančių žmonių siluetai.

Antrajame aukšte išsikišusio šešiakampio restorano segmento aklina plokštuma kontrastuoja su skaidriu priešakiniu naujuoju statinio elementu bei tampa „įskaitomu“ senosios jo dalies architektūros ženklui. Iš Savanorių pr. matomo prekybos centro pagrindinio fasado šonuose virš įėjimų į pasažą pastatyti prekybos centro reklaminiai kubai čia pastatą tarsi įrėmina.

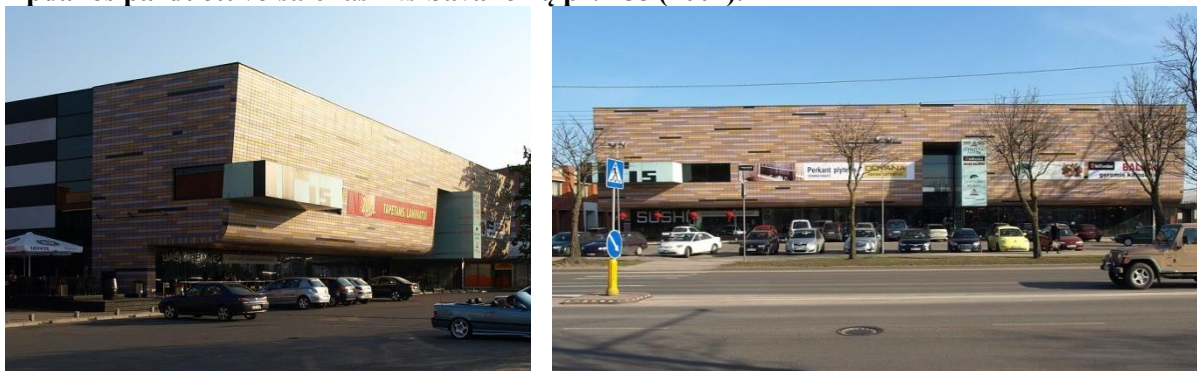
<sup>522</sup> Komisija siūlo griauti. Viešbutis Laisvės alėjoje pripažintas kalnu, *pilotas.lt* [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2011.05.21], [pilotas.lt](http://www.pilotas.lt), prieiga per internetą: <http://www.pilotas.lt/index.php/lt/architektura/item/890>.

<sup>523</sup> Architektas Virginijus Juozaitis neteko atestato [interaktyvus], 2011 [žiūrėta 2011.06.29], [kpd.lt](http://www.kpd.lt), prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/1664>.

<sup>524</sup> 2012 m. rugpjūtyje, kai natūrinis tyrimas jau buvo atliktas, parduotuvė suremontuota, o jos eksterjero bei interjero pavidalas – perdaryti pagal „firminę“ prekybos tinklo „Iki“ architektūros ir dizaino koncepciją. 2014 metais jo kaimynystėje ėmė kilti žymiai aukštesnis nuomuojamų biurų pastatas, kuris ateityje jį greičiausia užgoš.

<sup>525</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Bružas, A., *Iki* atsigrėžė į architektūrą. „Žalias kalnas“ pavirto normaliu prekybos centru, *Statybų pilotas*, 2001, Nr. 17, p. 9.

### Apdailos parduotuvė-salonas *Iris* Savanorių pr. 288 (2002).



Bendro vaizdo fragmentas žvelgiant link miesto centro ir Savanorių pr. fasadas su pagrindiniu įėjimu.

Architektai: A. Karalius, A. Jačiauskas, K. Kajokas, D. Burbulytė (projektuotojas: A. Karaliaus dirbtuvės). Statytojas: UAB *Iris*. Konstruktyvas: gelžbetonis, plienas. Parametrai: 3 aukštai, 4.070 m<sup>2</sup> (2.770 m<sup>2</sup> prekybinio ploto, 1.300 m<sup>2</sup> sandėlių). Apdaila: įvairiaspalvės keraminės plytelės, profiliuota skarda, aliumininės stiklo vitrinos<sup>526</sup>.

Nuo Savanorių pr. užstatymo linijos atitraukta raudonplytė baldų parduotuvė po 2002 m. rekonstrukcijos pavirto optimistiška apdailos prekių parduotuve-salonu. Šis naujam gyvenimui „prikeltas“ sovietmečio statinys pasižymi darniomis proporcijomis, suderintomis spalvomis, o taip pat – į bendrąją pastato kompozicinę sistemą organiškai įjungtais reklaminiais elementais. Simetriško plano komercinio pastato vidaus pagrindinė kompozicinė ašis – į antrąjį aukštą vedantys platūs ryškiai raudoni centriniai laiptai abipus kurių išdėstytos prekybinės patalpos abiejuose statinio aukštuose. Savanorių pr. pietinėje išklotinėje apdailos parduotuvė-salonas *Iris* išsiskiria virš pirmojo aukšto stiklo juostos pakabintu originaliu segmentu. Ši marga monolitiška priešakinė pastato dalis iš keraminių apdailos plytelių akis patraukia savo užapvalinta apatine briauna bei į ją įkirstais šviečiančiais reklaminiais segmentais. Užpakalinės statinio dalies eksterjeras suprojektuotas paprastesnis ir techniškos išvaizdos.

Geriausio 2002 m. Kauno tūrinio objekto įgyvendinimo apdovanojimas kasmetinėje Kauno krašto architektų parodoje *Geriausias metų projektas*.

Parduotuvė-salonas *Iris* matomas iš Savanorių pr.

### Gyvenamasis kvartalas *Aušros namai* Lietuvių g. 11, Aušros g. 20, Lietuvių g. 30 (2007).



Panoramos fragmentas nuo Kristaus Prisikėlimo bažnyčios apžvalgos aikštelės.

Architektai: A. Karalius, D. Trainauskas, S. Malenko, G. Čepurna, U. Platakytė; konkursinio projekto bendraautorai: V. Kormilcevas, V. Gerdvilis, M. Volbekas (projektuotojai: A. Karaliaus dirbtuvės,

<sup>526</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Minkevičius, J., Apdailos medžiagų salonas *Iris*, *Archiforma*, 2002, Nr. 2, p. 93–96.

architektų biuras *4 plus*). Statytojas: AB YIT *Kausta*. Parametrai: 4-7 aukštai, 19.140 m<sup>2</sup>. Fasada: cemento pluošto fasadinės plokštės *Minerit*, klinkerio plytų mūras, dažytas tinkas<sup>527</sup>.

Apie 100 metų Žaliakalnyje veikusio medienos apdirbimo fabriko *Karigė* vietoje įsikūrusio gyvenamojo kvartalo projekto pagrindas – 2004 m. laimėto architektūros idėjų konkurso idėja. Tarp Aušros g., Dzūkų g. ir Lietuvių g. įsiterpęs kvartalas pasižymi ne vien savo *išskirtine vieta*, bet ir gana išradingais architektūriniais sprendimais.

Sklypo forma padiktavo trikampę perimetrinio užstatymo skirtingo aukščio statinių kompoziciją su uždaru vidiniu kiemu ir požemine bei pirmojo aukšto lygyje įrengtomis automobilių aikštelėmis. Greta rekonstruoto administracinio korpuso ties sankryžos su Lietuvių g. kampu Aušros g. buvo pastatytas naujas penkių aukštų korpusas su dviejų aukštų ir vieno aukšto antstatais, o palei rytinę sklypo dalį ir Dzūkų g. – įkomponuotas penkių aukštų „L“ plano korpusas su trim dviaukščiais fligeliais.

Šį gyvenamąjį kvartalą aplinkoje išskiria eksterjero apdailai panaudotos ryškios spalvos, tačiau dėl medį imituojančių ventiliuojamo fasado elementų ir dviaukščių Dzūkų g. fligelių gana masyvus statinys visgi dera prie vietos sodybinio užstatymo konteksto. Beveik visą kvartalą užima butai, tačiau Aušros g. korpuso pirmajame aukšte yra įrengtos komercinės patalpos.

2007 m. Lietuvos pramoninkų konfederacijos konkurse *Metų gaminys* kvartalas *Aušros namai* buvo įvertintas aukso medaliu.

Gyvenamasis kvartalas *Aušros namai* apžvelgiamas nuo Prisikėlimo bažnyčios terasos.

### Verslo centras *Tower* Savanorių pr. 349 (2004).



Vakarinio fasado vaizdas nuo miesto centro pusės ir bendras vaizdas iš Savanorių pr.

Architektas: V. Juozaitis (projektuotojas: projektavimo darbų studija *Vila*). Parametrai: 9 aukštai, 6.140 m<sup>2</sup>. Statytojas: UAB *Pramoninis servisas*. Konstruktyvas: gelžbetonis. Fasada: berėmis tonuotas stiklas.

Kalniečių parko pašonėje stovėjusio penkiaaukščio namo vietoje 2004 m. pastatytas 9 aukštų verslo centras *Tower* – pirmas aukštos klasės biurų pastatas Kaune. Pirmajame jo aukšte įsikūręs *Vilniaus Bankas*, o 2 aukštų priestate – restoranas *Pizza Jazz* (interjero architektas V. Starkovskis) su rusvais šlifuoju akmens fasadais. Tarpinėje zonoje tarp Kalniečių parko ir Savanorių pr. stūksantis ir savo tūriu aplinkoje dominuojantis<sup>528</sup> devynaukštis pastatas pasižymi aiškia geometriška *slick-tech* stiliaus forma, kuri dera su gretimu kubišku konferencijų centru. Į verslo centrą patenkama pro prospekto fasade „iškirstą“ pagrindinį įėjimą, kurį pridengia metalo ir stiklo konstrukcijų stogelis.

Projekto autoriams taupiomis architektūrinėmis priemonėmis pavyko išgauti solidumo įspūdį. Į Savanorių pr. pastatas pasuktas galu, todėl visas jo tūrio dydis išryškėja tik perspektyvoje. Tamsiai tonuoti neperregimi jo stikliniai fasada, pagal paros laiką bei oro sąlygas tai kontrastuoja su aplinka, tai ją atspindi ir taip tarsi bando vizualiai ištirpti. Architektūros kontekste verslo centras išsiskiria savo

<sup>527</sup> Dauguma techninių duomenų paimta iš pastato techninio projekto.

<sup>528</sup> Almonaitytė-Navickienė, V., *Administracinis pastatas Kaune, Savanorių pr. 349* [interaktyvus, žiūrėta 2014.01.30], [www.autc.lt](http://www.autc.lt), prieiga per internetą: <http://www.autc.lt/Public/HeritageObject.aspx?rt=3&type=2&ss=Administracinis%20pastatas%20Kaune&id=1259>.

tamsiai mėlyno berėmio stiklo geometrišku tūriu, kuris su kavinės korpusu plane sudaro taisyklingos „T“ formą. Verslo centras *Tower* matomas iš Savanorių pr. bei iš atokiau.

**Restoranas-kavinė *Grizzly Grill* Savanorių pr. 437 / Šiaurės pr. 3a (2010).**



Vaizdai nuo Savanorių pr. bei Šiaurės pr. sankryžos ir iš kitos Savanorių pr. pusės.

Parametrai: 2 aukštai, 170 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas ir eksterjeras: dažyti jūriniai konteineriai.

Pastatas apibendrinto ir profesionalaus architektūros pavidalo nesukuria, tačiau jis yra pirmas Vakaruose plačiai eksploatuojamos individualus *konteinerinės architektūros* pavyzdys. Patys restorano-kavinės šeimininkai savo statybos įkvėpimo šaltiniu įvardina iš jūrinių konteinerių surenkamą keliaujančią kompanijos *Puma* parduotuvę<sup>529</sup>.

Restorano-kavinės *Grizzly Grill* statybai buvo pasitelkti šeši prieš tai jau naudoti standartiniai jūriniai konteineriai – penki pirmajam ir ant jų skersai uždėtas vienas antrajam aukštams. Šie kavinės moduliniai komponentai dėl savo stačiakampės formos dera su Kalniečių gyvenamojo mikrorajono stambiapanelių namų tūriais užnugaryje, o savo techniška metaline išore bei masteliu – su miesto pakraščiui būdingais vietos komerciniais bei ūkiniais statinukais. Savanorių pr. pusėje paliktos jūrinių konteinerių durys iš vidaus nudažytos įvairiomis spalvomis ir tarnauja kaip margos stiklo vitrinų langinės. Iš Savanorių pr. bei nuo gretimos sankryžos matomo statinio pirmojo aukšto stogas vasarą išnaudojamas restorano-kavinės atvirai lauko terasai<sup>530</sup>.

**UAB *Omnitel* administracinis pastatas Laisvės al. 43 (1998).**



Laisvės al. fasado vaizdas žvelgiant link Senamiesčio ir iš priekio.

<sup>529</sup> facebook.com [žiūrėta 2011.10.18], prieiga per internetą: <http://www.facebook.com/#!/GrizzlyGrill?sk=wall>.

<sup>530</sup> Laikui bėgant, kavinės-restorano *Grizzly Grill* išorę papildė vis daugiau įvairių detalių bei elementų, kurie ją pamažu atitolino nuo pirminio konteinerinės architektūros įvaizdžio.

Architektai: A. Rimša, E. Vilčinskas, D. Gutauskienė (projektuotojas: UAB *Archikonas*). Statytojas: UAB *Omnitel*. Parametrai: 4 aukštai ir mansarda<sup>531</sup>.

Tai pirmas šiuolaikinės architektūros objektas atkūrus šalies nepriklausomybę realizuotas Kauno Laisvės al. Didžiausios Lietuvos telekomunikacijų bendrovės atstovybei Kaune skirtas pastatas atsirado perstačius iki tol čia ilgą laiką veikusių vieną kultūros židinių – knygyną *Kibirkštis*. Iš senojo pastato po rekonstrukcijos išliko vien jo principinė konstrukcinė schema, o vietoje buvusių jo dviejų aukštų tūrio atsirado keturaukštis su puscilindrio formos mansarda.

Projekto autoriai siekė, kad statinys būtų kontrastas Laisvės al. „standartui“ bei įgautų modernų veidą<sup>532</sup>. Būtent šiuolaikiška išvaizda ir suteikia šiam statiniui išskirtinumo istoriniame kontekste.

Nuo alėjos šiek tiek atitraukti pirmieji aukštai čia paskirti bendrovės klientų poreikiams, trečiajame aukšte įrengtos administracinės, ketvirtajame – inžinerinės patalpos, o viršutiniame – komutacinė stotis. Stiklo ir metalo pagrindiniame fasade dominuojantis marmuru akcentuotas portalas su inkrustuota metaline kolona dar labiau paryškina simetrišką kompoziciją. Melsva metalinė apdaila bei puscilindrio formos stogas išskiria pastatą Laisvės al. pietinėje išklotinėje, sušvelnina aukštingumo kontrastą su gretimu žemesniu pastatu ir padeda identifikuoti jo šiuolaikinę prigimtį. Tradicinės telekomunikacinės bendrovės spalvos – mėlyna ir balta – dominavo ir pirmųjų pastato aukštų viduje, tačiau vėliau interjeras buvo pertvarkytas pagal į violetinę pasikeitusią jos firminę spalvą. Statinys išsiskiria Laisvės al. išklotinėje.

### Viešbutis *Kaunas* Laisvės al. 79 (1999).



Laisvės al. fasadas iš nuo Žaliakalnio ir Senamiesčio pusių.

Architektas: V. Juozaitis (projektuotojas: projektavimo darbų studija *Vila*). Užsakovai: UAB *Eigulių Topolis*, AB *Kauno grūdai*. Parametrai: 4 aukštai, 43 numeriai, 2.285 m<sup>2</sup>, 8.127 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: 4 ir 5 aukštuose – metalas. Fasadai: tinkas, dažai, profiliuota skarda, aliumininės stiklo vitrinos<sup>533</sup>.

Viešbutis įsikūrė XIX a. pastatyto 3 aukštų gyvenamojo namo vietoje. Pagrindinio fasado restauruotas ruožas (antrasis ir trečiasis aukštai) čia pirmą kartą Laisvės al. sugretintas su šiuolaikiška architektūra (ketvirtasis ir penktasis aukštai). Esminis reprezentacinio fasado architektūros akcentas – horizontaliai banguojanti tonuoto stiklo viršutinė dalis – su restauruotuoju ruožu čia kontrastuoja forma, medžiagomis, spalva. Nuo Laisvės al. taktiškai atitraukta ši šiuolaikiškoji dalis taip pat veikia ir kaip architektūrinis fonas, išryškinantis šviesiai dažytus gana puošnius 2-ojo ir 3-čiojo aukštų fasadus.

Į viešbutį patenkama pro gana siaurą pagrindinį įėjimą Laisvės al. Viršutinių aukštų numerių vitrinos įrengtos nuo grindų iki lubų ir iš vidaus atveria Laisvės al. bei Naujamiesčio stogų

<sup>531</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Bružas, A., Neeilinis namas Kaune. Laisvės alėjoje pakvipo modernia architektūra, *Statybų pilotas*, 1998, Nr. 5, p.1, 2 ir Tutlytė, J., UAB „Omnitel“ atstovybės administracinis pastatas Laisvės alėjoje, *Archiforma*, 1998, Nr. 3, p. 16, 17.

<sup>532</sup> Bružas, *ibid*.

<sup>533</sup> Techniniai duomenys paimti iš: Bružas, A., Dvelkia didmiesčiu. Viešbutis „Kaunas“ Laisvės alėjoje sujungė nauja ir sena, *Statybų pilotas*, 1999, Nr. 10, p. 10.



panoramas. 1999 m. Kauno krašto architektų parodoje-konkurse viešbutis *Kaunas* buvo pripažintas geriausia metų renovacija.

Pastatas apžvelgiamas iš Laisvės al.

### **Kauno oro uosto keleivių terminalas Oro uosto g. 4, Karmėlava (2008 m).**



Pagrindinio fasado vaizdas su įėjimu ir bendras vaizdas iš viršaus.

Architektai: G. Natkevičius, J. Skalskytė, M. Mickevičius (projektuotojas: UAB *Architektų biuras G.Natkevičius ir partneriai*). Statytojas: VĮ Kauno oro uostas. Parametrai: 7.387 m<sup>2</sup>, 49.221 m<sup>3</sup>. Konstruktyvas: monolitinės kolonos, surenkamieji ir monolitiniai rygeliai bei perdangos, metalo konstrukcijos. Fasadai: nerūdijančio plieno tinklas, daugiasluoksniai peneliai<sup>534</sup>.

Kauno tarptautinius vartus formuojančio oro uosto keleivių terminalo Karmėlavoje projekto pagrindas – uždaro architektūros idėjų konkurso koncepcija. Techniškos (*high-tech*) išvaizdos statinio išorei svarbiausias yra daugiasluoksnis pagrindinis fasadas su tankiu nerūdijančio plieno tinklu. Pastarasis padeda sukurti virpėjimo erdvėje išpūdį – jo peržvelgiamumo charakteristikos skiriasi pagal apžvalgos kampą, vidaus ir išorės apšvietimo lygį bei santykį.

Skaidrų pagrindinio fasado pirmojo aukštą su įėjimu pridengia gelžbetoninis įėjimo stogelis, o kylimo-tūpimo tako fasado pusėje vientisą fasado architektoniką paįvairina iš antrojo aukšto nuleistos ir skirtingais kampais pasuktos keturios betoninės laiptinės. Vidaus planinė struktūra paprasta – terminalą išilgai dalina administracinė „šerdis“ su bendrosiomis keleivių erdvėmis abipus jos. Monochromiškos terminalo plokštumos, konstrukcijos, kiti elementai čia sukuria savotišką foną žmonėms. Interjero akcentas – didžiulių šviestuvų gaubtai palubėje – ypač pasižymi tamsiuoju paros metu, nes tuomet gerai matomi per šviesą filtruojantį daugiasluoksnį fasadą.

2008 m. Kauno krašto architektų parodoje *Geriausias metų projektas* pastatas buvo pripažintas geriausia visuomeninio objekto realizacija.

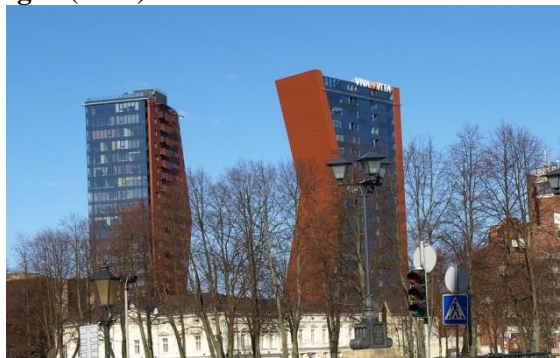
<sup>534</sup> Duomenys paimti daugiausia iš: Bružas, A., Moderniausi Kauno vartai. Kauno oro uosto keleivių terminalas – Šengeno kūdikis, *Statybų pilotas*, 2008, Nr. 6, p. 6, 7, 9; Baliukonienė, V., Kauno oro uosto keleivių terminalas, *Archiforma*, Nr. 3/4, p. 27–31.

### 3 PRIEDAS

## KLAIPĖDOS ĮVAIZDĮ FORMUOJANTYS ŠIUOLAIKINĖS ARCHITEKTŪROS VIETOŽENKLIAI

### VIETINIŲ IKONŲ GRUPĖ

#### Aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ Naujojo Sodo g. 1 (2006).



Silueto fragmentas iš Smiltynės ir vaizdas žvelgiant nuo Biržos tilto.

Architektai: E. Neniškis, R. Liola, A. Liola, R. Vaineikytė, S. Liolienė, V. Sasnauskaitė, G. Pabedinskas, E. Januškevičius, L. Matulis (projektuotojas: *Architektūros estetikos studija*). Statytojas: UAB *Klaipėdos viešbutis*. Parametrai: 23.540 m<sup>2</sup> (administracinis pastatas su paslaugų centru „K“ – 17.481 m<sup>2</sup>, daugiabutis „D“ – 6.057 m<sup>2</sup>), aikštis 70 m ir 67 m. Fasada: surenkamieji klinkerio *Argeton*. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis, surenkamosios perdangos<sup>535</sup>.

Tai dviejų aukštuminių pastatų kompozicija, realizuota istorinėje Klaipėdos miesto dalyje. Komplexo pagrindinė vidaus struktūros dalis – centrinis vestibulis, kuris paskirsto srautus – į restoraną, 300 vietų konferencijų salę, sporto klubą, boulingo klubą ar į „K“ dalį. Šioje įkurdintos konferencijų salė ir viešbučio administracija, įrengti gyvenamieji numeriai, panoraminis restoranas. Ryškiausias vestibulio akcentas – balto fachverko ornamento laiptų turėklai-sijos. Pastarojo stiliaus motyvus taip pat galima pastebėti grindyse, stiklo konstrukcijų ažūre. Pasak pastato autorių, „K“ formą įkvėpė ne tiek simbolinė pirmosios uostamiesčio pavadinimo raidės prasmė, kiek miestovaizdžio savitumo suteikiantys uoste esančių kranų siluetai<sup>536</sup>.

Nors Klaipėdos centrinės dalies aukštuminiai architektūros akcentai „K“ ir „D“ tarpusavyje dera, išraiškingos tūrinės-erdvinės kompozicijos jie visgi nesukuria. Tam trukdo tiek gana formali architektūros estetika, tiek ir pernelyg panašus tūrių aukštis. Dėl pastarojo vizualiai besiblokuojančių korpusų kompozicija ne visada yra aiškiai suvokiama, architektūriškai raiški ar „įskaitoma“. Prie to prisideda ir tai, jog naujieji aukštuminiai pastatai architektūriškai menkai suderinti su gretimais senuoju *Klaipėdos* viešbučio korpusu<sup>537</sup>.

Architektūros bendruomenės, visuomenės ir kultūros paveldo specialistų ši iš įvairių uostamiesčio erdvių bei nuo vandens matoma aukštuminė kompozicija bei jos įtaka vertinama gana skirtingai<sup>538</sup>.

<sup>535</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Leitanaitė, R., Aukšta gaida Klaipėdos siluete. Daugiafunkcinis kompleksas tapo uostamiesčio orientyru ir diskusijų objektu, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 9, p. 6.

<sup>536</sup> *Ibid.*, p. 5.

<sup>537</sup> Panaši tik eksterjero spalvinė gama.

<sup>538</sup> Pavyzdžiui, Klaipėdos miesto istorinės dalies specialiojo plano koncepcijos išvadose nuogaustaujama, kad „padidėjęs aukštuminių pastatų kiekis gali turėti disonansinį poveikį visai teritorijai, išbalansuoti natūralią miesto terpę ir sunaikinti vizualinį identitetą“ (*Klaipėdos miesto istorinės dalies specialusis planas. Koncepcija* [interaktyvus, žiūrėta 2011.02.15], p. 9, kpd.lt, prieiga per internetą: [http://www.kpd.lt/failai/KLP\\_istorine\\_rastas.pdf](http://www.kpd.lt/failai/KLP_istorine_rastas.pdf)).

## ERDVINĖS SRUKTŪROS DOMINANČIŲ GRUPĖ

### 15 aukštų daugiabutis Baltijos pr. 123 (2002).



Vaizdai nuo Kuršių marių pakrantės ir iš Kuršių marių.

Architektai: S. Misevičius, E. Neniškis, R. Liola, A. Liola, E. Januškevičius (projektuotojas: A.D.S.). Fasada: klinkerio plytos, tinkas, aliumininės tonuoto stiklo konstrukcijos. Parametrai: 48 metrai, 15 aukštų. Konstruktyvas: gelžbetonio karkasas<sup>539</sup>.

Pirmas šiuolaikinis aukštuminis daugiabutis uostamiestyje. Kaip apžvalgos bokštas, „belvederis“ projektuotas statinys<sup>540</sup> iš karto tapo vizualine dominante beveidžiame daugiabučių kontekste. Apatinėje namo dalyje sukoncentruota komercija (pirmasis aukštas) ir biurai (antrasis aukštas), o viršuje – išplėta gyvenamoji funkcija.

Pagrindinių miesto gatvių sankryžos kampe pastatytas 15 aukštų namas savo dislokacija atitinka aukštybinių pastatų išdėstymo mieste specialiojo plano koncepcines nuostatas. Parterinėje jo dalyje suprojektuotas puscilindrio formos tūris su pagrindiniu įėjimu padeda akcentuoti gatvių sankryžos kampą. Iš Baltijos pr. pusės namas yra vertikalčiai suskaidytas pilkšvais ir rausvais stačiakampiais segmentais, todėl prisiderina prie gretimo gyvenamojo mikrorajono tipinių sovietinių daugiabučių. Mūrinė dalis čia vizualiai pratęsia Baltijos pr. užstatymą.

Nuo gretimų daugiaaukščių namų namas ryškiai skiriasi tik žvelgiant iš Minijos g. bei nuo Minijos g. ir Baltijos pr. sankryžos, kur atsiveria savo dvejomis žalsvai melsvo berėmio stiklo plokštumomis – gyvenamosios erdvės čia orientuotos į jūrą, marias. Palyginti didelį statinio tūrį vizualiai šiek tiek sumažina „V“ formos aukštuminės dalies planas bei nusklembta viršūnė. Žvelgiant iš Smiltynės pusės, dėl savo melsvoko kolorito bei formos pastatas artimas pramoninei uosto aplinkai ar net atrodo tarsi būtų jos dalis.

Namas matomas nuo Kuršių marių bei iš Minijos g. ir Baltijos pr.

### Verslo centras *Neapolis* Taikos pr. 52c/ Agluonos g. 1 (2008)



Vaizdai iš Taikos pr. žiūrint link ir nuo miesto centro.

<sup>539</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Gerdvilis, V., Gyvenamasis namas su komercinėmis patalpomis, *Archiforma*, 2001, Nr. 1, p. 49–50.

<sup>540</sup> *Ibid.*, p. 49.

Architektai: G. Čičiurka, J. Milė, V. Janulis, S. Plungė (projektuotojas: A 405). Statytojas: UAB *Neapolis*. Parametrai: 16 aukštų, 57 m, 17.060 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis<sup>541</sup>, apdaila: kompozicinės fasadų plokštės *Alucobond*, akmenų masės plytelės, aliumininės stiklo konstrukcijos.

Racionalios ir pragmatiškos architektūros namas Klaipėdos erdvinėje struktūroje žymi reikšmingą bei vieną pačių judriausių uostamiestyje – Taikos pr. ir Agluonos g. – sankryžą. Urbanistinė prasmė gana sudėtingoje kampinėje vietoje įkomponuotas *Neapolio* pastatas sudarytas iš dviejų pagrindinių kompozicinių dalių – 4 aukštų parterinės ir 16 aukštų aukštuminės. Nusklembtame statinio kampe ties gatvių sankirta įrengta ėjimą į parterinę pastato dalį žymi kolona paremta stogo atbraila, kurių kompozicija „fiksuoja kampas ir žymimas pagrindinis įėjimas į banką“<sup>542</sup>.

Parterinėje pastato dalyje įsikūręs *Swedbankas*, o aukštuminėje – administracinės patalpos. Pirmajame statinio aukšte veikia restoranas *Submarine*, o 13-ajame – įrengtos konferencijų salės. Čia taip pat pastatyta 300 vietų 6 aukštų automobilių aikštelė, pasižyminti lakonišku architektūros charakteriu.

Verslo centras *Neapolis* geriausia apžvelgiamas nuo Taikos pr. bei nuo Kuršių marių.

### Daugiabutis bokštas *Pilsotas* Kuosų g. 20 (2007).



Panoramos fragmentas nuo Hageno kalno ir vaizdas iš Taikos pr. pusės.

Architektas: D. Rakauskas. Statytojas: UAB *Plienai*. Parametrai: 34 aukštai, aukštis – 112 m, 164 butai. Konstruktyvas: monolitinio gelžbetonio kolonos ir perdangos. Fasada: minerito apdailos plokštės *Eternit* ir *Minerit*, aliumininės tonuoto stiklo lodžijų konstrukcijos<sup>543</sup>.

Gandriliškių gyvenamasis kvartalas – pirmas daigafunkcinis aukštuminis rajonas, kuriame didumą ploto užima būstai. Jis suprojektuotas tarp Taikos pr. ir Minijos g. plytinčiame 7 ha sklype, kuris anksčiau priklausė Klaipėdos kariniam daliniui. Pagal 2004 m. architekto D. Rakausko parengtą architektūrinę viziją čia buvo numatyta įrengti net 160.000 m<sup>2</sup> gyvenamojo bei 40.000 komercinio ploto, o 80.000 m<sup>2</sup> ploto – skirti požeminei parkavimo aikštelei.

2007 m. Gandriliškių kvartale pastatytas 34 aukštų *Pilsotas* – aukščiausias gyvenamasis namas Lietuvoje. Šio 112 m aukščio bokštinio pastato pirmajame aukšte įrengtos komercinės patalpos, o likusiuose – 164 butai. Jo tipiniame 417 m<sup>2</sup> ploto aukšte suplanuoti 5 butai nuo 61 m<sup>2</sup> iki 117 m<sup>2</sup> ploto. Tai pirmas ir kol kas vienintelis iš kvartale pradžioje planuotų 7 bokštinių gyvenamųjų ir komercinių statinių. Bokšto fasaduose architektūrinės išraiškos priemonės naudotos taupiai, tačiau architektūrinė lingvistika pasiekta patraukli. Apdailai parinktos pilkšvos bei baltos jūriniam klimatui atsparios fasadinės plokštės, o vakariniame fasade architektūrą diktuoja daugiausia horizontali aukštų ritmika, kuriama aliuminio profiliais įstiklintų lodžijų. Statinys savo aukščiu dominuoja ne vien artimoje aplinkoje, bet ir iš daugelio apžvalgos taškų – stebint miesto siluetą nuo Smiltynės pakrantės,

<sup>541</sup> Namų techninės charakteristikos daugiausia iš oficialios verslo centro *Neapolis* interneto svetainės: [neapolis.lt/](http://neapolis.lt/) [žiūrėta 2012.01.27].

<sup>542</sup> Mikalauskaitė, G., Administracinis pastatas „Neapolis“ [interaktyvus, žiūrėta 2013.09.12], [archmap.lt](http://www.archmap.lt/objects/uab-neapolis-administracinis-pastatas), <http://www.archmap.lt/objects/uab-neapolis-administracinis-pastatas>.

<sup>543</sup> Informacija paimta daugiausia iš: Bružas, A., Uostamiestyje užvesta bomba. Gandriliškių rajonas nori būti namais 6.000 klaipėdiečių, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 5, p. 5.

panoramoje Hageno kalno ir pan. Nuo žemyno pusės namo fasadai architektūriškai yra suderinti su kitais Gandrališkių kvartalo namais.

Bokšto *Pilsotas* tūris suprojektuotas racionalus, paprastas ir elegantiškas<sup>544</sup> (ypač nuo miesto centro<sup>545</sup> ar pietų pusės), tačiau jo vieta kvartalo viduryje neatitinka miesto aukštybinių pastatų išdėstymo strategijos, siekiančios akcentuoti urbanistinė prasme kertinius miesto taškus.

Žvelgiant tiek iš išorinių apžvalgos taškų, tiek iš miesto vidaus erdvių, bokštas atrodo vienišas bei išdygęs atsitiktinai.

### **Daugiabutis *Aukštoji Smeltė* Minijos g. 159 / Statybininkų pr. 88 (2010).**



Vaizdas žiūrint iš gatvių sankryžos pusės ir panoramos fragmentas nuo Hageno kalno.

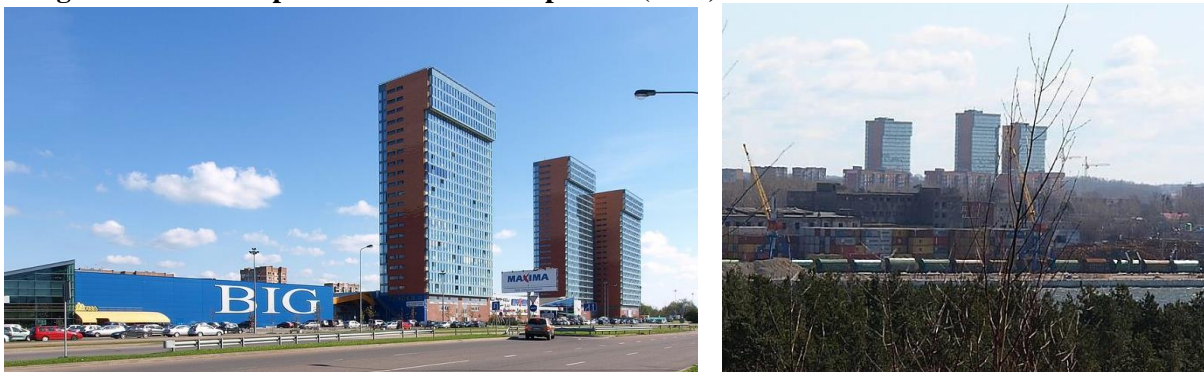
Architektai: A. Elekšis, R. Rakevičius. (projektuotojas: Edmundo Andrijausko projektavimo firma)  
Statytojas: UAB *Metva*. Parametrai: 20 aukštų, 117 butų, 1.700 m<sup>2</sup> komercinių patalpų. Fasadai: ventiliuojami, akmens masės plytelės.

Uostamiesčio panoramoje iš Smiltynės gana gerai matomas 20 aukštų daugiabutis namas su komercinėmis patalpomis Klaipėdos erdvinėje struktūroje žymi magistralinių Minijos g. ir Statybininkų pr. sankryžos vietą. Pagal sumanymą, šis statinys turėjo turėti 9 aukštų „kaimyną“, tačiau pastarojo projektas kol kas lieka neįgyvendintas.

Pirmajame ir antrajame šio aukštuminio statinio aukštuose įrengtos komercinės patalpos, o visus viršutinius jo aukštus užima skirtingų dydžių butai. Namą pastatytas pačioje Klaipėdos uosto pašonėje, todėl Kuršių mares galima matyti jau iš penkto jo aukšto. Daugiabutis suprojektuotas taip, kad turiu padėtų suformuoti vidinį kiemėlį ir taip gyvenamąsias patalpas apsaugotų nuo intensyvaus gretimų gatvių eismo keliamo triukšmo.

Šiuolaikinės architektūros vietoženklis įsimintino architektūrinio įvaizdžio bei silueto Klaipėdos panoramoje nesukuria.

### **Daugiafunkcinis kompleksas *BIG 2* Taikos pr. 141 (2011).**



Aukštuminės dalys iš Taikos pr. ir panoramos fragmentas nuo Hageno kalno.

<sup>544</sup> „Pilsoto“ architektūra – tai vienas elegantiškiausių dangoraižių Lietuvoje, paperkantis savo paprastumu“ (Štelbienė, A., Daugiabutis „Pilsotas“ Klaipėdoje [interaktyvus, žiūrėta 2013.11.12], archmap.lt, prieiga per internetą: <http://www.archmap.lt/objects/daugiabutis-pilsotas-klaipedoje>).

<sup>545</sup> Siauras *Pilsoto* siluetas matomas H. Manto, Taikos, Minijos ir kitų gatvių perspektyvose.

Architektas: V. Klimavičius (projektuotojas: V. Klimavičiaus architektūros firma). Statytojas: UAB *Baltijos investicijų grupė*. Parametrai: 65.000 m<sup>2</sup>; 140 parduotuvių, 25, 22 ir 22 aukštų aukštuminės dalys. Konstruktyvas: namų pamatai gręžtiniai poliniai, monolitinio gelžbetonio karkasas, monolitinio gelžbetonio perdangos. Fasada: 150x50 cm keraminės plokštės, klinkerio plytelės, aliumininės tonuoto stiklo vitrinos<sup>546</sup>.

Komercinis-gyvenamasis kompleksas sudarytas iš dviejų pėsčiųjų alėja sujungtų prekybos, paslaugų ir maitinimo taškų bei trijų aukštuminių daugiabučių namų. Iš Taikos pr. bei Smiltynės apžvelgiama komplekso vėlesnioji dalis – *BIG 2* – pagrindinis miesto erdvinės struktūros aukštuminis akcentas pietiniame Klaipėdos pakraštyje. Trys 22, 22 ir 25 aukštų paprastų geometrinių formų bokštiniai gyvenamosios paskirties korpusai daugiau nei dvigubai viršija gretimų daugiabučių gyvenamųjų namų foninį užstatymą ir yra matomi nuo Kuršių marių pusės bei iš Smiltynės. Komplekso parterinę dalį formuojantis palei Taikos pr. ištįsęs prekybos centras *BIG* taip pat yra miesto reikšmės komercinės traukos objektas. Po kompleksu įrengta požeminė automobilių aikštelė.

### Daugiabutis *Minijos banga* Minijos g. 11 (2008).



Silueto fragmentas iš Smiltynės ir vaizdas iš Minijos g.

Architektai: E. Andrijauskas, M. Černiūtė-Amšiejienė (projektuotojas: UAB *E. Andrijauskas ir partneriai*). Parametrai: 20 aukštų, 10.096 m<sup>2</sup>.

Klaipėdos uosto užnugaryje kyšantis 20 aukštų statinys projektuotas kaip pagrindinis formuoto naujo miesto kvartalo akcentas. *Minijos bangoje* iš viso įrengta 111 butų tarp kurių dominuoja dviejų ir trijų kambarių būstai, o viršutiniai du aukštai yra skirti prabangiems 224 m<sup>2</sup> ploto apartamentams. Iš šio daugiabučio namo viršutinių aukštų atsiveria platūs vaizdai su jūra (nuo 9-ojo aukšto) bei Kuršių mariomis.

Architektūros prasme nepasižyminčio statinio eksterjere derinamos balta ir rusvai raudona spalvos. Šį blankų namo išorės pavidalą šiek tiek bando paįvairinti užapvalintų galų segmentai jo viršuje bei apačioje.

Daugiaaukštis statinys, žvelgiant nuo Kuršių marių, savo simboliško pavadinimo architektūriškai vis dėlto nepateisina.

### Gyvenamasis daugiaaukštis *Klaipėdos burė* Taikos pr. 32a (2009).



Panoramos nuo Hageno kalno fragmentas ir Taikos pr. perspektyva.

<sup>546</sup> Informacija paimta daugiausia iš: Klaipėdoje – trijų bokštų kombinacija, *Statybų pilotas*, 2007, Nr. 8, p. 3 bei [bigbustas.lt](http://bigbustas.lt) ir [big2-klaipeda.lt](http://big2-klaipeda.lt) [žiūrėta 2011.11.17].

Architektai V. Janulis, J. Milė, G. Čičiurka, S. Plungė (projektuotojas: A 405). Statytojas: UAB *Žalioji tiltas*. Parametrai: 22 aukštai, 69,2 m, 18.000 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: pamatai – spraustiniai poliniai su gelžbetoniniu rostverku, karkasas – monolitinis gelžbetoninis. Apdaila: akmens masės plokštės, akmens masės plytelės, dekoratyvinis tinkas, kompozicinės plokštės *Extoriet*, aliumininės tonuoto stiklo konstrukcijos<sup>547</sup>.

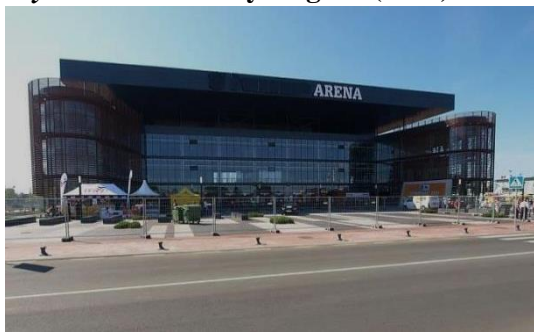
Taikos pr. pastatytą kompleksą sudaro trys pagrindinės dalys – 22-jų aukštų administracinis-gyvenamasis korpusas su dviejų aukštų požemine automobilių saugojimo aikštele, trijų aukštų administracinis korpusas su dviejų aukštų požemine automobilių saugojimo aikštele ir du dviejų aukštų blokai su požeminėmis automobilių saugojimo aikštelėmis. Jo pirmajame ir antrajame aukštuose įrengtos komercinės patalpos, o nuo trečiojo aukšto iki viršaus – butai.

Daugiaaukštis į burę apeliuoja tiek savo pavadinimu, tiek ir architektūriškai – tūrio forma. Dėl pastarosios priežasties jis kontekste išsiskiria ne vien dideliu aukščiu, bet ir pasuktu ir link Kuršių marių išplatėjančiu tūrio pavidalu.

Daugiaaukštis *Klaipėdos burė* matomas iš Smiltynės bei Taikos pr.

## APLINKOJE IŠSISKIRIANČIŲ ŽENKLŲ GRUPĖ

### **Švyturio arena Dubysos g. 10 (2011).**



Pagrindinis fasadas su įėjimu ir bendras vaizdas iš Taikos pr.

Architektas: S. Mikštas su A. Bakšiu, E. Byčiūte, G. Žebenkaite, A. Zanevičiumi, O. Tiuliakovu. (projektuotojai: AB *Miestprojektas*, UAB *Forma*). Statytoja: Klaipėdos miesto savivaldybė. Parametrai: 4 aukštai, 22 m, 23.650 m<sup>2</sup>, 88.700 m<sup>3</sup>, 7.450 vietų (koncertas – 7.450, krepšinis – 5.486, boksas – 6.610). Fasada: degto molio sijų žaliuzės, perforuoto metalo plokštės<sup>548</sup>.

*Švyturio arena* pastatyta naujai formuojamame Klaipėdos centre – tarp Baltijos pr. ir Taikos pr. bei Minijos g. ir Dubysos g. plytinčioje dykynėje, kurioje ilgai stūksojo sovietmečiu pradėto maniežo konstrukcijų nuolaužos. Arenos architektūrinio projekto pagrindas – 2008 m. konkursą laimėjusi projektinė koncepcija.

Nuo gatvių į kvartalo gilumą atitraukta arena – dar viena uostamiesčio architektūros improvizacija marinistine tema. Jos forma – reminiscencija į krantą išmesto ir įstrigusio katamarano, kurio įvaizdį sukurti padeda du lakoniški tūriai, tarpusavyje sujungti it didžiulio katamarano korpusai. Kompozicinį vientisumą išlaikyti padeda vienalytis daugiasluoksnis fasadas bei įgilintas cokolis. Išorinis fasado sluoksnis yra iš specialaus raudonos keramikos sijų tinklo, kuris vitrininius stiklus pridengia nuo saulės.

Arenos eksterjero spalva būdinga uostamiesčiui, o jo architektonika – gana subtiliai užsimena apie fachverko stilių. Etnografiniais raštais perforuotos oksiduoto metalo plokštės užpakaliniame

<sup>547</sup> Namų techninės charakteristikos daugiausia iš: [bure.lt](http://bure.lt) [žiūrėta 2012.01.27].

<sup>548</sup> Duomenys paimti daugiausia iš: Usanova, J., Daugiafunkcinis sporto ir pramogų kompleksas Klaipėdoje, *Archiforma*, 2008, 3/4, p. 81–83.

fasade išekspluatoja vietos tradicijas<sup>549</sup>. Vis dėlto arenos architektūros kompozicijai trūksta laivams būdingo grakštumo.

Į arenos taurę patenkama per įrengtą trijų lygių holų bei koridorių sistemą. Interjeras suprojektuotas funkcionalus ir paprastas, o pačiai arenos erdvei įvairovės suteikia skirtingų spalvų (raudonos, juodos, pilkos) žaismingai sustatytos kėdės. Iš vidaus pro panoraminius langus bei iš tarp fasado sluoksnių įrengtų balkonų atsiveria Klaipėdos miestovaizdis bei Kuršių marių fragmentas. Švyturio arenoje taip pat yra integruota V. Knašiaus krepšinio mokykla, kuri veikia autonomiškai arba kaip apšilimo salė sporto renginių metu. Arena apžvelgiama nuo Taikos pr.

### Komplekso *Jūrų vartai* viešbutis *Senasis ryžių Malūnas* Žvejų g. 20 (2008).



Vaizdai iš Kuršių marių ir upės krantinės.

Architektai: A. Stripinis, S. Stripinienė, E. Kaltanaitė. Parametrai: 6 aukštai, 1.000 m<sup>2</sup>, 30 kambarių.

XVIII a. statybos Ryžių malūnas buvo vienas iš išpūdingiausių Klaipėdos uosto statinių, tačiau II pasaulinį karą išgyveno vien vienaukštė mūrinė jo dalis. Dabar šioje vietoje įrengtą kompleksą *Jūrų vartai* sudaro 3 pastatai: Ryžių malūnas, Keltininko namas ir jachtų aptarnavimo centras. Senojo Ryžių malūno tūrio formą atkartojantis viešbutis *Old mill Hotel* (liet. *Senasis ryžių malūnas*) – pagrindinis komplekso akcentas.

Projekto autoriai, pasitelkę XX a. pradžios ikonografinę medžiagą, viešbučio *Old mill Hotel* eksterjerą suprojektavo su medinių sijų konstrukcijomis, imituojančiomis buvusią fachverko statybą. Už pastarųjų įrengtos veidrodžiško stiklo sienos visgi aiškiai byloja šiuolaikišką pastato prigimtį. 6 aukštų 1.000 m<sup>2</sup> ploto pastate įrengta 30 viešbučio kambarių, nuo 30 iki 50 vietų konferencijų salė ir restoranas *Ryžių malūnas*<sup>550</sup>.

Viešbučio pastatas geriausiai matomas iš Kuršių marių, nuo Danės.

### Mažvydo alėja (rekonstrukcija 2008-2010).



Alėjos fragmentai žvelgiant nuo H. Manto g. pusės.

Architektas: V. Paulionis (detaliojo plano autorius: E. Andrijauskas). Parametrai: ilgis – 370 m. Grindinys: klinkerio plytelės, granito plokštės, granito trinkelės.

<sup>549</sup> Štelbienė, A., Daugiafunkcis sporto ir pramogų kompleksas Klaipėdoje [žiūrėta 2013.11.15], archmap.lt, <http://www.archmap.lt/objects/daugiafunkcis-sporto-ir-pramogu-kompleksas-klaipedoje>.

<sup>550</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: [jurosvartai.lt](http://jurosvartai.lt) [žiūrėta 2011.10.18].



M. Mažvydo al. atsirado tarybiniais laikais, kai buvo išgriautas vienas uostamiesčio kvartalas. Po 2008 – 2010 m. atliktos rekonstrukcijos ši viešoji miesto erdvė įgavo šiuolaikišką pavidalą. Nuo tada šiltuoju metų laiku ji tampa vienu iš miesto visuomeninio gyvenimo epicentūrų. Tuomet ne vien estetiškai, bet ir funkciškai praverčia čia įrengti 55stačiakampiai granito suolai, kurie šaltuoju metų laiku iš pradžių atliko kone vien kompozicinę funkciją<sup>551</sup>. Rekonstruojant alėją, jos dangoje taip pat spalviškai pažymėti iki Antrojo pasaulinio karo čia buvusių gatvelių tinklo siluetai.

Rusvai rausvų ir gelsvų tonų kuriamą grindinio kompoziciją pajvairina ne vien minėtieji pilkšvo granito luitai, bet ir įkomponuoti keli skulptūriniai akcentai, kurių vienas svarbiausių – 45 cm aukščio skulptūra Klaipėdietis, vaizduojanti miesto herbe esantį berniuką (skulptorius S. Jurkus)<sup>552</sup>.

Mažvydo alėja atsiveria iš H. Manto gatvės.

### **AB Lietuvos draudimas Klaipėdos filialas Taikos pr. 66 (2004).**



**Bendri vaizdai iš Baltijos pr. ir iš Baltijos pr. bei Taikos pr. transporto žiedo.**

Architektas: R. Regesas (projektuotojas: UAB *Vakarinis fasadas*). Statytojas: AB *Lietuvos draudimas*. Parametrai: 7 aukštai, 1.790 m<sup>2</sup>. Fasada: tonuotas stiklas, rūdintas plienas<sup>553</sup>.

Vieno svarbiausių – Taikos pr. ir Baltijos pr. – transporto žiedo pašonėje pastatytas išlenktos formos 7 aukštų pastatas vizualiai yra gana aktyvus ir pastebimas žvelgiant nuo Kauno pusės bei nuo Klaipėdos miesto centro. Pagrindinis jo fasadas atsuktas į transporto žiedą, o parinktas žalsvas stiklo atspalvis – atkartoja AB *Lietuvos draudimas* logotipo spalvą.

Architektūrinį sprendimą padiktavo sąlygos detaliojo plano, kuris nurodė šią miesto vietą akcentuoti vertikale nuo 7 iki 15 aukštų. Pastate yra 26 kabinetai, 4 pasitarimų ir viena posėdžių salė, o techniniame – aštuntajame – aukšte sutalpinta techninė dalis. Pro įrengto panoraminio lifto stiklo sieną iš vidaus atsiveria Kuršių marios, Smiltynė bei miesto centro panorama. Eksterjerą šiek tiek pajvairina metalo ažūro priešgaisrinė laiptinė, vizualiai prailginanti ir patį pastato tūrį.

Statinys matomas nuo Baltijos pr. ir Taikos pr.

### **Gyvenamas namas H. Manto g. 40 (2001).**



**Bendras vaizdas iš H. Manto g ir pagrindinio fasado fragmentas su įėjimu.**

<sup>551</sup> 2013 m. vid. 20 granitinių suoliukų buvo aptaisyti medinėmis detalėmis.

<sup>552</sup> Nuo 2013 m. pab. čia atsirado dar keli individualūs skulptūriniai akcentai (skulptoriaus K. Pūdymo sukurti bronzinė mergytė su paukšteliu *Mano*, berniukas *Svajoklis*; skulptoriaus G. Jonkaus katinas ir kt.).

<sup>553</sup> Techninė informacija daugiausia iš: Demisezoninė uostamiesčio premjera, *Statybų pilotas*, 2004, Nr. 2, p. 2.

Architektai: S. Stripinis, S. Stripinienė (projektuotojas: UAB *Uostamiesčio projektas*). Parametrai: 5 aukštai, 12,8 m. Konstruktyvas: plieno kolonos. Fasada: klinkeris, tinkas, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>554</sup>.

Ryškių postmodernizmo architektūros bruožų turintis 5 aukštų pastatas pačioje XXI a. pradžioje buvo įterptas tarp žemesnių namų, menančių XX a. pradžią. Jo apatinis aukštas skirtas parduotuvėms, antrasis – biurams, o trys viršutiniai – butams.

Statinio tūris tolygiai aukštėja į vidurį, kurį taip pat akcentuoja apačioje išsišovęs netaisyklingos formos dviaukštis stiklo segmentas, o 4-ajame aukšte – balkonas. Abu pastaruosius elementus kompoziciškai sustiprina bei į viršų pratęsia trys oranžiniai metalo strypai. Kiek nuo gatvės atitraukti du apatiniai aukštai atsiveria į gatvę plačiomis vitrinomis priešais, o priešais jas stovinčios į viršų išsišakojančios oranžinės kolonos antrina H. Manto g. medžių eilei.

Įvažą su kampuose suprojektuotais įėjimais į parduotuvę – architektūrinė užuomina į pasažą, o įtrauktas viršutinis aukštas, pratęsiantis oranžinę kompozicinę liniją, leido suformuoti plačią terasą.

Namas matomas iš H. Manto g.

### Gyvenamais kvartalas *Manto namai* H. Manto 7/ M. Mažvydo al. 2 g. (2009).



Vaizdai nuo M. Mažvydo al. sankryžos su S. Šimkaus g. ir iš H. Manto g.

Architektas: R. Palekas (projektuotojas: R. Paleko studija). Statytojas: *Progresyvus verslas*. Parametrai: 7 ir 6 aukštai, 3 korpusai, 12.500m<sup>2</sup> (apartamentai – 9.900 m<sup>2</sup>). Konstruktyvas: monolitinis gelžbetonis. Fasada: klinkeris, tinkas, akmuo, medis, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>555</sup>.

Gyvenamąjį kvartalą *Manto namai* sudaro trijų tūrių kompozicija iš skirtingai pakreiptų, skirtingos išvaizdos, tačiau vienas su kitu suderintų gana masyvių korpusų. Pastarieji vienas nuo kito skiriasi dar ir savo aukštų skaičiumi, fasadų apdaila, spalva, o jų architektūros pavidalą šiek tiek pajvairina įkomponuotos dvi konsolės.

Komplekso apatiniai aukštai skirti komercijai, o viršutiniai – 67 prabangiems gyvenamiesiems apartamentams nuo 60 m<sup>2</sup> iki 120m<sup>2</sup> ploto.

M. Mažvydo alėjos naujojo kvartalo architektūros pagrindas – architektūros idėjų konkursą laimėjusi koncepcija. Vis dėlto projektavimo ir projekto realizacijos metu nuo pirminių idėjų buvo nukrypta. Architektūrinė prasme didžiausia netektis – prarastas komplekso formų skulptūriškumas.

Dalį M. Mažvydo al. užėmęs gyvenamasis-komercinis kompleksas pasižymi savo nereguliaria skirtingų dėmenų architektūros kompozicija.

Iš H. Manto g. bei M. Mažvydo al. geriausiai apžvelgiamas statinys architektūrinėmis priemonėmis praeiviams taip bando priminti ir apie alėjos ribose kadaise vingiavusią laužyto perimetro gatvelę.

<sup>554</sup> Techniniai duomenys paimti daugiausia iš: Ercmonaitė, A., Gyvenamasis namas su parduotuvėmis H. Manto 40, *Archiforma*, 2001, Nr. 1/2, p. 35–37.

<sup>555</sup> Informacija daugiausia iš interneto svetainės naujasbustas.oh.lt [interaktyvus, žiūrėta 2011.09.05], naujasbustas.oh.lt, <http://naujasbustas.oh.lt/?fuseaction=projects.viewText&text=characteristics&project=191>.

### Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės biblioteka H. Manto 25 (2008<sup>556</sup>).



Priešakinio kiemo ir Pievų tako fasado fragmentai.

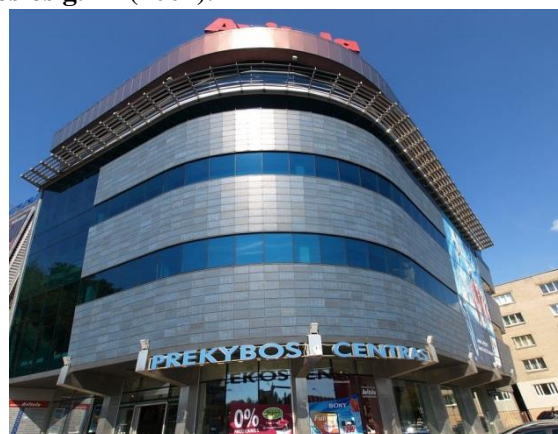
Architektė: N. Blaževičienė (projektuotojai: AB *Miestprojektas*, Neringos Blaževičienės II). Parametrai: restauruota ir pritaikyta dalis – 1.125 m<sup>2</sup>, nauja dalis – 11.123 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: trisluoksnis mūras, plieno kolonos, monolitinio gelžbetonio perdangos. Fasada: tamsaus klinkerio plytos, dažytas tinkas<sup>557</sup>.

Istoriniame *Vitės* kvartale įsikūrusi biblioteka buvo įtraukta į Lietuvos tūkstantmečio objektų sąrašą. Net dešimtmetį statytos įstaigos korpusai užima 2 posesijas ir yra išdėstyti perimetru aplink 2 kiemus su laiptinėmis kampuose. Į šį svarbų visuomeninį uostamiesčio pastatą patenkama iš H. Manto g. per jos išklotinės properšą ir priešakinį kiemą. Netaisyklinga planinė struktūra, persiliejančios vidaus erdvės ir glaudus bei įvairus pastarųjų ryšys su išore bibliotekos kompleksui suteikia senamiesčio kvartalo bruožų<sup>558</sup>.

Bibliotekos architektūrai būdinga nuosaiki šiuolaikiška stilistika, kuri geriausiai atsiskleidžia būnant viduje. Visų jos skaityklų salės čia yra orientuotos į vidinį kiemelį.

2006 m. Lietuvos architektų sąjungos Kauno skyriaus metinėje parodoje *Geriausias metų projektas* bibliotekos autorė apdovanota už sėkmingą visuomeninio objekto realizaciją. Architektūros vietoženklis veikia kaip visuomeninis kultūrinis traukos objektas ir yra matomas nuo H. Manto g. bei Pievų tako.

### Prekybos centras *Avitela* Taikos pr. 15 / Sausio 15-osios g. 11 (2002).



Bendras vaizdas iš Taikos pr. bei Sausio 15-osios g. sankryžos ir fasado fragmentas su pagrindiniu įėjimu.

<sup>556</sup> I. Simonaitytės bibliotekos naujasis korpusas baigtas statyti 2006 m., o dar dvejus metus truko senosios dalies restauracija.

<sup>557</sup> Techniniai duomenys daugiausia iš: Bružas, A., Žinių miesto branduolys. Klaipėda laukė naujos bibliotekos 12 metų, *Statybų pilotas*, 2006, Nr. 5, p. 6–7; Petrulis, V., Klaipėdos apskrities viešoji Ievos Simonaitytės biblioteka, *Archiforma*, 2007, Nr. 3, p. 17–21.

<sup>558</sup> Bružas, *ibid.*

Architektė: V. Atienė (projektuotojas: V. ir R. Atų architektūros studija). Parametrai: 5 aukštai, 5.500 m<sup>2</sup>. Konstruktyvas: gelžbetonio kolonos, perdangos. Fasada: tinkas, skarda, keraminės plytelės, aliumininės stiklo konstrukcijos<sup>559</sup>.

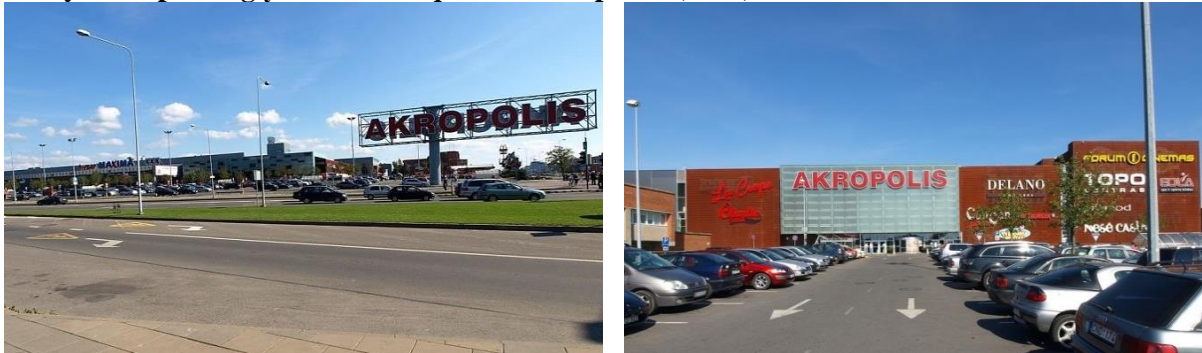
Taikos pr. ir Sausio 15-osios g. sankirtos kampe, senosios dviaukštės ūkinių prekių parduotuvės vietoje pastatytas prekybos centras miestovaizdyje akcentuoja svarbų miesto transporto mazgą. Komercinio pastato tūris suprojektuotas trapecinio plano, todėl ties gatvių kampu sukuria platėjančio konuso formos įvaizdį. Nuo gatvių sankirtos gerai matoma jo pasvirusi siena yra horizontaliai suskaidyta ir vainikuota architektūriškai aktyviu parapetu. Skirtingu spinduliu išlenkta pilkšvai mėlyna siena yra ir pagrindinis pastato akcentas, pabrėžiantis gatvių sankirtos kampą bei didžiąją dalimi formuojantis pastato architektūrinį charakterį.

N. Chruščiovo laikų namų fone *Aviteles* prekybos centras išryškėja dėl savo gana neįprastos platinės formos bei fasado apdailos medžiagų – aplinką atspindinčių mėlynų keraminių plytelių.

Įėjęs pro pagrindinį įėjimą, įrengtą ties išlenktu jo kampu, iš karto patenki į kelių aukštų vestibulio erdvę iš kurios galima patekti į įvairias prekybos sales ar į 5-ąjį aukštą, kuriame įsikūrusi bendrovės administracija.

Komercinis statinys geriausiai matomas iš Taiko pr. ir Sausio 15-osios g. sankryžos.

### Prekybos ir pramogų centras *Akropolis* Taikos pr. 61 (2005).



Bendras vaizdas iš Kauno g. bei Taikos pr. sankryžos ir Taikos pr. fasado fragmentas.

Architektas: G. Jurevičius (projektuotojas: G. Jurevičiaus studija). Statytojas: *Vilniaus Akropolis*. Parametrai: 2 aukštai, 75.000 m<sup>2</sup> (nuomojamas plotas – 61.021 m<sup>2</sup>), 2.200 vietų automobilių aikštelė. Konstruktyvas: gelžbetonio kolonos ir perdangos, plieno santvaros. Apdaila: stiklas, rūdintas plienas ir kt.

Klaipėdos namų statybos kombinato vietoje, ties Taikos pr. ir Kauno g. sankryža 2005 m. atidarytas pastatas – antras *Akropolio* prekybos ir pramogų kompleksas Lietuvoje. Naujajame uostamiesčio centre įsikūręs didžiausias vietos komercinis objektas yra ypač gausiai lankomas miesto gyventojų bei svečių<sup>560</sup>. 75.000 m<sup>2</sup> ploto komercinis objektas įrengtas praplėtus iš pradžių čia atidarytą prekybos centrą *Hyper Maxima*.

Klaipėdos *Akropolyje* veikia parduotuvės, prekybos salonai, olimpinio dydžio ledo arena, restoranų segmentas, 6 salių kino teatras *Cinamon*, 24 takelių boulingas, vaikų žaidimų šalis *Europa* ir kitos įstaigos. Komercinis kompleksas taip pat yra integravęs čia nuo seno veikusią *Neptūno* sporto salę.

Fasaduose su stiklo plokštumomis derinamos daugiausia rūdinto plieno plokštės, kurios savo koloristika yra artimos keramikinei uostamiesčio architektūrai. Vis dėlto dėl primityvios „dėžės“ tūrio formos šis komercinis objektas įsimintino architektūros pavidalo nesukuria.

Važiuojant Taikos pr. bei Kauno g. didžiausią įspūdį palieka ties gatvių sankryža įrengtas milžiniškas stendas, pristatantis patį prekybos kompleksą bei tuo pačiu akcentuojantis transporto arterijų sankirtos kampą.

<sup>559</sup> Techninė informacija iš: Žibanti inkrustacija Klaipėdoje, *Statybų pilotas*, 2003, Nr. 2, p. 3.

<sup>560</sup> Teigiama, kad 2012 m. jame apsilankė beveik 11 mln. žmonių. (Klaipėdos akropolis [interaktyvus, žiūrėta 2013.10.11], akropolis.eu, prieiga per internetą: <http://www.akropolis.eu/projektai/klaipedos-akropolis/>).

Prekybos ir pramogų centras *Akropolis* geriausiai apžvelgiamas iš Taikos pr. bei Kauno g.

**Komercinis pastatas *Kiras* Tiltų g. 16 (2002).**



Vaizdas iš Tiltų g. link Danės upės ir pagrindinio fasado fragmentas.

Rekonstrukcijos architektai: S. Danius, M. Zabarauskas (projektuotojas: UAB *Amitis*). Parametrai: 3 aukštai ir mansarda.

Postmodernistinių bruožų turintis Klaipėdos Senamiesčio pastatas yra sukomponuotas iš trijų skirtingų architektūrinių komponentų. Bažnyčių g. ir Tiltų g. kampą akcentuojantis jo stiklinis segmentas su šlaitiniu stogu čia sukirstas su išilgai Tiltų g. pastatytoju šviesiai tinkuotų fasadų tūriu. Tai tipišku regionui proporcijų tūrio fragmentas, kuris imituoja 2 aukštų centrinės dalies namą. Jo aliumininių stiklo konstrukcijų frontonas žymi kadaise šioje vietoje buvusio Bažnyčių g. užstatymo kryptį, o pro stiklą viduje matoma netinkuoto ir nedažyto betono konstrukcija – aliuzija į Klaipėdos krašte architektūroje plačiai paplitusį fachverką.

Komercinis pastatas apžvelgiamas iš Tiltų g.

**Autocentras *Renault* ir *Volvo* Šilutės pl. 32 (2000).**



Bendri vaizdai žvelgiant nuo Baltijos pr. ir iš transporto žiedo pusių.

Statytojas: UAB *Sostena*. Konstruktyvas: plienas. Fasada: daugiasluksniai metalo paneliai, gofruota skarda. Parametrai: 2 aukštai.

Ryškesnio architektūrinio pavidalo bei urbanistinė prasme svarbiai vietai reikiamo tūrio fizinių ir estetinių charakteristikų stokojantį UAB *Sostena* automobilių *Renault* ir *Volvo* salono ir autoserviso centrą kontekste labiausiai išskiria pati jo dislokacija Šilutės pl. ir Baltijos pr. transporto žiedo pašonėje. Dėl šių priežasčių šis komercinis statinys labiau panašus į laikinąjį architektūros objektą – paviljoną nei į stacionarų šiuolaikinės architektūros pastatą.

*Renault* ir *Volvo* autocentras taip pat pasižymi laivų mėgdžiojančia architektūros kompozicija bei kitomis marinistinėmis užuominomis. Įvažiuojantiems į Klaipėdą statinys greičiausia taip užsimina apie miesto jūrinę dislokaciją. Į dviaukštę automobilių salono erdvę patenkama pro pastato priešakyje įrengtą pagrindinį įėjimą, imituojančią laivo priekį.

Autocentras geriausiai apžvelgiamas nuo Šilutės pl. ir Baltijos pr. transporto žiedo.

### Apartamentų viešbutis Žvejų g. 10 (2009).



Vaizdas iš dešiniojo Danės kranto ir žiūrint iš krantinės.

Architektai: A. Kančas, G. Kančaitė, L. Kazakevičiūtė (projektuotojas: A. Kančo studija). Statytojas: *Baltic Realty adviser*. Parametrai: 4 aukštai ir mansarda, 17, 4 m, 1.983 m<sup>2</sup>, 7.480 m<sup>3</sup>. Fasada: klinkerio plytų mūras.

Pastatas priklauso Senamiesčio ir Danės upės pakrantės kompleksui *Danės vartai*. Frontonu į upę orientuotas 4 aukštų dvišlaičio stogo statinys savo tūrio dydžiu bei forma atkartoja gretimus istorinius sandėlius, tačiau jo šiuolaikiška prigimtis matoma akivaizdžiai.

Klaipėdos senamiesčio architektūriniame kontekste statinys išsiskiria savo vientisu eksterjeru, o taip pat – apdailos medžiaga, spalva, langų angų kompozicija. Jo kontrastą su gretimųjų namų raudonu mūru sukuria apdailai parinkta tamsiai ruda blizgi plytų glazūra, kuri yra savotiškas architektūrinis atgarsis senoje Klaipėdos architektūroje naudotų majolikos apdailos elementų. Tai drąsios, neimitacinės architektūros komponavimo istorinėje aplinkoje pavyzdys, kuris susilaukė griežtos paveldosaugininkų kritikos<sup>561</sup>.

Pirmasis pastato – kavinės – aukštas suprojektuotas skaidrus, todėl jo viršutinė dalis atrodo tarsi pakibusi erdvėje virš krantinės. Viršutiniuose jo aukštuose iš pradžių buvo planuojami gyvenamieji apartamentai, tačiau galiausiai čia įsikūrė biurai, klubas, šokių studija ir pan.

Krantinėje stovintis namas geriausiai apžvelgiamas nuo Danės upės.

### Administracinis prekybinis pastatas *Nemuno baldų centras* Baltijos pr. 10 (2005).



Pagrindinio fasado fragmentas su centriniu įėjimu ir bendras vaizdas iš Baltijos pr.

Architektė: V. Mureikienė (statytojas: V. Mureikienės firma *Archbalt*). Statytojas: UAB *Nemuno baldai*. Parametrai: 3 aukštai, 4.056 m<sup>2</sup> (senasis pastatas 666 m<sup>2</sup>, priestatas 3.390 m<sup>2</sup>). Konstruktyvas: spraustiniai poliniai pamatai, monolitinio gelžbetonio kolonos ir perdangos, plieno santvaros. Fasada: maumedžio dailylentės, profiliuota skarda, plieno kasetės, anoduoto aliuminio stiklinės konstrukcijos<sup>562</sup>.

<sup>561</sup> Reklaitė, J., Pramogų ir laisvalaikio centras su biurų patalpomis „Danės vartai“ [žiūrėta 2013.12.01], archmap.lt, <http://www.archmap.lt/objects/pramogu-ir-laisvalaikio-centras-su-biuru-patalpomis-danes-vartai>.

<sup>562</sup> Leitanaite, R., Dinamiškas sumuštinis. „Nemuno baldų“ salonas marširuoja ties Klaipėdos vartais, *Statybų pilotas*, 2005, Nr. 11, p. 10.

Baltijos pr. atkarpos tarp Šilutės pl. ir Taikos pr. pailgame sklype įkurdintas statinys integravo čia stovėjusį spaustuvės administracinį pastatą. Dėl savo horizontalaus palei gatvę ištįsusio tūrio jis suvokiamas pravažiuojant Baltijos pr. Jo eksterjero kompozicijos pagrindas – 3 horizontalūs segmentai (dviejų aukštų bei karnizo), vienas nuo kito besiskiriantys apdaila (stiklo, medžio, metalo) bei pasukimo į gatvę kampu. Toks šių segmentų prasukimas vienas kito atžvilgiu bei dėl to atsiradusios kampinės konsolės lemia labiau dinamišką nei statišką pastato charakterį. Centrinę ašį čia akcentuoja prospektui lygiagrečiai stiklinė namo plokštuma – dviejų segmentų aukščio įėjimo niša. Pramoninių pastatų bei daugiabučių kontekste statiniui išsiskirti taip pat padeda vidurinis segmentas, apdailintas maumedžiu.

Pastatas apžvelgiamas iš Baltijos pr.


## 4 PRIEDAS

### ANKETOS PAVYZDYS<sup>563</sup>

Prašau jūsų dalyvauti apklausoje, kurios tikslas – išsiaiškinti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinių architektūros vietoženklų (aplinkoje išsiskiriančių architektūros objektų) reikšmes. Remiantis apklausos rezultatais, disertacijos tyrime bus nagrinėjamas ryšys tarp šiuolaikinius architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių ir vietoženklų reikšmių. Prašau jūsų nurodyti (pažymėti ženkliuku x) kokias išvardintas *vertes* jūs priskirtumėte nurodytiems šiuolaikinės architektūros vietoženklams. Jūsų pagalba yra labai svarbi.







Tyrimė vertė suprantama ne kaip vertinga-nevertinga nustatymas (t.y. objekto vertinimas estetinė, architektūrinė ar kokia kita prasme), o labiau semiotiniu požiūriu, kuris priklauso reikšmės sferai. Išanalizavus apklausos duomenis, norima sužinoti kokias vertes iš pateiktųjų (nežiūrint į estetiką, architektūros ypatybes, poveikį kraštovaizdžiui ir pan.) galima priskirti vienam ar kitam šiuolaikinės architektūros objektui. Vertės gali sietis su objekto funkcija ar su ja nesisieti. Čia ne testas, todėl atsakymus rašykite pagal save. Į nuotraukos rakursą galite nekreipti dėmesio.

### VILNIUS

VERTĖS									
VIETOŽENKLIAI	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslų, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisvalaikio	Komunikacinė	Infrastruktūrinė	Pramoninė
									

<sup>563</sup> Čia architektams pateiktos anketos pavyzdys. Panašiu principu buvo parengta ir eiliniams miestiečiams skirta anketa, tik jie savo miesto šiuolaikinės architektūros vietoženklus vertino kiek išplėsta skale (nuo 0 iki 3, kai 0 reiškia – „nereikšminga“, 1 reiškia „maža“, 2 reiškia „didelė“, o 3 reiškia „labai didelė“), o klausimynas buvo patalpintas internete kiekvienam vietoženklui skiriant atskirą puslapį. Pastarąją apklausą atliko UAB *Synopticom* specialistai (tyrimai.synopticom.com, [https://tyrimai.synopticom.com/euro/index.php?sid=36253&lang=lt&36253X4575X17619=\[ID\]](https://tyrimai.synopticom.com/euro/index.php?sid=36253&lang=lt&36253X4575X17619=[ID])) specialistai.












## KAUNAS

VERTĖS									
VIETOŽENKLIAII	Ideologinė	Politinė	Ekonominė	Mokslo, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisvalaikio	Komunikacinė	Infrastruktūrinė	Pramoninė
									
									
									





















## KLAIPĒDA

VERTĒS									
VIETOŽENKLIAI	Ideoloģinē	Politinē	Ekono minē	Mokslo, lavinimo	Kultūros, meno	Sporto, laisvalaikio	Komuni kacinē	Infrastruk tūrinē	Pramoninē
									
									
									
									
									









Mano amžius: ..... m., miestas: ..... architektūrinis išsilavinimas?

Taip

data: 2012 m. ....mėn. ....d.

bruzas.almantas@gmail.com

## Summary

### **The Meaning of Contemporary Architectural Landmarks Important For the City Image. The Case of Vilnius, Kaunas, Klaipėda**

#### **Research problem**

*Centre Georges Pompidou*, the architectural objects of *Barcelona 92' Olympic Games*, Frank Gehry's *Guggenheim Museum Bilbao* and some other striking urban planning patterns have shown the way to the urban development of the twenty-first century and given a significant impetus to the change in the concept of a modern city and its form. The very exclusivity of a building has become more important than its function, whether it is an art museum, opera house, or sports arena. Even commercial buildings, as well as company headquarters have become important architectural landmarks of cities. Although architectural theory usually emphasizes the connection of landmarks to the city image, a universal approach to architectural landmarks has not yet been adopted, which means a fertile soil for debate among architecture critics as well as general public. On the other hand, architectural landmarks in ancient societies communicated a clear message, which people could easily understand. The urban structures in contemporary cities are often complicated and dynamic however architectural landmarks are still significant and bear some meaning to people. Nevertheless scientific studies on the meaning of landmarks have so far been rather insufficient and scarce.

Lithuanian terminology used to describe significant architectural objects is rather limited, the limitations being encoded in the terms themselves, which only highlight one or another typical feature, leaving aside the aspect of meaning. Therefore, I suggest introducing a new term *vietoženklis*, which allows a wider and deeper understanding of the exceptional architectural objects, better meets the specifics of the contemporary city, and is much closer to the English term *landmark*. In Lithuania, there have still been too few studies on the nature, role and significance of these architectural elements which create the image of cities. On the theoretical level, the subject and concept of landmarks and their meaning have not yet been sufficiently developed. There have been no studies on the supposed connection between the meaning of a landmark and its physical as well as aesthetic characteristics. The attempts to view contemporary architectural objects through the prism of the Landmarks theory have been rare and fragmented. Hence this scientific study extends the national

and even international scientific discourse field in the areas which are directly connected to the architectural landmarks and the image of a city or place, as well as profound urban environmental aspects of the concept of the environment.

### **Relevance and novelty of dissertation**

In the global urban development, the construction of new architectural landmarks is one of the most prominent phenomena, which has been widely observed and analyzed in Western Europe for more than a decade. However, landmarks are still often viewed through the half-century-old prism offered by an influential urban theorist Kevin Lynch. It is necessary to develop a new approach satisfying the specifics of the contemporary city, which has in recent years undergone significant transformations, when even the form of the city has changed. The key innovation proposed in the thesis is a construction of the research model that helps to explore the meaning of the contemporary architectural landmarks important for the city image. The theoretical aspects in the dissertation are in line with the practical ones.

The proposed research model, differently from the others which are based on the earlier theories, enables selecting the contemporary architectural landmarks important for the city image, makes it possible to identify their exclusive features and to create *the images of meaning*. The images of meaning, which consist of nine key values (ideological, political, economic, science and education, culture and arts, sports and leisure, communication, infrastructure, industrial), besides revealing the contemporary architecture meaning structure, should also be important for the research of a city culture. This model also includes the correlation between the key values of architectural landmarks and their physical, aesthetical and some other (*the distinctive function, location*) exceptional properties.

In this dissertation, having synthesised the *iconic architectural* theory with some earlier theories of architectural landmarks, a new hierarchical system of contemporary architectural landmarks has been proposed, which consists of *Iconic buildings* or *Iconic architecture* (as well as the *Local icons*), *the dominants of city's spatial structure* and *the distinguishing signs*.

The proposed term *vietoženklis* covers the key features of the contemporary urban architectural landmark. A contemporary architectural landmark is considered as an object important for the city's image; it is recognizable and stands out from the urban context for its physical, aesthetic, or other features. This type of architectural object is characterized by its ability to help people orient themselves in the urban environment, as well as to communicate a certain meaning.

## **Object of dissertation**

Chronologically, the study is limited to the period from the end of the twentieth century (1990), when Lithuania underwent a political transformation, till 2010, i.e. the beginning of field research (year 2010). The period under the analysis also coincided with the cyclical urban development of the country. In the early 1990s, three major cities of Lithuania were quick to expose features of the capitalist economy. During 20 years of independence, a variety of new architectural objects were built in Vilnius, Kaunas and Klaipėda.

These new objects often differ from the Soviet era buildings what concerns their construction mode, shape, finishing technologies and materials; they are also often different in terms of their egoistic architectural character. During this period, a variety of commercial buildings was built, and their purpose forced the architects to find ways to make them stand out from the architectural context. A large part of these buildings was also analysed in this study. In the global context, three biggest Lithuanian cities are in line with the conception of the medium-sized city, whose importance is growing significantly in recent years. The period from 1990 to 2010 was extremely intense in terms of urbanisation in the major cities of Lithuania; therefore, there is enough material to form a comprehensive view of the architecture, its features and the current favourable conditions to explore its meaning. The period selected is lucrative for analysis because during it the Lithuanian architecture went through ups and downs, which is also reflected in function, style, and the changes in physical parameters of buildings. The development of modern architecture in Lithuania started with kiosks and luxury houses at the beginning of the 90s, when there were some clearly expressed trends towards the construction of shopping centres and other commercial buildings, high-rise buildings, and apartment blocks. The 20 year period was crowned with the construction of sports and entertainment arenas, as well as other significant social or cultural objects. The construction boom was eventually suppressed by the economic crisis (from 2008), which to some extent completed the country's economic boom and bust cycle.

## **Aims and objectives**

**The aims** of the dissertation are: a) combining theoretical and practical approaches to explore contemporary architectural landmarks important for Vilnius, Kaunas and Klaipėda city images and create the *images of their meaning*; b) with reference to specific cases, to verify whether there is a relationship between the values and the physical, aesthetic, *exceptional location*, and *the distinctive function* features, to perceive the regularities.

The **objectives** of the dissertation are the following:

- to stimulate a scientific interest in the topic of contemporary architectural landmarks and to offer a new term, which is more suitable to the specificities of a contemporary city as compared to the terms widely used in Lithuanian urban theory;
- to describe the hierarchical structure and principles of contemporary architectural landmarks and discuss their role in the culturological context;
- to expand the range of scientific instruments dealing with contemporary architectural objects and cities (to create a research model according to the theories of city's image and architectural landmarks);
- to reveal the characteristics of the urban development in the areas and places that underwent significant changes during the period analysed and are particularly important for the image of the Vilnius, Kaunas and Klaipėda cities;
- to conduct a field study of 3 major Lithuanian cities, to select contemporary architectural landmarks important for the image of each city and distinguish the features that make them stand out from the urban context;
- to compare Vilnius, Kaunas and Klaipėda *Images of Meanings* drawn by the survey data in architects and general public groups, discuss the meaning cross-layer of contemporary architecture;
- to conduct a correlation analysis between the contemporary architectural landmarks' frequency of the values with their exceptional physical, aesthetic, *distinctive function* and *exceptional dislocation* features.

### **Statements to be defended**

- Besides other urban elements contemporary architectural landmarks are particularly important for the city's image and can affect its identity.
- Architectural landmarks should be seen as a communication system which helps to convey a deeper content to perceivers.
- The hierarchy of architectural landmarks topped with *iconic architecture* helps to understand or *read* the contemporary city, its part or place.
- The contemporary architectural landmarks have a meaning for the citizens it could be described as the sum of the expressed values and could partly be described by *The Images of Meaning* created by the quantitative analysis of the social survey tool.
- The term *vietoženklis* (EN. *Landmark*) besides meaning a dominant urban structure or a orientation clue in a contemporary city, also could convey certain values.

- A relationship between the exceptional features of contemporary architectural landmarks and the values they express does exist.
- The dominating values in Vilnius, Kaunas, and Klaipėda contemporary architectural landmarks *Images of Meaning* reveal the character of contemporary architecture and today's society itself.

## **Methodology**

The approach to contemporary architectural landmarks covers several methodologies, and their application depended on different types of analysis in the individual parts of the thesis. This is an interdisciplinary study, where the fundamental tools of art criticism have been supplemented by the methods and research tools used in psychology, sociology, and semiotics.

In the thesis, the issues of a contemporary city are discussed, treating its urban processes and objects as a part of the cultural, social and time context. The selection of Vilnius, Kaunas and Klaipėda architectural landmarks was based on the research model presented in the first part of the third chapter. The selected patterns of contemporary architecture are applied to the formal analysis of art criticism. The latter was necessary in order to figure out contemporary architectural landmarks and their exceptional aesthetic, physical, *distinctive function* and *exceptional location* features. These then matched with newly found values of frequencies ascertained by a sociological survey.

The study is also influenced by semiotic approach and Communication Model widely used in semiotics. *The Images of Meaning* of contemporary architectural landmarks important for Vilnius, Kaunas, Klaipėda city images, were created in conformity with the text analysis principles developed by Roland Barthes, emphasizing meaningful level of an object. The object of investigation was treated as a *visual text*.

According to Umberto Eco, *the open work* concept<sup>564</sup>, cannot be the only true meaning of the *text*, because each perceiver unfolds it differently. Assuming that the *visual text* is perceived subjectively and each perceiver is right, a quantitative analysis of the social survey was used. In order to unaffected the meaning of every single contemporary architectural landmark in respondent's mental maps, the determinations of the values were not presented to the respondents. The respondents were presented with the pictures of the buildings photographed from the specific angles – important public spaces, waterlines or cityscape

---

<sup>564</sup> Eco, U., *The open work*,. Cambridge: Harvard University Press, 1989, 320 p.



vantage points (observation decks). In total, 363 respondents were interviewed, 308 of who (from 18 to 81 years old) were citizens of Vilnius (N = 105), Kaunas (N = 102) and Klaipėda (N = 101). Architects' group consisted of 55 people with architectural education, 22 to 65 years of age.

The methodology used enabled to derive the average (mean) of values, i.e. to make the individual *Images of Meaning* of contemporary architectural landmarks important for the city images, to compare them with each other. In order to process the data of the survey and to find the correlation between the contemporary architectural landmarks' values frequency and aesthetic, physical, and the *distinctive function*, the *exceptional location* characteristics mathematical statistics methodological tools were used.

All parts of the dissertation chapters are completed with generalizations, which briefly present the key results and findings. An important part of the dissertation structure is three appendixes, i.e., the descriptions of the contemporary architectural landmarks and their photographs. The descriptions made with the help of the professional architectural literature and other information sources were a primary base for the research. These are certain codes of Vilnius, Kaunas, and Klaipėda contemporary architectural landmarks important for the images of these cities.

**Section 1, titled *The Importance of Contemporary Architecture Landmarks of City*** is historical-theoretical. It reviews the field of architecture and urban design theories, which are in touch with an architectural landmark phenomenon. The section dwells on the theoretical aspects and practical trends which have affected today's urban development and influenced the emergence of contemporary architectural landmarks. This section of the dissertation should be regarded as a definition of theoretical limits or certain theoretical discourse, whose aim is to explain the origins of the assumptions and basic provisions for the city perception, the attitudes towards urban areas, as well as the approach to the contemporary concept of urban processes and urban policies. The key aspects of the section include the role of the contemporary architectural landmarks and their hierarchical structure. The research model of contemporary architectural landmarks was created and presented.

The turning point of contemporary city conception is considered the phenomenon which Fredric Jameson named the *cultural turn*. The city image is considered as one of important aspects of today's urban life. According to the current concept, the city image is not homogeneous, and is divided into two parts - mental image and cityscape. The first one is more typical of the mental field and the second one is covered more by the visual

field. Another crucial element of the city image is a hierarchical structure of city landmarks. These two features of the contemporary city are considered to be *the paradigm of the city's image*.

The dissertation is based on the attitude that the contemporary city perceiver reads an urban environment like a text which is understood and may be treated as a multi-layered and polysemantic urban structure. A cityscape becomes a set of recognizable signs, which may be interpreted by the perceiver of this *hypertext* in his own way. Architecture is a system of signs where the links between the image and the meaning are especially important. Contemporary architectural landmarks may be treated as *text* of a communication process. These *texts* have internal structure and external expression, and are also in context. The most relevant semantic aspect of the thesis interprets the meaning (or content), potentially encoded in an architectural object. Contemporary architectural landmarks can be considered as a separate system of the urban environment, and their meaning perceived differently by the individuals or their groups, enables unfolding the multidimensionality of *text*.

This section of the thesis also justifies the necessity to introduce the term *vietoženklis* (EN. *landmark*) to the Lithuanian urban planning theory, as this term, corresponds to the contemporary concept of the urban features. After the synthesis of *Iconic architecture* and landmark theories, the concept of the hierarchical structure of the contemporary landmarks was proposed: 1) *iconic buildings* and *local icons*, 2) *the dominants of city's spatial structure*, and 3) *the distinguishing signs*. *The iconic building* in the context of contemporary architecture is considered to be an exclusive architectural object which is innovative enough or famous to represent its movement, style or era and has individual, expressive and/or associative architectural form. The contemporary architectural objects lack international recognition, but are known or can be recognized by the individuals living in the surroundings or are attributable to *local icon* status by the city residents. *The dominants of city's spatial structure* in urban areas are distinguished by the height and/or massiveness of their volume and are crucial to understanding the structure of the city and for the orientation in the urban environment. *The distinguishing signs* include various architectural structures which are exceptional in the urban context and are highlighted by the shape, colour, style, etc. This group of landmarks also covers buildings with unique elements of architecture in the context, as well as complex urban design elements. The architectural objects of this group generally belong to the so-called inner city spaces or waterfronts.

The created research model was the basis for the analysis of contemporary architectural landmarks important for Vilnius, Kaunas, Klaipėda city images. It consists of

three stages: the selection of contemporary architectural landmarks (1), finding out the distinguishing features (2), the determination of the meaning of contemporary architectural landmarks (3). Three major groups of contemporary architectural landmarks important for the city image have been identified: 1) located in the central part of the city, 2) located in the areas near the access to the central part of the city, 3) visible from the city's main observation points.

The contemporary architectural landmarks in the environment can be distinguished by their physical and compositional features and, in addition, by their aesthetic characteristics or a complex of aesthetic, physical and compositional characteristics. It was found that the contemporary architectural landmarks could be highlighted in the context by a unique form, specific colour, contrasting exterior texture, distinctive style of composition or as having some individual architectural elements. The important features for the detection in the environment can also be the *different function* (contextually) and *exceptional location*, speaking in urban and environmental terms.

The architectural landmark phenomenon experienced during the act of perception could be explained by the communication scheme between the creator and the receiver (Communication model). The study is based on the theory of Barthes<sup>565</sup>, where only the second part of communication act, i.e. the receiving *the message* and its *decoding*, is relevant for the analysis of the connection between architectural landmarks distinguishing characteristics and their meaning. The meaning of architectural landmarks is expressed in terms of the values perceived by the observers. Contemporary cities are characterized by ideological, political, economic, science and education, culture and arts, sports and leisure, communications, infrastructure, and industrial values, which may combine in various ways and thus help to formulate the field of meaning of contemporary architectural landmarks. Due to the dynamic nature of the contemporary city and its community, the character of the meaning of contemporary architectural landmarks is also dynamic.

**Section 2**, titled *City Image-forming Characteristics of Contemporary Architecture* can be described as empirical and critical. According to the created research model, the groups of contemporary landmarks important for the images of Vilnius, Kaunas, and Klaipėda cities were selected. In other words, urban areas significant for the image of the cities' and the areas

---

<sup>565</sup> Barthes, R., *The Death of The Author*, in: Image Music Text, redak. Heath, S., London: Fontana Press 1977, p. 142–148.

which have experienced vast urban changes during the last two decades were identified and the pattern of their development was discussed; and contemporary landmarks for the further analysis were selected. This section also reveals aesthetic, physical and some other features of contemporary architectural landmarks (*exceptional location, distinctive function*), distinguishing them in the urban context.

It appeared that contemporary architectural signs in Vilnius are the most visible on the right bank of the Neris River, where in the years of independence a new city centre was intensively being formed. It was found that the contemporary architectural attributes are as well significant in Ukmergės str., which has gained the image of Vilnius commercial centre and is one of the main transport arteries leading to the city centre. *The urban hills* of Vilnius on the right bank of the Neris River and *The Business triangle* have both continued the city spatial structure model, launched in Vilnius in the Soviet period, however, the new singular *dominants of cities spatial structure* deform and devalue this officially declared urban and spatial development strategy.

During two decades of independence, none *iconic architecture* landmarks were built in the capital, though the *urban hill* on the right bank of the Neris River can be attributed to *local architecture icons* group. The latter and other new high-rise buildings or their clusters (*Vilnius Gates, Helios City, The Business Triangle, Hanner* company building, business centre *Green Hall*) form a spatial structure of Vilnius central part, which is visible from the main viewing points of cityscape. It was found that *exceptional location* is the most characteristic of contemporary architecture landmarks which are important for the image of Vilnius, whereas the least characteristic is *distinctive function*. The landmarks much more often stand out for their exceptional height, volume mass, unique shape, specific colour and exceptional architectural elements. The contrasting texture, distinctive style or composition characteristics may be observed to a lesser extent. Contemporary architectural landmarks in Ukmergės str. usually stand out for their exceptional exterior elements. Residential block *Perkūnkiemis* and residential-commercial complex *Kamanė* built at the end of this street hardly make any architectural form worth being contemporary architectural city gates. *Hanner* company building and Business centre in Saltoniškių str. forming the perspective of Ukmergės str. act as a guide to the city centre. Shopping and Entertainment centre *Akropolis* with *Ermitažas* section is a clearly expressed point of commercial attraction despite of its limited visibility from Ukmergės str. The intersections of Konstitucijos Ave. with other major streets are emphasized by the hotel *Holiday Inn* and the Prosecutor's Office Building

monolithic volumes. Non-Schengen part of Vilnius International Airport passenger terminal watching from above is characterized by its associative form.

Kaunas historical city is by far the main urban and societal part and the role of contemporary architectural landmarks is not significant. More important in this regard should be considered the accesses to the Nemunas River valley, where new major architectural accents could be seen near main roads. During the years of independence, Savanorių Ave. was one of the biggest building plots in the city, Laisvės Ave., however, has preserved its representational status. Crucial for the spatial structure of Kaunas historical part and city's public life were new massive volumes of Shopping and Entertainment Centre *Akropolis* with its multi-storey parking as well as *Žalgiris Arena* built in the Nemunas River valley. The latter contemporary architectural landmark and a Business Centre *1000* with its clear narrative may be attributed to *local icons*.

The contemporary architectural landmarks important for Kaunas city as a rule stand out for their distinctive style or composition (9 items), *exceptional location* (7), large volume (5), and exceptional architectural elements (5). Landmarks characterized by a specific colour are more typical of Kaunas city than Vilnius and Klaipėda. Business Centre *1000* in its industrial architecture context stands out for its *exceptional location* at a major urban hub, the unique shape of volume and individual facade texture. Entering into the historical city, one can see some other contemporary architecture landmarks (hotel *Santaka*, Administrative and Commercial Building in Jonavos str.), which are characterized by individual architectural elements. The contemporary architectural landmarks, with the exception of Business Centre *Tower*, in Savanorių Ave., stand out for their architectural characteristics, whereas new Laisvės Ave. architecture objects – for the architectural contrast to local historical buildings. Kaunas International Airport Terminal attracts attention because of its bold *high-tech* style.

The most noticeable urban changes in Klaipėda city have taken place in the areas along the main transport routes (Vilnius road, Baltic Ave., Miniija str., Taikos Ave., H. Manto str., etc.), in the urbanely developing outskirts, and in the silhouette of the city. At the beginning of the 21st century, the Lithuanian port city experienced intensive increase in high-rise buildings. The plots were often selected at major street intersections and in the public spaces, however, there were some exceptions implemented in this urban spatial strategy, which resulted in a difficulty to understand the spatial urban concept. It should be mentioned that in Klaipėda, in contrast to Vilnius, the high-rise buildings are mainly apartment blocks.

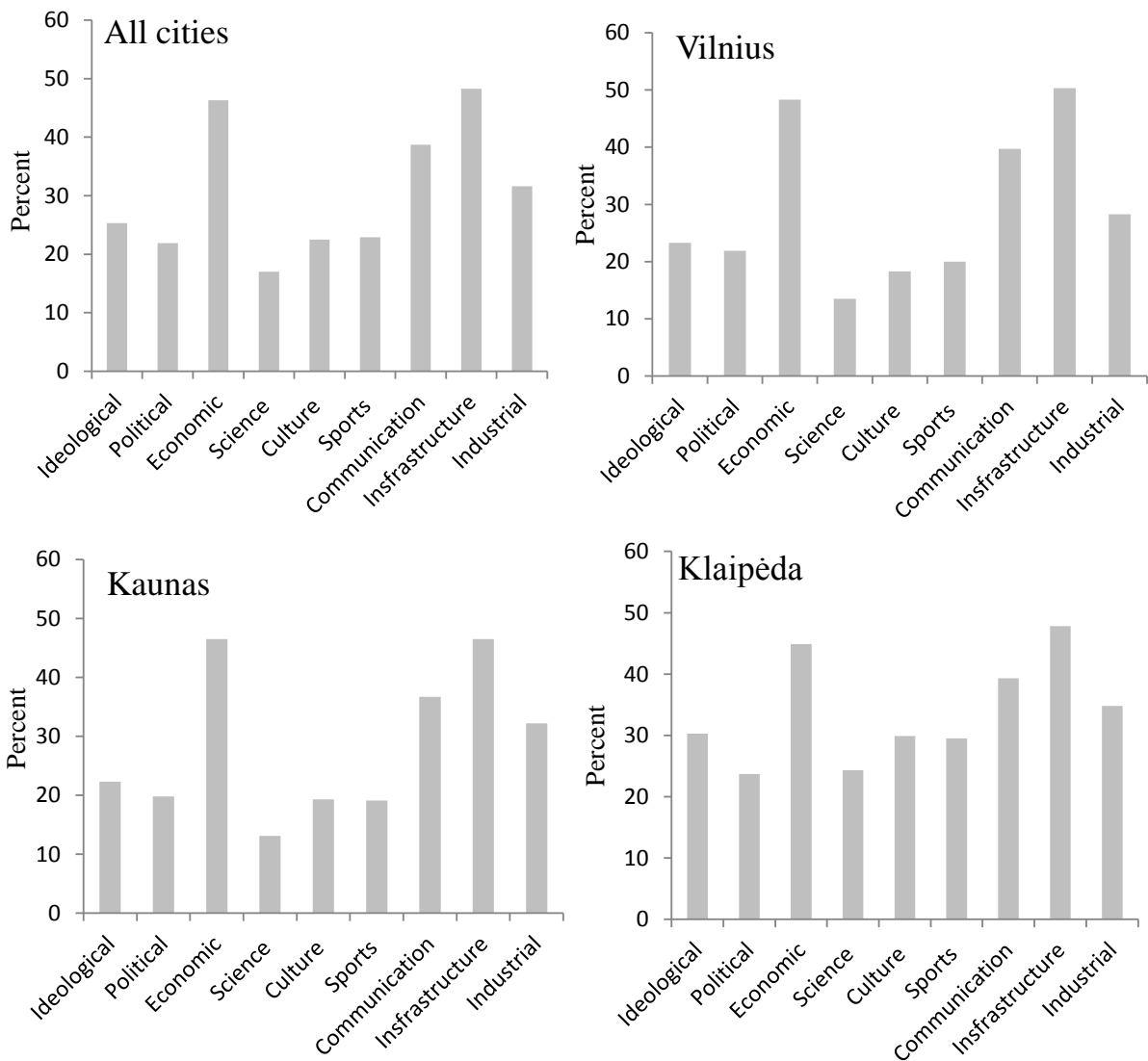
A multi-storey complex „K“ and „D“ of the hotel and residential house embedded in Klaipėda's historic part should be attributed to *the local icons*. It stands out for

the height, the compositional characteristics and the symbolic volume forms. Many other contemporary high-rise architectural landmarks of Klaipėda could be characterized mainly by height of volume and the *exceptional location*.

A relatively small number of contemporary architectural landmarks important for Klaipėda's city image stand out for their massive volume, unique form, specific colour, exceptional architectural elements, contrasting texture or the *distinctive function*. Six Klaipėda's contemporary architectural landmarks can be considered as distinguishing by distinctive style or composition. Contemporary architectural landmarks of Klaipėda differ from the landmarks groups of the other two cities by the pronounced marine narrative, which is especially evident in the Auto Centre *Renault* and *Volvo*, as well as *Švyturys Arena*.

Section 3, titled *The Meaning of Contemporary Architecture Landmarks and its relationship with the specific characteristic features*, identifies and discusses *the images of the meaning* of contemporary architectural landmarks important for Vilnius, Kaunas and Klaipėda city images. 308 citizens of the cities and 55 architects were asked to attribute nine key values to 62 contemporary architectural landmarks of three Lithuanian cities. The results of the correlation analysis between the landmarks' characteristics helping to stand out from the context and the frequencies of the values attributed to the contemporary architectural landmarks by architects and non-architects are presented. The relationship patterns of the regularities are reviewed and analysed.

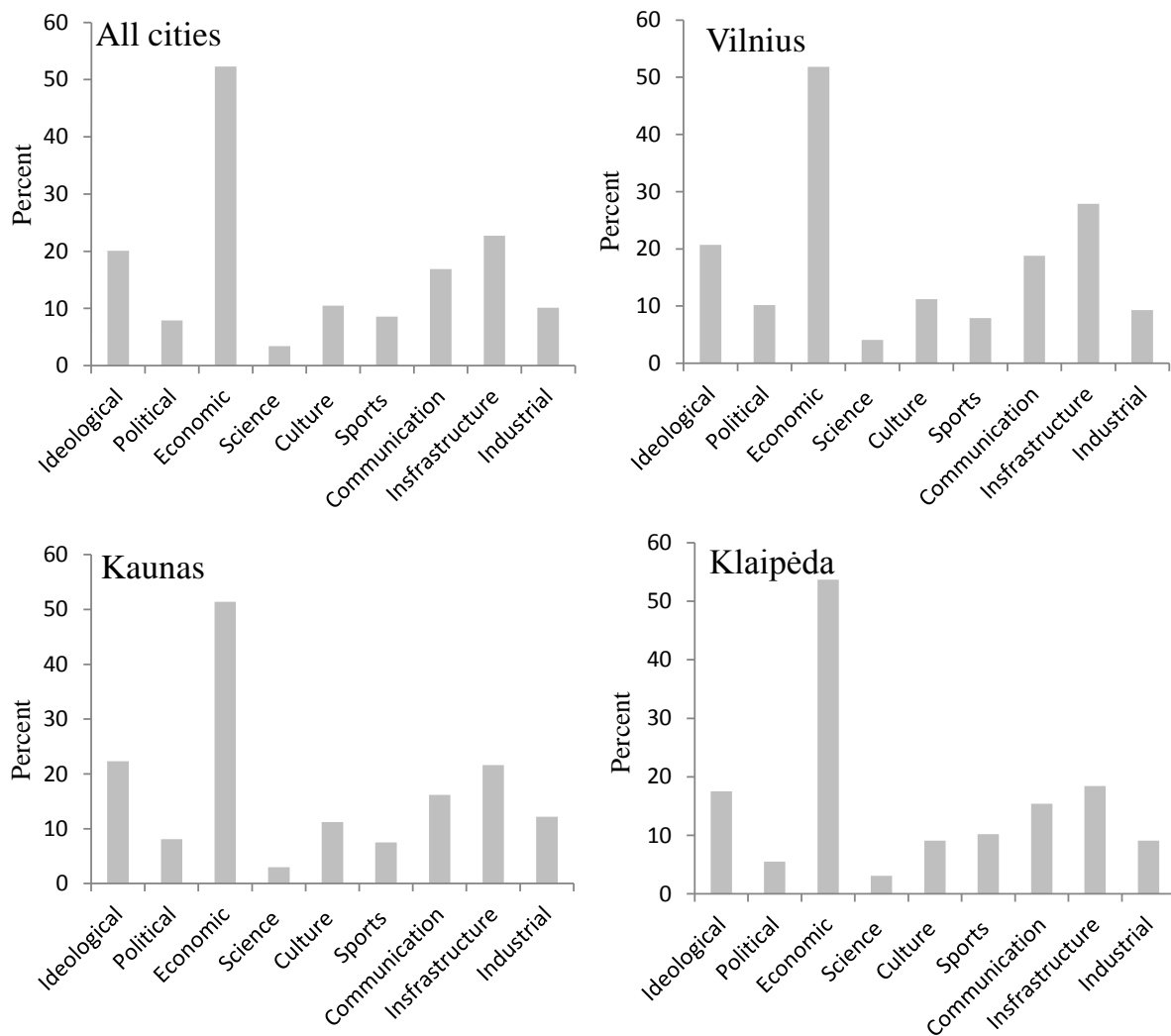
Having interviewed some citizens of Vilnius, Kaunas and Klaipėda, it appeared that in *the images of meaning*, the values of the infrastructure and economy prevail, the contrasts between different cities being relatively minor (FIGURE 1). The communicative value in *the images of meaning* was expressed slightly less, and the value of science and education was expressed the least. As the most distinguishing from the point of *the image of meaning*, one could mention the Neris right bank urban hill in Vilnius, *Žalgiris Arena* together with shopping and entertainment complex *Akropolis*, and the airport terminal in Kaunas, as well as *Švyturys Arena* in Klaipėda. The fact that the majority of the citizens tend to assign more types of values to the major contemporary architectural landmarks rather than to other landmarks, confirms that some landmarks can generate much more values than others.



**FIGURE 1.** *The Images of Meaning* created by the survey data in citizens group: common in all three cities, Vilnius, Kaunas and Klaipėda (Science – science and education, Culture – culture and arts, Sports – sports and leisure).

According to the architects' group survey data (FIGURE 2), in the joint *image of meaning* of Vilnius, Kaunas, and Klaipėda, economic value reached the highest frequency. In some cases, the highest frequency of the values of several contemporary architectural landmarks did not reflect their function and this confirmed the assumption that the value can significantly depend on some other factors.

It should be noted that the differences between *the images of meaning* created according to the survey data in the architects' group and that created according to the survey data in higher educated citizens group were less expressed in comparison with *the image of meaning* of survey data of common citizens group.



**FIGURE 2.** *The Images of Meaning* created by the survey data of architects group: common in all three cities, Vilnius, Kaunas and Klaipėda (Science – science and education, Culture – culture and arts, Sports – sports and leisure).

It was found that *the images of meaning* of the images Vilnius, Kaunas and Klaipėda important contemporary architectural landmarks created according to architects and non-architects survey data differed significantly (t - test,  $p < 0.05$ ), except for the ideological value of Kaunas. The most significant differences were obtained comparing the infrastructure value. The frequency of the infrastructure value in the *image of meaning* made by non-architects group was higher than the frequency of the economic value, which dominated in the architects group's *the image of meaning*. It appeared that citizens tend to attribute more values to the contemporary architectural landmarks than architects do.

The study proves that it is possible to identify, describe and graphically present the meaning of the cities' image-forming systems or their parts as well to compare them. The integrated *images of meaning*, the result of joining the different separate systems into one,



can cover the different components of the city image. If *the images of meaning* of architectural landmarks reflect the general nature of architectural of its time and are able to represent their meaning, the obvious dominance of the commercial properties in Vilnius, Kaunas, Klaipėda *images of meaning* and the lack of sacral and cultural architectural objects grounds an assumption of contemporary urban culture crisis in Lithuania. The mental image of the urban environment is characterized by a dynamic character, and the resulting *images of meaning* reflect a deeper layer of meaning that is obviously not permanent or final. The research led to *the images of meaning* which partly reveal the nature of Vilnius, Kaunas and Klaipėda contemporary architecture.

Statistically significant positive and negative relationships were determined in both citizens (non-architects) and architects groups. *The image of meaning* based on the survey data of architects group showed the domination of the economic value. The latter value is associated with the physical attributes which help contemporary architectural landmarks to stand out from their urban environment. In the group of citizens, the economic value was usually allocated to the mass of volume of the contemporary architectural landmarks. The infrastructure value was related with the exceptional mass of volume feature by both groups in the survey. The study showed that the architects tend to associate the cultural and art value with the much larger range of landmarks features, which are clearly dominated by the aesthetic ones. The test group of architects by mass of volume standing out landmarks linked to the economic and to the infrastructure values. And their aesthetic features (unique form, distinctive style, specific colour, contrasting texture of contemporary architectural landmarks) were linked to the value of culture and art. It should be noted that the unique form of contemporary architectural landmarks was not linked to the economic value and the infrastructure value correlated negatively with the feature of distinctive style.

In the citizen group, the landmarks outstanding in the urban context by the unique form were associated with the values of ideology, communication and infrastructure, and the feature – *the distinctive function*, was associated with the science and education, culture and arts, sports and entertainment, communication, as well as ideological values. The contrasting texture of the exterior was linked to the ideological and political values, however, the distinctive style feature was not linked to the infrastructure value.

According to the study results, it may be presumed that it is possible to influence the meaning of contemporary architectural landmarks and in the same way to shape or change the direction of the image of the city. Therefore, the targeted use of physical and aesthetic architectural features, considering the paradigm of the city's image, could help to

direct the physical or aesthetic cityscape in a certain direction and reach the meaning layer in people's minds. The case study of the contemporary architectural landmarks in Vilnius, Kaunas, and Klaipėda cities revealed that the differences in *the images of meaning* may reflect the characteristics of perceivers themselves and their groups. The polysemantic character of meaning influences the differences of values being *read* by citizens, architects or, for example, people with higher education. According to the theories of communication, education refers to certain differences in the communication code, which is necessary in order to *read* the message and to *perceive* the meaning.

Both *the images of meaning* and the results of the correlation reflect the nature of contemporary cities, which is largely determined by the dominant urban development practice of contemporary architectural landmarks. If architecture is really able to reflect the society, *the images of meaning* of contemporary architectural landmarks can characterize not only the cities themselves, but their citizens as well. These *images of meaning* could be an instrument for public self-analysis, as well as priceless authentic material for future generations, who will try to understand the current cities and their society. The act of understanding the phenomenon of polysemantic *reading* of meaning is significant for the city management as well as for trying to find another starting point before using the real urban instruments to create, manage, or revive the cities which form the basis of contemporary civilization. The results unambiguously reveal the nature of contemporary urban practices and can be used for further research of city culture.

**The main Conclusions are:**

- In 20 years of independence, there were no landmarks of the *iconic architecture* hierarchical type established in Vilnius, Kaunas and Klaipėda. Most of contemporary architectural landmarks important for the image of the cities are attributable to the *dominants of city's spatial structure* and *the distinguishing signs* types. Only a few contemporary architectural landmarks, namely, the *urban hill* on the Neris River right bank in Vilnius, business centre *1000*, and *Žalgiris Arena* in Kaunas, together with a high-rise architecture complex „K“ and „D“ in Klaipėda may be assigned to the *local icon* group.

- Most of the contemporary architectural landmarks analysed in Vilnius, Kaunas and Klaipėda, have only one, two or three exceptional physical, aesthetic, or *the distinctive function* features, which help them to stand out from the architectural context.

- The study demonstrates that it is possible to create some frequency structure of values (*images of meaning*) of the important components of urban systems or their parts, as well as to describe, graphically present and compare to each other. These *images of meaning* enable finding out the characteristic values of contemporary architecture and its components, as well as defining the architectural character.

- In the created *images of meaning* in Vilnius, Kaunas and Klaipėda, the economic and infrastructure values dominate. Several contemporary architectural landmarks important for the images of the cities were able to generate significantly more values and achieve significantly higher frequencies of them than the rest of landmarks. In *the images of meaning*, one may observe a high frequency of some values not related with the function of the building. This confirms the hypothesis that the values, besides depending on the function, also depend on some other factors.

- *The images of meaning* of Vilnius, Kaunas and Klaipėda created by the architects and the citizen groups survey data significantly differed from the statistical point of view. As *the images of meaning* created according to the architects, non-architects and higher educated citizen survey data differed significantly, it suggests that the perceivers' education has a significant impact on the images of contemporary city and its components. A *multilayer perception of meaning* does exist; it influences the bias of *reading* values in the different perceivers groups *reading* and reveals the phenomenon of the multilayer meaning.

-There exist reliable relationships between physical, aesthetical and dislocation features outstanding the contemporary architectural landmarks in the context and the generated frequency of their values. The architects tend to relate the contemporary architectural landmarks noticeable by their height with the economic and ideological values. It was found that they usually collate the dominant mass of volume to the economic and infrastructural values. The unique shape, distinctive style, specific colour and contrasting texture are assigned by them to the value of arts and culture.

- To contemporary architectural landmarks in urban environment characterized by a large mass of volume citizens tend to assign the political, economic, communication and infrastructural values. The landmarks which stand out for the unique form are usually associated with the ideology, communication and infrastructural values. For Vilnius, Kaunas

and Klaipėda landmarks distinguished by *the distinctive function* characteristic, the values of the science and education, culture and art, sports and entertainment, communication, ideological are allocated. If a building stands out for its exterior contrasting texture, the ideological and the political values are attributed.

- The domination of the infrastructural and the economic values of the analysed Vilnius, Kaunas and Klaipėda landmarks reveal a plain economic and consumeristic inclination of contemporary architecture.

- The architects tend to associate the value of culture and art with a much larger range of exclusive features, including a dominating aesthetics: unique form, distinctive style or composition, contrasting texture, specific colour. The negative relationship between the frequency of this value and the height or mass of volume clearly shows that the architects do not associate the exceptional physical properties of contemporary architectural landmarks with culture and art.

- The meaning of landmarks is associated with the architectural features which at the same time contribute to the image of contemporary city and its parts. *The images of meaning* may become certain points in researching and evaluating the images of cities or urban elements influencing these images. *The images of meaning* could be useful for modelling the urban planning, developing the strategies related to the image of the city and trying to select an arsenal of the real urban development tools. These *images* can also be used for further research of city culture and for the development of alternative urban strategies.

## **On the Author**

**Almantas Bružas** (b. 1972, Kaunas) is art researcher and architectural columnist. 1996 he graduated from Art criticism and 1997 got his MA diploma in History and Theory of Architecture, both at Vytautas Magnus University. From 1998 to 2009, he worked as architectural columnist, critic and vice-editor of Lithuanian bi-weekly newspaper “Statybu pilotas”. Since 2010 he is vice-editor of the pilotas.lt web portal. 2009 – 2014 he was writing a doctoral dissertation in Art History at Vilnius Academy of Arts and 2013 got grant of The Research Council of Lithuania.

### **Peer-reviewed papers on the subject of the dissertation:**

1. Almantas Bružas, From Visuals to Ideology. Three Reasons Why Deconstructivist Architecture Could not Be an Extension of Postmodern Architecture, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2012, Vol. 64, Visual Culture: Problems and Interpretations, p. 109–120, ISSN 1392-0316.
2. Almantas Bružas, The Contemporary Architecture Landmarks: Placing an Iconic Building in a Hierarchical Classification System, in: *Science – Future of Lithuania*, 2011, Vol. 3, No. 3, K. Šešelgis Readings, p. 109–114, ISSN 2029-2341.
3. Almantas Bružas, The Architectural Features and Prevalence of Contemporary Landmarks in Kaunas City, in: *Science – Future of Lithuania*, 2010, Vol. 2, No. 3, K. Šešelgis Readings, p. 46–51, ISSN 2029-2341.

### **Presentations on the subject of the dissertation in conferences and symposia:**

1. Almantas Bružas, The Meaning of Contemporary Architectural Landmarks. The Case of 3 Lithuanian Cities, in: *Fourth International Conference on Environmental Management, Engineering, Planning and Economics (CEMEPE 2013) & SECOTOX Conference* (June 24-27, 2013, Greece).
2. Almantas Bružas, The Classification of Contemporary Architecture Landmarks: in: *K. Šešelgis Readings –2011* (May, 2011, Vilnius Gediminas Technical University).
3. Almantas Bružas, The Architectural Features and Prevalence of Contemporary Landmarks in Kaunas City, in: *K. Šešelgis Readings –2010* (May, 2010, Vilnius Gediminas Technical University).

## Santrauka

### Miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos atvejai

#### Problemos pagrindimas

*Georges Pompidou centro* Paryžiuje, Barselonos olimpinių žaidynių naujųjų architektūros objektų, Franko Gehry *Guggenheimo muziejaus* Bilbao mieste bei kai kurie kiti ryškūs urbanistinio tvarkymo atvejai parodė kelią XXI a. pradžios miestų plėtrai bei suteikė reikšmingą postūmį šiuolaikinio miesto sampratos bei jo formos pokyčiams. Pats pastato išskirtinumas, jo architektūra tapo svarbesnė nei jo paskirtis ar tai būtų meno muziejus, ar operos rūmai, ar sporto arena ir net komercinis pastatas. Nors architektūros teorijos plotmėje dažnai pabrėžiamas architektūros vietoženklių ryšys su miesto įvaizdžiu, tačiau visuotino požiūrio ir į šiuos urbanistinius elementus kol kas nėra – jų vaidmuo dažnai vertinamas gana prieštaringai tiek architektūros kritikų, tiek ir visuomenės. Kita vertus, senosiose kultūrose architektūros vietoženkliai turėjo aiškią reikšmę, kuri buvo lengvai suvokiama jų gyventojams. Šiuolaikinių miestų statiniai dažnai yra sudėtingi ir dinamiški, tačiau architektūros vietoženkliai vis dar yra reikšmingi ir kažką reiškia žmonėms. Architektūros vietoženklių reikšmės sfera vis dėlto moksliskai ištyrinėta bene mažiausiai.

Urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantiems architektūros objektams apibūdinti Lietuvoje naudojamiems terminams būdingas ribotumas, užkoduotas jau pačiuose jų pavadinimuose, kurie aiškiai pabrėžia vieną ar kitą tokiems objektams būdingą savybę – padėti orientotis aplinkoje, dominuoti aplinkoje ir pan. Taip nuošalėje lieka ir jų reikšmės aspektas. Todėl į šalies architektūros teoriją yra tikslinga įvesti naują terminą, kuris pasižymėtų platesniu charakteriu ir pajėgtų tiksliau išreikšti tokių objektų dabartinę suvokimą ir geriau atitiktų anglišką terminą *landmark*.

Lietuvoje taip pat dar permažai pastangų įsigilinti į šių – miesto įvaizdį kuriančių – architektūros elementų prigimtį, vaidmenį bei jų reikšmės plotmę. Nėra ir bandymų patyrinėti numanomą reikšmės ryšį su vietoženklių fizinėmis ar estetinėmis charakteristikomis, o pro vietoženklių teorijos prizmę į pačius architektūros objektus pažvelgti taip pat bandoma retai. Parengtas mokslinis darbas praplečia šalies bei tarptautinio mokslinio diskurso lauką srityse, kurios tiesiogiai siejasi tiek su pačiais vietoženkliais, tiek su miesto ar vietos įvaizdžiu, tiek ir su giluminiais urbanistinės aplinkos sampratos aspektais.

## **Disertacijos aktualumas ir naujumas**

Architektūros vietoženklų statyba – vienas ryškiausių visuotinių miestokūros reiškinių, kuris Vakarų Europoje plačiai naudojamas jau daugiau nei dešimtmetį. Tačiau į miesto įvaizdį bei jį formuojančius urbanistinėje aplinkoje išsiskiriančius architektūros objektus dar dažnai žvelgiama pro žymaus miesto tyrinėtojo Kevin Lynch pusės amžiaus senumo požiūrio prizmę. Būtina suformuluoti naują požiūrį, atitinkantį specifiką šiuolaikinio miesto, kuris pastaraisiais metais patyrė reikšmingų pokyčių ir net pakeitė savo formą. Atlikto darbo didžiausiu naujumu laikytinas pasiūlytas miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų tyrimo modelis, kuriame teoriniai aspektai yra suderinti su praktiniais.

Suformuluotas tyrimo modelis leidžia atrinkti miesto įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklus bei nustatyti kiekvieno iš jų bei bendruosius *reikšmės atvaizdus*, kurie ne tik atskleidžia šiuolaikinės architektūros verčių (ideologinė, politinė, ekonominė, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinė, infrastruktūros, pramoninė) sudarytą architektūros reikšmę, bet ir tinka tolimesniems miesto kultūros tyrimams. Šiame modelyje taip pat numatyta vietoženklų išskirtinių fizinių, estetinių bei kai kurių kitų (*kitos funkcijos, išskirtinės dislokacijos*) ypatybių koreliacija su vertėmis.

Susintetinus *ikoniškos architektūros* teoriją su anksčiau architektūros teorijose naudotu vietoženklų grupavimu, disertacijoje pirmą kartą buvo pasiūlyta nauja šiuolaikinių architektūros vietoženklų hierarchinė sistema, sudaryta iš *ikoniškų pastatų* (bei *vietinių ikonų*), *erdvinės struktūros dominančių* ir *išsiskiriančių ženklų* grupių.

Taip pat pasiūlytas vietoženklų terminas, kuris apima šiuolaikiniams miestams būdingų architektūros vietoženklų ypatybes. Šiuolaikinės architektūros vietoženklis čia traktuojamas kaip miesto įvaizdžiui svarbus ir miestiečių atpažįstamas šiuolaikinės architektūros objektas, kuris savo fizinėmis, estetinėmis ar kitomis ypatybėmis išsiskiria urbanistiniame kontekste. Šiam architektūros objektui būdinga padėti orientuotis urbanistinėje aplinkoje bei suvokėjui perteikti tam tikrą reikšmę.

## **Objektas**

Tyrimo chronologines ribas iš esmės nulėmė XX a. pab. Lietuvoje įvykęs politinis virsmas bei atlikto natūrinio tyrimo pradžios laikas (2010-ieji), sutapęs su šalies miestų raidoje išryškėjusiais cikliško požymiais. 10-ojo dešimtmečio pradžioje didžiuosiuose šalies miestuose netruko atsiskleisti kapitalistinės ekonomikos bruožai – per šiuos 20

nepriklausomybės metų Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje atsirado daugybė naujų architektūros objektų, kurie nuo sovietinio laikotarpio pastatų dažnai skyrėsi ne vien savo statybos bei apdailos technologijomis, medžiagomis, formomis ar funkcija, bet ir egocentrišku architektūros charakteriu. Per šį laikotarpį buvo ypač daug pastatyta komercinių pastatų, kurių paskirtis vertė architektus ieškoti būdų juos išryškinti architektūros kontekste. Reikšminga tokių statinių dalis pateko ir į disertacijos tyrimą, kuris apima per šalies nepriklausomybės dvidešimtmetį (nuo 1990 m. iki 2010 m.) Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje pastatytus jų įvairių formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis.

Tyrimui parinkti didieji Lietuvos miestai pasauliniame kontekste atitiktų vidutinio dydžio miesto (angl. *Mid-size city*) sampratą. Pastarajai kategorijai priskirtini miestai savo dydžiu neprilygsta metropoliams ar regionų lyderiams, tačiau jų svarba pastaraisiais metais pasaulyje pastebimai didėja. Lietuvos kontekste visi 3 pavyzdžiai priskiriami didžiųjų miestų kategorijai, kuriai priklauso 100.000 ar daugiau gyventojų turintys miestai.

1990–2010 m. laikotarpis didžiuosiuose Lietuvos miestuose buvo urbanistiškai intensyvus, todėl yra pakankamai medžiagos susidaryti išsamią nuomonę apie šio laikotarpio architektūrą, jos bruožus bei susiklostę palankios sąlygos patyrinėti jos elementų reikšmę. Pasirinktasis laikotarpis tyrimui dėkingas dar ir tuo, jog Lietuvos architektūra jame išgyveno pakilimą ir nuosmukį, o šiuos atsispindėjo pokyčiai pastatų funkcijos, stilistikos, fizinių parametrų ir kt. Nepriklausomybės pradžioje prekybos kioskais ir prabangiais gyvenamaisiais namais prasidėjusi šalies šiuolaikinės architektūros raida vėliau patyrė prekybos centrų bei kitų komercinės paskirties pastatų, aukštuminių objektų, daugiabutės statybos bangas. Nepriklausomybės dvidešimtmetį vainikavo didžiuosiuose šalies miestuose pastatytos sporto ir pramogų arenos bei dar vienas kitas reikšmingesnis visuomeninės ar kultūrinės paskirties objektas. Statybų bumą galiausiai nuslopino ekonomikos krizė, kuri tam tikra prasme užbaigė apie du dešimtmečius trukusį ir įvairias sritis palietusį šalies ekonominio pakilimo ir nuosmukio ciklą.

### **Tikslas ir uždaviniai**

Darbo tikslas – derinant teorinę ir praktinę prieigas, išnagrinėti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvairių formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklis bei sudaryti jų *reikšmės atvaizdus*; remiantis konkrečiais atvejais, patikrinti, ar egzistuoja ryšys tarp architektūros vietoženklis urbanistinėje aplinkoje išskiriančių jų fizinių, estetinių, *išskirtinės dislokacijos*



ir *kitos funkcijos* ypatybių bei šiems vietoženkliais priskiriamų verčių ir aptarti šio ryšio dėsningumus.

Siekiant šio tikslo, iškelti uždaviniai:

- aktualizuoti šiuolaikinės architektūros vietoženklių problematiką ir šalies architektūros teorijai pasiūlyti dabartinio miesto specifikai labiau tinkantį „vietoženklis“ terminą, kuris galėtų pakeisti iki šiol Lietuvoje naudotą „orientyro“ sąvoką;
- išsiaiškinti ir aptarti šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchinės struktūros principus, aptarti jų vaidmenį šių laikų urbanistinių idėjų kontekste;
- praplėsti šiuolaikinės architektūros objektus bei pačius miestus nagrinėjančių mokslinių instrumentų spektrą – remiantis miesto įvaizdžio bei architektūros vietoženklių suvokimo teorijomis, sukurti miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės tyrimo modelį;
- išryškinti raidos bruožus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos teritorijų bei vietų, kurios per nepriklausomybės 20-šimtmetį patyrė reikšmingų pokyčių ir yra ypatingai svarbios šių miestų įvaizdžiui;
- atlikti natūros tyrimą 3 didžiuosiuose Lietuvos miestuose, atrinkti šių miestų įvaizdį formuojančius šiuolaikinės architektūros vietoženklus bei išsiaiškinti urbanistinėje aplinkoje juos išskiriančias ypatybes;
- aptarti šiuolaikinės architektūros vietoženklių suvokimo giluminį – reikšmės – sluoksnį bei tarpusavyje palyginti Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir bendrąjį šių miestų vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, sudarytus pagal architektų bei eilinių miestiečių grupių apklausos duomenis;
- atlikti šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnio koreliaciją su vietoženkliais aplinkoje išsiskiriančiomis jų fizinėmis, estetinėmis, *išskirtinės dislokacijos* ir *kitos funkcijos* ypatybėmis.

### **Ginami teiginiai**

- Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai greta kitų urbanistinių elementų yra ypač svarbūs miesto įvaizdžiui bei gali įtakoti miesto tapatumą.
- Architektūros vietoženklus galima traktuoti kaip komunikacinę sistemą, kuri suvokėjui perteikia tam tikrą giluminį turinį.
- Suvokti (arba *perskaityti*) miestą, jo dalį ar vietą padeda ir šiuolaikinės architektūros vietoženklių hierarchija, kurios aukščiausią vietą užima *ikoniškos architektūros* objektai.

- „Vietoženklis“ terminas labiau nei „orientyro“ ar „dominantės“ sąvokos atitinka miesto aplinkoje šiuolaikinio išsiskiriančio objekto sampratos specifiką. Jam būdinga padėti orientuotis mieste, formuoti urbanistinę aplinką bei perteikti tam tikrą reikšmę.
- Šiuolaikinės architektūros vietoženklis reikšmę miesto gyventojams galima aprašyti kaip tam tikrą išreiškiamų verčių sumą. Ją atspindi *reikšmės atvaizdai*, atlikti pagal kiekybinės sociologinės apklausos rezultatus.
- Tarp šiuolaikinius architektūros vietoženklus aplinkoje išskiriančių ypatybių bei jų išreiškiamų verčių egzistuoja ryšys.
- Didžiųjų Lietuvos miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklis *reikšmės atvaizduose* dominuojančios vertės atskleidžia ne vien vietoženklis, bet ir šiuolaikinės architektūros pobūdį ir net tam tikrus pačios visuomenės bendrakultūrinius polinkius.

### **Metodologija**

Į šiuolaikinės architektūros vietoženklus žvelgta kompleksiskai, todėl pasitelktos kelios metodologijos, o jų taikymas priklausė nuo atskirose disertacijos dalyse atliekamos analizės pobūdžio. Tai tarpdisciplininis tyrimas, kuriame menotyrai įprastų įrankių arsenalas buvo išplėstas metodais, naudojamais psichologijoje, sociologijoje, semiotikoje.

Probleminiai klausimai disertacijoje gvildenami šiuolaikinį miestą, jo urbanistinius procesus bei objektus traktuojant kaip bendrojo kultūrinio, socialinio ir laikmečio konteksto dalį. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos architektūros vietoženklis atranka remiasi pirmosios dalies trečiame skyriuje pateiktu tyrimo modeliu. Analizuojant atrinktus konkrečius šiuolaikinės architektūros objektus – vietoženklus – taikytas formalios menotyrinės analizės metodas. Pastarojo prireikė siekiant išsiaiškinti pačius šiuolaikinės architektūros vietoženklus bei jų išskirtines estetines, fizines, dislokacijos bei *kitos funkcijos* ypatybes. Pastarosios vėliau buvo sugretintos su sociologinės apklausos būdu išsiaiškintais verčių dažniais.

Tyrimui įtaką darė semiotinis požiūris bei semiotikoje plačiai taikomas *komunikacijos modelis*. Nustatant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklis reikšmės atvaizdus, metodologiniu pagrindu tapo Roland Barthes išplėtoti *teksto* analizės principai, akcentuojantys prasminį – giluminį – kūrinio lygmenį. Tyrimo objektas čia traktuotas kaip *vizualus tekstas*.

Remiantis Umberto Eco *atvirojo kūrinio* samprata, vienintelės teisingos *teksto* reikšmės nėra ir negali būti, nes kiekviename suvokėjyje ji skleidžiasi skirtingai. Laikant, kad *vizualusis tekstas* yra suvokiamas subjektyviai, o kiekvienas jo suvokėjas – teisingas, tyrimui

buvo pasitelktas kiekybinės sociologinės apklausos įrankis. Pačių verčių apibrėžimai respondentams nebuvo pateikti, kad iš šalies nebūtų įtakojamos nagrinėjamų vietoženklių reikšmės jų mentaliniuose žemėlapiuose. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai apklausai pateikti naudojant pastatų nuotraukas, kurių rakursai perteikia charakteringus vaizdus iš miestų įvaizdžiui svarbių viešųjų erdvių, nuo vandens ar iš miestovaizdžio apžvalgos aikštelių (regyklų). Atliekant tyrimą, iš viso buvo apklausti 363 respondentai iš kurių 308 (nuo 18 iki 81 metų amžiaus) yra eiliniai Vilniaus (N = 105), Kauno (N = 102) ir Klaipėdos (N = 101) gyventojai. Architektų grupę čia sudaro 55 architektūrinį išsilavinimą turintys asmenys nuo 22 iki 65 metų amžiaus.

Tyrimui pasitelkta metodologija įgalino išvesti tam tikrus miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės vidurkius – sudaryti atskirų miestų bei bendrąjį šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdus*, juos lyginti vienus su kitais. Apklausos būdu gautus duomenis apdoroti bei šiuolaikinės architektūros vietoženklių verčių dažnio koreliacijai su juos kontekste išskiriančiomis estetinėmis, fizinėmis, *išskirtinės dislokacijos* bei *kitos funkcijos* ypatybėmis atlikti buvo naudojami matematinės statistikos metodologiniai įrankiai.

Visų disertacijos dalių skyriai užbaigiami apibendrinimais, kuriuose glaustai pristatomi svarbiausi atlikto tyrimo rezultatai. Svarbi disertacijos struktūros dalis yra 3 jos priedai, kuriuose pateikti tyrime nagrinėjamų šiuolaikinės architektūros objektų aprašai bei jų nuotraukos. Pasitelkus profesinės literatūros bei kitus informacinius šaltinius atlikti aprašai buvo tam tikru informaciniu pagrindu architektūros objektų analizei. Tai tam tikri Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdžiui reikšmingų šiuolaikinės architektūros vietoženklių sąvadai.

### **Turinio apžvalga**

Pirmoji darbo dalis pavadinimu *Šiuolaikinės architektūros vietoženklių svarba mieste* yra istorinė-teorinė. Ji yra skirta apžvelgti architektūros bei urbanistikos teorijų įtampų lauką, kuriame pastaruoju metu yra atsidūręs architektūros vietoženklis fenomenas. Aptariamos architektūros teorijos bei praktinės tendencijos, įtakojusios miestų plėtrą bei šiuolaikinių architektūros vietoženklių radimosi juose procesus. Šią disertacijos dalį taip pat reikėtų suprasti kaip tam tikrą tyrimo teorinių ribų apibrėžimą ar teorinį diskursą, kurio tikslas – paaiškinti daromų prielaidų bei esminių nuostatų dėl miesto suvokimo kilmę, požiūrio į urbanizuotos teritorijos bei tiriamų jos elementų nagrinėjimo kampą, pačią šiuolaikinių urbanistinių procesų sampratą. Svarbiausi šios dalies akcentai – šiuolaikinės architektūros

vietoženklių vaidmuo mieste, jų hierarchinė struktūra, miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modelio sukūrimas.

Šiuolaikinio miesto sampratos lūžiui kertiniu laikomas fenomenas, kurį Fredric Jameson įvardino kaip *kultūros posūkį*. Dar vienas svarbus šiuolaikinio miesto gyvavimo aspektas – jo įvaizdis. Pagal dabartinę sampratą šis įvaizdis nėra vienalytis, o tarsi suskilęs į mentalinio įvaizdžio ir miestovaizdžio dalis, kurių pirmoji yra labiau būdinga mentalinei, o antroji – vizualinei sferoms. Miesto įvaizdžiui ypač svarbi yra aplinkos elementų hierarchinė struktūra. Toks miesto įvaizdžio susiskaidymas ir miesto hierarchinės struktūros svarba laikomi *miesto įvaizdžio paradigma*.

Disertacija remiasi nuostata, kad šiuolaikinio miesto suvokėjas urbanistinę aplinką skaito kaip tekstą, kuris suprantamas ir traktuojamas kaip daugiasluoksnė ir daugiapasmė urbanistinė struktūra. Miestovaizdis čia tampa tam tikru perskaitomų ženklų rinkiniu, kurio *hipertekstą* suvokėjas gali interpretuoti savaip. Architektūra yra tam tikra ženklų sistema, kurioje svarbiausia – reikšmės ir vaizdo jungtis. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai traktuojami kaip tam tikros komunikacijos priemonės, kurios turi savo vidinę sandarą bei išorinę išraišką, o taip pat – susijusios su kontekstu. Disertacijai aktualiausias semantinis aspektas aiškina reikšmę (ar turinį), potencialiai užkoduotą tokiame architektūros objekte. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai gali būti laikomi atskira miesto aplinkos sistema, o individų ar jų grupių skirtingai suvokiama pastarųjų reikšmė – sudaro sąlygas skleisti *teksto* daugialypiškumui.

Ši disertacijos dalis taip pat aptaria būtinybę į šalies urbanistikos teoriją įvesti *vietoženklis* terminą, atitinkantį šiuolaikinio miesto sampratos bruožus. Susintetinus *ikoniškos architektūros* bei *vietoženklių* teorijas, buvo pasiūlyta šiuolaikinio miesto sampratą atitinkanti vietoženklių hierarchinė struktūra: *ikoniški pastatai* bei *vietinės ikonos, erdvinės struktūros dominantės* ir *išsiskiriantys ženklai*. Šiuolaikinės architektūros kontekste *ikonišku pastatu* laikytinas išskirtinis architektūros objektas, kuris yra novatoriškas ar pagarsėjęs atstovauti savo judėjimą, stilių ar epochą bei pasižymi individualia, ekspresyvia ir/ar asociatyvia architektūros estetika. Šiuolaikinės architektūros objektai, kurie stokoja tarptautinio žinomumo, tačiau apie juos paprastai yra girdėję bei gali atpažinti visi gyvenantieji jų kaimynystėje ar net mieste, priskirtini *vietinių ikonų* pograpiui. *Erdvinės struktūros dominantės* urbanistinėje aplinkoje išsiskiria dideliu aukščiu ir/ar tūriu, todėl jų vaidmuo ypač reikšmingas suvokiant miesto struktūrą ar savo padėtį mieste. *Aplinkoje išsiskiriantiems ženkliams* priskiriami įvairūs statiniai, kurie yra išskirtinės architektūros ar kontekste išryškėja forma, spalva, stiliumi, apdaila. Tai taip pat ir statiniai su kontekste nepasikartojančiais

architektūros elementais, o taip pat – ir vieningos architektūrinės raiškos urbanistinio dizaino elementų kompleksai. Šie architektūros objektai paprastai yra svarbūs vadinamosiose miesto vidaus erdvėse, krantinėse.

Parengtasis šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimo modelis tapo pagrindu nagrinėjamų miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių analizei. Jis remiasi 3 etapais: šiuolaikinės architektūros vietoženklių atranka (1), juos aplinkoje išskiriančių savybių išaiškinimu (2), šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmių nustatymu (3). Buvo išskirtos 3 pagrindinės miestovaizdžiui bei miesto mentaliniam įvaizdžiui svarbios šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupės: miesto centrinės dalies šiuolaikinės architektūros vietoženkliai, patekimo į miestą ar jo centrinę dalį šiuolaikinės architektūros vietoženkliai, iš pagrindinių miesto regyklų matomi šiuolaikinės architektūros vietoženkliai.

Greta fizinių ir kompozicinių tūrio požymių architektūros vietoženklis išskirti aplinkoje gali ir jų estetinės ypatybės ar estetinių bei fizinių ir kompozicinių tūrio savybių kompleksas. Buvo nustatyta, kad šiuolaikinės architektūros vietoženklis kontekste išryškina: unikali forma, specifinė spalva, kontrastinga eksterjero faktūra ar tekstūra, savitas stilius ar kitos išskirtinės kompozicijos ypatybės, individualūs architektūros elementai. Jiems išryškėti aplinkoje taip pat gali padėti ir kita nei konteksto jų funkcija bei urbanistiniu ar gamtiniu požiūriu išskirtinė vieta.

Architektūros vietoženklis fenomenas patiriamas vykstant suvokimo aktui, kurį paaiškina komunikavimo schema tarp kūrėjo ir suvokėjo – *komunikacijos modelis*. Tyrimas remiasi Barthes teorija, kur architektūros vietoženklių ryšio tarp juos išskiriančių savybių bei reikšmės analizei aktuali vien *komunikacijos akto* antroji dalis – pranešimo gavimo bei jo iškodavimo momentai. Architektūros vietoženklių reikšmė – stebėtojo suvoktos jų išreiškiamos vertės. Šiuolaikiniams miestams būdingos ideologinės, politinės, ekonominės, mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir laisvalaikio, komunikacinės, infrastruktūros bei pramoninės vertės, kurios gali sudaryti įvairias kombinacijas ir taip padėti suformuluoti tam tikrą šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės lauką. Dėl dinamiškos šiuolaikinių miestų bei jų bendruomenės prigimties šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmės charakteris taip pat yra dinamiškas.

Antroji disertacijos dalis – *Miesto įvaizdį formuojančios šiuolaikinės architektūros ypatybės* – empirinė-menotyrinė. Pagal pirmojoje dalyje sukurtą architektūros vietoženklių tyrimo modelį pirmiausia buvo suformuotos Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių grupės. Kitaip tariant, buvo

nustatytos su miesto įvaizdžiu ir pastarųjų metų urbanistiniais pokyčiais glaudžiai susijusios šių miestų vietos, aptarti jų urbanistinės raidos ypatumai bei atrinkti nagrinėjami šiuolaikinės architektūros vietoženkliai. Šioje dalyje taip pat atskleistos nagrinėjamus vietoženklus aplinkoje išskiriančios jų estetinės, fizinės ir kai kurios kitos (*išskirtinės dislokacijos, kitos funkcijos*) ypatybės.

Paaiškėjo, kad šiuolaikinės architektūros ženklai Vilniuje ryškiausiai matyti dešiniajame Neries krante, kur nepriklausomybės metais buvo intensyviai formuojamas naujas miesto centras. Nustatyta, kad šiuolaikinės architektūros bruožai taip pat ryškūs į sostinės centrą vedančioje Ukmergės g., kuri yra įgavusi Vilniaus komercinio centro įvaizdį. Vilniaus dešiniojo Neries kranto bei Verslo trikampio *urbanistinės kalvos* pratęsė sovietmečiu pradėtą taikyti miesto erdvinės struktūros modelį, tačiau centrinėje dalyje bei jos prieigose realizuotos pavienės *erdvinės struktūros dominantės* oficialią miesto erdvinės plėtros strategiją deformuoja bei devalvuoja.

Per nepriklausomybės dvidešimtmetį sostinėje nebuvo pastatyta nė vieno *ikoniškos architektūros* vietoženkliai, tačiau dešiniojo Neries kranto *urbanistinę kalvą* galima priskirti *vietinėms ikonomams*. Pastaroji su kitais naujais aukštuminiams miesto pastatais – gyvenamojo-komercinio komplekso *Vilniaus vartai* korpusais; komercinio, administracinio ir apartamentų centro *Helios City*, kairiojo Neries kranto *urbanistinė kalva*, UAB *Hanner* administraciniu pastatu, verslo centru *Green Hall* – formuoja Vilniaus centrinės dalies erdvinę struktūrą, matomą iš pagrindinių miestovaizdžio apžvalgos taškų. Nustatyta, kad Vilniaus miesto įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai dažniausiai pasižymi *išskirtine vieta*, rečiausiai – *kita funkcija*. Vietoženkliai kiek dažniau kontekste išryškėja išskirtinio aukščio, didelės tūrio masės, unikalios formos, specifinės spalvos, išskirtinių elementų, kiek mažiau – kontrastuojančios faktūros ar tekstūros, individualaus stiliaus ar kompozicijos ypatybėmis. Ukmergės g. šiuolaikinės architektūros vietoženkliai kontekste dažniausiai išryškėjo išskirtiniais išorės architektūros elementais. Gatvės pabaigoje pastatyti gyvenamasis-komercinis kvartalas *Perkūnkiemis* ir gyvenamasis-komercinis kompleksas *Kamanė* sostinės verto miesto vartų architektūrinio pavidalo nesukuria. Jos perspektyvą nuo Šeškinės šlaito formuojantys UAB *Hanner* administracinis pastatas Geležinio Vilko g. bei Verslo centras Saltoniškių g. veikia kaip tam tikri naujojo miesto centro krypties orientyrai. Prekybos ir pramogų kompleksas *Akropolis* su *Ermitažu*, nepaisant savo riboto apžvelgiamumo nuo Ukmergės g., yra aiškiai juntamas komercinės traukos objektas. Konstitucijos pr. sankryžas su kitomis svarbiomis gatvėmis akcentuoja monolitiški

viešbučio *Holiday Inn* bei Prokuratūrų pastato tūriai. Vilniaus tarptautinio oro uosto naujasis terminalas iš viršaus pasižymi savo asociatyvia forma.

Pagrindine Kauno urbanistine bei visuomenine dominante iki šiol yra jo istorinė dalis, kurios panoramose šiuolaikinės architektūros vietoženklų vaidmuo nėra žymus. Svarbesniais čia reikėtų laikyti įvažiavimus į Nemuno slėnį pagrindinėmis miesto transporto trasomis, kur architektūros akcentais yra tapę ir naujieji architektūros objektai. Nepriklausomybės metais Savanorių pr. įvyko vienos didžiausių statybų mieste, tačiau reprezentacinės gatvės statusą išsaugojo Laisvės alėja. Kauno centrinės dalies erdvinei struktūrai bei miesto visuomeniniam gyvenimui lemiamos įtakos turėjo Nemuno slėnyje pastatyti masyvaus tūrio prekybos ir pramogų centras *Akropolis* su daugiaaukščiu parkingu bei *Žalgirio* arena. Į vietines ikonas mieste ryškiausiai pretenduoja aiškiu naratyvu ir simbolinėmis prasmėmis pasižymintis verslo centras *1000* bei pagrindinė centrinės dalies šiuolaikinė architektūros dominantė – *Žalgirio* arena.

Kauno šiuolaikinės architektūros vietoženkliai dažniausiai pasižymi individualiu stiliumi ar kompozicija (9 objektai), išskirtine dislokacija (7), didele tūrio mase (5) bei išskirtiniais šiuolaikinės architektūros elementais (5). Specifine spalva architektūros kontekste išsiskiriančių miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų Kaune buvo nustatyta daugiau nei abiejuose kituose didžiuosiuose šalies miestuose. Simbolines nuostatas išreiškiantį verslo centrą *1000* pramoniniame vietos kontekste išryškina jo dislokacija prie svarbaus miesto transporto mazgo, unikali tūrio forma bei individuali fasadų tekstūra. Įvažiuojant į centrinę Kauno dalį, matomi kiti šiuolaikinės architektūros vietoženkliai (viešbučio *Santaka* naujasis korpusas, administracinis-komercinis pastatas Jonavos g.) pasižymi individualiais architektūros elementais. Šiuolaikinės architektūros vietoženkliai Savanorių pr., išskyrus verslo centrą *Tower*, išsiskiria savo architektūros ypatybėmis, o naujieji Laisvės al. architektūros vietoženkliai – kontrastu istorinei architektūrai. Tarptautinius Kauno vartus formuojantis oro uosto keleivių terminalas Karmėlavoje stebėtojų dėmesį patraukia dėl savo apibendrintos techniškos stilistikos.

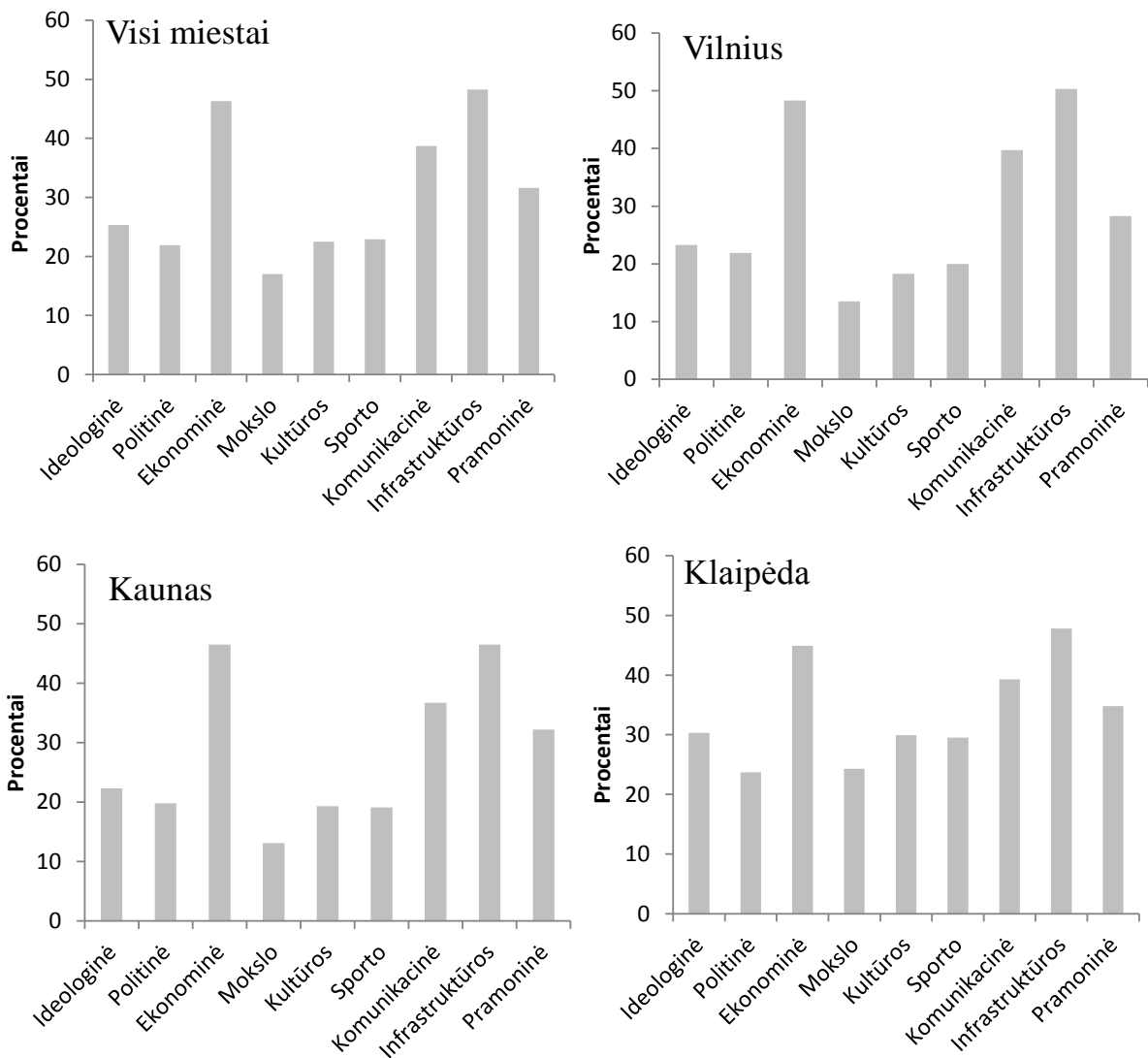
Ryškiausi Klaipėdos urbanistiniai pokyčiai įvyko teritorijose palei pagrindines miesto transporto trasas (Vilniaus pl., Baltijos pr., Minijos g., Taikos pr., H. Manto g. ir kt.), urbanistiškai plėtojamuose miesto pakraščiuose, o taip pat – siluete. XXI a. pr. uostamiestyje ypač intensyviai statytiems aukštuminiams pastatams sklypai dažniausia buvo parenkami ties pagrindinėmis gatvių sankryžomis bei viešosiomis erdvėmis. Tačiau taikytos šios strategijos išimtyms miesto erdvinę koncepciją pavertė miglota bei sunkiai suvokiama. Skirtingai nei sostinėje, aukštuminiai Klaipėdos pastatai daugiausia yra daugiabučiai gyvenamieji namai.

Viešbučio ir gyvenamojo daugiaaukščio aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ priskirtinas vietinės reikšmės architektūros ikonoms. Į istorinę Klaipėdos dalį įterptas šis vietoženklis urbanistinėje aplinkoje išsiskiria savo aukščiu, kompozicinėmis savybėmis bei simboliškomis tūrių formomis. Daugelis kitų aukštuminių uostamiesčio vietoženklių pasižymi daugiausia vien tūrio aukščiu bei dislokacija ties pagrindinėmis miesto gatvių sankryžomis. Tūrio mase, unikalia forma, specifine spalva, išskirtiniais architektūros elementais, kontrastuojančia faktūra ar tekstūra, *kita funkcija* kontekste išsiskiria palyginti nedaug šiuolaikinės Klaipėdos architektūros vietoženklių, o išskirtinėmis stiliaus ar kompozicijos ypatybėmis pasižymi šeši šiuolaikinės architektūros vietoženkliai. Klaipėdos įvaizdį formuojantys šiuolaikinės architektūros vietoženkliai nuo nagrinėjamų abiejų kitų miestų statinių skiriasi dažnai plėtojama marinistiniu naratyvu, kuris ypač ryškus autocentro *Renault* ir *Volvo* bei *Švyturio* arenos vietoženkliuose.

Trečioje disertacijos dalyje ***Šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė bei jos ryšio su išskirtinėmis ypatybėmis bruožai*** pristatyti bei aptarti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai*. Iš viso buvo apklausti 308 pastarųjų miestų gyventojai ir 55 architektai, kurie turėjo priskirti 9 iš anksto pasiūlytas vertes 62 trijų didžiųjų šalies miestų šiuolaikinės architektūros vietoženkliais. Čia pateikti ir rezultatai šiuolaikinės architektūros vietoženklis aplinkoje išskiriančių ypatybių koreliacijos su architektų bei eilinių miestiečių nagrinėtiems vietoženkliais priskiriamų verčių dažniais. Taip pat – apžvelgti šio ryšio dėsningumai.

Apklausus Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų eilinius gyventojus (1 pav.), paaiškėjo, kad šių miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *atvaizduose* dominuoja infrastruktūros bei ekonominė vertės, o atskiruose miestuose stebimi skirtumai yra palyginti nežymūs. Miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizduose* šiek tiek mažiau išreikšta komunikacinė vertė, o menkiausiai – mokslo ir lavinimo vertė. Vilniuje aiškiai išsiskiria *reikšmės atvaizdas* dešiniojo Neries kranto *urbanistinės kalvos* vietoženklis, Kaune – *Žalgirio* arenos, prekybos ir pramogų centro *Akropolis* su parkingu, Kauno oro uosto keleivių terminalo, o Klaipėdoje – *Švyturio* arenos. Tai, kad dauguma gyventojų keliems savo miesto šiuolaikiniams architektūros vietoženkliais linę priskirti daugiau vienos ar kitos rūšies verčių nurodo, jog kai kurie šiuolaikinės architektūros vietoženkliai šių gali sugeneruoti žymiai daugiau nei kiti.



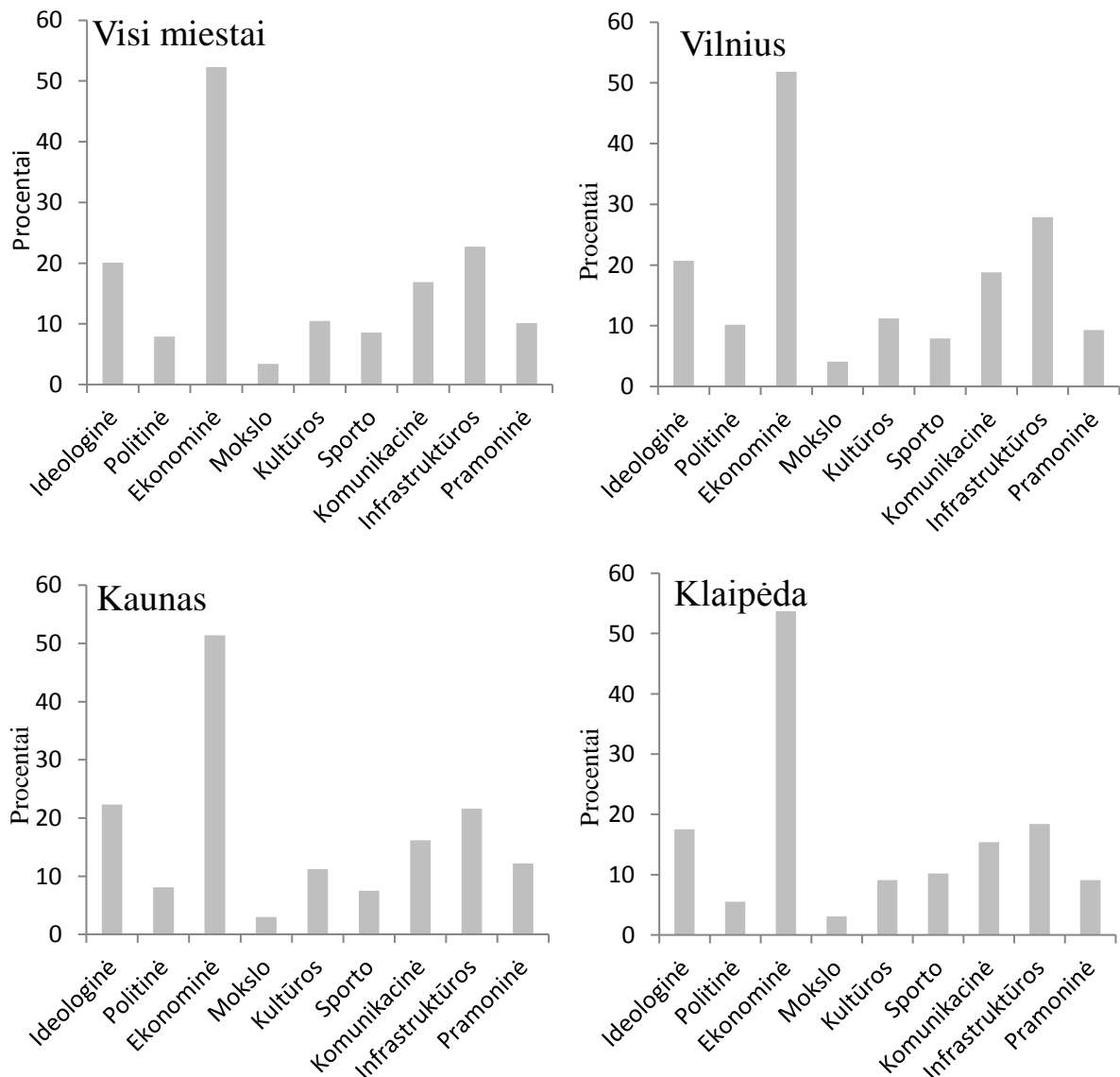


**1 pav.** Visų miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos reikšmės *atvaizdas*. Eilinių miesto gyventojų apklausos duomenys (Mokslo – mokslo ir lavinimo, Kultūros – kultūros ir meno, Sporto – sporto ir laisvalaikio).

Pagal architektų duomenis sudarytame Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų bendrajame *reikšmės atvaizde* (2 pav.) didžiausią dažnį pasiekė ekonominė vertė. Kai kurių šiuolaikinės miesto architektūros vietoženklų pasiektasis didžiausias verčių dažnis tiesiogiai nesisieja su jų funkcija ir taip patvirtina prielaidą, jog reikšmė gali smarkiai priklausyti ir nuo kitų faktorių. Pastebėta, jog pagal architektų apklausos duomenis sudarytas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdas* nuo pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių miestiečių apklausos duomenis atliktojo *reikšmės atvaizdo* skyrėsi pastebimai mažiau nei atliktas pagal eilinių miestiečių apklausos duomenis.

Nustatyta, kad pagal architektų ir nearchitektų apklausos duomenis sukurti miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų bendrieji *reikšmės*

*atvaizdai* patikimai skiriasi ( $t$  - testas,  $p < 0,05$ ), išskyrus dėl ideologinės vertės Kaune. Labiausia nesutampa infrastruktūros vertės dažnis, nes nearchitektų *reikšmės atvaizde* jis yra didesnis ir už ekonominės vertės dažnį, kuris akivaizdžiai dominuoja architektų *reikšmės atvaizduose*. Reikia pažymėti, kad eiliniai miestiečiai šiuolaikinės architektūros vietoženkliais taip pat linkę priskirti daugiau verčių nei architektai.



**2. pav.** Visų miestų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos reikšmės *atvaizdai*. Architektų apklausos duomenys (Mokslo – mokslo ir lavinimo, Kultūros – kultūros ir meno, Sporto – sporto ir laisvalaikio).

Pagal eilinių miestiečių bei architektų grupių apklausos duomenis sukurti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizdai* aiškiai byloja, kad galima identifikuoti, aprašyti, grafiškai pavaizduoti bei vėliau palyginti miesto įvaizdį formuojančių sistemų ar jų dalių reikšmes.

Gautus atskirų sistemų *atvaizdus* sujungus į vieną, suformuojami miestų įvaizdžio *reikšmės atvaizdai*, kurie aprėpia skirtingus jų įvaizdžio sudedamųjų dalių aspektus. Jei architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* atspindi bendrąjį savo laikmečio architektūros pobūdį bei yra pajėgūs išreikšti atskirų jos objektų generuojamas prasmes, akivaizdus komercinių objektų dominavimas tarp Vilniaus, Kauno, Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių bei stebima sakralinių bei kultūros objektų stoka suteikia pagrindą argumentams apie miestų kultūros krizę šalyje.

Urbanistinės aplinkos mentaliniam įvaizdžiui būdingas dinamiškas charakteris, todėl gautieji *reikšmės atvaizdai* atspindi tam tikrą giluminį reikšmės sluoksnį, kuris nėra permanentinis ar baigtinis. Tyrimo nustatyti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* atskleidžia šių miestų pastarojo nepriklausomybės dvidešimtmečio architektūros pobūdį.

Tyrimo metu statistiškai patikimų teigiamų bei neigiamų ryšių pavyko nustatyti tiek miestų gyventojų (nearchitektų), tiek architektų grupių atvejais. Remiantis pagal architektų apklausos duomenis sudarytu *reikšmės atvaizdu*, miestų įvaizdį formuojantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais dažniausiai yra priskiriama ekonominė vertė. Pastaroji vertė architektų yra patikimai siejama su šiuolaikinės architektūros vietoženkliais urbanistinėje aplinkoje fiziškai išskiriančiais bruožais. O apklaustieji eiliniai tiriamųjų Lietuvos miestų gyventojai ekonominę vertę dažniausiai gretino su šiuolaikinės architektūros vietoženklių tūrių mase. Infrastruktūros vertę su išskirtinės masės ypatybe panašiai sieja ir viena, ir kita tirta respondentų grupė.

Atlikus apklausą, paaiškėjo, kad kultūros ir meno vertę architektai yra linkę sieti su žymiai didesniu spektru vietoženklių išskirtinių ypatybių, tarp kurių akivaizdžiai dominuoja estetinės. Jei dominuojančią tūrio masę architektai gretino su ekonomine bei infrastruktūros vertėmis bei savo estetinėmis ypatybėmis – unikalia forma, savitu stiliumi, specifine spalva, kontrastuojančia faktūra – aplinkoje išsiskiriantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais jie ypač dažnai priskyrė kultūros ir meno vertę. Pabrėžtina, kad unikali šiuolaikinės architektūros vietoženklių forma šiai tiriamai grupei neakumulavo ekonominės vertės. Remiantis architektų apklausos duomenimis užfiksuotas infrastruktūros vertės neigiamas ryšys su individualaus stiliaus ypatybe.

Eiliniai miestiečiai unikalia forma urbanistiniame kontekste išryškėjančius šiuolaikinės architektūros vietoženkliais dažniausia susiejo su ideologine, komunikacine bei infrastruktūros vertėmis, o *kita funkcija* išsiskiriantiems šiuolaikinės architektūros vietoženkliais – priskyrė mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų,

komunikacinę, ideologinę vertes. Kontrastinga eksterjero faktūra miestų gyventojų mentaliniuose žemėlapiuose paprastai išreikšta ideologine bei politine vertėmis, tačiau individualaus stiliaus ypatybė – negretinta su infrastruktūros verte.

Atsižvelgus į tyrimo rezultatus, galima teigti, kad vietoženklių reikšmei įmanoma daryti įtaką bei ją vienaip ar kitaip koreguoti grynai architektūrinėmis priemonėmis, o tuo pačiu – ir norima linkme keisti ar formuoti *miesto įvaizdį*. Tikslingai naudojant fizines bei estetines architektūros priemones, remiantis miesto įvaizdžio paradigma, tam tikra kryptimi galima pakoreguoti fizinį ar estetinį miestovaizdžio pavidalą bei žmonių sąmonėje pasiekti *miesto įvaizdžio* giluminį – reikšmės – sluoksnį.

Atliktas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių tyrimas akivaizdžiai nurodo daugiaprasmią *perskaitymą* reikšmės, kurios interpretaciniai skirtumai gali atspindėti ir pačių suvokėjų bei jų grupių charakteristikas. Daugiaprasmiškos reikšmės suvokimo aplinkybė lemia ir skirtingų suvokėjų išsilavinimo grupių reikšmės *perskaitymo* paklaidas. Pagal komunikacijos teorijas, išsilavinimas nurodo tam tikrus skirtumus *komunikacijos kodo*, kuris yra būtinas *perskaitant* kiekvieno perduodamo *pranešimo* reikšmę.

Tiek tyrimo metu gauti *reikšmės atvaizdai*, tiek atliktos koreliacijos rezultatai atspindi pobūdį šiuolaikinių miestų, kuriuose dominuoja architektūros vietoženklių kūrimo praktika. Jei iš tiesų architektūra gali atspindėti visuomenę, tai miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių *reikšmės atvaizdai* charakterizuoja ne vien pačius miestus, bet ir juose gyvenančius žmones. *Reikšmės atvaizdai* galėtų būti priemonė visuomenės savianalizei, o taip pat – neįkainojama autentiška medžiaga ateities kartoms, kurios bandys suvokti dabartinį laikmetį. Daugiaprasmiškos *reikšmės perskaitymo* fenomeno suvokimo aktas būtų prasmingas ne vien dėl šiuolaikinio miesto įvaizdžio valdymo, bet ir ieškant dar vieno atspirties taško prieš imantis realiais urbanistiniais instrumentais kurti, tvarkyti ar gaivinti miestus, kurie sudaro šiuolaikinės civilizacijos pagrindą. Rezultatai nedviprasmiškai atskleidžia nūdienos urbanistinės praktikos prigimtį ir gali būti panaudoti miestų kultūros tyrimuose bei pasitelkti architektūros kritikai.

### **Pagrindinės išvados:**

- Per nepriklausomybės 20-metį Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje nebuvo realizuota nė vieno aukščiausiojo hierarchinio lygmens – *ikoniškos architektūros* – vietoženklis. Dauguma didžiųjų Lietuvos miestų šiuolaikinės architektūros vietoženklių priskirtini *erdvinės struktūros dominančių* bei *aplinkoje išsiskiriančių ženklų* hierarchinėms grupėms, o į *vietines*

*ikonas* pretenduoja vos keletas šiuolaikinės architektūros objektų: dešiniojo Neris kranto *urbanistinė kalva* Vilniuje, verslo centras *1000* bei *Žalgirio* arena Kaune, aukštuminis kompleksas „K“ ir „D“ Klaipėdoje.

- Dauguma analizuotų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų pasižymi viena, dviem ar trimis išskirtinėmis fizinėmis, estetinėmis, *išskirtinės* dislokacijos ar *kitos funkcijos* ypatybėmis.

- Tyrimas įrodo, jog yra įmanoma sudaryti miesto įvaizdį formuojančių komponentų sistemų ar jų dalių verčių dažnių struktūrą – *reikšmės atvaizdus*, o taip pat – juos aprašyti, pavaizduoti grafiškai, lyginti tarpusavyje. Tokie *reikšmės atvaizdai* leidžia išsiaiškinti šiuolaikinei architektūrai, jos komponentams būdingas vertes bei padeda nusakyti pačios architektūros pobūdį.

- Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizduose* dominuoja ekonominė bei infrastruktūros vertės. Dalis vietoženklų yra pajėgūs sugeneruoti žymiai daugiau verčių bei pasiekti žymiai didesnę jų dažnį nei likusieji. Atskirų architektūros vietoženklų *reikšmės atvaizduose* matomas aukštas tam tikrų verčių dažnis, nesisiejantis su pastato funkcija, patvirtina hipotezę, kad vietoženklų reikšmė priklauso ne vien nuo jo atliekamos funkcijos, bet ir nuo kitų faktorių.

- Pagal architektų ir miestiečių grupių apklausos duomenis sukurti trijų didžiųjų šalies miestų bendrieji *reikšmės atvaizdai* vienas nuo kito smarkiai skiriasi. Remiantis tuo, kad pagal architektų, nearchitektų ir aukštąjį išsilavinimą turinčių piliečių duomenis sudarytieji *reikšmės atvaizdai* nesutampa, galima teigti, kad pastebimos įtakos mentaliniam šiuolaikinio miesto bei jo komponentų įvaizdžiui turi suvokėjų išsilavinimas. Egzistuojantis daugiaprasmiškas reikšmės suvokimas lemia suvokėjų išsilavinimo grupių *perskaitomų* reikšmių paklaidas bei tuo pačiu – atskleidžia pačios reikšmės daugiasluoksniškumo ar išsisluoksniavimo fenomeną.

- Tarp šiuolaikinės architektūros vietoženklus urbanistinėje aplinkoje išskiriančių fizinių, estetinių ar dislokacijos ypatybių bei vietoženklų generuojamų verčių dažnio egzistuoja tarpusavio ryšiai, kuriuos galima patikrinti. Šiuolaikinės architektūros vietoženklus, urbanistinėje aplinkoje išsiskiriančius dideliu aukščiu, architektai yra linkę susieti su ekonomine bei ideologine vertėmis. Nustatyta, kad dominuojančią tūrio masę jie paprastai gretina su ekonomine bei infrastruktūros vertėmis, o unikaliam formai, savitam stiliui,

specifinei spalvai ar kontrastuojančiai eksterjero faktūrai bei tekstūrai priskiria kultūros ir meno vertę.

- Šiuolaikinės architektūros objektai, urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantys didele tūrio mase, eilinių miestiečių mentaliniuose žemėlapiuose dažniausia generuoja politinę, ekonominę, komunikacinę bei infrastruktūros vertes. Unikalia forma urbanistiniame kontekste pasižymintys vietoženkliai paprastai jų yra siejami su ideologine, komunikacine bei infrastruktūros vertėmis. *Kita funkcija* urbanistinėje aplinkoje išsiskiriantiems Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženkliais būdingos mokslo ir lavinimo, kultūros ir meno, sporto ir pramogų, komunikacinė, ideologinė vertės, o kontrastinga statinio eksterjero faktūra ar tekstūra jiems paprastai suponuoja ideologinę bei politinę vertes.

- Miestų įvaizdį formuojančių Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos šiuolaikinės architektūros vietoženklių dominuojančios ekonominė bei infrastruktūros vertės vaizdžiai atskleidžia vietoženklių (ar net visos šiuolaikinės architektūros) ryškų ekonominį ar utilitarųjį pokrypį.

- Architektai kultūros ir meno vertę yra linkę sieti su žymiai didesniu spektru išskirtinių ypatybių tarp kurių dominuoja estetinės: unikali forma, individualus stilius, kontrastuojanti faktūra ar tekstūra, specifinė spalva. Neigiamas šios vertės dažnio ryšys su išskirtiniu tūrio aukščiu bei su išskirtine tūrio mase nedviprasmiškai byloja, kad su išskirtinėmis fizinėmis šiuolaikinės architektūros vietoženklių ypatybėmis architektūros specialistai kultūros ir meno vertės susieti nėra linkę.

- Vietoženklių reikšmę įtakoja ir architektūros priemonės, tuo pat metu prisidedančios ir prie šiuolaikinio miesto ar jo dalių įvaizdžio formavimo. Šiuolaikinių architektūros vietoženklių ar kitų miesto įvaizdį formuojančių urbanistinės struktūros elementų *reikšmės atvaizdai* galėtų tapti tam tikrais atremties taškais tiriant bei įvertinant miestų įvaizdžius bei juos įtakančias urbanistinių elementų grupes. *Reikšmės atvaizdai*, atsižvelgiant į nustatytuosius vietoženklių fizinių, estetinių ir kitų ypatybių ryšius su jų reikšme, praverstų ir modeliuojant su miestų ar kitų vietų įvaizdžiu susijusius urbanistinės strategijos aspektus, planuojant jų raidą bei parenkant realių urbanistinės plėtros įrankių arsenalą. Šie *atvaizdai* taip pat galėtų būti panaudoti tolimesniems miesto kultūros tyrimams ar kuriant alternatyvias urbanistines strategijas.

## Trumpai apie doktorantą

**Almantas Bružas** (g. 1972) menotyrininkas ir architektūros apžvalgininkas. 1996 metais baigė menotyros specialybės bakalauro studijas Vytauto Didžiojo universitete. 1999 metais ten pat įgijo architektūros istorijos ir teorijos magistro laipsnį. 1998 – 2003 metais dirbo laikraščio *Statybų pilotas* korespondentu, o nuo 2003 iki 2009 metų ten pat – redaktoriaus pavaduotoju. 2000 metais apdovanotas Lietuvos architektų sąjungos Kauno skyriaus diplomu už architektūros populiarinimą tarp profesionalų. Nuo 2010 metų dirba architektūros ir kultūros interneto portalo pilotas.lt redaktoriaus pavaduotoju. 2013 metais yra gavęs Mokslų tarybos stipendiją.

### Publikacijos disertacijos tema mokslo leidiniuose:

1. Bružas, A., Nuo vizualumo prie ideologijos. Trys priežastys, dėl kurių dekonstruktyvizmo architektūra negalėtų būti postmodernizmo architektūros tęsiniu, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Vilnius, 2012, T. 64, Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos (sudar. Saukaitė M.), p. 109–120, ISSN 1392-0316.
2. Bružas, A., Šiuolaikiniai architektūros orientyrai: ikoniški pastatai hierarchinės klasifikacijos sistemoje, in: *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2011, T. 3, Nr. 3, K. Šešelgio skaitymai, p. 109–114, ISSN 2029-2341.
3. Bružas, A., Šiuolaikinių Kauno orientyrų architektūrinės bei išplitimo ypatybės, *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2010, T. 2, Nr. 3, K. Šešelgio skaitymai, p. 46–51, ISSN 2029-2341.

### Pranešimai konferencijose disertacijos tema:

1. Bružas, A., The Meaning of Contemporary Architectural Landmarks. The Case of 3 Lithuanian Cities, Fourth International Conference on Environmental Management, Engineering, Planning and Economics (CEMEPE 2013) & SECOTOX Conference (2013 birželio mėn., Graikija).
2. Bružas, A., „Šiuolaikinių architektūros orientyrų kūrimo tendencijos ir hierarchinė klasifikacija“, K. Šešelgio skaitymai 2011 (gegužės mėn., Vilniaus Gedimino technikos universitetas).
3. Bružas, A., „Šiuolaikinių Kauno orientyrų architektūros bei išplitimo ypatybės“, K. Šešelgio skaitymai 2010 (gegužės mėn., Vilniaus Gedimino technikos universitetas).

Almantas Bružas

**Miesto įvaizdį formuojančių šiuolaikinės architektūros vietoženklių reikšmė. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos atvejai**

**The Meaning of Contemporary Architectural Landmarks Important for the City Image. The Case of Vilnius, Kaunas, Klaipėda**

Daktaro disertacija  
Doctoral Dissertation

Tiražas 50 egz.  
Vilniaus dailės akademijos leidykla  
Dominikonų g. 15, LT-01131 Vilnius  
Tel. 8 5 2791015  
[leidykla@vda.lt](mailto:leidykla@vda.lt)  
[www.leidykla.vda.lt](http://www.leidykla.vda.lt)